

KOMÜNİST

BÜTÜN ÜLKELERİN İŞÇİLERİ, BİRLEŞİN!

TÜRKİYE İŞÇİ PARTİSİ
UTKAN ADIYAMAN KONFERANSI
SİYASAL RAPORU – 2019

RÖPORTAJ

Türkiye İşçi Partisi Genel Başkanı Erkan Baş:
İşçi Sınıfı Çehov'un Tüfeği Gibi, O Tüfeğin Patlama Zamanı Geldi

DOSYA: SINIFIN PARTİSİ İÇİN BİR ADIM DAHA

Kapitalizm: Otoriterlikten Geri Dönüş Mümkün Mü?
DOĞAN ERGÜN

Türkiye Sosyalist Hareketi ve Bir Vizyon Bildirimi
METİN ÇULHAOĞLU

Sosyalizm İçin Çıkış Yolu:
Eşiği Atlamak, Kitlelerle Buluşmak
CAN SOYER

Emeğin Yeni Halleri ve Yeni Acıları
AYDIN DEMİR ESEN

Kürt Sorunu: Yeni Tanım, Son Durum ve
Devrimci Tutum
ONUR EMRE YAĞAN

GÜNDEM

İklim Krizi: Sosyalistler İçin Başlangıç Notları
İLKE BEREKETLİ

8

ARALIK '19

KOMÜNİST

BÜTÜN ÜLKELERİN İŞÇİLERİ, BİRLEŞİN!

SAYI **8**

ARALIK '19

KOMÜNİST

BÜTÜN ÜLKELERİN İŞÇİLERİ BİRLEŞİN!

Üç Aylık Teorik Dergi

Yayın türü: Yaygın-sürekli yayın

ARALIK - 2019

Birlik Yayın Gıda San. ve Tic. Ltd. Şirketi Adına İmtiyaz sahibi: Mehmet Faysal Azamlı

Sorumlu Müdür: **Can Soyer**

Adres: **Birlik Yayın Gıda San. ve Tic. Ltd. Şti.** / Eğitim Mah. Adım Sok. Atık Plaza No:4 Daire 23 Kadıköy/İstanbul

Baskı: **Uniprint Basım San. ve Tic. AŞ.** / Ömerli Mah. Hadımköy-İstanbul Cad. No: 159 34555 / İstanbul

Tel: 0212 798 2840

KOMÜNİST Sayı: 8

İÇİNDEKİLER

Sunuş 5

belge

TÜRKİYE İŞÇİ PARTİSİ UTKAN ADIYAMAN KONFERANSI SİYASAL RAPORU 7

röportaj

Türkiye İşçi Partisi Genel Başkanı **ERKAN BAŞ:**

İşçi Sınıfı Çehov'un Tüfeği Gibi, O Tüfeğin Patlama Zamanı Geldi 29

dosya

Kapitalizm: Otoriterlikten Geri Dönüş Mümkün Mü? 53

DOĞAN ERGÜN

Türkiye Sosyalist Hareketi ve Bir Vizyon Bildirimi 67

METİN ÇULHAOĞLU

Sosyalizm İçin Çıkış Yolu: Eşiği Atlamak, Kitlelerle Buluşmak 83

CAN SOYER

Emeğin Yeni Halleri ve Yeni Acıları 97

AYDIN DEMİR ESEN

Kürt Sorunu: Yeni Tanım, Son Durum ve Devrimci Tutum 123

ONUR EMRE YAĞAN

gündem

İklim Krizi: Sosyalistler İçin Başlangıç Notları 139

İLKE BEREKETLİ

Gençlik Mücadelesinde Devrimci Bir Arayış:

İhtiyaçtan Çözüm Öğrenci Sendikası 147

GENÇLİK BÜROSU

Kapitalizmin Krizi Derinleşirken Kısa Bir Gelecek Tartışması 155

ATAKAN YILMAZ

müfredat

Marksist Felsefenin Temel Kavramları 165

kitaplık

Milletten Servete İslamcı Mimari ve Kent Mekanında Hegemonya 183

ERDEM ÇALIŞKAN

Sunuş

Komünist 8. Sayısıyla sizlerle...

Uzun süren bir eksikliğin ardından Komünist'i tekrar yoldaşlarımız ve okurlarıyla buluşturuyoruz. Komünist'in yayınlanmadığı sürede hem Türkiye siyasetinde hem de partimizin mücadelesinde çok önemli gelişmeler oldu. Bu gelişmeler hakkındaki değerlendirme ve yorumları farklı mecralardaki üretimlerimizle paylaşmaya çalıştık.

Ancak Komünist'in rolü ve işlevi hiçbir başka mecra ile ikame edilemeyecek kadar önemli. Bu nedenle Komünist'in yeni sayısının yayınlanması ve bundan sonra da periyodik bir düzende yayınına devam etmesi konusunda da gerekli tedbirler alındı. Hiçbir mazereti ve gerekçesi olamayacak bu durum için tüm yoldaş ve okurlarımızdan özür diliyoruz.

Komünist'in bu sayısındaki dosya konusu, TİP'in Ekim ayında gerçekleştirdiği 2019 Utkan Adıyaman Konferansı'nın ışığında belirlendi. Konferans sürecinde ve konferansta tartışılan konu başlıklarının belirli ölçülerde genişletilmesi ve detaylandırılması amaçlandı. TİP 2019 Utkan Adıyaman Konferansı Siyasal Raporu'nun yanı sıra, Doğan Ergün, Metin Çulhaoğlu, Can Soyer, Aydın Demir Esen ve Onur Emre Yağan konferans metninin önemli tartışma başlıklarını Komünist için yeniden ele aldı ve derinleştirdi

Bu sayımızda, aynı zamanda, Türkiye İşçi Partisi'nin 1 yılı aşkın mücadele sürecinin genel bir değerlendirmesini de sayfalarımıza taşıdık. TİP Genel Başkanı Erkan Baş'la gerçekleştirdiğimiz röportaj, bir yandan TİP'in kuruluşundan bu yana geçen süreye bir yandan da önümüzdeki mücadele evresine dair hazırlıklara dair bolca fikir veriyor.

Komünist'te dosya konusu dışında önemli gündem başlıklarına da yer veriyoruz. Bu sayıda İlke Bereketli iklim krizi; Atakan Yılmaz ise yeni toplumsal hareketler tartışmalarını yazdı. Ayrıca TİP Gençlik Bürosu imzalı metin de önümüzdeki mücadele evresinin gençlik ayağına dair bir sunumu içeriyor.

Kitaplık bölümümüzde Erdem Çalışkan'ın değerlendirmesi yer alırken, Müfredat bölümümüzde ise Marksist Felsefenin Temelleri başlıklı eğitim metnimiz bulunuyor.

Önümüzdeki sayıda görüşmek üzere.

İyi okumalar.

TÜRKİYE İŞÇİ PARTİSİ

UTKAN ADIYAMAN KONFERANSI

2019

- SİYASAL RAPOR -

14-15 Eylül 2019'da toplanan Türkiye İşçi Partisi
Utkan Adıyaman Konferansı'nda delegeler tarafından son hali verilmiş ve
kabul edilmiştir.

1. Kapitalizmin dünya işçi ve emekçilerine yönelik saldırısı şiddetlenerek sürmektedir. Tüm yerküre işsizlik, yoksulluk, savaşlar, faşist hareketler, devlet terörü, göçler, silahlanma yarışları ve çevresel katliamlarla karşı karşıyadır. İnsanlığı telafisi çok zor yıkımlara sürükleyen bu durum, kapitalizmin, sömürü ve kar oranlarını artırma, tüm toplumsal ilişkileri metalaştırma, halklar üzerinde mutlak denetim ve disiplin sağlama hedefinin sonucudur. Kapitalizmin dünya üzerindeki egemenliği, yerküreyi ve insanlığı yok oluş eşiğine doğru itmektedir. Kapitalizm, sadece işçi ve emekçileri değil, dünya üzerindeki tüm varlıkları tehdit etmektedir. Kapitalizmin yıkılması ve eşitlikçi, özgürlükçü, adil bir toplum biçimi olan sosyalizmin kurulması, dünyayı her geçen gün içine itildiği bu felaketten kurtarmanın tek yoludur.

2. Sermaye birikiminin süreklileşmesini ve yoğunlaşmasını hedefleyen kapitalizm için, birikim süreçlerinin önündeki her türlü engeli yıkmaktan başka yol yoktur. Bu engeller ister siyasal ve toplumsal, isterse çevresel ve doğal olsun, kapitalizmin sömürü ve kar oranlarını artırmak yoluyla sermaye birikimini sağlaması uğruna dünya üzerindeki tüm varlıklar ve değerler yok edilmektedir. Günümüzde şiddetlenerek süren kapitalist saldırganlığın temelinde de bu hedeflere ulaşma çabası yer almaktadır. Ancak kapitalizmin saldırganlığı, onun mevcut bunalımının gözden kaçmasına neden olmamalıdır. Kapitalizm gelişen teknoloji ve dijitalleşmeyle kâr oranlarını kısa dönemli arttırarak kendine bir çıkış yolu arasa da, canlı emeğin üretim süreçlerinden git gide uzaklaşmasıyla sermaye birikimini sağlayamaz duruma gelecek ve mevcut bunalımı daha da büyüyecektir. Bugün iktisadi, siyasal ve ideolojik olarak bir bunalımın içinde bulunan kapitalizm, egemenliğini sürdürebilmek ve sermaye birikimini güvence altına almak için işçi ve emekçilere, yoksul halklara, toplumsal ve doğal varlıklara yönelik saldırılarını şiddetlendirmek zorundadır.

3. Kapitalizmin mevcut sermaye birikim biçimi neoliberalizmdir. Kökleri 1970'li yıllara kadar uzanan, Şili ve Türkiye gibi ülkelerde askeri cuntalar sayesinde önü açılan, ABD ve İngiltere gibi ülkelerde sağcı hükümetler yoluyla hayata geçirilen neoliberal birikim biçimi, aradan geçen 40 yılda tüm dünyada egemenliğini sağlamıştır. Neoliberal birikim biçiminin esası, sermayenin sömürü ve kar oranlarını artırmasının önündeki tüm engellerin kaldırılması, bu koşullarda etkin bir siyasal egemenlik sağlamak için de toplumun mutlak denetim ve disiplin altına alınmasıdır. Neoliberal birikim biçiminin hayata geçmesi ve sürdürülebilir olması için toplumsal, hukuksal, yönetsel ilişkileri de kapsayan yanlarıyla siyaset alanının dönüşümü zorunludur. Bu dönüşümün hedefi, İkinci Dünya Savaşı sonrasında ve sosyalist blokun varlığını sürdürdüğü koşullarda oluşmuş "dengeyi" yıkarak çoğunluğunu işçi sınıfının oluşturduğu halk kesimlerinin siyasal/toplumsal etkinliğini yok etmek ve böylelikle artı-değer sömürüsü, metalaştırma ve mülksüzleştirme süreçlerini ilerletmektir. Siyasetin asli konularında emekçilerin karar alma süreçlerine katılımını önlemeyi hedefleyen neoliberal birikim biçimi, bunun için, işçi sınıfını sosyal haklarından mahrum bırakmakta, örgütsüz kılmakta ve işsizliği, yoksulluğu, güvencesizliği dayatmaktadır.

4. Siyasal ve toplumsal alanların mutlak denetim ve disiplin altına alındığı, kamusal ve yasal kurumların sermaye tarafından araçsallaştırıldığı, işçi ve emekçilerin tarihsel ve güncel haklarının yok edildiği bir otoriter yönetim tarzı olan neoliberal birikim biçimi, özünde sermaye sınıfının açık şiddetine dayanan bir burjuva diktatörlüğüdür. Birikim biçimi kavramı, ülke kapitalizminin dünya kapitalizmiyle eklemlenme yolunu ve ülke içindeki sınıf ilişkilerinin sürdürülme tarzını ifade etmektedir. Her birikim biçimi, ekonomik-sınıfsal düzenlemelerin yanı sıra siyasal, hukuksal, toplumsal ilişkilerin de buna uyumlulaştırılmasını sağlayacak özellikler taşır. Bu anlamda, bir birikim biçimi, salt iktisadi yönüyle değil, aynı zamanda özgün politik yönelimiyle de cisimleşir. Neoliberal birikim biçiminin politik ifadesi anlamına gelen Otoriter Kapitalizm, günümüzde sermaye sınıflarının egemen modelidir.

5. Otoriter Kapitalizm, her türlü insan, yurttaş ve işçi hakkının tasfiyesini, demokratik işleyiş ve kuralların yok edilmesini, yasallığın ve temsil ilkesinin içinin boşaltılmasını, siyaset alanının emekçilere kapatılmasını, toplumun tümünü ilgilendiren konulardaki kararların sermaye sınıfının kurumları ve aygıtları tarafından dayatılmasını ifade etmektedir. Dolayısıyla Otoriter Kapitalizm kimi popülist siyasetçiler tarafından başvurulmuş bir norm dışılık değil, sermaye egemenliğinin doğrudan tercihi ve yönelimidir. Günümüzde klasik burjuva demokrasisini yadsıyarak varlığını sürdürebilen kapitalizm açısından yeni norm mutlak sömürü ve denetim anlamına gelen Otoriter Kapitalizmdir. Ancak, bu egemen modelin hayata geçirilmesi ülkeden ülkeye farklılıklar göstermektedir. Neoliberal birikim ve Otoriter Kapitalizm, kimi yerlerde Trump, Orban, Erdoğan, Bolsanaro gibi faşist liderlerin, kimi yerlerde ise Putin, Macron, Merkel, Berlusconi gibi sağcı liderlerin yönetiminde uygulanmaktadır. Dünya üzerinde düzen içi sol veya sosyal-demokrat politikalarla iktidara gelebilmiş kimi hükümetler ise, neoliberal birikim biçiminin dayatmalarına karşı koyamamakta, Otoriter Kapitalizmin başat gerekliliklerine boyun eğmek zorunda kalmaktadır. Bu anlamda, neoliberal birikim biçiminin ve Otoriter Kapitalizmin ne tür bir hükümet sistemiyle ve liderlik tarzıyla hayata geçirileceği ülkelerin kendi siyasal geleneklerine ve özgün koşullarına bağlıdır.

6. Otoriter Kapitalizm, emek süreçlerinde olduğu kadar doğayla ilişkilerde de kendini açığa vurmaktadır. Kapitalist üretim ilişkileri tanım gereği emeği sömürdüğü gibi doğayı da sömürür. Bununla birlikte içinden geçtiğimiz Otoriter Kapitalizm döneminin baskın nitelikleri doğanın amansızca talan edilmesinde de gözlenmektedir. Bugün tarım alanlarının yağmalanması, gıda krizi, su krizi, iklim krizi, orman-sızlaşma, vb. sorunlarla insan yaşamı doğrudan baskı altına alınmış durumdadır. Ekolojik yıkımla birlikte, ancak korunaklı yaşam alanlarındaki ayrıcalıklı sınıfların hayatını sürdürebileceği, yoksulların ise yakın gelecekte ölüm kalım mücadelesiyle karşı karşıya kalacağı bir tablo önümüzde durmaktadır. Dünyanın farklı bölgelerinde sermayenin ihtiyaçları doğrultusunda farklı yıkımlar gözlenirse de Erdoğan yönetimindeki Türkiye’de yaşanan doğa tahribatıyla Bolsanaro yönetimindeki Brezilya Amazonlarında yaşanan doğa tahribatı arasında neoliberal birikim biçiminin yarattığı açık bir koşutluk vardır.

7. Türkiye’de neoliberal birikim biçiminin geçmiş 24 Ocak Kararları, 12 Eylül Faşist Cuntası, Özal hükümetleri, 90’lardaki özelleştirme ve piyasalaştırma saldırısı gibi süreçlere dayanmaktadır. 2002 yılında iktidara gelen AKP ne neoliberal birikim biçimini sıfırdan uygulamaya başlamış ne de ona bir tepki olarak ortaya çıkmıştır. AKP iktidarı, Türkiye kapitalizminin neoliberal birikim biçimine geçiş sürecindeki sancılarını güçlü bir kitle desteği ile atlatmasını sağlamış ve gelinen noktada bu birikim biçimini hayli ileri noktalara taşımıştır. Bu açıdan, Türkiye’nin neoliberal birikim biçimine geçişi AKP iktidarının 17 yıllık icraatlarına bakılmadan anlaşılamayacağı gibi, neoliberal birikim biçimine geçiş süreci ve onun güncel sonucu olan Otoriter Kapitalizmin egemenliği de AKP iktidarına indirgenemez, onunla başlatılamaz.

8. Neoliberal birikim biçiminin politik ifadesi anlamına gelen ve tüm dünyada sermaye sınıflarının ortak ve egemen modeli olan Otoriter Kapitalizm, mevcut hükümet sistemlerinden ve liderlik tarzlarından bağımsız biçimde kavranmalıdır. Otoriter Kapitalizm, sermaye egemenliğinin işçi sınıfına karşı mücadelesindeki politik stratejisinin günümüzdeki biçimidir. Neoliberal birikim biçiminin ve Otoriter Kapitalizmin bu içerikte kavranması, olası hükümet ve liderlik değişimleri koşullarında da sınıf mücadelesinin sürekliliğini sağlamak açısından şarttır. Tek tek kapitalist ülkelerde gerçekleşebilecek düzen içi hükümet veya liderlik değişiklikleri Otoriter Kapitalizmin dönüşümü anlamına gelmeyecektir. Bu nedenle, mevcut hükümet ve liderlik örneklerine karşı mücadelenin en ön saflarında yer alması gereken sosyalistlerin, hedeflerini hükümet değişikliğiyle sınırlaması söz konusu olamaz. Sosyalistler, olası hükümet ve liderlik değişimlerinin gerçekleştiği koşullarda da işçi sınıfının sermaye egemenliğine karşı mücadelesini yükseltmekle, Otoriter Kapitalizmin baş vurabileceği her türlü hükümet veya liderlik seçeneğine karşı işçi ve emekçilerin çıkarlarını savunmakla sorumludurlar.

SARAY REJİMİ VE OTORİTER KAPİTALİZM

9. Türkiye’de neoliberal birikim biçimine geçiş sürecinin en ciddi adımları AKP iktidarında atılmıştır. Bu süreç, aynı zamanda Türkiye’de devletin ve toplumsal yapının da dönüşmesini içermiştir. Söz konusu dönüşüm sürecinin sonunda, devlet aygıtı neredeyse bütünüyle AKP tarafından ele geçirilip şekillendirilmiş, sermaye ile AKP arasındaki çıkar uyumu güçlendirilmiş, tek adam yönetiminin hukuksal ve kurumsal inşasında büyük mesafeler kat edilmiş ve bir yeni rejimin inşası tespit edilebilir olmuştur. Saray Rejimi olarak adlandırdığımız bu yeni rejim, neoliberal birikim biçiminin tüm gerekliliklerini yerine getirmekte ve sermaye sınıfının işçi sınıfına yönelik saldırısının politik aygıtı misyonunu üstlenmektedir.

10. Saray Rejimi’nin üzerine inşa edildiği zemin, dünya ve Türkiye kapitalizminin egemen modeli olan neoliberal birikim biçimi ve Otoriter Kapitalizmdir. Neoliberal birikim biçimi ve Otoriter Kapitalizm, farklı ülkelerde farklı hükümet sistemleri ve liderlik tarzlarıyla hayata geçirilmektedir. Türkiye’de ise, bu sürecin şimdiye kadarki temsilciliği dinci, gerici, faşist AKP iktidarı tarafından üstlenilmiştir. Türkiye’de Otoriter Kapitalizm ile Saray Rejimi aynı sürecin ürünü olsa ve aralarında çıkar ortaklığı bulunsa da bu iki kavram birbirine indirgenemez. Dolayısıyla, salt Saray Rejimi’nin yıkılması, Otoriter Kapitalizmin de yıkılması anlamına gelmez. Otoriter Kapitalizm, mevcut hükümet ve liderlik seçeneklerinin ötesine geçebilen, sermaye egemenliğinin resmi ideolojisi olarak işlev gören ve bu niteliği sayesinde farklı hükümet ve liderlik seçeneklerini de barındıran bir modeldir. Son zamanlarda Türkiye siyasetinde yaşanan gelişmelere de bu çerçeve içerisinde yaklaşılmalıdır. Neoliberal birikim biçimi ve onun politik ifadesi olan Otoriter Kapitalizm, günümüzde AKP ile ona muhalefet etme iddiasındaki düzen güçlerinin ortak zemindir.

11. 31 Mart ve 23 Haziran seçimlerinde Saray Rejimi’nin yaşadığı ağır hezimetin bir sonucu olarak, düzen güçleri arasında Saray Rejimi’nin makul bir yolla ehlileştirilmesi, sermaye sınıfının kazanımlarının korunması kaydıyla kimi ılımlılaştırıcı düzenlemelere

gidilmesi ve bu yolla sistemin meşruiyetinin yeniden üretilmesi yönünde beklentiler olduğu gözlenmektedir. Ancak, başını kimi düzen güçlerinin ve sermaye fraksiyonlarının çektiği bu beklenti, Saray Rejimi'yle birlikte Otoriter Kapitalizmin de tasfiyesi anlamına gelmemektedir. Halihazırda sermaye sınıfının seçeneği, Saray Rejimi'nin ardından teknokrat veya merkez karakterli bir hükümet ve liderlik tarzıyla Otoriter Kapitalizmin sürdürülmesidir. Bu, esas olarak, AKP iktidarı döneminde sermaye sınıfının elde ettiği kazanımların korunarak sürdürülmesi, fakat sistemde yapılacak kimi rötuşlarla meşruiyet sorununun giderilmesi anlamına gelmektedir.

12. Kimi düzen güçleri ve sermaye fraksiyonlarının beklentileri ve planları ne olursa olsun, Türkiye'de Saray Rejimi'nin yıkılması, tasfiyesi veya dönüşümü kolay ve kesin değildir. AKP ve Erdoğan iktidarında somutlaşan Saray Rejimi, hala geniş bir desteğe sahiptir. Aynı zamanda devlet aygıtı üzerindeki hakimiyetini koruduğu görülmektedir. Sermaye sınıfı içinde de azımsanmayacak bir gücü elinde bulundurmaktadır. Bu durum, hem Saray Rejimi'ne devam şansı vermekte hem de Saray Rejimi'nin yıkılması/tasfiyesi ihtimalinin sulh içinde gerçekleşmesini imkansız kılmaktadır. Ayrıca, Saray Rejimi'nin, Erdoğan'la veya aynı kadronun bir başka ismiyle yükselen bir karşı-devrim çizgisinde ilerlemesi, faşizme geçişi daha radikal adımlarla denemesi, cunta yoluyla idareyi gasp etmesi vb. ihtimaller de söz konusudur.

13. Saray Rejimi, bir süredir, egemenliğini sürdürmek için hem kurumsal hem de fiili adımlarla faşizme geçişi denemektedir. Her ne kadar faşizme geçiş seçeneğinin düzen aktörleri tarafından genel kabul gördüğü söylenemese de Saray Rejimi ve onun lideri Erdoğan'ın gücü ve olanakları küçümsenmemelidir. Bu anlamda, ülkemizde faşizm tehlikesinin geçerliliği devam etmektedir. Üstelik, faşizm tehlikesi, sadece AKP iktidarda olduğu sürece değil, iktidardan uzaklaştırıldığı durumda da varlığını koruyacaktır. Türkiye'de siyasal, ideolojik ve toplumsal temsilciliğini AKP'nin üstlendiği bir faşist akım oluşmuş ve ülke siyasetinin bağımsız unsurlarından biri haline gelmiştir. Bu akım, geçmişteki ırkçı, Türkçü/Turancı,

milliyetçi faşist akımların bir devamı değil, onların niteliksel olarak içerilmesini ve aşılmasını ifade eden, dünya kapitalizminin güncel eğilimiyle uyumlu ve kitleselleşmiş bir akımdır. Türkiye'deki siyasal süreçlerin yakın/orta vadedeki seyri ve Saray Rejimi ile AKP iktidarının geleceği ne olursa olsun bu akımın varlığını sürdüreceği ve bir güç olarak siyaset sahnesindeki yerini koruyacağı açıktır. Bu nedenle Türkiye'de sosyalist ve ilerici mücadelenin gündeminde faşizme karşı mücadelenin yer alması kaçınılmazdır. Bu faşist akım, ister iktidarda ister muhalefette olsun, siyasal mücadelenin öznenlerinden biri olma vasfını koruyacaktır. Bu tabloda, sosyalistlerin önemli mücadele başlıklarından biri de faşizme karşı mücadeledir. Bu başlığın, aceleyle geçmişteki anti-faşist cephe deneylerine indirgenmesinden uzak durulmalı, faşizme karşı mücadelenin güncel ve özgün ihtiyaçlarına yoğunlaşmak tercih edilmelidir.

14. Saray Rejimi'nin gerçek anlamda yıkılışının ve yarattığı tahribatın kökten biçimde giderilmesinin yegane yolu, ülkemiz işçi ve emekçilerinin başını çektiği radikal bir halk hareketinin başarısıdır. Kimi düzen güçlerinin ve sermaye fraksiyonlarının halkın çıkarlarını karşılaması veya Saray Rejimi'nin ülkemizdeki izlerini silmesi söz konusu dahi değildir. Bu güçlerin beklentisi ve planları, giderek yönetilemez hale gelen ve meşruiyet sorunu hızla derinleşen Türkiye'de Saray Rejimi'ni ılımlı bir geçiş süreciyle geride bırakmak ve neoliberal birikim biçiminin önceliklerine uygun bir hükümet ve liderlik tarzıyla Otoriter Kapitalizmin egemenliğini sürdürmektir. Bu tablonun barındırdığı en ciddi tehlike, Saray Rejimi karşısındaki halk direncinin kimi düzen güçleri ve sermaye fraksiyonları tarafından yedeklenmesi ve uzlaşmacı bir çizgiye çekilmesidir.

15. Türkiye'deki siyasal ve toplumsal mücadelenin gündemleri ve öncelikleri açısından baktığımızda, önümüzdeki dönemde iki kulvarda yürütülecek mücadelelerin önem taşıyacağı söylenebilir. Bunlardan ilki ve öncelikli olanı, 17 yıldır olduğu gibi, AKP iktidarına ve Saray Rejimi'ne karşı mücadeledir. Saray Rejimi'nin tümünden yıkılması ve yarattığı tahribatın giderilmesi, sosyalistlerin öncülüğünü üstlendikleri bir radikal halk hareketini şart koşturma-

dır. Saray Rejimi'nin ve AKP iktidarının yıkılması için yürütülecek mücadelenin önceliği ve sosyalistlerin bu mücadelenin büyütülmesi yönündeki sorumluluğu hiçbir gerekçe tarafından silikleştirilmemelidir. Bununla birlikte, kimi düzen güçlerinin ve sermaye fraksiyonlarının Saray Rejimi'ni rehabilite ederek yola devam etme planlarına karşı yürütülecek mücadele de kendine özgü bir kulvar oluşturmaktadır. Saray Rejimi'nin kimi sivriliklerinin törpüleneceği, ancak neoliberal birikim biçimi ile Otoriter Kapitalizmin önceliklerine tam boy uyumun korunacağı böylesi bir seçenek, toplumdaki kutuplaşmaya ve siyasal iktidarın meşruiyet kaybına karşı normalleşme beklentisini öne sürecektir. Saray Rejimi'nin sermaye sınıfına sunduğu kazanımların korunması anlamına gelen bu seçeneğin ülkemiz işçi ve emekçileri için olumsuz sonuçları olacağı, Saray Rejimi'ne karşı birikmiş ve güçlenmiş olan radikal direnci pasifize etmeye ve düzen sınırlarına hapsedmeye yarayacağı açıktır.

31 MART-23 HAZİRAN SEÇİMLERİ ve GÜNCEL DURUM

16. Saray Rejimi, hem inşa sürecinin hem meşruiyetinin hem de operasyonel kapasitesinin ciddi bir tıkanıklıkla karşı karşıya olduğu bir uğraktan geçmektedir. Bu tıkanıklığın geçmişte denenmiş demokratikleşme, çözüm, çeşitli kesimlere yönelik açılımlar vb. gibi yollarla aşılması imkansızdır. Dolayısıyla Saray Rejimi'nin yakın/orta vadeli ajandası açık faşizme geçişin zorlanması yönünde olacaktır. Görünen o ki, sermaye çevreleri, uluslararası güçler, devlet bürokrasisi ve hatta AKP içinde faşizme geçiş teklifi yeterince destek bulmamıştır. Ancak Erdoğan, ciddi bir burjuva politikacısı ve lideri olarak kendi sınıfının anlık tercihlerinin ötesinde tercihler yapabilme, kendi tercihlerinin sonuçları çerçevesinde yeni uzlaşma/dengelenme zeminleri kurabilme becerisine sahiptir. Dolayısıyla, Erdoğan'ın faşizme geçiş teklifinin yeterince destek bulmaması onun ciddi bir tehlike oluşturmadığı anlamına gelmemelidir.

17. Dış politikada Batı'nın gerilim başlıklarını kendisi için koza çevirerek, emperyalist hiyerarşi içerisinde konumunu yükseltmeye çalışan Saray Rejimi için, son dönemde bölgemizde yaşanan gelişmeler

de çalkantılı sürecin devamına işaret etmektedir. Saray Rejimi, Suriye'nin kuzeyindeki askeri varlığı ve cihatçı güçlerle ilişkisi nedeniyle Şam tarafından «işgalci güç» olarak nitelendirilirken, Fırat'ın doğusunda da hâkimiyet alanını genişletme çabası içerisinde. AKP iktidarı bir yandan Rusya'dan S-400 füze sistemlerinin satın alınması nedeniyle transatlantik ittifakı ile gerilim yaşamakta, öte yandan ABD ile Fırat'ın doğusu için «güvenli bölge» uzlaşısı sağlayabilmektedir. Aynı gel-gitli ilişki, Rusya ile de mevcuttur. İktidar Rusya ile askeri ve ticari ilişkilerini geliştirmekte ancak Suriye'nin İdlib vilayetinde cihatçı güçlerle olan yakınlığı eğik bir düzlem yaratmaktadır. Avrupa söz konusu olduğunda ise AKP'nin elindeki en önemli ve kirli koz olan «sığınmacılar» kartı, her sıkışmada devreye sokulmaktadır. Saray Rejimi sürekli olarak, Avrupa'nın aşırı sağ ve ırkçı korkularını kışkırtmakta, sığınmacıların Avrupa'ya geçişine kapıları açma tehdidini öne sürmektedir. Tüm bu kozlarla birlikte, son birkaç yıldaki gelişmeler, AKP'nin bölge politikasında İslamcı güçlere hamilik açısından önemli yer kaplayan Müslüman Kardeşler'in Suriye, Mısır, Libya, Sudan gibi ülkelerde büyük oranda tasfiye olduğunu; Körfez ülkeleriyle ilişkilerin giderek daha da kötüleştiğini; özellikle ABD'nin İran üzerindeki artan baskı politikasının, Türkiye'yi de yol ayrımına zorladığını; Suriye'de İdlib ve Fırat'ın doğusundaki mevcut belirsizliklerin Saray'ı zorlayacak uçlar verdiğini ve Doğu Akdeniz ile Kıbrıs çevresindeki hidrokarbon kaynaklarına ilişkin sürtüşmenin hem Batı'yla, hem de Kıbrıs lehine sondaj çalışmalarının parçası olan Katar ile gerilimi artabileceğini göstermektedir.

18. Mevcut durumda Saray Rejimi'nin ve Erdoğan iktidarının işini zorlaştıran en önemli etken, önce 31 Mart'taki, sonra da 23 Haziran'daki büyük hezimettir. 2017 Referandumu'nda gözlenen, 24 Haziran 2018 erken seçimleri yoluyla önlenmeye çalışılan, 31 Mart'ta birçok büyükşehrin kaybına yol açan ve nihayetinde 23 Haziran'da inkar edilemez bir hezimetle dönüşen süreç, Saray Rejimi'nin bir «iniş eğrisi» içerisinde olduğunu ve meşruiyet üretmekte zorlandığını göstermektedir. 23 Haziran'da alınan ağır yenilgi, Saray Rejimi'ni, daha da zayıflamış bir meşruiyetle ve daha da kırıl-

ganlaşmış/merkezkaç eğilimlerle karşı karşıya bırakmıştır. Sürecin ilerleyen safhalarında, “iniş eğrisi” eğiliminin mi güç kazanacağı, yoksa Saray Rejimi’nin yeni taktiklerle toparlanıp yükselişe mi geçeceği henüz kesin olarak belli olmasa da Türkiye’de AKP iktidarının krizini kolayca atlatması söz konusu olmayacaktır. Ancak gelişmeler ve düzen içi çekişmeler ne olursa olsun, AKP iktidarının ve Saray Rejimi’nin tümünden yıkılışı ülkemiz emekçilerinin mücadelesine bağlıdır. Bunun için, AKP iktidarına ve Saray Rejimi’ne karşı mücadele demokratikleşme ekseniiyle sınırlı kalmamalı, işçi sınıfının çıkarlarını ve temsilini gözetememekçi bir karakter taşımalıdır.

19. 31 Mart-23 Haziran hezimetii, Saray Rejimi’nin iktidar yeteneğine ciddi bir darbe indirmiş olduğu gibi, sermaye fraksiyonları ve düzen güçleri arasında da alternatif senaryolara olan ilgiyi artırmıştır. Özellikle 23 Haziran seçimi sonrasında oluşan eğilim, Saray Rejimi’nin sermaye sınıfına sunduğu imkanlar korunmak kaydıyla, sistemde kimi düzeltmelere gidilmesi, belki de yeni bir aktör ile yeni bir liderliğin tesis edilmesi yönündedir. 23 Haziran’dan bu yana geçen sürece baktığımızda açılan tartışma başlıkları da esasen bu yönelimi işaret etmektedir. Gerek ana muhalefet partisinin ve diğer muhalefet odaklarının gerekse kimi eski veya muvazzaf AKP kadrolarının gündeme getirdiği tartışma başkanlık sisteminin rötuşlanması ve Meclis’in kimi yetkilerle güçlendirilmesi yönündedir. Diğer bir deyişle, başkanlık sisteminin rehabilite edilerek ılımlılaştırılması şeklindedir. Bu tartışmanın dolaysız biçimde Erdoğan’ın konumuna ve yetkilerine dair olduğu açıktır. Dolayısıyla, önümüzdeki dönemde kimi düzen güçleri ve sermaye fraksiyonları içinde başat beklenti, Erdoğan iktidarının zayıflatıldığı ve sistemin rehabilite edilerek ılımlı bir başkanlık rejiminin tesis edildiği bir geçiş projesidir. Sosyalist hareket açısından ise, başkanlık sisteminin ılımlı versiyonlarına karşı, başkanlık sisteminin bütünüyle reddi ve yıkılması önümüzdeki süreçte de temel gündemlerden olmalıdır.

20. Kimi düzen güçleri ve sermaye fraksiyonları arasında tartışılan geçiş projesinin bir başka önceliği ise, Türkiye siyasetinin sağa demirlemiş bir merkezde toplanması ve Siyasal İslam’ın etkisinin çeşitli

biçimlerde sürdürülmesidir. Her türlü radikal ve uzlaşmaz eğilimin, bu arada cumhuriyetçiliğin ve laiklik/sekülerizmin dışlandığı bu merkez, kimisi yeni kimisi ise Saray Rejimi'nin tedrisatından geçmiş kadrolar etrafında oluşturulmaya çalışılmaktadır. 17 yıllık AKP iktidarında Siyasal İslam'ın kazandığı mevziler ve toplumsal ilişkilerdeki hakimiyeti ise sözünü ettiğimiz aktörler tarafından sorun edilmemektedir. Belediye Başkanı seçilen Ekrem İmamoğlu'nun sergilediği tavır, bu saptamalarla uyumlu bir profil çizmektedir. Bunun yanı sıra, Ali Babacan veya Ahmet Davutoğlu gibi geçmişte Saray Rejimi'nin has kadroları olmuş isimler çevresinde gözlenen siyasal hareketlilik de aynı niteliklere sahiptir.

21. Türkiye'nin içinden geçtiği süreçte, sosyalist hareket için ciddi tehlikelerden biri bağımsız bir radikal muhalefet çizgisinin kalıcılılaşmamasıdır. Bunun en büyük nedeni, sosyalistlerin fıkren de fiilen de halka güven verecek bir güce ve tutarlılığa sahip olmamasıdır. Geniş halk kesimleri, bu tablo karşısında CHP ve HDP gibi muhalefet unsurlarını hem daha etkili, hem daha güven verici, hem de daha işe yarar görmektedir. Sosyalist hareketler ise, genel yaklaşımlarına ve analizlerine denk düşen bağımsız bir pratik eylem çizgisi oluşturamamakta, eylemlilik düzeyinde CHP ve HDP'nin tercihlerine bağımlı kalmaktadır. Böylesi bir edilgenliğin uzun bir süre daha baskın olması, sosyalist hareketin varlığını dahi tartışma konusu haline getirecektir. Edilgenliğin kırılmasının ve sosyalist hareketin eylem çizgisiyle de CHP ve HDP'den bağımsız bir inisiyatif sergileyebilmesinin yolu, hem sosyalist örgütlenmenin nicelik olarak büyümesi, hem de emekçi karakterli radikal bir halk hareketinin siyasal/örgütsel kulvarının inşa edilmesidir.

22. Türkiye'de toplumsal muhalefet dönem dönem güçlenen ve sönmüşlenen, dağınık ve parçalı bir yapıdadır. Toplumsal muhalefeti oluşturan kesimler bir yanı CHP ve onun özellikle yüzü sola dönük tabanı, bir diğer yanı HDP ve onun özellikle ortak yaşam ilkesini savunan tabanı, bir başka yanı ise örgütsüz ancak kendini çeşitli dayanışma ağlarında, meslek birliklerinde, çevre, kadın, sosyal haklar mücadeleleri gibi alanlarda ifade eden, bir kısmı kendini sosyalist

olarak tanımlayan, çoğu genç, eğitilmiş ve kentlerde yaşayan bir topluluktur. Sosyalist hareketle kesişim noktaları bulunan bu kesimler eşitlik, özgürlük, laiklik, iş güvencesi, barış, adalet talepleri etrafında toplanmaktadır. Toplumsal muhalefetin farklı bileşenleri dağınık ve parçalı olsa da ülke siyasetinin kritik anlarında bir araya gelme sağduyusunu göstermiştir ve kendiliğinden harekete geçme becerisi yüksektir. Sözünü ettiğimiz muhalefet kitlesinin en önemli niteliklerinden biri Saray Rejimi'yle uzlaşmaya razı olmaması ve rejimin yıkılmasının ardından hesap sorma isteğidir. Türkiye İşçi Partisi'nin kitleselleşme hedefiyle yüzünü dönmesi gereken ve esasını kentli emekçilerin oluşturduğu kitle burasıdır.

23. Toplumsal muhalefetin merkezi kentlerdir. Özellikle büyük kentler Türkiye ekonomisinin geniş kısmını oluştururken aynı zamanda işsizliğin, güvencesizliğin, yoksulluğun, kentsel dönüşüm adı altında yaşam alanlarının yağmalanmasının da en yoğun yaşandığı alanlardır. Bu karşıtlığın yarattığı dinamizm, iniş eğrisine giren iktidarın tümünden yıkılmasını sağlayacak gizilgücü içermektedir. Bu nedenle kendiliğinden yükselip kolayca sönmüş kent merkezli bu dinamizmin canlılığını ve sürekliliğini sağlamak önemlidir. Bununla birlikte, toplumsal hareketler bir politik özne olmadan güçlerini birleştirememekte, yıkıcı ve ardından kurucu bir irade oluşturamamaktadır. Öte yandan politik özneler de toplumsal hareketlere dayanmadan, bu hareketlerle karşılıklı beslenmeden kitleselleşemekte ve etki alanını genişletememektedir. O halde Türkiye İşçi Partisi toplumsal muhalefetin farklı odaklarına değerek, bu odaklara katı sektörlerle yaklaşım onları ele geçirmek yerine onları dönüştürerek ve ortak bir perspektifle mücadele etmeye yönlendirerek siyaset kanallarını açmak zorundadır. Bu dönüştürme ve yönlendirme görevi öncülük misyonunun yerine getirilmesiyle mümkündür. Ancak bu sayede mevcut rejime karşı bir ikili iktidar durumu yaratabilecek güçte ağların birliğinden söz edilebilir.

24. Sosyalist hareketin toplumsal muhalefetle ilişkileneceği zemini, yerelliklerde ve emek mücadelesinde filizlenen halk ve işçi meclisleri ile dayanışma ağları üzerinden kurulmalıdır. Türkiye İşçi Partisi kuruluşunun hemen ardından söz konusu ağ ve meclislerin kurulması için

ilk adımları atmıştır, ancak henüz bu adımlar yeterince olgunlaşmamıştır. Örgütsel yapısının yerleşmesi için zamana ihtiyaç duyulsa da eksikliği görülen esas unsur, öncü partinin halkın örgütlülük düzeyini yükseltmeye ve bu türden ağlarla siyasal bir ilişki kurmaya yönelik girişimlerinde ısrarcı olmasıdır. Türkiye İşçi Partisi halkın sorunlarını açığa çıkarmak, onlara sahip çıkmak ve halkı siyasete çekmek için söz konusu ağ örgütlenmelerine daha fazla eğilmelidir. Parti örgütlülüğü dışında mücadele aygıtları yaratılmadan, parti üyeliğinin sınırlarına sığmayacak ölçekteki yığınları örgütlü kılacak aygıtlar oluşturulmadan sosyalizm mücadelesinin sermaye egemenliğini yıkması imkansızdır. Bu nedenle, özgün bir ikili iktidar kurgusu içermeyen bir mücadele tasavvuru, sosyalizme seçimle geçiş modeline mahkum kalmak durumundadır. Dolayısıyla halkın örgütlülüğünü büyütmeyi ve bütünleştirmeyi hedef alan meclis ve ağ tipi oluşumlar, devrimci perspektifimizin ayrılmaz parçası olan ikili iktidar kurgumuzun bugünden başlayan hazırlığı şeklinde kavranmalıdır.

25. Yerel seçimlerde İstanbul ve Ankara'nın CHP'ye geçmesi, bu partinin yönetimine büyük bir özgüven kazandırmış, parti içindeki olası muhalefetin önünü kesmiştir. Yaşanan sürecin CHP içinde konsolidasyon sağlayacağı açıktır, ancak iki büyük kenti kazandıran adayların profilleri de göz önüne alındığında yeni dönemde CHP'nin daha fazla sağa kayacağı, Saray Rejimi sonrasındaki rehabilitasyona talip olacağı ve ılımlı bir geçişi zorlayacağı beklenmelidir. Bununla birlikte özellikle CHP tabanındaki rejimle uzlaşmak istemeyen sol eğilimli damarda bir tepki oluşması ihtimali de yüksektir. Kitlesel bir sosyalist partinin, boşluğa düşecek bu kesim için doğal bir seçenek olması işten bile değildir. Bu açılardan baktığında Türkiye İşçi Partisi, CHP'li belediyeleri toplumcu yerel yönetim ilkeleri çerçevesinde zorlamak, sermayeyle kirli ilişkilerini teşhir etmek ve halkın yerellerdeki taleplerinin sözcüsü olmak hedeflerinin yanı sıra CHP yönetiminin sağa kaymasıyla boşluğu düşecek kesimlerin temsilciliğini üstlenmeyi de bir görev olarak saptamaktadır.

26. Kürt hareketi, 7 Haziran sonrası devletin ağır saldırısına maruz kalmış ve siyasi temsilcileri tutuklanmış olsa da bugün hâlâ ülkenin en büyük ve en politize muhalefet kanadıdır. Ulusal bir hareket olarak bünyesinde farklı sınıfları barındıran Kürt siyasal hareketi yüzü emek mücadelesine dönük, sol söylemlerden etkilenmeye ve birlikte hareket etmeye açık bir toplumsal kesimi de içermektedir. Ayrıca, Türkiye işçi sınıfının nicelik ve nitelik açılarından dikkat çekici bir kısmı da Kürt emekçilerden oluşmaktadır. Bu nedenle, bugüne kadar gerçekleşen kısa dönemli, seçim odaklı ittifaklar ve Saray Rejimi'ne karşı eylem birliklerinin ötesinde, tüm halklarıyla Türkiye işçi sınıfının birliğini ve kurtuluşunu sağlayacak stratejik bütünlüğün oluşturulması Türkiye İşçi Partisi'nin görevleri arasındadır.

27. Türkiye İşçi Partisi, Kürt halkının eşitlik ve özgürlük mücadelesiyle dayanışma içinde olmanın ötesinde, Kürt sorununun çözümü ve kalıcı barışın sağlanması için yürütülecek mücadelenin de bileşenlerinden biridir. Türkiye İşçi Partisi, ülkemizde kalıcı bir barışın, ancak Türk ve Kürt emekçilerinin çıkarlarını merkeze alan bir yaklaşımla mümkün olacağını savunmaktadır. Ayrıca, Türkiye İşçi Partisi, emperyalist güçlerin halkların kardeşliğine yönelik saldırı ve sabotajları ile kirli savaştan nemalanan düzen güçlerinin gizli diplomasi dayatmalarına da karşı duracaktır.

28. Türkiye'de Saray Rejimi karşısındaki toplumsal direnç ulusalıcı ve liberal kaynaklardan da etki altına alınmaya çalışılmaktadır. Önümüzdeki dönemde de bu çabaların devam edeceğini düşünürsek, sosyalist hareketin ulusalıcı ve liberal akımlar karşısında bağımsızlığını koruması ve bunların etkilerini zayıflatmak için ideolojik mücadelesini güçlendirmesi gereklidir. Ulusalıcı akım, anti-emperyalizm ilkesini savunuyormuş yanılsaması yaratarak; liberal akım ise, normalleşme çerçevesinde demokratikleşme yanılsamasını parlatarak Saray Rejimi karşısındaki toplumsal direnci düzen içine çekmeye uğraşmaktadır. Sosyalist hareketin vazgeçilmez bir ilkesi olan anti-emperyalizmin, meşruiyeti ve güncelliği tartışmasız biçimde geçerlidir. Bununla birlikte, bu tarihsel ilkemizin düzen güçleriyle uzlaşmanın kılıfı yapılması, Saray Rejimi'ne soldan desteğin gerek-

çesi olarak sunulması kabul edilemez. Kendi egemen sınıfı ve onun siyasal temsilcileriyle hesaplaşmak bir yana uzlaşmanın aracı haline getirilmiş bir anti-emperyalizm yaklaşımının sosyalizmin Türkiye topraklarındaki kitleselleşme kanalı olamayacağı açıktır. Öte yandan, liberal akımın propagandasını yaptığı normalleşme ise, Türkiye halklarının Saray Rejimi'ne karşı mücadelede büyüttüğü radikal direnci, düzenin farklı aktörlerinin siyasal ikbali için yedeklemek anlamına gelecektir. Türkiye'de sosyalizm, halkçı ve özgürlükçü bir mücadele çizgisinin kucaklayıcı paradigma olarak işlev gördüğü bir siyasal kanal sayesinde kitleselleşecektir. Saray Rejimi'nin tümünden yıkılması da normalleşme olarak cilalanan sahte beklentilerle değil, radikal ve uzlaşmaz bir halk hareketinin başarısıyla gerçekleşecektir.

29. 31 Mart ve 23 Haziran seçimlerinden sonra, Türkiye'nin neredeyse yarısında CHP'li yerel yönetimler başa geçmiş durumdadır. Bu durumun yarattığı siyasal ve toplumsal sonuçlar, orta vadede Türkiye siyasetinde hayli etkili olacaktır. Ancak, konunun sosyalist hareket açısından önem taşıyan bir diğer boyutu, yerel yönetim politikalarının emekçiler açısından anlamıdır. CHP belediyelerinin gerek yerel yönetim, gerekse sosyal politikalar alanında son derece dar sınırlara sahip olduğu akıldan çıkarılmamalıdır. Belediye yönetimlerinin sergileyeceği piyasacı tavırlar, hem belediye çalışanı emekçiler açısından hem de ilgili bölgedeki yurttaşlar açısından olumsuz sonuçlar doğuracaktır. Sosyalistlerin yerel yönetim ve sosyal politikalar başlıklarını devrimci mücadele çerçevesinde yorumlaması, CHP belediyelerinin piyasacı uygulamaları ve Saray Rejimi'yle uzlaşma arayışının ürünü olan girişimleri karşısında emekçi halkın çıkarlarını merkeze koyan bir direnç hattı oluşturması gerekmektedir.

30. Mevcut durumda, kimi düzen güçlerinin ve sermaye fraksiyonlarının planlarına karşı devrimci bir seçeneğin yaratılması ve kitleselleştirilmesi kaçınılmaz bir görevdir. Ancak Türkiye İşçi Partisi, Saray Rejimi'nin yıkılışının genel geçer propaganda yoluyla olmayacağını bilincindedir ve bu nedenle, Saray Rejimi'ne karşı mücadelenin toplumsal, siyasal ve örgütsel ihtiyaçlarına uygun bir

strateji ve aygıt yaratmak için uğraşmaktadır. Bu açıdan, Türkiye İşçi Partisi, önümüzdeki mücadele evresinde iki kulvardaki inşâ süreçlerinin önceliğini öne sürmektedir. Bunlardan birincisi, kitleselleşmiş, tüm Türkiye'ye yayılmış ve örgütlü hale gelmiş halkçı ve özgürlükçü bir siyasal kulvarın yaratılmasıdır. İkincisi ise, parti örgütünün öz birikiminin yanı sıra, sırtını işçi ve halk meclislerine, ağ tipi örgütlülüklere, yerel direniş odaklarına yaslamış, üyelerinin ötesinde geniş yığınları harekete geçirebilen kitlesel bir sosyalist partinin inşâ edilmesidir.

31. Türkiye'de yakın gelecekte, Saray güçlerinin, düzen güçlerinin ve Kürt hareketinin yer aldığı bir mücadele tablosu oluşacaktır. Türkiye İşçi Partisi, işçi ve emekçilerin siyasal ve örgütsel temsilini üstlenmiş ve kitlesel ölçekte siyaset yapabilen bir sosyalist partinin bu tabloda yerini almasını zorunlu görmektedir. Bu, Saray Rejimi'nin gerçek yıkılışının yegane yolu olduğu gibi, Saray Rejimi sonrası Türkiye'de sosyalizmin başat siyasal öznelerden biri olmasının da şartıdır. Sosyalizmin eşik atlaması olarak tanımladığımız bu şart, Saray Rejimi koşullarında sağlanmalıdır. Sosyalizm mücadelesi, Saray Rejimi sonrasında eşik atlamayacak, Saray Rejimi ile mücadele içerisinde eşik atlamayı başarmış bir sosyalist kulvar Saray Rejimi sonrası Türkiye'nin başat siyasal öznelerinden biri haline gelecektir.

SOSYALİZMİN EŞİK ATLAMASI

32. Türkiye sosyalist hareketi uzunca bir süredir devam eden etkisizlik ve kitleselleşme sorunlarından kurtulmak için çaba harcamaktadır. Bu çabaların sonuç alıcı olup olmamasından bağımsız biçimde, mevcut durumun saptanması ve farklı siyasal özneler tarafından da fark edilmesi olumlu bir gelişmedir. Ancak, mevcut yapılanması ve biçimlenişi itibarıyla bugün Türkiye'de sosyalist siyasal öznelerin yan yana gelerek üretecekleri enerji sınırlıdır. Dolayısıyla, sosyalist hareketin mevcut sorunlarının aşılması için sadece yan yana gelmeyi öneren yaklaşımlar geçerli değildir. Çeşitli gündemlerde yan yana gelmek için oluşturulan cephe, ittifak, güç birlikleri gibi deneyler son derece değerlidir ve şimdiye kadar olduğu gibi bun-

dan sonra da Türkiye İşçi Partisi bu tür yan yana geliş önerilerini değerlendirecektir. Türkiye İşçi Partisi için bu tür birliktelikler konjonktürel taktiklerin geçerli olduğu bir düzleme aittir ve bu biçimde gerçekleşen birlikteliklerin kısa vadeli, özel bir gündeme yönelik olması kaçınılmazdır. Ancak Türkiye sosyalist hareketinin sorunlarının aşılmasını sağlayacak ve onu ülke siyasetinin etkin öznelerinden biri haline getirecek olan çabaların adresi taktik birliktelikler değil, stratejik düzlemdeki kurucu pratiklerdir.

33. Günümüzde, Saray Rejimi karşısındaki geniş toplumsal direnç içinde devrimci-demokrat bir hareketlilik söz konusudur. Bir programatik akımı ve örgütsel geleneği değil, özgün bir toplumsal/siyasal hareketlilik türünü ifade eden devrimci-demokrat dinamizm, kapitalizmin ve ülke yönetiminin yönelimlerine karşı kendiliğinden oluşan, genel geçer rahatsızlık ve huzursuzlukları yansıtan, siyasal bir mahiyeti olsa da otomatik biçimde örgütlü karakter kazanmayan, bir siyasal özne tarafından yaratılmayan ama siyasal özneler tarafından yönlendirilebilen toplumsal hareketliliklerdir. Seçim süreçlerinde sergilenen ve kısmen alternatifsizlikten kaynaklanan tutumlardan farklı olarak halkçı ve özgürlükçü bir siyasal/toplumsal profili temsil eden, kritik anlarda çoğunlukla kendiliğinden hareketlenme sergileyen, örgütsüz olan ve oy verdikleri muhalefet partilerinin yönetimlerinin baskın eğilimleri tarafından tam ve kalıcı olarak kapsanamayan milyonlarca emekçi, bu yeni devrimci-demokrat dinamizmi işaret etmektedir. Bugün, sosyalist hareketin kitleselleşme ve yığınlar düzeyinde etkinlik kazanma çabalarının yöneleceği en yakın halka, halihazırda politizasyon özelliği de kazanmış olan bu kesimdir. Ayrıca, söz konusu kesimlerin işçi sınıfının diğer kesimleriyle birlikteliğinin ve ortak mücadelesinin sağlanması da ihmal edilemeyecek bir görevdir.

34. Yeni bir devrimci-demokrat dinamizm taşıyan toplum kesimlerinin işçi ve emekçileri ifade etmediği yönündeki yorumlar yanlıştır. Kapitalizmin her döneminde olduğu gibi günümüzde de işçi sınıfı farklı sektörlerde, farklı emek türlerinde, farklı ücret dilimlerinde, farklı istihdam türlerinde yer alan emekçilerden oluşmakta-

dır. Devrimci çekirdeğini mavi yakalı sanayi işçilerinin oluşturduğu proletaryanın sektörel veya mesleki dağılımı kapitalizmin ihtiyaçları doğrultusunda sürekli dönüşüme zorlanmaktadır. Farklı emek tiplerini buluşturan ve işçi sınıfına kolektif özne statüsünü veren “toplumsal proletarya” kavramı işlevini ve açıklayıcılığını korumaktadır. Buna uygun biçimde, Türkiye’de belirli bir eğitim düzeyine, meslek kimliğine, kentsel yaşam, sosyal etkileşim tecrübesine sahip ve sömürü ilişkileri açısından işçi sınıfının parçası olan kentli emekçiler vardır. Genellikle “beyaz yakalı” olarak adlandırılan bu emekçiler, sıklıkla yüksek bir refah düzeyinde olan ve burjuvaziye uzlaşmış kesimler olarak resmedilse de neoliberal birikim biçiminin egemenliği bu kesimlerin hem emek süreçlerindeki hem de toplumsal ilişkiler içerisindeki konumunu devasa ölçüde değiştirmiştir. Deyim yerindeyse, artık beyazın maviye yaklaştığı bir “gri yakalı” kentli emekçiler topluluğundan söz edilmesi gerekmektedir. Süregelen ve şiddetlenmesi beklenen ekonomik bunalımdan en fazla etkilenen kesimlerden biri de bu kentli emekçilerdir. Ayrıca, kentli emekçiler arasında emek sorunları kadar, toplumsal ve siyasal sorunlar da ilgi görmektedir, bu kesimlerde özgürlük, laiklik, adalet, kardeşlik gibi beklentiler yükselmektedir. Türkiye İşçi Partisi, emek perspektifinden yola çıkan ancak onunla sınırlı kalmayan bir tarzla, giderek genişleyen bu toplumsal kesimle ilişki kurma, bu kesimlerde oluşan toplumsal ve siyasal tepkiyi örgütlenme, farklı demografik özellikler sergileyen kentli emekçileri bütünleştirerek temsil etme ve işçi sınıfının tüm kesimlerinin birliğini sağlama görevini üstlenmelidir.

35. Türkiye İşçi Partisi, sosyalizmin eşik atlaması hedefini ancak Kitleli Sosyalist Parti perspektifinin hayata geçirilmesiyle mümkün görmektedir. Kitlelilik ile kast edilen, partinin üye sayısının artırılmasından ibaret bir büyüme değildir. Partimiz kitleleşme hedefi doğrultusundaki çabalarının sonuçlarını, kuşkusuz, ilk elden üye sayısındaki artışla almalıdır. Dolayısıyla, Kitleli Sosyalist Parti perspektifi, üye sayısındaki artışla büyüyen, ancak bununla sınırlı kalmayacak biçimde geniş yığınları da temsil edip harekete geçirebilen bir partiyi tanımlamaktadır. Birkaç bin kadrosu, on binlerce üyesi ve milyonlarca taraftarı olan bir partinin inşası, önümüzdeki

mücadele evresinin en önemli ihtiyacı olmanın ötesinde, devrimci-demokrat dinamizm sergileyen kentli emekçilerle işçi sınıfının diğer kesimleri arasındaki birlikteliği ve ortak mücadeleyi sağlamanın da yoludur.

36. Sosyalizmin eşik atlaması hedefinden türeyen Kitlesele Sosyalist Parti perspektifi, stratejik bir yönelim olarak kavranmalı, taktik düzlemdeki pratik birlikteliklere indirgenmemelidir. Türkiye’de Kitlesele Sosyalist Parti perspektifinin birlik yoluyla gerçekleştirileceği bir zemin bulunmamaktadır. Türkiye İşçi Partisi, Kitlesele Sosyalist Parti perspektifini esas olarak kendi hazırlığı, yaratıcılığı ve üye artışıyla sağlamlaştırılmış özgücü ile hayata geçirecektir. Kitlesele Sosyalist Parti perspektifi yeni bir partileşme sürecinin tarifi değildir; Türkiye İşçi Partisi, Türkiye’nin kitlesele ölçekte etkinlik kazanacak sosyalist partisinin tek adresidir. Bununla birlikte, böylesi bir partinin inşası sürecinde mücadele içinde öne çıkmış yerel halk önderlerinin, ülkece tanınan ve takip edilen aydın ve sanatçıların, eşitlik ve özgürlük mücadelesine katkı koyma iradesini sürdüren devrimcilerin Türkiye İşçi Partisi saflarına kazanılması için uğraş verilmelidir. Bu perspektifin birinci koşulu ise, bu tür bir parti içinde devrimci programın ve marksist-leninist kuramın ilkelerinin garantörlüğünü sağlayacak kadro topluluğunun yaratılmasıdır. Kitlesele Sosyalist Parti, böylesi bir kadro yaklaşımının alternatifi değil, kadroların yerine getirmesi gereken devrimci bir görevdir.

37. Türkiye İşçi Partisi, bir devrim stratejisinin baştan sona tüm pratik adımları kapsayacak biçimde oluşturulamayacağını, tarihsel ve kuramsal birikimden süzülen genel bir perspektif ile siyasal süreçlerin göstereceği somut verilere dayanan bir özgül bağlamlı yaklaşımın bütünleştirilmesinin gerekli olduğunu öne sürmektedir. Bu açıdan baktığımızda, 20. yüzyılda hiçbir sosyalist devrimin, kucaklayıcı bir paradigma olmadan, salt emek-sermaye çelişkisi ekseninde gerçekleşmediği görülmektedir. Rusya’da Çarlık rejimi ve savaş; Çin’de Japon işgaline karşı verilen mücadele; kimi doğu Avrupa ülkelerinde faşizm sonrası dönemin dinamikleri, Küba’da ise Batista rejimi ile mücadele kucaklayıcı paradigmlar olarak belirleyici ol-

muştur. Türkiye’de ise devrim sürecinin temelleri, emek-sermaye çelişkisini de içerecek biçimde anti-kapitalist/halkçı taleplerle faşizme karşı özgürlükçü taleplerin buluşacağı bir kucaklayıcı paradigma içerisine yerleşecektir. Büyük ölçüde sosyalistlerin çabalarıyla oluşacak meclis ve ağ tipi örgütlülüklerin zamanla bir ikili iktidar durumu ortaya koyacak şekilde evrimleşmesi, devrim sürecinin kaderinin bu ikili iktidar odaklarından birinin diğerine üstün gelmesiyle çizilmesi olasıdır. Dolayısıyla, Türkiye İşçi Partisi’nin çabası, kitlesel bir sosyalist öznenin yüksek temsil gücü kazanması ve halk içinde ikili iktidarın ayakları olacak örgütlülük biçimlerinin yaratılmasına yönelik hazırların şimdiden başlatılmasına yöneliktir.

TÜRKİYE İŞÇİ PARTİSİ BÜYÜMELİDİR!

38. Sosyalist harekette büyüme, örgütlerin üye kazanmasına ve doğrusal biçimde büyümesine indirgenmiş durumdadır. Üye kazanma yöntemi, her devrimci öznenin temel faaliyetidir; ancak bu yolla kitleselleşme ve sosyalizmin ülkenin başat aktörlerinden biri olması mümkün değildir. Türkiye İşçi Partisi üye kazanma ve doğrusal büyüme hedefinin ötesine geçerek, mücadelenin ihtiyaçlarına göre biçimlenen siyasal ve örgütsel açılımlarla kitleler ölçeğinde etkinlik kazanma yolunu tercih etmektedir. Dolayısıyla, Türkiye İşçi Partisi’nin büyümesi gerekliliğini dayatan mevcut koşullar karşısında yapılması gereken, partiyi yığınlara ulaştıracak ve ülkenin başat aktörlerinden biri haline getirecek siyasal ve örgütsel açılım olan Kitlesel Sosyalist Parti’yi yaratmak olmalıdır. Bu açılımın başarılı bir biçimde hayata geçirilmesinin titiz bir planlama, tüm örgütte yaratıcı bir uyum, kolektif davranış sorumluluğu ve yetkin bir kadro topluluğu gerektirdiği, bu anlamda son derece ciddi bir hazırlık süreci gerektirdiği ise açıktır. Ancak, hazırlık ihtiyacının bir erteleme veya yavaşlama gerekçesine dönüşmesine de izin verilmemelidir.

39. Türkiye İşçi Partisi, Kitlesel Sosyalist Parti perspektifinin en önemli yansımalarından birini seçim süreçlerindeki etkinlik ve başarı olarak saptamaktadır. Türkiye, seçim süreçlerinin her zaman önem taşıdığı bir ülke olmanın yanı sıra, özellikle son yıllarda se-

çimlerin özel bir politizasyon dönemi oluşturduğu özellikler sergilemektedir. Halihazırda gözlenen hiçbir veri, Türkiye’de seçim süreçlerinin radikal bir düzen değişikliğini gerçekleştirecek yöntem olduğunu göstermemektedir. Bu anlamda, teorik ve tarihsel birikimin işaret ettiği gibi, sosyalizme devrimsiz bir yolla geçiş söz konusu değildir. Ancak sosyalizme devrimsiz bir geçiş mümkün olmasa da sosyalist hareketin seçim süreçlerinde edineceği mevzi ve kazanımların hayli büyük önemi vardır. Türkiye İşçi Partisi seçimlere taşıyamayacağı bir anlam yükleyen yaklaşımların da seçimleri tümüyle önemsizleştiren yaklaşımların da uzağındadır. Türkiye’de kitleselleşmiş ve yığınlar ölçeğinde temsil gücü kazanmış bir sosyalist hareketin, bu niteliklerini seçim süreçlerinde de ortaya çıkarması kaçınılmazdır. Dolayısıyla, kitleselleşme perspektifinin mutlaka içermesi gereken başlıklardan biri devrimci stratejiyle uyumlu bir seçim politikasının oluşturulmasıdır. Bu gereklilik doğrultusunda, Türkiye İşçi Partisi, en kısa sürede seçim yeterliliğini sağlayacak ve Türkiye işçi ve emekçilerinin temsilcisi olarak olası seçimlerde temsil görevini yerine getirecektir.

40. Türkiye İşçi Partisi, Saray Rejimi’nin iniş eğrisi içerisinde olduğu ve düzen güçleri ile sermaye fraksiyonlarının alternatif planlar üzerinde çalıştığı bu dönemde, Türkiye işçi sınıfının, emekçi halkın çıkarlarını temsil etme iddiasını gerçeğe dönüştürmek üzere hazırlıklarını en kısa sürede tamamlayacaktır. Türkiye’nin içine itilmek istendiği dar boğazda Saray Rejimi’ne veya onun ılımlı versiyonlarına etkinlik şansı tanınamak için kitlesel düzeyde temsil gücüne sahip bir partinin ve yerel ölçeklerden en merkezi düzeye kadar örgütlülük içinde olan radikal bir halk hareketinin varlığı zorunludur. Bu nedenle, Türkiye İşçi Partisi Utkan Adıyaman Konferansı tüm parti üyelerinin şu hedefi koymaktadır: Türkiye İşçi Partisi büyümeli, Türkiye’de sosyalizmin ve işçi sınıfının siyasal ve örgütsel temsilini üstlenmeli ve ülke siyasetinin başat aktörleri arasına girmiş kitlesel bir sosyalist parti haline gelmelidir.

Türkiye İşçi Partisi
Genel Başkanı Erkan Baş:
***İşçi Sınıfı Çehov'un Tüfeği Gibi,
O Tüfeğin Patlama Zamanı Geldi***

Türkiye İşçi Partisi'nin kuruluşunun üzerinden 1 yılı aşkın süre geçti. Bu süreçte hem partinin inşasının ilk düzeyi tamamlandı, hem de baskın bir biçimde gündeme sokulan seçimle ilgili devrimci bir tutum geliştirildi. Sosyalist hareket on yıllar sonra ilk kez iki TİP'li milletvekili ile Meclis kürsüsünden emekçilere seslenmek şansı bulmuş oldu.

Geçtiğimiz sürecin değerlendirmesi son olarak Ekim ayındaki parti konferansından yapıldı. Komünist'in bu sayısında da yer verdiğimiz konferans raporunda ayrıntıları bulmak mümkün. Ancak TİP, bir yandan kendi faaliyetlerinin değerlendirmesini sürekli biçimde güncellemek, bir yandan da hep bir adım daha ilerlemek yönündeki kararlılığım hiç kaybetmemeye çalıştı.

2020 yılına yaklaştığımız bu günlerde de TİP, devrimci mücadeleye dair yeni görevler ve hedefler belirlediği bir süreçten geçiyor ve tüm parti önümüzdeki dönemin hazırlıklarına yoğunlaşıyor. TİP'in hem şimdiye kadarki deneyiminin sonuçlarını, hem de bundan sonrasına dair genel yaklaşımını Genel Başkan Erkan Baş'tan dinledik.

Komünist: Türkiye İşçi Partisi'nin kuruluşundan bu yana 1 yılı aşkın zaman geçti. Kuruluş sırasında neler hedefleniyordu? Bu hedeflere ulaşıldı mı?

Erkan Baş: Türkiye İşçi Partisi'nin kuruluşunu basitçe bir yeni parti kuruluşu olarak görmedik. TİP büyük bir iddianın örgütlenmesi, büyük bir davanın temsil edilmesi hedefleriyle kuruldu.

Türkiye'nin, özel olarak da işçi sınıfı hareketinin ve elbette sosyalist hareketin durumunun kapsamlı bir değerlendirmesiyle başlayan uzun bir tartışma sürecinin sonunda, sorunun ufak tefek düzenlemelerle, kimi ekleme ve çıkarmalarla çözülemeyeceğini saptayarak, sosyalist hareketin bir zorunluluk olarak gördüğümüz yeniden kuruluşuna öncülük etmeyi hedefledik.

Vurgulamak gerekirse, öncelikle Türkiye'de yaşanan tüm sorunların kaynağında kapitalist düzenin olduğu ve bunun ancak ve ancak işçi sınıfının etkin bir siyasal güç olarak siyasal alanda yerini almasıyla bir değişim yoluna girebileceği temel doğrusu üzerinden hareket ettik.

İkinci olarak, *Türkiye AKP eliyle büyük bir dönüşüme tabi tutulmuş durumda. Bu dönüşüme geçmiş referanslarla direnmek mümkün olmadığı için ve yeniyi temsil edecek etkin bir siyasal güç oluşmadığı için bu dönüşüm büyük ölçüde başarıya da ulaştı. Ancak halk içinde her düzeyde AKP'ye karşı muazzam bir direniş var. 17 yıldır her tür baskı, şiddet ve zor kullanılmasına rağmen Türkiye halkları teslim olmadı, olmuyor. Fırsat bulunduğu her momentte mümkün olan en büyük karşı duruşu gösteriyor. Bu da en az sözünü ettiğimiz dönüşüm kadar önemli.*

Tam burada son derece önemli bir eksiklik var: Devrimciler, iddiasını taşıdıkları öncülük rolünü bırakın yerine getirmeyi, buna aday olduklarını bile pratikte gösteremiyorlar. İşçi sınıfı, emekçiler aslında bu kavganın içindeler ancak sınıf kimlikleriyle ve siyasal hatlarıyla belirgin bir güç olmadıkları sürece varlıkları ile yoklukları arasında bir fark oluşmuyor.

“Devrimcilik, mevcudu kabul etmemektir”

Türkiye, hatta dünya siyaseti açısından baktığımızda önemli yeniliklerin olduğu bir döneme devrimci yanıtlar üretemeyen bir sosyalist hareketle yetinilemezdi. Diğer taraftan sosyalist harekete baktığımızda Gezi/Haziran Direnişi gibi muazzam bir halk ayaklanmasına rağmen alışkanlıklarını sürdürmenin ötesine geçmeyen bir yaklaşımın ağırlık taşıdığını, hemen her alanda da bunu kabul lenmeyen ancak bir çıkış bulamayan bir enerjinin biriktiğini de tespit etmiştik.

Devrimcilik, mevcudu kabul etmemektir. Bu sık sık söyleniyor, ancak örgütlü sosyalist yapılara baktığımızda kendi mevcut durumunu aşmayı hedefleyen örgütlü bir çabayı da göremiyorduk.

Daha ziyade çaresizliğin, çözümsüzlüğün ve en “ilerisi” kendi halinden şikayetçiliğin egemen olduğu, kendi içine büzülmüş bir sosyalist hareketin bu tabloyu değiştiremeyeceği açıktı.

TİP, memlekete soldan müdahalenin öznesi olmaya çabalarken, solda hakim olan bu tabloyla köklü bir hesaplaşmanın, bir devrimcileşme ihtiyacının ve bunu hayata geçirme iddiasının da örgütlenmesidir.

Durumu kabullenmeyecek, sosyalist hareketin köklü bir “yeniden kuruluş” yaşaması için ileri atılmaya cesaret edecek bir kadro topluluğu olarak üzerimize düşen sorumluluğu yerine getirmek için sadece elimizi değil tüm bedenimizi taşın altına koymaya karar verdik.

Burada önemli bir nokta gözden kaçmasın: Biz sola müdahale ederek memlekete müdahaleyi değil, elimizden geldiğince memlekete müdahale ederek solda yeniyi yaratmaya aday olduk.

Bu belki dışarıdan bakıldığında çok önemsenmeyecek bir ayrıntı gibi görünebilir ancak bizim için son derece önemli. Zira, geçmişte ve bugün sözde iç tartışmalarda mevcut önderliklerin en sık kullandığı “siyasal olarak çok haklıydık ama örgütümüz yetersiz/eksik/hatalı” biçimindeki yaklaşımı kökten reddediyoruz. Türkiye solunun sıkışıklığının kaynağında örgütsel eksiklerin, zaafıların kuşkusuz bir yeri vardır ancak esas mesele politiktir, ideolojiktir. Siyasal olarak çok doğru, hatta hep doğru olduğunu söyleyip mevcut durumun

Devrimcilik, mevcudu kabul etmemektir. Ancak örgütlü sosyalist yapılara baktığımızda kendi mevcut durumunu aşmayı hedefleyen bir çaba da göremiyorduk. TİP, memlekete soldan müdahalenin öznesi olmaya çabalarken, solda hakim olan bu tabloyla köklü bir hesaplaşmanın, bir devrimcileşme ihtiyacının ve bunu hayata geçirme iddiasının da örgütlenmesidir.

faturasını ara kadrolara, örgütsel yapının sorunlarına kesen kim varsa, net olarak söylüyoruz, statükocudur. Meselesi kendi konumunu korumaktır. Biz doğru bir siyasal çizginin doğru bir örgütsel yapının inşasının ilk ve en önemli koşulu olduğunu düşünüyoruz.

“Bugün ihtiyaç duyduğumuz şey fikri canlanmadır”

Tam olarak bu nedenle memlekete dair söylenen söz, ülke çapında örgütlenen eylem ilgili hareketin gerek kadrolarının, gerek örgütsel yapısının sağlıklı gelişimi için ön şarttır. Bunu sistematik ve süreklileşmiş olarak doğru yapabilirsek örgütsel sorunlar mutlaka aşılır. Ancak burada sorun varsa, en mükemmel kadrolardan oluşan yapılarda bile “örgüt sorunu” tartışılır, durulur.

Bugün ihtiyaç duyduğumuz şey bir fikri canlanmadır. Marksist birikimin sınanacağı alan budur. Günün devrimci programını, mücadele hattını, dilini ve yöntemini geliştirmek durumundayız. Burada ortaklaşıyorsak. bunun için eskimiş küçük dükkanları terk ederek, yeni bir harmanlanmayı hedeflemek gerekir.

Yeri gelmişken söyleyeyim, TİP, sandıldığı (ya da kimi çevrelerce sunulduğu gibi diyelim) sadece bir dönem TKP’yi sırtlamış kadroların değil, bu

hedef doğrultusunda ortaklaştığımız farklı geleneklerden gelen pek çok yoldaşımızın ortak eseri olarak doğdu. Bu açıdan, eskinin yükünü atmak konusunda yeterince cesur davranılmamış olmasının istediğimiz zenginliğin tam oluşmasına imkan tanımadığını bir eksiklik olarak saptayabiliriz. Ancak yine de tüm yetersizliğine karşın bizim açımızdan çok kıymetli, önemli bir zenginliği buluşturduğumuzu söyleyebilirim.

Öte yandan, mesele sayısı binler ve birkaç on bin ile ifade edilebilecek, zaten sosyalizmi tercih etmiş insanların meselesi değil. Tam tersi, Türkiye’de mevcut siyasal düzenin ve solda egemen anlayışın yetersizliği nedeniyle mücadeleye katılamayan milyonlarca insan var. Eğer bir ileri çıkış hedefleniyorsa, esas olarak bu enerjinin açığa çıkarılması gerekiyor. Bu konuda henüz yolun başındayız, ancak şunu söyleyebilirim, bunun bizim bir tahayyülümüz değil somut bir gerçeklik olduğunu geride kalan dönemde görmüş olduk. Devrim ve sosyalizm mücadelesine örgütlü olarak TİP aracılığıyla katılan farklı yaş kuşaklarından genç yoldaşlarımızın varlığı geride kalan dönemin en önemli başarıları olarak görülebilir.

“Hem dönüşmek hem kalıcı olarak değiştirmek ve örgütlemek”

Son olarak, Türkiye sosyalist hareketinin istisnasız tüm öbekleri işçi sınıfıyla süreklileşmiş ve organik bir ilişki kurma konusunda başarısız, daha önemlisi iddiasız ve pratik olarak isteksiz bir görüntü veriyor. TİP, esas olarak yıllardır unutilan ve/veya başarısız bir hedefe kilitlenmiş durumda, işçi sınıfını örgütlü bir siyasal güç olarak yeniden siyaset arenasına taşıyacağız. Bu en önemli iddiamız ve uzun soluklu, ısrarlı bir çabanın sonunda ulaşılabilecek bir hedef olduğunu bilerek ilerliyoruz. Kimisi daha önce çok söylenmiş ama yapılmamış veya yapılamamış, kimisi ise ilk defa bizim deneyimleyeceğimiz pek çok önermenin yavaş yavaş pratikleştiği bir süreç yaşıyoruz.

Daha pek çok başlık sayabilirim, ama özetlemem gerekirse geride kalan 1 yılı geçkin süreye baktığımızda belli bir potansiyel enerji bulunduğunu saptadığımız alanlar ile temas ettiğimizi, bu temasların sonucunda iddialarımızın gerçek olduğuna dair yeni veriler elde

ettiğimizi söyleyebilirim. Bunları etkin biçimde değerlendirmek ise zaten öyle kolayca gerçekleşebilecek bir şey *değildi*; temas ettikçe, yaptıkça daha iyisini yapabilmek, hem dönüşmek hem kalıcı olarak değiştirmek ve örgütlemek için çalışmaya devam ediyoruz.

Ekim ayında gerçekleştirdiğimiz konferansımızın *sonuç metni de Komünist'te* yayınlanacağı için o kısımlara girmeyeyim, dikkatli okunduğunda hem ciddi bir muhasebe yaptığımız hem de yeni hedeflere odaklandığımız önemli bir kolektif süreç işlettığımız rahatlıkla görülecektir.

Komünist: Türkiye İşçi Partisi, sosyalist hareketteki mevcut partilerden biri olmak yerine, Türkiye’de sosyalizm mücadelesini ve bunun pratik ayaklarını yeniden tarif etmeyi de barındıran bir girişim olarak doğdu. Bu tutumun anlamı neydi? Sosyalist hareketin yeniden kuruluşundan kastınız nedir?

Erkan Baş: TİP, Türkiye’deki çok sayıdaki devrimci örgütten bir tanesi daha olmak için kurulmadı. En özet haliyle, Saray iktidarını yıkmayı ve devrimci bir yoldan sosyalist iktidarı kurmayı hedefleyen, buna göre örgütlenen bir parti olma iddiasındayız.

Yukarıda biraz değindim, *açmaya çalışayım*.

Türkiye Sosyalist Hareketinin istisnasız tüm hücrelerine -belki farklı biçimlerde- sirayet etmiş bir teslimiyet haline ortak olmak kabul edilebilir bir şey değil. Mevcut işlevsiz aygıtlarla gerçek bir alternatif yaratılamazken, bunlara benzer bir tane daha eklemenin bir anlamı olmayacağı açık. Dağınık, paramparça, psikolojik olarak yenik ve kastlanmış küçük gruplar evrenine bir alternatif geliştirmek durumundaydık. Şikayet eden, “iyi yenilen” ve ufku demokratik muhalefet ile sınırlı bir hareketin parçası olamazdık.

Eğer gerçekten devrim gibi bir iddiamız varsa, sınıf düşmanımıza karşı, eskimiş-yanıt üretemeyen aygıtlarla, yöntemlerle, eylem biçimleriyle sınırlı bir mücadelenin yeterli olmayacağını kabul etmemiz gerekir. Ciddi bir devrimcileşme hamlesine ihtiyaç vardı ve bunun her adımımıza, hareketimize, yazımıza, sözümüze ve eylemimize yansması, hissedilmesi gerekliydi.

İçinden geçtiğimiz dönemde artık eskimiş formülasyonlara takılıp kalmakla, sadece izlemek ve anlamaya çalışmakla sınırlı bir duruşun karamsarlığa yol açmaması imkansız. Karamsarlık ise zorunlu olarak korumacılığa, korumacılık ise gerilemeyi kabule neden olur.

"Esas sıkışma AKP cephesinde"

Örneğin "*somut durumun somut tahlili*" çok sık kullanılır ama dikkat ederseniz çoğunlukla "geri" duruşları meşrulaştırmak için kullanılır. Oysa "*somut durumun somut tahlili*" yapıldıktan sonra en ileri olanı yapmanın yolunu bulmak gerekir. TİP'in kuruluşuna giden süreçte etrafımıza baktığımızda daha çok "*durum çok kötü*", "*ah vah sosyalistler ne kadar da kötü durumda*" gibi ağlak seslerin arttığını görüyorduk. Bunu kökten reddediyoruz.

Bunu da sadece devrimcilik bunu gerektirir ya da "*iradenin iyimserliği ile bakalım*" diye yapmıyoruz. Türkiye'ye baktığımızda sermaye diktatörlüğü açısından güllük gülistanlık bir durum olmadığını görüyoruz. AKP, başka türlü yönetebilse neden bu kadar baskı ve zor kullansın ya da elinde olanak olsa hepimizi susturmayı, öldürmeyi veya cezaevlerine atmayı neden düşünmesin?

Bugün Türkiye'de esas sıkışma *AKP cephesindedir, esas ah vah* etmesi gereken Saray'dır. Sopadan başka bir ikna aracı kalmamış durumda ve bunu kullanabilme potansiyeli de her geçen gün azalıyor. Sosyalistler açısından ise toplumun çok daha geniş kesimlerine seslenebilme, temas edebilme olanakları ortaya çıkmış durumda.

Karakteristik özellikleri, dünya ve Türkiye üzerinde karşı-devrim rüzgarlarının güçlü estiği, ideolojik mücadelenin öne çıktığı ve savunma eğiliminin hakim olduğu bir dönemin koşulları altında şekillenmiş ve buna uygun olarak kurulmuş mevcut örgütlerle yeni ihtiyaçların karşılanması mümkün değildir. Oysa, kendini yenilemeyi başarmış, çağdaş bir dil ve yöntem kullanan, yüzünü mücadele eden ve teslim olmayan milyonlara çeviren bir sosyalist hareket Türkiye'de gerçek bir siyasal güç haline gelebilir.

Özetlemek gerekirse, *kendi dar dünyasına hapsedilmeyen, süreçlere ülke ve dünya ölçeğinde bütünlüklü bakıp kendisini bir özne olarak bu tabloya yerleştiren, hiza çizgisini sol içine değil de düzene, AKP/Saray'a karşı mücadeleye göre çizen, işçi sınıfıyla organik bir*

bağ kurmaya odaklanmış ve iktidar perspektifi ile güncel siyasal tartışmalara dair devrimci yanıtlar üreten bir parti olmaya çalışıyoruz.

Bunun siyasal, ideolojik ve örgütsel boyutlarıyla bütünlüklü bir yenden kuruluşa ihtiyaç duyduğu açık olsa gerek.

Komünist: Türkiye’de sosyalizm mücadelesi ve devrimci pratik köklü bir geçmişe sahip. TİP olarak kendinizi bu geçmişe bütünüyle bağlı addediyorsunuz, ancak bir yandan da geçmişten aşmaktan söz ediyorsunuz. Bu tercihin nedenleri nelerdir?

Erkan Baş: Geçmişin, geleneklerimizin son derece kıymetli, gurur duyulması gereken pek çok yanı var, fakat daha önce kullandığımız bir benzetme ile söylersem, sürekli dikiz aynasına bakarak ilerlemek imkansızdır.

Bunu vurgulama nedenimiz şu: *Türkiye’de son derece önemli ve hepimizin gurur duyduğu bir devrimci mücadele geçmişimiz var. Ancak dikkat ederseniz, özellikle son bir kaç yıldır, günün ve geleceğin devrimciliğini üretemeyen pek çok sol çevre, bu sıkışmayı daha fazla geçmişe referansla çözmeyi tercih ediyor. Biraz dikkatli bakarsamız çok önemli geleneklerin bugün devamcısı olma iddiasıyla yola devam eden pek çok özne, devrimci kimliklerine dair güncel bir referans üretmekte çok ciddi sıkıntı yaşıyorlar. Bunun sonucu olarak, ilk bakışta bize çok şaşırtıcı gelen bir durum var: Bu siyasi hareketlerin en genç kadroları geçmiş referansları en sık kullanan ve bağlılığının en önemli kaynağı olarak görenler. Örneğin 2000 doğumlu bir devrimcinin en çok heyecan duyduğu şeylerin başında bugün mensubu olduğu örgütün 40 yıl önce yaptığı bir eylem olması bana çok garip geliyor.*

Elbette bu kavga Türkiye’de de dünyada da bizimle başlamadı. Dolayısıyla geçmişe dönük bir inkarcılığa veya reddiyeci bir yaklaşıma asla sahip değiliz. Tam tersine TİP, Türkiye devrimci-sosyalist hareketinin tüm siyasal ve örgütsel birikimini, devrimci gelenek ve değerleri sahiplenirken, aynı zamanda kendisini uluslararası komünist hareketin evrensel birikiminin Türkiye’deki parçası olarak görüyor.

Ancak, günümüzün devrimci-komünist öznesi kendi geçmişinin doğrudan devamı ya da sadık bir tekrar-cısı olarak değil, geçmişin birikim ve deneyimini içerip aşan yeni bir sıçramayla yaratılabilir.

Komünist: TİP'in şimdiye kadarki pratiğinde en çok öne çıkan nokta, Saray Rejimi ile mücadelenin ihtiyaçlarını sürekli öne çıkarması oldu. Bu zaman zaman sosyalizm fikrini ve hedefini silikleştiren bir yaklaşım olarak eleştirilse de TİP bu tutumunda hiç tenzilatla gitmedi. Saray Rejimi ile mücadeleyi bu denli önemsiyor olmanızın nedeni nedir?

Erkan Baş: *Şöyle başlayayım: TİP, "demokratik bir muhalefet hareketi" olmak için değil, iktidara talip bir mücadele hattı örgütlemek üzere yola çıkmış bir parti.*

Benim de içinden geldiğim geleneğin ayırt edici yanlarından birisi iktidar vurgusudur. Sosyalist Devrimcilik toplumun tüm sorunlarının köklü çözümünü iktidar mücadelesinde görür. Bu bakış açısı son derece önemlidir ve esas olarak doğrudur, ancak geride kalan dönem içinde bunun çeşitli yanlış yorumlarının çok ciddi hatalara neden olduğunu da vurgulamak gerekir.

Sermaye açısından AKP kullanışlı olmayı sürdürüyor; ancak AKP'ye karşı biriken öfkenin bir bütün olarak sermaye rejimini tehdit etme potansiyeli de görülüyor. Dolayısıyla, patronlar açısından, düzenin devamlılığını sağlayacak bir başka aktör getirilmesi gündeme gelebilir. Açıkçası bu durum, sosyalistler açısından en olumsuz senaryolardan bir tanesi.

Örneğin, 60'lı yılların sonundaki meşhur MDD-SD tartışmasında teorik olarak o dönemin TİP yönetiminin haklı olduğu artık pek tartışılmayacak kadar netleşmiş durumda, ama aynı şeyi bunun gerektirdiği devrimci eylem hattı ile pratikte yaşatmış olduğunu söyleyemeyiz. Bunu “sosyalist devrimciliğin birinci evresi” olarak kodlayalım. Bu dönem ortada bir sosyalist devrim iddiası vardır ancak bunu mümkün kılacak ihtilalci bir örgütlenme yoktur.

“Sosyalist devrim hedefini Türkiyeli bir zemine oturtmaya çalışıyoruz”

80'lerin sonu ve 90'lı yıllarla birlikte sosyalist devrim iddiasının bu boşluğunu gidermek üzere önemli girişimler olmuştur, eksiğiyle yanlışıyla denemeler yapılmıştır. Bu ikinci evre ise, kuşkusuz dönemin özgünlüğünün de katkısıyla aşırı örgüt merkezli bir yaklaşıma neden olmuştur. Şimdi, bu örgüt anlayışının bütünlüklü eleştirisine girmeyelim, ama sosyalist devrim iddiası ile devrimci bir örgüt fikrini birlikte taşıyan ancak ayaklarını da üzerinde mücadele ettiği toprağa basan, güncel mücadele başlıkları ile iktidar hedefi arasında sağlıklı bağ kuran bir çizginin yaratılamadığını saptayabiliriz. Daha ziyade mutlak doğruya işaret eden ve genellikle kenardan konuşan bir tarzın “sosyalist devrimciliğin ikinci evresi” olarak düşünülebileceğini söyleyebiliriz.

Eksiklik, sosyalist devrimciliğin sadece iktidarın fethi anındaki mücadeleye indirgenmesinden kaynaklanıyor. Bu durum da önemli kimi zaafılara yol açmaktadır. Kendisini sadece gelecekte bir gün mutlaka gerçek olacağına hepimizin inandığı “o an” ile tanımlayan bir mücadele tarzı bugünün görev ve sorumluluklarını görmeyen ya da görmezden gelerek küçümseyen, her şeyi gelecekteki bir güne indirgeyen bir anlayışın sonucudur. Bu anlayış işçi sınıfını, emekçi halklarımızı kapitalizmin insafına terk etmiş olur.

Niyetlerden bağımsız olarak, geride kalan 50 yıllık pratikten çıkan sonuç budur.

Bizim kendimize biçtiğimiz misyon, geçmişin bu eksiklerini aşmak; sosyalist devrimciliğin, işçi sınıfı devrimciliğinin kendisini aynı zamanda günün devrimci sorumluluklarının gerektirdiği eylem ve mücadele hattında var etmesini sağlamaktır. Deyim yerindeyse,

sosyalist devrim ve sosyalist iktidar hedeflerini güncel ve Türkiye'li bir zemine oturtmaya çalışıyoruz.

Alman İdeolojisi'nden, birebir olmayabilir ama aklımda kaldığı kadarıyla, bir hatırlatmayla tamamlayayım: *"Komünizm, yaratılması gereken bir durum veya gerçeğin uydurulmak zorunda olacağı bir hedef değildir. Komünizm, bugünkü duruma son verecek gerçek harekettir. Bu hareketin koşulları, şu anda var olan öncüllerden doğar."*

Özetle, devrim gökten inmeyecekse, devrimcilerin günün gerçek sorunlarına, mücadele başlıklarına, devrimci perspektiflerine, iktidar hedeflerine uygun müdahale yol ve yöntemleri geliştirmesi zorunludur.

Böyle bir perspektifle hareket etmeyen tutumları, zorlayarak devrimcilik tanımlı içine alsak bile eksik devrimcilik veya yetersiz bir devrimcilik olur.

İşte, haklı olarak işaret ettiğiniz Saray Rejimi'ne karşı mücadelenin ihtiyaçlarına vurgu ve buna göre konumlanma yaklaşımımız böylesi bir temelde değerlendirilmelidir.

Komünist: Biraz daha devam edelim buradan. Saray Rejimi ile mücadeleyi sosyalizm hedefiyle nasıl birleştiriyorsunuz?

Erkan Baş: Başından bu yana AKP'nin bir sermaye partisi olduğunu ısrarla vurguladığımızı hatırlatarak başlayayım. AKP bir burjuva partisidir, ancak özel görevler üstlenmiş, ciddi bir dönüşümü gerçekleştirmeyi hedefleyen ciddi bir projedir, sıradan bir burjuva partisi değil.

Çok özetle söylersek, Türkiye'nin zayıf halka konumunu ortadan kaldırmak, sermaye diktatörlüğünü kuvvetlendirmek, bunun için içeride daha gerici bir toplum, daha iyi tahkim edilmiş bir devlet mekanizması inşa etmek, emperyalizme daha bağımlı bir ülke yaratmak hedefleriyle yola çıktılar.

“Sosyalistlerin zayıflığı nedeniyle burjuva aktörlerden medet umuluyor”

AKP’nin yeni bir rejim inşa etme hedefine ilk işaret ettiğimizde bizi “abartmakla” suçlayanlar da dahil olmak üzere bugün herhalde herkes bir biçimde AKP’nin yeni bir rejim inşa ettiği gerçeğini kabul edecektir.

Bugün bu rejimin en temel özelliği emekçi-halk düşmanı karakteridir. Buna karşı etkin bir mücadele yürütmeyen bir devrimci hareketin, nasıl bir iktidar iddiası olabilir ki?

AKP öyle veya böyle sonunda yıkılacak. Mesele, bu yıkılış sürecinin bir düzen içi operasyonla mı gerçekleştirileceği, yoksa halkın özne olduğu bir sürecin ürünü mü olacağı. Sermaye güçleri açısından da AKP şu anda kullanışlı olmayı sürdürüyor; ancak AKP’ye karşı biriken öfkenin bir bütün olarak sermaye rejimini tehdit etme potansiyeli de görülüyor. Dolayısıyla, patronlar açısından kullanılabilirliği kadar kullanıldıktan sonra yerine elde edilen tüm kazanımları koruyacak, düzenin devamlılığını sağlayacak bir başka aktör getirilmesi gündeme gelebilir. Açıkçası bu durum, sosyalistler açısından en olumsuz senaryolardan bir tanesi. Halkın yıllardır inatla sürdürdüğü kavganın, *düzen güçleri* tarafından, Saray Rejimi’nin cilalanarak devamı için kullanılması ihtimali...

Sosyalist solun zayıflığı AKP’den kurtulmak isteyen pek çok insanın burjuva politik aktörlerden medet ummasına neden oluyor, maalesef.

Oysa hem geride kalan 17 yıl boyunca bu iktidara karşı en kararlı duruşu sergilemiş olan, hem de Türkiye’yi bu yeni gerici rejimin bataklığından çıkartabilecek olan tek güç işçi sınıfıdır, onlarla birlikte sosyalistlerdir. İçinde bulunduğumuz evrede bunun pratik olarak da gösterilmesi göreviyle karşı karşıyayız. AKP’nin yıkılışı sürecinde etkin bir rol oynayamayan bir sosyalist hareketin AKP sonrası Türkiye’de önemsenebilecek bir odak olma şansı yok. Fakat tam tersi de en az bu kadar doğru: AKP’yi yıkan kuvvetler arasında etkin bir güç olarak yerini alacak olan sosyalistler, AKP sonrası Türkiye’de sosyalist iktidar yürüyüşü için de son derece *önemli bir yer edinmiş olurlar*.

Tarihsel kırılma anlarında görece küçük güçler çok büyük değişimlere imza atabilir. Bugün, AKP/Saray rejimine karşı süren mücadelede emekçi halkın öncülüğü iddiası taşıyan herkes için bir sınavdır. Bu kavgada sınanacağız, hem kendimiz kendimizi sınayacak, eksiklerimizi, hatalarımızı *görü� hızla kapatacağız, hem de bu rejimden kurtulmak isteyen milyonlar tarafından sınanacağız.*

Türkiye’de sosyalizmin görünür gelecekte iktidar olabilmesi, en azından gerçek bir iktidar alternatifi haline gelip gelemeyeceğı içinde bulunduğumuz bu dönemde yaptıklarımızın ve yapamadıklarımızın toplamından çıkacak bir sonuç olacak.

Komünist: TİP’in siyasal ve kuramsal vurgularında sürekli karşımıza çıkan şeylerden biri de kitleselleşme. Kuşkusuz, her siyasi özne kitleselleşmek ister, ancak TİP’in vurgusunda basit üye artışının ötesinde bir anlam varmış gibi görünüyor. Türkiye’de sosyalist hareketin yaklaşık 40 yıldır kitlelerle bağıını yitirmiş olmasını, hatta bunun bir tür öncülük alameti gibi gösteriliyor oluşunu da hatırd tutarsak, TİP olarak kitleselleşme kavramına ve çabasına nasıl bir anlam yüklüyorsunuz?

Erkan Baş: Kitleselleşme de bir boyutu ama TİP’in hedefini “gerçek bir siyasal parti olmak” olarak da ifade edebiliriz. İşaret ettiğiniz kitlelerle bağıını yitirmiş olma durumunun hem nedeni hem bir sonucu olarak Türkiye’de devrim ve sosyalizm iddiası taşıyan pek çok siyasal yapı “yok hükmünde”. Bu da hayatta hiç bir karşılığı olmayan kimi tartışmalara gömülmeye ve gerçek tartışmalarda, tartışmalarda yer tutamamaya götürüyor. Bu kadar uzun süredir gerçek bir kuvvet haline gelemeyip, öte yandan çok büyük iddiaların sözcülüğünü yapmaya çalışmak, başka şeyleri bir yana bırakalım, sağlıklı bir yaşam sürmeyi bile imkansızlaştırır...

Komünistlerin her zaman ve her yerde mutlaka büyük-kalabalık olması gerektiğini söylemiyorum. Öyle anlar olur ki, çok küçük bir azınlık olarak, hatta gerekiyorsa tek başımıza kalarak bile aynı iddiaların taşıyıcısı, aynı ideallerin temsilcisi olmamız *gerekebilir ve bunu* yapamazsak sınıfta kalırız. Bu bir gerçeklik, ancak her dönem

doğruları söyleyen bir azınlık olmayı kabullenmek mümkün değil. Doğruların, ilkeli duruşun, mücadeleciliğin yaygınlaşabileceğini de gösterebilmek gerekiyor. TİP'in TBMM pratiğinin en önemli sonuçlarından birisi toplumun hemen her kesiminden insanın, sosyalistlerin söylediklerine kulak verebileceğinin görülmesi olmuştur. Düzen güçlerinin sosyalizmin bir seçenek olarak güçlenmemesi için her türlü imkanı değerlendirdikleri açık, bunun üzerine bir de kendi kendimize duvarlar örüp onun içinde yaşamayı kabul etmek pek mantıklı bir yaklaşım değil. Öncülük, eğer bir iddia ise bunun kitle mücadelelerine önderlik etmek olarak da yaşam bulması gerekiyor. 30 yıl, 40 yıl öncülük iddiası taşıyıp, herhangi bir siyasal-toplumsal mücadele sürecine önderlik edemiyorsanız, bu sizin öncülük iddianızın da bir kurgudan ibaret olduğunu gösterir. Kitleselleşme, gerçek anlamda öncüleşme ve öncülük iddiasının somutlanması da bir görev olarak önümüzde duruyor.

Komünist: Son konferans metinlerinize yansıyan "Kitlemel Sosyalist Parti" formülü de kitleselleşme konusundaki tartışmaların bir sonucu olarak gündeme geldi. "Kitlemel Sosyalist Parti" düşüncesini nasıl tanımlıyorsunuz? Bu bir birlik formu mu olacak, yoksa kanatlı bir parti modelini mi kast ediyorsunuz? Daha önemlisi, kitleselleşmenin ölçütü ve göstergesi nedir?

Erkan Baş: Bunun nasıl olacağına ilişkin hazır reçeteleri, formülleri önsel olarak ortaya koymayı doğru bulmuyoruz. İlle tek başına TİP bu işi yapmalı diye bir iddiamız da yok. Sosyalist hareketin devrimci bir temelde yeniden kuruluşu hedefi, Türkiye'nin sosyalist birikiminin devrimci bir program ekseninde birliğinin sağlanmasını da içerir. Hedeflerimizde ortaklaştığımız herkesle somut bir mücadele süreci içinde emek temelli, yoldaşca bir ortaklaşmanın yollarını arayacağız.

Ancak şuna da hazırız: Bu görev bizim omuzlarımıza kalırsa, biz de devrimci bir kararlılıkla bu görevlerin altına gireceğiz ve bunu başaracağız.

"Sosyalizmin toplumsal tabanının bu kadar genişlediği başka dönem yok"

Sokağa çıktığımız, geniş kitlelerle temas ettiğimiz her an bunu görüyoruz. Partimiz kadroları arasında yıllarını sosyalizm mücadelesine vermiş çok sayıda yoldaşımız var. Daha eskisi bir yana 12 Eylül sonrası için net olarak söyleyebiliriz ki, sosyalizmin toplumsal tabanının bu kadar genişlediği, tersten örgütlü gücünün de bu kadar dar kaldığı başka bir kesit görmiyoruz. Bugün sosyalistler açısından önemli fırsatlar var ve bunu değerlendirmek ve siyasal alanda etkin bir güç olabilmek için mevcut potansiyelin örgütlü hareketini sağlamak şart. Anlamlı ve istikrarlı bir siyasal faaliyetin binlerce devrimciyi bir araya getirmesi çok zor değil. Türkiye'nin içine girdiği sıkışma, yüreği emekten yana atan herkeste bir umut beklentisi, bir çıkış arayışını beraberinde getirdi. Umutsuzluğu yırtacak, güven veren bir devrimci siyasal özne kendisini ortaya koyabilirse, bu kavgaya katılacak milyonlarca insan var. Toplumun dinamik kuvvetlerinin iktidar ile en küçük bir bağı kalmamış durumda, bu son derece önemli bir olanak.

Biz bugün Türkiye'ye baktığımızda binlerce üyesi olan, on binlerce insanı hareket ettirebilen ve milyonlarca insanın desteğini alan bir sosyalist

Türkiye'nin içine girdiği sıkışma, yüreği emekten yana atan herkeste bir umut beklentisi, bir çıkış arayışını beraberinde getirdi. Güven veren bir devrimci siyasal özne kendisini ortaya koyabilirse, bu kavgaya katılacak milyonlarca insan var. Toplumun dinamik kuvvetlerinin iktidar ile en küçük bağı kalmamış durumda, bu son derece önemli bir olanak.

partinin can alıcı bir ihtiyaç olduğunu ve bunun mümkün de olduğunu görüyoruz. Bunu gerçekleştirmek istiyoruz.

Bitirirken bir ek daha yapayım. Son yıllarda seçimler ilginç bir anlam kazandı. Özellikle AKP'nin kendi meşruiyeti için belki tek “açık” zemin olarak seçimleri kullanması, muhalefetin en geniş kesimleri açısından AKP'yi sandıkta da yenmeyi önemli bir sorumluluk haline getirdi. Bu nedenle normalde belki seçimlere çok anlam yüklemeyen, seçim ötesi perspektiflere sahip insanlar da seçimlerde etkin bir biçimde rol alıyorlar. Bizim görebildiğimiz, kendilerince taktik nedenlerle CHP'ye veya HDP'ye oy veren, ancak kendisini CHP'li veya HDP'li olarak tanımlamayan önemli bir insan gücü de bu sürecin en etkin aktörleri arasında. Bizim açımızdan, örneğin bu büyük birikimin kalıcılaştı, sürekli bir mücadelenin öznesi kılınması son derece önemli bir sorumluluk.

Komünist: Tam da oraya gelmek istiyorduk, son dönemlerde seçim yeterliliği kazanmak üzere çalışmaların hızlandırıldığını biliyoruz. Seçim yeterliliği de kitleselleşme perspektifinin bir sonucu mu?

Erkan Baş: Yine “gerçek bir parti olma” meselesiyle başlayayım. Bu konuyla ilgili son yıllarda devletin özel bir tutum aldığını bileerek söylüyorum; bu kadar önemli bir sosyalist potansiyelin olduğu, sayısı epey fazla sol partinin bulunduğu bir ülkede bir tek devrimci partinin bile seçimlere katılma yeterliliği alamaması nasıl kabul edilebilir?

Seçimlerde çeşitli taktikler uygulanabilir ancak seçime girme yeterliliği elde edemezsek bu alanın doğal olarak daralacağı da açık. Öyleyse gerçek bir parti olma iddiası taşıyorsak, nasıl kullanacağımızdan bağımsız olarak önce bu hakkı almalı, bu açıdan önünüze çıkan engelleri aşmalıyız.

Komünist: Seçim konusundan devam edelim. TİP, özellikle vekilleriyle parlamentoda temsil edilen bir parti olduğu için ve seçim süreçlerinde aktif tutum alan bir parti olduğu için

zaman zaman parlamentarizm eleştirilerine muhatap oluyor. Türkiye İşçi Partisi'nin seçim süreçlerine yaklaşımını netleştirmek isterseniz neler söylersiniz?

Erkan Baş: Mücadele yol ve yöntemlerinin, araç ve imkanların kullanımına dair yaklaşımımız statik ve kuralcı değil. Türkiye İşçi Partisi, sosyalizme giden yolda mücadele araçlarının hangilerinin ne biçimlerde kullanılacağına dair tek bir ilkeye sahiptir; söz konusu aracın kullanımının ülke işçi sınıfının mücadelesine katkı sağlayıp sağlamadığı. Siyaset alanındaki her türlü aracın ve imkanın kullanımını, bu ilkeye uygunluğu çerçevesinde değerlendiririz.

Parlamento da siyaset alanındaki araçlardan ve imkanlardan biri olduğu için, TİP'in parlamentoya yaklaşımı bu çerçeve içerisinde anlam kazanır. Sosyalizm mücadelesinde bugün, parlamento kürsüsünün işçi sınıfının mücadelesine katkı koyacağını düşündüğümüz için 2018 Haziran seçiminde bir ittifak gerçekleştirip iki milletvekili kazandık. *O günden bugüne, parlamento kürsüsünü Türkiye işçi sınıfının sesini ve sözünü duyurmak, emekçilerin parlamentoda temsil edilmesi sorumluluğunu yerine getirmek amacıyla devrimci bir tarzla kullanmaya çalışıyoruz. Ayrıca, milletvekili kimliklerimizi sadece Meclis çatısı altında kullanmıyor, işçi sınıfının ve toplumsal muhalefetin tüm direnişlerine katkı koymaya, parçası olmaya çabalıyoruz.*

Sosyalist hareketimizin tarihinde önemli tartışmalara konu olmuş “parlamentarizm” sapması ile devrimci öncünün kadrolarının parlamentoda görevlendirilmesi birbirine karıştırılmamalıdır. Bu konudaki tayin edici ilke teorik birikimimizde son derece açık biçimde gösterilmiştir: Parlamentarizm, partinin parlamento grubunu yönetmesi yerine, parlamento grubunun partiyi yönetmesidir. Türkiye İşçi Partisi, parlamentonun kullanımı gündemine girdiği ilk andan itibaren, parlamentarizm konusundaki marksist-leninist ilkenin altını kalınca çizmiş, 1 yılı aşkın parlamento deneyiminde de söz konusu ilkenin korunması ve uygulanmasında oldukça titiz davranmıştır.

Bu ilkenin bir sonucu olarak, parlamento çalışmalarımız da, Kongre ve Konferans delegasyonunun çizdiği ana strateji ile Merkez Komitesi'nin kolektif önderliğinin denetimi altında yürütülmektedir.

“Etkinliğimizi en ileri düzeye taşımak için hedefler koymuş durumdayız”

Bütün bunlarla birlikte, bir önceki soruda vurguladım gibi, seçimlerin özellikle içinden geçtiğimiz dönemde özgün bir özellik kazandığını da eklemem gerekir. Milyonlarca insanın *üst düzeyde* politikleştiği dönemlerde hem güncel tezlerinizi hem hedeflerinizi ve çözüm önerilerinizi bu insanlara taşımak zorundasınız. Seçimleri gerçeğe en yakın sonucu veren bir sınav olarak değerlendirebiliriz. Bu sınavdan, eğer an itibarıyla daha ileri bir önermeniz yoksa, kaçamazsınız. Kendinizi en geniş kitlelere en yalın biçimde sunmanız gereken bir mücadele alanı olarak seçimler son derece önemli.

Örneğin yakın geçmişteki tutumumuz, genel olarak AKP/Saray Rejimi’ni gerileten bir mücadelenin parçası olurken, kendi özgün kimliğimizi de ortaya koymak biçiminde özetlenebilir. Bu ikisi arasında mümkün olan en ileri noktada bir kesişim noktası bulup oradan ilerlemeye çalıştık. Genel olarak AKP’ye karşı duran büyük kalabalığın içinde ama kendi ilkelerimiz ve kimliğimizle mücadele etmek diyebiliriz. Şimdi hem cepheyi daha genişletmek hem de kendi etkinliğimizi mümkün olan en ileri düzeye taşımak için hedefler koymuş durumdayız.

Komünist: TİP’in parlamentoya taşınmasında HDP ile kurulan ittifak ilişkisi etkili oldu. Bunun ötesinde, HDP ile Türkiye sosyalist hareketi arasındaki ilişki de sürekli çeşitli gerilimleri taşıyor. Bu gerilimlerin tümüyle gerçekdışı olduğu söylenemez kuşkusuz, ancak TİP bir dayanışma perspektifini korumak ve buradan hareketle ilişki geliştirmek konusunda ısrarcı oldu. TİP’in dayanışma perspektifini nasıl açıklarsınız?

Erkan Baş: Partimiz, Türkiye’de sosyalizm mücadelesinin başarıya ulaşmasının en temel koşulunun Türkiye işçi sınıfının birliği olduğunu tezine sahip. Türkiye gibi çok etnisiteli bir coğrafyada işçi sınıfının birliğinin sağlanması ayrıca önem kazanan bir hedeftir. Tersinden sermaye sınıfının ve onun temsilcilerinin sınıfın birliğine yönelik saldırılarının en etkili yollarından biri de ülkemiz halkları arasındaki kardeşlik duygusunu zayıflatmak, halkları birbirine düşmanlaştırmaktır.

Kürt emekçileri Türkiye işçi sınıfının ayrılmaz bir parçasıdır. Ülkemizde işçi sınıfının niceliksel olarak da niteliksel olarak da önemli bir kesimini ifade eden Kürt emekçileri, aynı zamanda sistematik devlet politikalarının yarattığı mağduriyet ve hak gasplarının da muhatabıdır. Dolayısıyla, Türkiye işçi sınıfının birliğinin sağlanması, sınıfsal kimlik ve çıkarların olduğu kadar, Kürt emekçilerin yaşadığı saldırılara ve hak gasplarına karşı mücadelenin de ortaklaştırılmasını gerektirir.

Kürt halkının mücadelesi ve Kürt siyasal hareketi ile ilgili değerlendirmelerimizde de sosyalist devrimci stratejik yaklaşımdan ve işçi sınıfının birliği hedefinden hareket ediyoruz. Bu açıdan, Türk ve Kürt emekçilerinin birliğinin sağlanması, bu birliği bozmayı hedefleyen her türlü şoven tutuma olduğu kadar emekçilerin birliğinin sağlanmasını zorlaştıran sorumsuz tutumlara da karşı çıkılması, halklar arasındaki kardeşliğin sınıfın birliğinin kaçınılmaz bir şartı olduğunun görülmesi temel yaklaşımlarımız arasındadır.

"Barış mücadelesinin Türkçe konuşan öznesi olmaya çabalıyoruz"

Kürt siyasal hareketiyle ilişkilerimizi de öncelikle bu stratejik hedef ışığında tanımladık. Elbette güncel siyasal gelişmeler bunun farklı biçimlerde karşılık bulmasına neden olabilir. Örneğin, HDP ile cisimleşen yaklaşım radikal demokrasi perspektifidir ve bu perspektif ile TİP'in sosyalist devrim stratejisi arasında ciddi bir fark vardır. İşçi sınıfının merkezi rolünü kabul etmeyen, farklı kimliklerin tanınmasına öncelik veren, devrim yerine reformlara yönelen radikal demokrasi stratejisinin karşısında, TİP işçi sınıfının öncülüğünde siyasal iktidara zor yoluyla el konulmasını ve sosyalizmin inşasını hedeflemektedir.

TİP ile Kürt siyasal hareketi arasındaki taktik düzeydeki ilişkinin genel bir dayanışma perspektifi ötesinde anlam kazandığı güncel bir konu da Saray Rejimi'ne karşı ortak bir mücadelenin yaratılması ihtiyacıdır. TİP, Saray Rejimi'ne karşı ülkemizin tüm ilerici güçlerinin yan yana gelmesinin, dostluk ve dayanışma pratiği içerisinde olmasının büyük önem taşıdığını ileri sürmektedir.

TİP ile HDP arasında gerçekleştirilen seçim ittifakı da bu yaklaşımdan doğmuştur. Nitekim, seçim sonrasında da bu taktik özgün biçimiyle devam etmekte, yoldaşlarımız parlamentoda TİP'i temsil ederken HDP'ye yönelik her tür baskının, iktidarın kriminalize etme politikalarının karşısında halkların kardeşliğini ve emekçilerin birliğini savunmaya devam etmektedir.

AKP iktidarının güncel olarak en fazla yüklendiği, kendi meşruiyet alanını genişletmek için en çok kullandığı Kürt düşmanlığına karşı etkin bir tutum almaya devam edeceğiz. Türkiye işçi sınıfı, hatta daha genişleterek söyleyeyim bir bütün olarak Türkiye'yi bu karanlıktan çıkarmak isteyen herkes bu iki halkın ortak mücadelesine önem vermeli, katkı koymalı ve iktidarın bölücü politikalarına karşı net bir tutum takınmalıdır.

Biz parti olarak, özellikle Batı'da her türlü ırkçı-şoven yaklaşıma karşı barış ve kardeşlik mücadelesinin Türkçe konuşan bir öznesi olmaya çalışıyoruz.

Komünist: Sona doğru geliyoruz. TİP, sadece adıyla değil, partinin iç örgütlenmesinden propaganda diline kadar her alanda ciddi bir işçileşme gayreti sergiliyor. Sosyalist harekette işçi ve emekçiler söylem düzeyinde yer tutsa da gerçek anlamda bir temasın kurulması ve süreklilik kazanması pek başarılmış bir şey değil. TİP'in bu konudaki yaklaşımı nedir? Bu kapsamda şimdiye kadar yapılanlar ve bundan sonrasına dair planlananlar neler?

Erkan Baş: Bana göre TİP'in ne olup olamayacağı konusundaki en net sonucu bu belirleyecektir. Bizim geride kalan 30-40 yıllık sürede sosyalist hareketin en temel eksiği olarak gördüğümüz başlık da budur. Meselenin bir yanında, kuşkusuz, düzenin işçi sınıfı üzerinde oynadığı bin bir oyununun yeri var, ancak tüm namüsaits koşullara rağmen söylüyoruz ki, sınıfla bağı bu derece zayıflamış bir sosyalist hareketin söylediklerinin ciddiye bile alınması mümkün değildir.

Pratik bir soru soralım: Sosyalistlerin örgütlediği bir eyleme baktığımızda “işte işçi sınıfını pratik olarak da temsil eden bir devrimci özne” diyor muyuz?

Elbette, sınıfın değişen yapısından söz ederek, genç ve eğitimli işçi sınıfına vurgu yaparak, emeğini satarak yaşamını sürdürebilen herkes işçi sınıfının bir parçasıdır tezine yaslanarak ilgili topluluğun belli bir sınıf karakteri olduğunu söylemek mümkün olabilir. Ancak yine de bu soruya hiç düşünmeden, ek açıklamalar yapma ihtiyacı duymadan ve hiç tereddüt etmeden “evet” cevabı veremiyorsak, ortada üzerine düşünülmesi gereken bir sorun, doldurulması gereken boşluk var.

“Tüfeğin patlama zamanı geldi”

Türkiye’de mevcut siyasal tablonun radikal biçimde değişmesi için, siyasal alanın bu büyük eksiğinin bir an önce kapatılması gerekiyor. Toplumsal-siyasal alanda tartışma konusu olan tüm başlıklarda, en geniş olarak bizim tarafta, toparlayıcı bir güç olarak işçi sınıfının daha etkili biçimde siyaset alanında yerini alması gerekiyor. Bunun, aynı zamanda, işçi sınıfının fiili olarak da var olduğu bir mücadele süreci olması ise bir zorunluluk.

Yenilikçi olmak zorundayız. Solun etkin olduğu dönemlere baktığımızda dilinden, kullandığı propaganda ve mücadele tekniklerine kadar yeniyi temsil ettiğini görüyoruz. Bugün Türkiye’de sol bu özelliğini büyük ölçüde yitirmiş durumda. Kendimizi geliştirmek zorundayız; hem derinleşmek, hem de olabildiğince sade ve anlaşılır bir hatta yerleşmek zorundayız.

İşçi sınıfının veya tek tek işçilerin toplumun diğer kesimlerinden daha ileri, daha bilinçli vb. olmaması güncel bir veridir. Ancak bunun kadar önemli olan, daha önce AKP'ye oy vermiş, destek olmuş ve sayıları milyonları bulan işçilerin AKP'den umudu keserken mevcut güçlerden herhangi birisini de tercih etmediğidir. Bu önemli bir şanstır. Sosyalistler bu konuda adım attıkça, işçi sınıfının devrimci potansiyelinin gerçeğe dönüşmesine ebelik edebilirler. İşçi sınıfının yeniden ayağa kalkabilmesi, onun öncü kesimlerinin örgütlenmesiyle mümkün olabilecektir. İşçi sınıfının bugün geride duran kesimlerini de sınıf mücadelesinin ön saflarına çekebilecek ve sınıfın bir bütün olarak ayağa dikilmesini sağlayabilecek güç, işçi sınıfının bilinçlenmiş ve örgütlenmiş öncü kesimleridir.

Daha önce bir toplantımızda şöyle bir benzetme yapmıştım: Türkiye sol hareketinde işçi sınıfının yeri akla Çehov'un o meşhur sözünü getiriyor. Çehov'a göre "oyunun başında sahnede bir tüfek varsa, o tüfek oyunun sonunda mutlaka patlamalıdır."

Türkiye sol hareketinin özellikle yakın tarihine baktığımızda, işçi sınıfının biraz duvarda asılı tüfek gibi durduğunu söyleyebiliriz. Tüfeğin patlama zamanı geldi.

Komünist: Son olarak şöyle soralım: TİP'in geçirdiği 1 yılı aşkın süreye baktığınızda TİP'in çıkardığı derslerin neler olduğunu söyleyebilirsiniz?

Erkan Baş: Esas olarak doğru yolda olduğumuzu düşünüyoruz. Kuşkusuz, zor bir işe soyunduk ve kısa sürede büyük başarılar elde etmeyeceğimizi biliyorduk. Ancak, deyim yerindeyse, geride kalan dönemde bir "buz kıran" işlevi üstlendiğimizi söyleyebiliriz. Çok uzun zaman sonra ilk defa sosyalist solda yeni bir hareket, kendisine önemli bir alan yarattı ve bu yarattığı alanı dolduruyor. Henüz çok kısa bir süre geçti ama milyonlar arasından baktığınızda Türkiye'de sosyalist solu temsil eden bir parti haline geldiğimizi söyleyebiliriz. Yanlış anlaşılmasın "bu başarıldı, bitti bu iş" demiyorum, ancak geniş kitlelerde böyle bir konum elde ettiğimizi görüyoruz, bunun sorumluluğu ile hareket edeceğiz. Düzen medyasının kadrajı ol-

dukça daralmış olmasına rağmen her yerden emekçilere seslenmeye, daha kalıcı ve organik ilişkiler geliştirmeye ihtiyacımız var. Sesimiz ulaştığında bir karşılık buluyoruz, bunu yaygınlaştırmak ve kalıcılaştırmak gerektiği konusunda bir kararlılığımız var.

İktidarın baskıları bir gerekçe olamaz; biz, “sokak yoksa devrimcilik yoktur” bakışına sahibiz ve sokağı kullanmak konusunda daha fazla çaba harcamamız gerektiğinin farkındayız. Ancak bunun da sadece öncü eylemler olarak görülmemesini isterim. Mümkün olduğunca yaygın ve mümkün olduğunca kitlesel olarak sokakları daha fazla kullanmamız gerekiyor.

“Bu dönemde vasat olan hayatta bile kalamaz”

Halkın örgütlenmesini, sendikaların, dayanışma ağlarının, işçi meclislerinin hem sayısının artmasını hem de var olanların daha geniş bir temsil gücü kazanmasını önemsiyoruz.

Solun içinde bile gizliden gizliye bir teslimiyet havası var. “Öldük, bittik, bundan sonra pek yapacak bir şey yok” hissiyatı çok hakim durumda. Buna teslim olmayacağız. İşimizin çok kolay olmadığını biliyoruz ama aklımızdan çıkarmamamız gereken bir şey var: Sıkışma dönemleri veya daha yaygın kullanımıyla kriz dönemleri aynı zamanda olanakları da ortaya çıkaran dönemlerdir. Olağanüstü dönemlerde olağan zamanlardaki gibi tavır alarak, olağan hayatlar sürek sonuç almak mümkün değil.

Daha iyi olmak zorundayız, emekçiler açısından düzenin sunduklarının dışında farklı olmak zorundayız. Şunu çok önemsiyoruz: Yenilikçi olmak zorundayız. Solun etkin olduğu dönemlere baktığımızda dilinden, kullandığı propaganda ve mücadele tekniklerine kadar hep ve her zaman yeniyi temsil ettiğini görüyoruz. Bugün Türkiye’de sol bu özelliğini büyük ölçüde yitirmiş durumda. Kendimizi geliştirmek zorundayız; hem derinleşmek, içerik açısından nitelikli olmak hem de olabildiğince sade ve anlaşılır bir hatta yerleşmek zorundayız. Gericileşmenin yansımalarından birisi solda da vasatla yetinme oldu; bize göre ise içinden geçtiğimiz dönemde vasat olan bırakın değişime önderlik etmeyi, hayatta bile kalamaz.

Sosyalist hareket kabuk değiştirmek zorunda ve bu kendi kendine gerçekleşmeyecek, TİP bu değişimi gerçekleştirmek zorunda, bunun için yola çıktık.

Doğum zordur; doğum gerçekleştikten sonra yaşamak ise görece daha kolaydır ama bu bizi rahatlatmıyor. Yeni insanların sosyalizm mücadelesine kazanılması, umutsuzluğa kapılmış sosyalist kadroların yeniden mücadelede etkin roller üstlenmesi ve özellikle işçilerin, emekçilerin bu mücadelenin öznesi olması için mücadeleye devam edeceğiz.

AKP/Saray Rejimi'nin yıkılışına giden süreçte mutlaka etkin bir rol oynayacağımıza inanıyoruz ve bu başlıkta yol aldıkça, doğru ve etkili bir tutum takındıkça hem memlekete hem de özel olarak tüm sola çok faydalı olacağımızı görüyoruz.

Ve elbette, iç hayatımızı da buna uygun olarak daha gelişkin hale getirmek zorundayız. Türkiye İşçi Partisi, bu memleketi devrimle sosyalizme taşıma iddiası taşıyan herkesin, mücadele etmek isteyen her işçinin “işte benim partim bu” diyebileceği bir parti haline gelecek.

TİP, işçi sınıfı davasına, sosyalizme ve örgütlü mücadeleye bağlı, toplumsal mücadelelerin içinde öncü, iktidarı hedefleyen ve siyaseten cesur, dar örgütsel çıkarlarını memleketin ve emekçi halkın çıkarlarının önüne koymayan, direngen ve sermaye düzeniyle asla uzlaşmayan devrimci komünist kadroların omuzlarında yükselecektir.

Kapitalizm: Otoriterlikten Geri Dönüş Mümkün Mü?

DOĞAN ERGÜN

Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri Antonio Guterres, geçen ay katıldığı Paris Barış Forumu'nda yaptığı konuşmada, dünya siyasetindeki tek kutupluluk-çok kutupluluk tartışmasıyla ilgili şunları söyledi: “Bugünün dünyasını tek kutuplu, iki kutuplu ya da çok kutuplu şeklinde değil daha çok ‘kaotik ve belirsiz’ olarak tanımlayabiliriz.”

Uluslararası siyaset üzerine yazıp çizenler, akademisyenler, uluslararası kuruluşların temsilcileri bir süredir nasıl bir dünyada yaşadığımızı anlamaya çalışıyor. Sovyetler Birliği'nin varlığında inşa edilmiş, daha sonra 90'larla birlikte restore edilmiş kural ve kurumların çerçevesinden baktığımızda, evet, büyük bir kaosla karşı karşıyayız. Zira birinci dönemde, kapitalist dünya ile sosyalist dünya arasında “denge”; ikincisinde ise sosyalizmden “arındırılmış” ülke ve halkların uluslararası kapitalist düzene tam entegrasyonu kaygısıyla oluşturulmuş kurum ve kurallar, içinde olduğumuz yeni döneme uymuyor.

Geçmişin kavramları yerlerini yenilerine bırakıyor, taraflar değişiyor. “Küreselleşmecilik-korumacılık”, “çok tarafılık-tek tarafılık” kavramları etrafında yapılan tartışmalar, işte bu uyumsuzluğun

bir sonucu. Aynı şekilde, literatüre “müesses nizam (kurulu düzen) karşıtlığı/popülizm” olarak yedirilmeye çalışılan yeni siyasi dalga da süregiden hararetli ve hakiki tartışmanın bir yan ürünü.

Düzen siyasetinde hummalı bir tartışma sürerken, dünyanın pek çok ülkesinde de kitlesel gösterilere, protestolara ve ayaklanmalara tanık oluyoruz. Şili’den Hong Kong’a, İran’dan Bolivya’ya, Fransa’ya sokağa çıkan yüzbinlerin talep ve karakterleri birbirlerinden oldukça farklı. Hong Kong’da emperyalist himaye talebinde bulunana, Bolivya’da ABD darbesine “dur” diyeni, Fransa’da Sarı Yeleklilerin bazı gruplarına sirayet eden ırkçılıkla, Şili’de Pinochet döneminin darbe anayasasına karşı çıkanı elbette aynı kefeye koyamayız.

Ama şunu rahatlıkla söyleyebiliriz: Dünya genelindeki hareketlilik, neoliberal birikim modelinin geldiği aşamada ortaya çıkan gerilimleri yansıtıyor; kaynağını o gerilimlerden alıyor. Neoliberalizm, kapitalizmin otoriter özünü su yüzüne çıkarırken, “otoriter kapitalizm” çağını yaşarken, düzen siyaseti kendi içinde yeni doğum/ölüm sancıları yaşıyor. Emekçi halklar, emek ve özgürlük alanlarına yapılan vahşi saldırıların acısını her geçen gün daha da şiddetli şekilde yaşıyor. Öte yandan, küresel ticaretteki yoğun rekabet, yeni kurallar koyma arayışları, uluslararası siyasetteki kaba-sabalıklı birleşiyor; büyük güçlerin birbirlerinin iç işlerine doğrudan müdahaleleri, pek çok ülkede ilerici veya gerici hareketlenmelerin uç vermesine neden oluyor.

Bu yazıda, siyasal ve ekonomik alandaki bu toz duman içerisinde yolumuzu bulmamızı sağlayacak ana eksenleri belirlemeye çalışacağız. Bunları yaparken, “neoliberalizm”, “otoriter kapitalizm”, “neo-faşizm” gibi kavramlar etrafında dolaşacağız.

Kırılmaya götüren üç neden

Önce düzen siyasetinde yoğunlaşan tartışmanın ve yeni siyasi arayışların nasıl bir seyir izlediğine kabaca göz atalım.

Tartışmanın bir yanında, Sovyetler Birliği’nin dağılmasının ardından, eski sosyalist ülkelerin piyasa düzenine entegrasyonunu hedefleyen “küreselleşme” tezlerinde ısrarcı olanlar duruyor. Dünya Bankası, IMF, Avrupa Birliği gibi uluslararası kuruluşları koruma gayretindeler. Yıllar boyu, neoliberal düzene eklemleyecekleri

yeni ülkelere, uluslarüstü mekanizmaların “değiştirilemez, değiştirilmesi teklif dahi edilemez” kurallarını dayattılar. Bu dayatmalar kimi zaman “AB kriterleri” olarak, kimi zaman “IMF programları” adıyla, kimi zaman “para politikalarının özerkliği” olarak karşımıza çıktı. Ulus ölçeğindeki siyaset, bu dayatmalarla tanzim edildi. Hem emperyalistler, hem de yerli işbirlikçileri söz konusu dayatmalardan ortak şekilde yararlandı ancak bu işleyişe itiraz edenlere, karar mercii olarak “dışarı” adres gösterildi. Siyasetçiler, ulus ölçeğinde, “sorumlu biz değiliz” şeklinde savunma yapma şansına sahip oldu.

Ama her şeyin bir sonu vardı... Ülkelerin içinde sınıflar arasında ve küresel ölçekte derin eşitsizlikleri beraberinde getiren bu sürecin başını mali sermaye çekmişti, tökezlemesi de yine mali alanda oldu. 2008 mali krizi, yeni bir evreye geçiş anlamına geliyordu.

Kapitalizme içkin olan krizler, içinden geçilen dönemin politik ve toplumsal karakterinden izler taşır, o doğrultuda uçlar verir. 2008’de de böyle oldu.

70’lerdeki petrol krizi ve ardından uygulamaya konulan neoliberal politikaların alameti farikası, emek rejimindeki vahşi ortam, tırpanlanan sosyal haklar, güvencesizleşmeydi. Bu olgulara bir de mali kriz eklenince, oluşan memnuniyetsizliğin siyasi sonuçlar vermesi kaçınılmazdı. Sorunların sorumlusu olarak görülen pek çok siyasi aktör meşruiyet kaybı yaşadı. Neoliberal düzenin farklı renklerle taşıyıcılığını yapmış olan geleneksel sosyal demokrat ve merkez sağ partilerde ciddi sarsıntılar yaşandı. Bu sarsıntılar, aralarında Fransa ve İngiltere’nin de olduğu pek çok ülkede, geleneksel düzen içi siyasetin iki tarafında da yer almadığını iddia eden yeni “merkez” siyasi oluşumları ortaya çıkardı. Sarsıntının filizlenmesini tetiklediği güya “müesses nizam karşıtı” başka hareketleri, ayrıca ele alacağız.

İkincisi, krizin tarihi, ABD öncülüğünde emperyalizmin, Ortadoğu’da giriştiği Afganistan ve Irak müdahalelerinin toplumsal sonuçlarının görülmeye başladığı bir döneme denk geliyordu. İşgal ve savaşlar, neoliberalizmin yarattığı derin eşitsizlik ve iklim krizinin de eklenmesiyle, doğu-batı/güney-kuzey eksenlerinde örneğine az rastlanır devasa bir göç hareketinin ilk dalgalarını yaratmıştı. Devletler arası geleneksel savaş konseptinin, devlet dışı örgütlenmeler üzerinden yürüyen asimetrik ve vekaletle dayalı savaş stratejileriyle

yer değiştirmeye başlaması, bu göç dalgasına başka anlamlar da yükleyecekti. Göç edenler yalnız yurtlarını terk edip başka diyarlarda yaşamaya çalışanlar olmadı. Özellikle Ortadoğu’da Şii eksenini kırması planlanan cihatçı örgütlerin seyyar güçleri de oluşuyordu yavaş yavaş.

Üçüncü olarak, mali kriz tüm yerküreyi etkilese de merkez üs olan ABD ve Batı ekonomilerinin yaşanan darbeye yanıt verme biçim ve hızları, büyüme eğilimindeki Rusya ve Çin’e hareket alanı açıyordu. Bu iki ülke, politik karar mekanizmalarında görece hızlı hareketi sağlayacak bir serbestiye sahipti, kendi ticaret bölgelerine sahip olmanın ve ucuz işgücünün avantajını yaşıyordu. Önceki dönemin serbest ticaret anlaşmaları ve düşen gümrükleri, Batı’da artık sorgulanmaya başlanabiliyordu.

Böylece, yeni dönemin siyasi kodlarını belirleyecek zemin hazırlanmış oluyordu. Her halükârda emek düşmanı, “küreselleşmecî akım” karşıtı toplumsal tepkiyi arkasına alabilecek, “yabancı düşmanlığını” veya “sınır hareketliliğini” koz olarak kullanabilecek, bürokratik zaman kaybına tahammülü olmayan bir hareket için koşullar hazırды. Emeğe vahşice saldıran neoliberal birikim modeli artık siyaset alanının da yeniden düzenlenmesini istiyordu.

Kapitalizm zor’u kullanıyor mu?

Geldiğimiz aşamada, kapitalist üretim tarzının ve onun üzerine bina edilen siyasetin “zor aygıtı” ile ilişkisini, otoriter eğilimlerini irdelemek faydalı olur.

Kapitalist üretim tarzının doğasında “zor kullanımının” olup olmadığı, pek çok açıdan tüketilmiş bir tartışmadır. Marx’ın, sermayenin gelişimini anlatırken tercih ettiği “ilksel birikim” kavramı, örneğin, yalnız feodalizmden çıkış aşamasıyla sınırlı kalmayan, zor kullanımı ve el koymaya dayanan, kapitalizme içkin bir biriktirme biçimini anlatmaktadır. Kâr maksimizasyonu güdüsüyle hareket etmek zorundaki sermayedar ve onun devleti söz konusu olduğunda, sömürü oranlarının artırılması için gerektiğinde “zor”un devreye girmesi, üreticinin üretim araçlarından sürekli yeniden koparılması ve mülksüzleştirilmesi esastır. Dahası, sermayenin üretimi ve yeniden üretiminde, siyasi erkin önemi de bilinmektedir. Savaş, işgal, kolluk gücü kullanılarak el koyma gibi hamleler, sermayenin yeniden üretiminde

her zaman rol oynamıştır. Böylece, kapitalist üretim tarzı ve bu tarzın uygulanabilmesinde, başta siyasal erk olmak üzere üstyapısal kurumlar açısından zor kullanımının, otoriterliğin karakteristik bir özellik olduğunu bir kez daha hatırlamış oluyoruz.

Yeri gelmişken, otoriterlik kavramını da tanımlamakta yarar var. Siyasi literatürde “otorite”yi, “kural/kanun koyma ehliyetine ve uygulama gücüne sahip” anlamında kullanıyoruz. Kavramın farklı kullanımlarında “uygulama gücü” anlamı düşebiliyor. Örneğin “mutfak/yemek konusunda otorite” dediğimizde, “gastronomi alanında kural koyma, doğru ile yanlış ayırt edebilme bilgi ve donanımına sahip” şeklinde anlaşılıyor. Ancak siyaset, doğrudan devlet aygıtının ve olanaklarının nasıl kullanılacağına ilişkin bir konu olduğundan, burada otorite, yaptırım ve uygulama ile birlikte anlam kazanıyor. “Otoriterlik” ise yaptırım gücünün, özgürlükler pahasına kullanımını anlatıyor.

Öz'ün açığa çıkması

Tanımları yaptıktan sonra, neoliberal dönemin, düzen siyasetinde yarattığı gerilim ve çatışmaya, neoliberalizmin bağrından çıkan yeni eğilimlere geri dönebiliriz. Yeni tanımlamalara gitmeden önce, bir bütün olarak neoliberal dönemi, yukarıdaki “otoriterlik” tanımının eleğinden geçirelim.

Emek düşmanı, “küreselleşmeçi akım” karşıtı toplumsal tepkiyi arkasına alabilecek, “yabancı düşmanlığını” veya “sınır hareketliliğini” koz olarak kullanabilecek, bürokratik zaman kaybına tahammülü olmayan bir hareket için koşullar hazırıldı. Emeğe vahşice saldıran neoliberal birikim modeli artık siyaset alanının da yeniden düzenlenmesini istiyordu.

Kuramı eskilere dayansa da pratik örnekleri 1970’lerle birlikte hayatımıza giren neoliberalizm, doğrudan örgütlü işçi sınıfının kazanımlarının ortadan kaldırılması hedefli bir ekonomi politikasıdır, sermaye birikim biçimidir. Kapitalistlerin, emek piyasasını düzenleyen kurum ve kurallardan, sözleşmelerden ve emekçilere verdiği güvencelerden kurtulmak üzere giriştiği bütünlüklü bir politika bu. Düzenli ve güvenceli çalışmanın lağvedildiği, emekçilere ait fonlara el konduğu, kamu iktisadi kuruluşlarının özelleştirildiği bu dönem, aynı zamanda serbest ticaretin ve yabancı sermayenin önündeki tüm kurumsal ve hukuksal engellerin de kaldırılması anlamına geldi.

Her kural bir sınırdır. Emek alanındaki kurallar çok büyük oranda, işçi sınıfının mücadelesinin bir kazanımı olarak, kapitalistlere çekilmiş sınırlardır. İşte neoliberalizm en büyük darbeyi, bu sınırları ortadan kaldırarak veya kaldırmaya çalışarak vurdu. Emek rejiminde son 40 yılı, kapitalizmin ilk dönemindeki koşullara benzetenler bu açıdan yanılmıyor. İlk dönem ve son 40 yıl arasında geçen sürede bariyerleri koyan, emekçiler ve devrimlerdi...

Neoliberalizmin uygulamalarının, kapitalizmin otoriter karakterini parlatmasına başka örnekler de verilebilir. Özelleştirme uygulamaları, Mussolini’nin faşist İtalyası’ndan, Hitler’in Nazi Almanyası’ndan kopyalandı. Mussolini, haberleşme ve metal sektörlerindeki özelleştirmelerin yanı sıra karayolu yapımında da özel sektöre imtiyazlar tanımıştı. Faşist İtalya, kapitalist devletler arasında özelleştirme yapan ilk ülke olarak bilinmektedir.

Yukarıda kabaca sayılan bu örnekler üzerinden, neoliberal ekonomi politikalarının, kapitalizmin otoriter özünü zincirlerinden kurtardığını, ortalığa saldırdığını rahatlıkla söyleyebiliriz. Yani, kapitalist üretim tarzı sınırlanmadığı, baskılanmadığı her durumda otoriterdi, baskıcıydı. Otoriter ve baskıcı “öz”ün siyaset sahnesindeki karşılığını tam olarak bulması ise zaman ve koşulların uygunluğunu gerektiriyordu.

Düzen karşıtı mı? Popülist mi? Faşizmin türevi mi?

Madem siyaset alanını tam boy otoriterleştirecek koşullardan bahsettik, güncel saflaşmada düzen ideologlarının “sağ popülizm”, “aşı-

rı sağ", "müesses nizam karşıtı" olarak tanımlamayı çok sevdiği yeni dalğanın kodlarına dönebiliriz.

Daha önce sözünü etmiştik; 2008 krizi, emperyalizmin Ortadoğu'ya müdahaleleri ve küresel ölçekte yükselen ticari rekabet, "özgürlük" kisvesine büründürülen neoliberal "küreselleşmeci" politik akımın sorgulanmasını beraberinde getirdi/getiriyor.

Toplumsal yaşamın kuralı; ihtiyaç icadı doğuruyor. Siyasette ise bu mekanizma genelde daha önce üretilmiş ya da kullanılmış tezlerin veya yöntemlerin yeniden gözden geçirilmesi şeklinde işliyor. Burada iki örnek verebiliriz. Bir tanesi, İkinci Dünya Savaşı'nın ardından Avrupa'da uygulamaya konan Keynesyen politikalar. Kapitalizmin krizine çare olarak talep arttırıcı politikaların geliştirilmesi şeklindeki tezlerini 1930'ların ortasında kaleme alan Britanyalı iktisatçı John Maynard Keynes, önerilerinin hayata geçtiği dönemleri göremeden, 1946'da ölmüştü. Aynı şekilde, neoliberalizme ilham kaynağı olan ilk tezler, 1940'ların sonlarında Mont Pelerin Cemiyeti'nin üyeleri tarafından yazılıyordu.

2000'lerin sonlarında sorgulamalara neden olduğunu belirttiğimiz sıkışmalar da, siyaset alanında yeni arayışları beraberinde getirdi. Yeni dalgada aranan özellikler şöyle özetlenebilir:

- Anti-komünizm,
- Toplumsal tepkiyi manipüle edebilecek şekilde "milliyetçi ve düşman yaratıcı" söylem, istikrarsızlık korkusunun istismar edilmesi,
- Temsili demokrasinin sınırlarının sorgulanması ve aşılması,
- Yargı ve yasama erklerinin mümkün olduğunca önemsizleştirilmesi,
- Militarizasyon,
- Ülkenin, şirketlere benzer bir hız ve hiyerarşik sadelikle yönetilebilmesine olanak veren işleyiş modelleri,
- Siyasi iktidarın gözetiminde büyüyen bir sermaye grubunun veya havuzunun yaratılması, siyaset-ticaret ilişkisinin dolayimsızlaşması,
- Sınırlar, gümrükler ve para politikası üzerinde mutlak otorite.

Bu nitelikleri çağırان yeni dönem siyasetinin ilham kaynaklarından

Yeni dönem siyasetinin ilham kaynaklarından birinin tanıdık bir isim olması şaşırtıcı olmasa gerek. Tayyip Erdoğan, niteliklerini sıraladığımız vizyona büyük oranda haiz, öncü bir figür olarak değerlendirilebilir. Klasik faşist liderlerin ve Şili diktatörü Augusto Pinochet'nin de yeni dönem siyasetinin ilham kaynakları arasında anılması mümkün.

birinin tanıdık bir isim olması şaşırtıcı olmasa gerek. Tayyip Erdoğan, niteliklerini sıraladığımız vizyona büyük oranda haiz, öncü bir figür olarak değerlendirilebilir. Ancak, yalnız onunla sınırlı olmadığı da açık. Klasik faşist liderlerin ve Şili diktatörü Augusto Pinochet'nin de yeni dönem siyasetinin ilham kaynakları arasında anılması mümkün. Ayrıca, özellikle Orta Avrupa'da son 15 yılda sürekli yükselen ırkçı hareketlerin etkilerinin de atlanmaması gerekir. Öte yandan, kapitalist merkezlerin aşmaya çalıştığı sıkışmalar, kurumsal işleyişte hız ve doğrudanlık gerektirdiği ölçüde yüzlerin Çin ve Rusya modellerine dönmesine de neden oldu.

Böylece, ABD'de Donald Trump, Macaristan'da Viktor Orban, Türkiye'de Tayyip Erdoğan, Brezilya'da Jair Bolsonaro, Hindistan'da Narendra Modi gibi örneklerle anılan bir yeni akımın doğuşuna tanık olduk. Tamamlayıcı örnekler ise henüz tek başlarına ülke yönetme deneyimi yaşamamış olan ancak her biri ırkçı karakteriyle bilinen ve giderek yükselen İtalyan Lig partisi lideri Matteo Salvini, Fransa'da Marine Le Pen, İspanyol Vox partisi, Almanya'da AfD gibi figür ve örneklerdi.

Anaakım akademisyenler, yazarlar ve gazeteciler yukarıda andığımız hareketleri, partileri veya isimleri "sağ popülizm" şemsiyesi altında kategorize etme eğiliminde. Bu şemsiye altında,

tek tek örneklerin niteliklerine göre, “aşırı sağcı”, “müesses nizam karşıtı” gibi etiketlere de başvurulduğuna tanık oluyoruz. Örneğin, kapitalizmin tarihsel köklerinin atıldığı Kuzey İtalya’nın yoksul güneyden “kurtulmasını” isteyerek “Kuzey Ligi” partisini kuran, daha sonra bu söylemden vazgeçerek düşmanlığını sığınmacılara yönelten ırkçı Salvini, Avrupa Birliği’nin (AB) İtalya bütçesine karışmasına karşı çıktığı için ve “AB ile ilişkileri gözden geçirmek gerekir” dediği için “kurulu düzen karşıtı” olarak tanımlanıyor. Ve o Salvini, an itibarıyla İtalya siyasetinin en popüler ismi konumunda. İşte bu basit örnek dahi, halk nezdinde oluşan tepkinin, bizzat düzen sahipleri tarafından düzenin köhnemiş kurumlarına karşı nasıl kullanılabildiğini gösteriyor.

Bizim önerimiz ise yukarıda maddeler halinde sayılan niteliklerin ve bu nitelikleri karşılayan isimlerin ortaya koyduğu güncel politikaların, bir politik-ideolojik akım olarak “neo-faşizm” şeklinde tanımlanması. Klasik faşizmin pek çok yönünü bünyesinde barındıran ancak düşman yaratma vb. başlıklarda kendini günün koşullarına uyarlayabilen neo-faşist bir akımla karşı karşıyayız. İsimlendirmenin ötesinde, söz konusu akımın faşizmle ilişkilendirilmeden, diyelim ki “popülizm” gibi bir kavram etrafında dolaşarak anlatılması çabası, kapitalist sermaye-siyaset ilişkilerinin tüm çıplaklığıyla görülmesinin önünde perde işlevi görüyor.

Ya faşist olmayanlar?

Okur bu noktada, neoliberal birikim biçiminin, kapitalizmin otoriter özünü dizginlerinden boşalttığı tezini hatırlatacak ve bu sürecin “küreselleşmeci, görece liberal” aktörlerinin nasıl tanımlanması gerektiğini soracaktır. Hatta, daha öteye geçerek, neo-faşizmin karşısında söz konusu aktörlerin (diyelim ki Fransa Cumhurbaşkanı Emmanuel Macron’un, Almanya Başbakanı Angela Merkel’in) “kötünün iyisi” olarak müttefik değilse de “gözetilmesi gereken” unsurlar olup olmadığı sorusu da akıllara gelebilir.

Çağın niteliğini tanımlarken kullandığımız “otoriter kapitalizm” kavramını, neo-faşisti de, küreselleşmecisini de, tek-tarafı müdahale arayışında olanları da, çok taraflılık yanlılarını da aynı potada eritecek bir tanımlama olarak davet ediyoruz. Neoliberalizmin emek

süreçlerindeki “otoriter” karşılığına yukarıda değinilmişti, siyasette ise mekanizma yaklaşık olarak şöyle işliyor:

i) Siyasetin önemli bir aşaması, karar alma süreçleridir. Karar alma, politika belirleme, yasama faaliyetlerinin çoğunluğun katılımına açık olup olmadığı, otoriterlik kavramıyla doğrudan ilişkilidir. Neoliberal döneme bir bütün olarak baktığımızda, yasamanın yürütmenin emri altına girdiğini, ikincilleştiğini görürüz. Siyasetten halkın dışlanması otoriterliğin olmazsa olmazlarından ve bu eğilim yükselerek sürmektedir.

ii) Kararların nasıl alındığı, politikaların nasıl belirlendiği kadar bunların niteliği de önemlidir. Emekçilerin hem tek tek hem de bir bütün olarak sahip oldukları hakların ellerinden alınması, emekli olma, tatil yapma, toplumsal yaşantıda birtakım olanaklardan yararlanma, boş zamana sahip olma gibi hak ve özgürlüklerin sürekli olarak tırpanlanması, sömürü oranını artıran, neoliberal dönemin ruhuna uygun düzenlemeler olarak hayata geçmiştir.

iii) Siyasette uygulama aşaması ise halk nezdinde onayın nasıl alındığı, rızanın nasıl üretildiği, hangi araç ve yöntemlerin kullanıldığı sorusuyla birlikte değerlendirilmelidir. Otoriterlikte, bu aşamada da zor aygıtının kullanımı öne çıkmaktadır. Kapitalist ülkelerde kimi dönemler, rızanın üretimi için ideolojik araçların daha fazla devreye alındığı, kültürel-eğitsel denemelerin yapıldığı bilinmektedir. Oysa günümüz, şiddet tekeline sahip siyasi iktidarların herhangi bir itirazı doğrudan bu araçla müdahale ettiği bir dönemi anlatmaktadır.

Üç veçhesini tarif ettiğimiz bu işleyiş, ekonomik kertedeki çatışmalar da eklendiğinde, görülebileceği üzere, baskıcı tonun gideerek artmasını çağırılmaktadır. Eğilimin bu yönde devam edeceğini öngörmek yanıltıcı olmaz. Öte yandan, süreci bir tarafa bırakıp anı dondurduğumuzda gördüğümüz aktörlerin hemen tamamının “otoriter kapitalizm” çağının değirmenine su taşıdığı gerçeğini göz ardı edemeyiz. Sosyalistlerin, neo-faşizmi yaratan “otoriter kapitalizmin” öznelere müttefik veya “dost” olarak değerlendirmesi düşünülemez. Bizim tartışmamız, kapitalizmin ihtiyaçları gereği zaten bir kısmı tasfiye olmaya başlayan bu aktörlerin bir bütün olarak yıkılacağı bir dönemi nasıl açacağımıza ilişkindir.

'Normal' beklentisi, düzenin içine çekiyor

Şimdi, sol-sosyalist hareketlerde yaşanan bir kafa karışıklığına değinmekte yarar var.

"Otoriter kapitalizm", yazıda defalarca belirttiğimiz gibi, kapitalizmle otoriterliğin sıra dışı ve anormal bir evliliği anlamına gelmiyor. "Otoriter kapitalizm" kavramını bir olguyu var eden niteliklerden birinin özel olarak öne çıkması anlamında kullanıyoruz ve otoriter olmayan bir kapitalizme öykünmüyoruz.

Öykünmediğimiz bir döneme dönüş için müttefikler veya yaşadığımız zamanı normalleştirecek özneler de aramıyoruz.

Ama en sekter görünen kimi sol akımlar, bugünkü dünyaya şaşkınlık içinde bakıp, "normal" arayışı içine giriyor. Bu yaklaşım, burjuva siyasetinin olağan akış yönünün her daim "liberal demokratizme" doğru olduğunu iddia ediyor.

Oysa, kapitalist toplumda siyaset kurumlarının geliştiği son 200 yılda, sermaye sınıfının eğiliminin otoriterlik olduğu; işçi sınıfının, gücü ve kazanımları ölçüsünde bu eğilimi tersine çevirebildiği çok açık. Projeksiyonu bugünden geleceğe çevirdiğimizde de, gerek 2008'de açılan kriz perdesinin henüz kapanmamış olması, gerekse uluslararası ölçekte yaşanan gerilimlerin sürme ve derinleşme eğilimi göz önüne alındığında düzen siyasetinin faşizan karakterinin sivrileceği öngörülebilir. Avrupa'da, son 10 yılda ekonomik yıkıma karşı ortaya çıkan sınıfsal direnişlere düzen siyaset ve kurumlarının verdiği tepki bu açıdan öğretici. Bugün "milliyetçi-küreselleşmeci", "diyalogcu-müdahaleci" gibi ayrımlarla kendi içinde tartışmalar yaşayan özneler, kemer sıkma politikalarından vazgeçilmesi talebi karşısında yeni tür bir "sosyal demokrasiye" alan açılmayacağı konusunda birleşmişlerdi. "Yeni sosyal demokrasiye" açılmayan alan "yeni faşizme" pekâlâ açıldı. Böyle de sürecektir.

Sola sirayet eden, kapitalist toplumda "normale" dönüş beklentisi ise toplumsal dinamiği ve emekçilerin hareketini iki yönden pasifize ediyor.

Birincisi, düzenin kimi aktörlerine yedeklenme şeklinde... Yaşanan kaba-sabalığın, hoyratlığın ve vahşiliğin sermayenin kimi siyasi temsilcileri tarafından da kabul edilemeyeceği düşüncesi, tasfiye sü-

recindeki veya “tepkileri soğurmakla görevli” düzen aktörlerine bel bağlanmasına neden oluyor.

Bir diğer uç ise yine bu vahşiliği “anormal” olarak tanımlıyor, esas olanın düzenin kendini “normalleştirme” çabaları olduğunu söylüyor ve halihazırdaki gerilimlerin tamamının geçici ve önemsiz bir parantez olduğunu ilan ediyor. Giderek büyüyen toplumsal dinamik ve öfkeye yön vermek yerine, parantez kapandığında başa dert olacak “sapmalara” odaklanılmasını vaaz ediyor.

Her iki yaklaşım da yanlış; her ikisi de edilgen kılıyor; her ikisi de düzenin sınırlarına çekiyor...

Kapitalizm ehlileşmeyecek...

Yaşanılan çağı tanımlamak her zaman zor olmuştur. Temeldeki değişimlerin üstyapıya etkilerini, ortaya çıkan yeni zeminde şekillenen toplumsal ilişkileri gözlemlemek, her şeyden önce zaman gerektirir. Siyasi mücadelenin insanı ise lineer ilerlediği düşünülen bu zaman akışında, kırılmaları, sıçramaları tetikleyen gücü kendisinde ve toplumda arayan insandır. Çağını bütünüyle kavramanın zorluğunu unutmaz, eksik ve hataların kaçınılmazlığını göz önünde tutar ancak değiştirme ve dönüştürme güdüsüne sahiptir.

Sosyalist hareket, son 40 yılda yaşananları anlamak (en azından sezmek) ve müdahalede bulunmakta çok zorlandı. Sermayenin, bu en saldırgan döneminde üst üste yıkımlara tanık olduk. 80’lerden 90’lara, işçi sınıfının ve sosyalizmin kazanımlarına indirilen ağır darbelerin üzerine, sosyalizmin dünyanın yarısında iktidardan indirilişine tanık olduk.

İstim üstündeki sermaye sınıfı, neoliberal birikim modelinin de yardımıyla, sosyalizmden kalan boşluğu hayatın her alanında büyük bir süratle doldurdu. Emek rejimi, yaşam alanları, kavramsal düzeyde birey-toplum ilişkisi, örgütlenme biçimleri, siyaset ve ideoloji tanımları yeniden düzenlendi. Bu altüst edişte, savaşlar, işgaller, din, eğitim kurumları, kitle iletişim araçları kullanıldı.

Tüm bu kuşatma, siyasette asli olan “dönüştürme” fiilinin failini tekleştirmeyi hedefliyordu. İşçi sınıfı yönetimi deneyiminden dersler çıkaran sermaye sınıfı, dönüştürme yeti, olanak ve araçlarının

yalnızca kendisine ait olabileceği bir dünya yaratmakla meşguldü.

İşçi sınıfı ve onunla birlikte halkın büyük çoğunluğu en başta kendi kaderini tayin etme, yönetme özgürlüğünden mahrum bırakılmak istendi. Bu en temel özgürlük darbe aldığı anda, diğerleri de savunmasız kalacaktı.

Sınıfla birlikte, toplumsal devrimlerin sıradan insanları, emekçileri siyasetin öznesi haline getirmesiyle oluşan yurttaşlık kavramı da yerle bir edilmeye çalışıldı/çalışılıyor.

Tanık olduğumuz, işçi sınıfına karşı yakın tarihte gördüğümüz belki de en büyük meydan okumaydı!

Bu yazı, sermaye sınıfının, kapitalizmin ulaştığı otoriterlik, yıkım ve faşizm seviyesinden geri adım atmayacağı iddiasında. Deneyimlerimiz, patronların ancak savaş veya devrimlerle taviz verdiğini gösteriyor. Tarihin; çatışmalar, krizler, gerilimler ve ticaret savaşlarıyla yüklü bu aşamasından geleceğe baktığımızda da başka bir senaryo öngörmüyoruz. Kapitalizm ehlileşmeyecek; yeni çağ ya yıkım ya da devrimle başlayacak.

Türkiye Sosyalist Hareketi ve Bir Vizyon Bildirimi

METİN ÇULHAOĞLU

Giriş

Bu yazıda, Türkiye sosyalist hareketinin bugünkü durumundan hareketle geleceğe yönelik kimi değerlendirmeler yapmaya çalışacağız.

Önce bir soru: Az önce “hareket” dedik; bugün Türkiye’de sosyalist hareketten söz etmek mümkün mü?

Siyasetin yerleşik ölçütlerine bakıldığında bugün Türkiye’de sosyalizmin gerçek anlamda bir hareket düzeyine ulaştığını söylemek güç görünüyor. Kimi tespitlerin, değerlendirmelerin ve öngörülerin çeşitli kesimlerde yaratabildiği etkiler bir yana bırakılırsa, “kritik kütleye” ulaşmış olma, siyasetin akışı üzerinde belirli bir etki yaratma gibi ölçütler açısından ortada bir hareket olduğu söylenemez.

Ancak, yayılma alanı ne kadar dar olursa olsun bugün Türkiye’de sosyalizmin kendi içinde birtakım dinamikler barındırdığı da bir gerçektir. Eskisine göre sınırlı da olsa dünyaya, Türkiye’ye ve sosyalizme ilişkin tartışmaların sürmesi, pek çok çevrenin sosyalistleri her şeye rağmen “muhatap” sayması, en genç kuşakların sosyalizme

olan ilgilerinin kesilmemesi, hatta pek olumlu bir durum sayılmasa bile kimi “ayrıntılar” üzerinden yaşanan ayrışmalar belirli bir dinamîğin göstergeleri sayılabilir.

Bu nedenle, “sosyalist hareket” denmesinde fazla sakınca görmüyoruz.

Sırada bir başka soru var: Belirli bir örgütsel aidiyeti olan kişi, ülkedeki sosyalist hareketin genel durumuna ilişkin fikir beyan edebilir mi, etmeli mi?

Bu soruyu “tuhaf” bulanlar olabilir. Oysa durum pek öyle değildir.

Geçmişte, sosyalist örgüt mensubu kişilerin hareketin genel durumuna kendi örgütlerinin “dışından” bakmalarının pek makbul bir iş sayılmadığına bizzat tanıklık ettik. “Dışardan baka baka dışına düşeceksiniz” demişlerdi. Oysa işin aslı başkadır: Harekete “dışardan bakılmasının”, yalnızca örgütün başındakilere tanınmış bir hak sayılması Türkiye sosyalist hareketinin geleneğinde vardır. Bakılacaksa onlar bakarlar; “düz üyelere” düşense, partinin rutin işlerine yoğunlaşmaktır...

Bu tür ilkeliklerin aşılması gerektiğini düşünüyoruz.

Örgütlü herhangi bir sosyalist, “ara sıra”, “yeri geldiğinde”, “kritik dönemeçlerde”, vb. değil her zaman hareketin durumuna ve seyrine kendi örgütünün “dışından” da bakabilmelidir. Çünkü bu bakıştan süzülen sonuçların örgüte kazandıracakları, böyle bir bakışa hiç sahip olmayanların yapabilecekleri katkılardan daha değerli olacaktır.

“Giriş” olarak değinmemiz gereken birkaç nokta daha var.

Türkiye sosyalist hareketi, bugünkü durumunu ve geleceği değerlendirirken “12 Eylül’ün yarattığı tahribat” temasını artık tamamen terk etmeli, “liberal virüs” temasının kullanımına ise belirli sınırlar çizmelidir.

Yukarıdakilerden birincisinde söylenmesi gereken şudur: 12 Eylül’le günümüz arasında belirlenen her süreklilik, artık 40 yıl öncesine göre bambaşka bir bağlama ya da çerçeveye yerleşmiştir.

12 Eylül'ün faşist "hamleleri" bugün yaşadığımız başka bir dünyada içirilip aşılmıştır. 12 Eylül'ün tarumar ettiği, sağa sola savurduğu eski sosyalist kadrolar ise bugün 60 yaşın üzerindedir; kendi geçmiş travmalarını günümüz kuşaklarına yansıtma açısından ne nicel ne de nitel anlamda ciddi bir etkileri vardır.

"Liberal virüs" ise kuşkusuz bu ölçüde aşılmış, geride bırakılmış değildir.

Ne var ki bugün "liberalizm" belirli çevreler tarafından Türkiye sosyalist hareketinin fikir ve öneri geliştirme, belirli alanlarda eylemlilik sergileme çabaları karşısında pasifliğin gerekçesi haline getirilmiştir. Başka bir kesim nasıl hoşuna gitmeyen ne görürse bunu "Kemalizm'den kopama" durumuna bağlıyorsa burada da "liberalizmden etkilenme" hali tespit edilmektedir.

Böylece, demokrasiden, insan haklarından, kadın hareketinden, çevre sorunlarından, ayrımcılıktan, vb. bahseden kim varsa peşinen "liberal" damgası yemektedir. Üstelik bütün bunlar, sosyalizm açısından belirli bir teorik çerçeveye oturtulmuş, sosyalist bir perspektife yerleştirilmiş olsa bile...

Bu da tastamam bir ilkelliktir ve hiç itibar edilmemesi gerekir.

Günümüzün uluslararası sağ dalgası, güncel tehdit sayılan bir sol kabarmaya yönelik tepki değil, doğrudan doğruya kapitalizmin krizinin sonucudur. Burada ayrıntılarına girmemiz mümkün olmayan nedenler sonucu sermaye birikim süreçlerinde yaşanan sorunlar "polis devletini" gerektirmekte, bu arayışlar da giderek faşizan ve faşist biçimler almaktadır.

Gününüz dünyasına ilişkin notlar

Bugün nasıl bir dünyada yaşadığımıza ve Türkiye'nin bu dünyada nereye oturduğuna ilişkin tespitler kuşkusuz önemlidir.

Bunun kadar önemli bir başka nokta ise, dünyayı tanımlayan genel eğilimlerin Türkiye dâhil tek tek ülkelere bire bir yansıyamayacağını, genel eğilimlerin ülke koşullarıyla hemhal olup ortaya özgül bir durum çıkaracağını görmektir. Verilebilecek en somut örneklerden biri, geçmişteki "68 dalgası"dır. Bu dalgayı, batı dünyasında yaşananların yanı sıra "üçüncü dünyada" gerçekleşen kabarmayı da katarak ele alırsak, ikisinin birlikte Türkiye'ye ve Türkiye soluna kimi kırılmalar ve başkalaşımalar yansıdığı, sonuçta ortaya bize özgü bir durum çıktığı açıktır.

Dünya ölçeğindeki genel eğilimlerden söz ettiğimizde bundan sol dışında, mevcut düzen çerçevesindeki yönelimlerin de anlaşılması gerekir. İkisi birlikte ele alındığında tarihsel açıdan ilginç bir dönemden geçtiğimiz söylenebilir.

Şöyle:

Görebildiğimiz kadarıyla, daha önceki tarihsel dönemlerde ilk kıvılcım ya da önceleyen ortam "sol kabarma"dır. Bu sol kabarma karşısında sağ ya özel bir toplu tepki (dünya ölçeğinde) vermeden kıvılcımın kendi akışı içinde zamanla sönmesini beklemiş ya da sol kabarmaya yönelik toplu sağ tepki belirli bir zaman aralığı sonrasında devreye girmiştir.

Bu, birinci örüntüdür.

Günümüzde ise farklı bir durum görülmektedir: Bugün dünyada mevcut düzene ve gidişata yönelik tepkiler anlamında sol kabarma, faşizmin yeni biçimlerini zorlayan sağ tepkilerin ardından gerçekleşmektedir...

Bu da ikinci örüntü...

Birinci örüntüye göz atalım:

Avrupa ölçeğinde alındığında 1789 Fransız İhtilali'nin yaydığı "sol" dalganın yanıtı 1815'teki Viyana Kongresi'yle gelmiştir.

Gene aynı ölçekte Birinci Dünya Savaşı ve 1917 Ekim Devrimiy-le yükselen sol dalgaya yönelik sağ tepki 1920'lerde Macaristan'da,

Bulgaristan'da, İtalya'da başlamış, gerisi 1933'de Almanya ve İspanya dâhil başka Avrupa ülkeleriyle gelmiştir.

Batı'da özel olarak 68 dalgasının ateşlediği kapsamlı bir sağ tepkiden söz edeceksek 1970'lerin sonuna rastlayan Thatcher-Reagan damgalı neoliberal saldırıya bakmak gerekecektir.

60'lara özgü, "üçüncü dünyadaki" sol kabarmanın yanıtları ise, 1965-66'da Endonezya'da gerçekleştirilen katliamla başlamak üzere kabarmayla eşzamanlı denebilecek şekilde, ama ağırlıklı olarak dünya bütününde değil ülkeler ölçeğinde somutlaşmıştır.

Bugün başka ülkelerde olduğu gibi Türkiye'de de görülen birinci değil ikinci örüntüdür. Yani ülkedeki sol (kabarma olmasa bile) canlanma, Saray Rejiminin öncülü değildir, onu incelememektedir; Saray Rejimine tepki olarak sonradan gelmektedir.

Çıkarabildiğimiz sonuç ise şudur: Günümüzün uluslararası sağ dalgası, birinci örüntüden farklı olarak, güncel tehdit sayılan bir sol kabarmaya yönelik tepki değil, doğrudan doğruya kapitalizmin krizinin sonucudur. Burada ayrıntılarına girmemiz mümkün olmayan nedenler sonucu sermaye birikim süreçlerinde yaşanan sorunlar (aşırı birikim) "polis devletini" gerektirmekte, bu yöndeki arayışlar da giderek daha faşizan ve faşist biçimler almaktadır.

Eğer tespit doğruysa, başka?

Tespit doğruysa, yani günümüzün dünya ölçeğindeki sağ yönelimleri "sol tehdidi" hedef almaktan çok kapitalizmin kendi içsel krizinden kaynaklanıyorsa, mevcut sol tepkilerin düzen tarafından ehlileştirilme imkânlarının abartılmaması, bunca dert arasında sola "tuzak kurma" gibi işlerle meşgul olabilen düzen ya da sermaye aklına fazla pirim verilmemesi en doğrusu olacaktır.

Tespit doğruysa, yani günümüzün sol tepkileri sağ hamleleri öncelemeyip bu hamlelerin ardından geliyorsa, "anti-faşist mücadele", "demokrasi", "demokrasi mücadelesi" gibi kavramların ve pratiklerin hiç küçümsememesi gerekir.

Ancak, bir kez daha, tespit doğruysa, anti-faşist mücadele, demokrasi ve demokrasi mücadelesi kavramlarının ve pratiklerinin eski

geleneksel çerçevelerinin mutlaka dışına taşınması, düzenin sınırlarını aşan başka bir hedef çerçevesinde ait oldukları yerlere oturtulması gerekecektir. Çünkü kapitalizmin krizinin ulaştığı boyutlar, bunların devlet ve siyaset düzlemlerine yansımaları, geleneksel liberal burjuva demokrasisine dönüşü ya da bunun yeniden tesisini imkânsız kılmaktadır.

Bu söylenen Türkiye için de aynen geçerlidir.

Daha önce başka bir vesileyle belirtmiştik:

Dünya solundaki özneler, 1991-2011 döneminin sersemletici etkilerini, yol açtığı akıl dağınıklığını aşma yolundalar. Bu yolda olduklarının bir göstergesi şu: Bu özneler sersemleme döneminde kendilerini ağırlıklı olarak yaşamış sosyalizm deneyimlerinin olumsuzluklarına göndermede bulunarak tanımlarlardı: “Onlar öyle yaptı, orada öyle oldu, ama biz...” gibi. Daha yakın dönemde ise geçmiş sosyalizm deneyimlerine göndermeler azalmış, onun yerini yaşanan kapitalizmin eşitsizliklerine, adaletsizliklerine, toplumun geniş kesimlerini gözden çıkaran gaddarlığına yapılan vurgular almıştır.

Aynı değişim Türkiye solunda da görülmektedir ve olumlu bir gelişme sayılmalıdır.

Bugün, geçmişle bağları koparmadan, eğer “ortodoksluksa” ondan taviz vermeden, Marx’tan, Engels’den ve Lenin’den hareketle “21. yüzyıl sosyalizmi” üzerinde düşünmek ve tartışmak, dahası tespitlerin sağlamlığına güveniliyorsa bu yönde harekete geçmek hem mümkün hem de gereklidir.

Ancak, bu noktada bir uyarımız da olacak: 21. yüzyıl sosyalizmi üzerinde düşünmek dediğimizde ağırlığın, kafalardaki “sosyalist toplumun” özelliklerinden çok bu sosyalizme ulaşmanın, yani devrimin yollarına, stratejilerine, olası ittifaklarına ve süreçlerine tanınması gerekir.

Öbürü de olur, ama orasını girişinde “geleceğin sosyalist toplumu” yazan bir serbest atış alanına çevirmeden...

Devam etmeden, bir soru daha var: Sosyalizmin yolları, stratejileri, süreçleri, vb. konusunda bugünden düşünmek ne kadar “meşru” ya da “gerçekçi” sayılabilir?

Bu sorunun ikili bir yanıtı olacak. Birincisi, bu tür konular ancak belirli bir ülke bağlamında düşünülebilir ve bu ülke de bizler için Türkiye olmak zorundadır. Fazlası gerçekten afaki kaçacaktır. İkincisi, “bugünden düşünmek”, düşünülenler konusunda dayatıcı olmamak, bunları “tek doğru” saymamak, gereksiz yeni ayrışmalara taşımamak kaydıyla meşru sayılmalıdır. “Gerçekçilik” ise, böyle bir başlıkta olabileceği kadarıyla, bir kez daha dünya geneline değil ülke özeline odaklanarak sağlanabilir.

Şimdi devam edebiliriz.

“Vizyon”

Eğer “vizyon” sözü uygun düşüyorsa, kendi vizyonumuz şudur: Türkiye’de sosyalizme geçişin bize bugün için mümkün görünen yolu, ülkede ikili iktidar durumunun bir tarafını temsil eden yeni bir tarihsel blokun damgasını vuracağı devrimci cumhuriyettir...

Az önce de değindiğimiz gibi bu, “olursa ancak böyle olur” anlamında bir kesinlik taşımamaktadır; yalnızca, altını tekrar çiziyoruz, bugün için bize mümkün görünen yoldur. Kuşkusuz, tartışmaya açıktır. Üstelik işin içinde “ikili iktidar”, “tarihsel blok” ve “devrimci cumhuriyet” gibi açılmaya muhtaç kavramlar da yer almaktadır.

Bunları yapmaya çalışırız; ama önce bu vizyonun neyi ya da neleri peşinen dışladığı üzerine birkaç not düşelim.

Vizyonda, Türkiye’nin bugün var olan düzeniyle önce “anti-emperyalist”, daha doğrusu “anti-Atlantikçi” bir rota tutturması gibi bir “aşama” hiçbir biçimde öngörülmemektedir. Bunun gerçekleşme olasılığının ihmal edilebilir oluşu bir yana, gerçekleşse bile ortaya çıkan yeni konumlanışın sosyalizmle herhangi bir ilişkisinin kurulması bize mümkün görünmemektedir. Elli yıl öncesinin milli demokratik devriminde ısrar edenler için bir ek daha: Belki “milli” olur da “demokrasinin” yanından bile geçmez...

“Peşinen dışlanan” bir başka vizyon ise, Türkiye’nin mevcut düzen çerçevesinde ve bir “ön aşama” sayılacak ölçüde köklü bir demok-

ratikleşme yaşamasıdır. Türkiye’de mevcut düzen sınırları içinde, bu düzene dokunmadan ülkeyi “gerçek” ya da “ileri” demokrasiye taşıyacak herhangi bir dinamik, toplumsal sınıf ya da siyasal güç tasavvur etmek artık büsbütün imkânsız hale gelmiştir.

“Peşinen dışlananlar” kategorisine tam girmese bile bir başka vizyon daha olabilir: “O büyük gün” bağlamında iktidarın el değiştireceği anı, momenti “beklemek” ve buna “hazırlanmak”...

Gerçekten de iktidarın el değiştirdiği bir an, bir moment, bir gün olabilir; ne var ki, öncesini, bu ana giden süreci, o sürecin özelliklerini, vb. hiç düşünmeden, bu konuda esnek de olsa birtakım olasılıklardan hiç söz etmeden sürekli “öyle bir gün gelecek ki...” tekrarlarıyla yetinmenin fazla anlamlı olduğunu düşünmüyoruz.

“Tarihsel blok” derken kastettiğimiz, ülkedeki mevcut yapıyı (kapitalist üretim tarzı) ve onun üstyapılarını topyekûn ikame etmeyi, yani bunların yerine geçmeyi öngören ilişkilerin ve ittifakların bütünüdür. “İkili iktidar”, yeni tarihsel blokun, mekânsal ve kurumsal anlamda *de facto* (filen) ulaştığı belirli bir hegemonya sonucunda mevcut iktidar karşısında bir alternatif oluşturduğu durumdur.¹ “Devrimci cumhuriyet” ise, sosyalizm yönünde atılan kimi adımlarla birlikte, işçi sınıfının, daha geniş anlamda emekçi kesimlerin, sosyalistlerin ve radikal-devrimci demokratların iktidarı, onların eylemlerine yol veren genel siyasal ortamdır.

Bu tanımlarla birlikte yeni soruların gündeme gelmesi kaçınılmazdır:

Böyle bir durum kaçınılmaz olarak bir iç savaşa yol açmaz mı? Tarihsel blokta “kapsama” (kalıcılık ima eder) ile “ittifak” (geçicilik de ima eder) arasında bir ayrım gözetilebilir mi? “Devrimci cumhuriyetin” kendisi bir aşama mıdır? Öyleyse ya da değilse, sosyalizmin açıkça benimsenmesi mi nihai aşama sayılacaktır?

1 Lenin 1917 yılı Nisan ayında “ikili iktidar” konusunda şunları yazıyor: “Devrimimizin son derece kayda değer bir özelliği ikili bir iktidarı ortaya çıkarmış olmasıdır. Önce ve en başta bu gerçek kavranmalıdır; yoksa ileriye gidemeyiz. Eski ‘formüllerimizi’, örneğin Bolşevizmin formüllerini nasıl tamamlayacağımızı ve değiştireceğimizi öğrenmemiz gerekiyor. Çünkü bunlar bütün olarak alındığında doğru çıkmış olsalar bile somut *gerçekleşme farklı olmuştur*. Daha önce *hiç kimse* ikili iktidar durumunu düşünmemiştir ve düşünemezdi de.” (On Dual Power, <https://www.marxists.org/archive/lenin/works/1917/apr/09.htm>).

İlk soruya (iç savaş) vereceğimiz yanıt, “ciddi bir olasılıktır, ama kaçınılmaz değildir” olacaktır. Daha ötesi spekülasyona gireceğinden bu soruya ilişkin ayrıntılardan kaçınmak en iyisidir. Yalnızca bir nokta: İkili iktidar da bir tarafın fiilen oluşturduğu karşıt hegemonyanın diğer tarafı “teslim olmaya” zorlaması hiç düşünülmeyecek bir durum sayılmamalıdır.

“Aşama” meselesi dâhil, diğer sorular üzerinde biraz daha ayrıntılı duracağız. Oraya geçmeden “aşama” konusunda da bir not düşelim: Küba’da Batista rejiminin devrildiği 1959 yılı Ocak ayı başıyla Birleşik Küba Sosyalist Devrim Partisi’nin kurulduğu 1963 yılı ve Küba Komünist Partisi’nin (yeniden) ortaya çıktığı 1965 yılı arasında bu ülkede hangi “aşama” yaşandıysa, benzer “aşamaların” yaşanması mümkündür...

Kapsama ve ittifak

Az önce “vizyon” diyerek ortaya koymaya çalıştığımız perspektifin, yeterince açılmamış olsa da aynı zamanda genel bir “stratejiye” işaret ettiğini düşünüyoruz: Sosyalizme geçişin yolu olarak ülkede ikili iktidar durumunun bir tarafını temsil eden yeni bir tarihsel blokun damgasını vuracağı devrimci cumhuriyet...

Dikkat edilirse “vizyon” diyoruz, bir stratejiye de “işaret ettiğini” belirtiyoruz. İşaret edilen stratejinin ayrıntı-

“İkili iktidar”, yeni tarihsel blokun, belirli bir hegemonya sonucunda mevcut iktidar karşısında bir alternatif oluşturduğu durumdur. “Devrimci cumhuriyet” ise, sosyalizm yönünde atılan adımlarla birlikte, işçi sınıfının, emekçi kesimlerin, sosyalistlerin ve radikal-devrimci demokratların iktidarı, onların eylemlerine yol veren genel siyasal ortamdır.

tılarını bugünden ortaya koymak mümkün değildir ve zorlamamak gerekir. Bugün “hareket” nitelemesinin uygun düşüp düşmediğini bile tartıştığımız bir sosyalizmin iktidar stratejisinin ayrıntılarına inmeye çalışmak zorlama olacaktır.

Buna rağmen, “vizyonun” ve onun işaret ettiği “stratejinin” çağrıştıracağı önemli kavramlar vardır ve “ittifaklar” bu kavramların başında gelir.

İttifaklar dendiğinde özellikle günümüz açısından geçerli saydığımız bir ayrıma dikkat çekmek istiyoruz: Neler ittifak değil de “kapsama” bağlamında değerlendirilmeli, nelerse gerçek anlamda ittifak sayılmalı?

“Kapsama” kavramı, sosyalizmin, toplumun kimi kesimleriyle “Sizlerle şuraya, şu noktaya kadar birlikte yürürüz” şeklinde ifade edilebilecek bir birlikteliğin ötesinde, bu kesimleri kendi davasına kazanması anlamında kullanılmaktadır. Günümüz dünyasının ve Türkiye’sinin koşulları bunu mümkün ve denemeye değer kılmaktadır.

Dünya ve Türkiye kapitalizminin bugün geldiği nokta, toplumlar da “sosyalist olmayan, ama bugünküne göre çok daha iyi bir ülke” arayışlarına, bilince çıkarılması mümkün çok ciddi sınırlar koymaktadır. Bu sınırlar, yeterince bilince çıkarılmamış olsa bile “demokrat”, “eşitlikçi” ve “özgürlükçü” arayışları radikalleştirmekte, devrim ve sosyalizm fikirlerine eskisine göre daha fazla yakınlaştırmaktadır.

Özetle, “devrimci demokrat” ya da “radikal demokrat” denebilecek bir potansiyelden söz ediyoruz. Türkiye söz konusu olduğunda, Kürt siyaseti hariç, bu potansiyelin kendi siyasal örgüt-parti karşılığı yoktur. Öyle olduğunu iddia edenler kendi üyelerini ve seçmenlerini bile sürekli düş kırıklığına uğratmaktadır.

O zaman, taktik ittifaklar, destekler, vb. dışında sosyalizmin devrimci cumhuriyete giden yolda bugün için örgüt-parti anlamında “stratejik müttefiki” olmadığını, devrimci-radikal demokrat kesimlere ise ittifak değil “kazanma” bağlamında yönelmek gerektiğini söylemiş oluyoruz.

Mevcut partilerin ileride köklü bir dönüşüm geçirmeleri ya da sözünü ettiğimiz potansiyelin kendi örgütsel temsilini bulması ayrı bir konudur.

Geriye, Kürt siyaseti kalmaktadır.

Bugün “Kürt siyaseti”, Türkiye’de sosyalizmin “stratejik ittifak” bağlamında ele alabileceği tek özne durumundadır.

Ülkede sosyalizmin bugünkü durumu belliyken 6 milyona yakın oyu olan bir siyasete “stratejik müttefik” gözüyle bakılması “tuhaf” gelebilir, alay konusu bile olabilir. “Siz onun stratejik müttefikini olun” diyecekler de çıkabilir.

Ama ne olursa olsun buradan yürümek zorundayız.

Ayrıntılarına vakıf değilsek de Kürt siyasetinde yalnızca günümüze ilişkin olmayan, daha köklü “formasyon farklılıklarının” olduğunu, izlenecek siyaset ve sosyalistlerle ilişkiler konusunda tartışmalar yaşandığını, ayrıca bu siyaset içinde kendilerini sosyalist olarak tanımlayan ve gerçekten öyle olan kesimler bulunduğunu biliyoruz.

Başka bir şeyi daha biliyoruz, daha doğrusu bildiğimizi düşünüyoruz: Tüm baskılara, sindirme, ezme, hatta yok etme operasyonlarına rağmen bu ülkede kendi demokrasi anlayışıyla, kurtuluş hedefleriyle, sola yönelik yaklaşımlarıyla, vb. ayrı bir Kürt siyaseti vardır ve olmaya devam edecektir.

Şu sonuç çıkarılmalıdır: Az önce sözünü ettiğimiz, başka kesimlere yönelik “kapsama” burada gündemde olamaz; Kürtlerin kendi özlem ve arayışları itibarıyla bakıldığında 1961-71 döneminin bir daha yaşanması mümkün görünmemektedir.

Ne sosyalist hareketin Kürt siyasetini kapsaması ne de Kürt siyasetinin aynı zamanda sosyalizmin de temsilcisi olarak bu ülkede “tekleşmesi” mümkündür.

Kısacası, olabilecek olan, “stratejik ittifak”tır.

Öyle de olsa karmakarışık bir konu olduğu açıktır. Bir kere, bu siyasette solculuk, sosyalizme bakış, solla ilişkiler gibi konularda önümüzdeki yakın dönemde hangi eğilimin daha ağır basacağını bilemiyoruz. İkincisi, Kürt siyaseti içindeki sosyalist damarla bu si-

Devrimci cumhuriyet ve ona damgasını vuran tarihsel blokta sosyalizmin gerçekleşmesi yolunda atılacak adımların belirleyicisi, ülkenin nesnel koşulları, sağlam bir temel için yapılması gerekenler olacaktır; sermaye sınıfının belirli bir kesiminin ya da sosyalizme net mesafeli herhangi bir toplumsal-sınıfsal unsurun itirazları ve çekinceleri değil...

yasetin dışındaki sosyalistler arasında sosyalizme yaklaşım konusunda kimi farklılıklar vardır. Kuşkusuz, bu farklılıklar “stratejik ittifakı” imkânsız kılan değil tersine bunu gerektiren farklılıklardır.

Ekleyip bağlayalım: Türkiye’de sosyalistler “eski formüllere” sınıksız bağlı kalmaktan kurtuldukça, Kürt siyaseti içindeki sol-sosyalist damar da 1991 çöküşünden sonra tüm dünya soluna damgasını vuran “liberal” yönelimlere en azından şerh düşmeye başladıkça tartışmalar daha verimli bir mecraya yönelecektir.

Şu “aşamalar” meselesi...

“Aşama” denildiğinde Türkiye sol hareketinde zaman zaman görülen, bizce yanlış bir yaklaşıma konuyla ilgisi olmasa bile değinme gereğini duyuyoruz.

Marksizm’in insanlık tarihine bakışı kimilerinin iddia ettiği gibi “aşamacı” değildir. Aşama sözcüğü, her zaman, henüz yaşanmamış olsa bile nihai bir evreye işaret eder. Başka bir deyişle, insanlar bugün belirli bir aşamada olduğunu söylediklerinde bundan daha ileride başka aşamaların da olacağı sonucu çıkar. Oysa Marksistler açısından, emperyalizme “kapitalizmin en üst aşaması” dendiğinde bundan çıkması gereken sonuç kapitalizmin emperyalizmden sonra başka bir aşamaya ulaşmayacağıdır.

Marksizm'in insanlık tarihine bakışında ise "ilerleme" nosyonu vardır; ama aşama nosyonu yoktur. Başka bir deyişle, insanlık tarihinin belirli aşamaları geçerek nihai, en üst aşamaya geleceği düşüncesi "teleolojiktir", ama Marksizm'de böyle bir teleoloji yoktur. İnsanlık tarihinin dönemleri vardır, "aşamaları" değil...

Buna karşılık, devrim süreçlerinde aşamalar olabilir, yaşanabilir.

Ancak, devrim sürecindeki kritik kimi evrelere "aşama" denebilmesi için mutlak bir gereklilik vardır: Belirli bir evredeki iktidarın sınıfsal bileşiminde köklü bir değişiklik olması; bir evrede iktidarda payı olan kesimlerin sonraki evrede iktidarın dışına düşmeleri...

"Vizyonda" değindiğimiz devrimci cumhuriyetin doğrudan sosyalizme evrilmesinin belirli bir aşamayla işaretlenebileceğini düşünüyoruz. Bunun yerine, yani belirli bir aşama yerine süreç kavramını öneriyoruz. Nedeni, "işte devrimci cumhuriyet" denilen bir iktidarla "işte sosyalizm" denilecek iktidar arasında, bu iktidarların sınıfsal bileşimi açısından köklü bir değişiklik olmayacağını düşünmemizdir.

Burjuva unsurların toplumdaki varlıkları ile bir siyasal iktidarı da ifade eden devrimci cumhuriyetteki varlıkları ayrı şeylerdir.

Yazıda daha önce Küba'ya işaret ederek 1959 yılı ile 1965 yılı arasında hangi "aşamanın" yaşandığını sormamızın nedeni de budur.

Devrimci cumhuriyette ve ona damgasını vuran tarihsel blokta sosyalizmin gerçekleşmesi yolunda atılacak adımların belirleyicisi, ülkenin nesnel koşulları, sağlam bir temel için yapılması gerekenler olacaktır; sermaye sınıfının belirli bir kesiminin ya da sosyalizme net mesafeli herhangi bir toplumsal-sınıfsal unsurun itirazları ve çekinimleri değil...

O zaman "aşama" meselesini de şöyle bağlamış olalım:

Türkiye'de sosyalizme giden yolda, "ülke henüz sosyalizme hazır olmadığı için" gerçekleşmesi gereken, sosyalizmin öngünündeki engelleri ortadan kaldıracak, içinde burjuvazinin şu ya da bu kesiminin de yer alacağı, ama anti-emperyalizm, ama "jeopolitik", ama demokrasi temelli herhangi bir "aşama" sosyalistlerin gündeminde yer almamalıdır.

Bitirirken...

Bitirirken, “vizyonun” gerisine, daha güncel olana bir göz atalım ve görebildiklerimizi sıralayalım.

Birincisi: Varsa, Türkiye’de anti-emperyalist tepkiler üzerinden yükselecek bir sol dalga bekleyenler bu konuyu yeni baştan düşünmelidirler. Hedef ister ABD ister AB olsun emperyalizm karşıtlığı sola içseldir, onun bir parçasıdır, ama solun “ateşleyicisi” olamaz ve daha önce de hiç olmamıştır.

Bununla, 1961-71 dönemindeki sol kabarmayı da kastediyoruz; o dönemde solu emperyalizm karşıtı eylemler, 6. Filo protestoları, TİP’in dillendirdiği “Amerikan işgali altındaki 35 milyon metrekare vatan toprağı” gibi söylemler ateşlememiş, tersine bütün bunlar sol kabarmasının sonuçları olarak ortaya çıkmıştır.

İkincisi: Türkiye sosyalist hareketi, AKP’nin “geriletilmesinde” belirli bir etkisi olduğu su götürmeyen aydınlanmacılık, cumhuriyetçilik ve laiklik temalarının hem ötesine geçmeli hem de bunları geriye, yani Cumhuriyet’in ilk dönemlerine değil ileriye, yani devrimci cumhuriyete referansla tanımlayıp sahiplenmelidir. Sosyalist hareket, AKP’nin geriletilmesi adına bu temalarda geleneksel cumhuriyetçi-laik kesimlerin mevcut sınırlarına hapsolmemelidir.

Gündem AKP’nin “geriletilmesinin” ötesinde “bitirilmesiye”, bu partinin destekçileri arasında emekçiler de yer alıyorsa ve emekçiler sosyalist hareket açısından anlam taşıyorsa, aydınlanmacılığın, cumhuriyetçiliğin ve laikliğin de mutlaka daha farklı bir bağlama yerleştirilmesi gerekecektir.

Üçüncüsü: Sosyalist hareketin gelişmesinin, bugünün ve yarının genç kuşaklarına bağlı olduğu herhalde açıktır. Bu açıdan, günümüzün genç kuşaklarının sosyalizme ilgilerinin her şeye rağmen sürmesi de bir olumluluktur; yarının yeni kuşaklarında bu ilginin daha da artması muhtemeldir.

Ancak, işin diğer tarafının da görülmesi gerekiyor.

Görebildiğimiz kadarıyla, “eski tüfeklerden” başlayıp oradan “47’lilere”, ardından “57’lilere” ve nihayet en son bugün 40’lı yaşlarında olanlara uzanan “kuşaklar arası süreklilik”, daha genç kuşaklar söz konusu olduğunda büyük ölçüde kopmuştur.

12 Eylül ortamında genç yaşlı sosyalist insanın “birey” olamadığından, bunun ciddi bir sorun sayılması gerektiğinden sıkça söz edilir. Son dönemlerin gençler başta olmak üzere solcuları ise (maşallah mı demek gerekir) fazlasıyla birey olmuşlardır. “Vitrinde yaşama” eğilimleri vardır; mevcut eğitim sistemi, kültürel ortamlar ve burada değinmeyeceğimiz başka nedenler yüzünden “ön formasyon” gerekliliği, solun eski kuşaklarına göre çok daha ağır basmaktadır.

Bu kuşaklarla gerektiği gibi ilgilenmek Türkiye sosyalist hareketinin başlıca görevlerinden biri sayılmalıdır.

Gerisi ise başka yazıların konusudur.

Yazıyı bitirirken son sözümüz de şu olsun:

Bu yazıda dile getirilenler başta da söylediğimiz gibi tartışmaya açıktır. Yazının eksikliklerini, boşluklarını, görülebilen yanlışlarını ortaya koyan, giderek yazıyı yerden yere vuran eleştiriler bile, “öyle değil böyle olabilir/olmalıdır” önerilerini de içerdiği sürece bugüne göre bir ilerleme anlamını taşıyacak ve yazar tarafından memnuniyetle karşılanacaktır.

Sosyalizm İçin Çıkış Yolu: Eşiği Atlamak, Kitlelerle Buluşmak

CAN SOYER

Türkiye sosyalist hareketinde “parti tartışması” tanıdık bir başlık. Tarih boyunca, özellikle de yenilgi sonrası dönemlerde “nasıl bir parti?” sorusunun ortaya atıldığını ve birçok boyutuyla tartışıldığını hatırlıyoruz. Bu tartışmaların, eğer belirgin bir stratejik yönelim ve bütünlüklü bir mücadele kurgusu yoksa, hiçbir olumlu sonuç alınmadan sönümlendiğini de biliyoruz.

Şimdi adımını attığımız tartışma ise, bir “parti” fikrini merkeze alsa da aslında bir “parti tartışması” değil. Yola çıkarken sırtımızı dayadığımız soru da “nasıl bir parti?” sorusu olmamalı. Doğru soru, sosyalizmin eşik atlaması ve Türkiye siyasetinde işçi sınıfı adına bir cephe açılması için “nasıl bir mücadele?” sorusudur. Parti, hem bir fikir hem de organize bir aygıt olarak bu soruya verilecek yanıtın tezahürlerinden, sonuçlarından sadece biri olabilir. Asla önemsiz veya tali bir konu değildir elbette; ancak önemini, kendi varlık türünden değil içinde yer aldığı mücadele bütünlüğündeki rolünden alır.

Bu biçimde yaklaşıldığında, günümüzde ve ülkemizde yürütülen mücadelenin yükseltilmesi ve sosyalizmin kalıcı mevziler kazanması için neler yapılması gerektiği öncelik taşımaya başlar. Parti ise, bu

bütünlüklü çerçevenin çizdiği alanı boydan boya kat eden ve yerine hiçbir şeyin ikame edilemeyeceği aygıt olarak cisimleşir. Bir mücadele kurgusunun oluşturulması ile bir parti modelinin tasarlanması birbirinden bağımsız süreçler olamaz; mücadele ile parti arasında bir kronolojik sıralama da yoktur. Mücadelenin kuruluşu ile partinin kuruluşu bir ve aynı süreçtir yani.

Gündemimizde olan tartışmayı sağlıklı biçimde yürütmek ve sönmülenmesine izin vermeden olumlu bir sonuca taşımak için hep akılda tutulması gereken şart da budur. Bu yüzden, önce mücadele kurgumuzun genel çerçevesini çizmek, burada öne çıkan görev ve hedefleri saptamak, tüm bunları ise parti kavramıyla bütünleştirerek somutlaştırmak durumundayız.

Dünya kapitalizminde güncel eğilimler

Kapitalizmin dünya üzerindeki egemenliğinin hem coğrafi hem de sembolik sınırlara kadar dayandığı bir çağdan geçtiğimiz açık. Özellikle dünya sosyalist sisteminin yokluğuyla beraber, kapitalizm, tüm yerküreyi olduğu gibi tüm toplumsal alan ve ilişkileri de artı-değer sömürüsü ve kâr parantezine almak için olağanüstü bir saldırganlık sergiledi. Bu sürecin devam ettiğini belirtmeye; nasıl sermaye birikiminin bir sonu olmuyorsa kapitalizmin dünyaya yayılmasının ve saldırganlığının da bir sonu olmayacağını söylemeye gerek yok. Bununla birlikte, bu saldırganlığın tarzı ve yollarının iyice anlaşılması, buna karşı yürütülecek mücadelenin koordinatlarının ve içeriğinin belirlenmesi açısından hayli önemli.

Yaklaşık 40 yıllık bir döneme yayılan neoliberalizm, hali hazırda dünya kapitalizminin egemen “sermaye birikim biçimi” halini almış durumda. Bir sermaye birikim biçimini tanımlamak için ise şu iki vurguya ihtiyacımız bulunuyor. Birincisi, dünya kapitalizmiyle eklemleme tarzının; ikincisi, ülke içindeki sınıflar arası ilişkilerin yeniden düzenlenmesi. Bu basit görünen iki unsur bir araya gelerek “sermaye birikim biçimi” halini alırken, aynı zamanda anayasal düzenden eğitim politikalarına, sosyal hizmetlerden kentleşme süreçlerine kadar tüm toplumsal dokunun radikal biçimde dönüştürülmesini de dayatır. Bu anlamda, sermaye birikim modelleri, salt iktisadi süreçlerin organizasyonunu değil, sınıflar arası ilişkiler başta

olmak üzere tüm toplumsal/kamusal yapının uyumlulaştırılmasını gerektiren bütünsel bir niteliğe sahiptirler.

Neoliberal dönüşüm sürecinin en önemli aktörü ise devlettir. Devlet, bir yanıyla ilk dönüştürülen sistem unsurdur; sermaye birikim biçiminin krizine ve yenisinin gerekliliklerine en hızlı yanıt veren aygıttır. Öte yandan devlet, yeni sermaye birikim biçimine geçişin koşullarını sağlamanın, bu süreçteki engelleri fiziksel şiddeti de içerecek yollarla kaldırmanın da dolaysız aracıdır. Bu anlamda devlet, sermaye birikim biçiminin gerekliliklerini yerine getirmekte, sürdürmekte ve yeniden üretmekte asli bir rol oynar. Neoliberalizm için “safı piyasa olduğu kadar, safı devlet arzusu” denmesinin nedeni de budur.

Bu arzunun hayata geçmesinin ülkeden ülkeye değişen yolları olduğunu biliyoruz. Ancak taşıdığı tüm özgünlükler bir yana, neoliberal dönüşümün hedefi ve başarısının ölçütü değişmiyor: metalaşmanın, artı-değer sömürsünün, piyasa tahakkümünün biçimlendirdiği bir dünyada egemen sınıflarla müzakere edilmesinin imkansızlığı. Bir başka ifadeyle, geçmişte sınıflar arasında belirli dengelerin gözetilmesini gerektiren müzakere ve karşılıklı taviz tarzının terk edilmesi; yerkürenin geleceğiyle ilgili yaşamsal kararlar da dahil olmak üzere insanlıkla ilgili her konuda sermaye sınıfı ve onun temsilcilerinin kararlarının geçerli kılınması. Bu hedefe ulaşmanın en kolay ve doğrudan yolu ise, siyasetin halka kapatılması ve yönetilen sınıfların karar alma süreçlerine katılımının ya fiilen ortadan kaldırılması ya da işlevsizleştirilerek önemsizleştirilmesi.

Neoliberalizmin dünya çapındaki tezahürü, asli olarak siyasal alanın dönüşümüne indirgenemez kuşkusuz. Hatta, siyasal alanın dönüşümü, neoliberalizmin sömürü ve kâr arayışının sonucu olarak anlam kazanır. Bu açıdan düşünmeye devam ettiğimizde, neoliberal sermaye birikim biçiminin saldırısının yoğunlaştığı ana hedefin işçi sınıfı olduğu görülecektir. Emeğin sermaye karşısında silahsızlandırılması anlamına gelecek yapısal reformlardan tutun da yeni emek türlerinin artı-değer sömürsünü olağanüstü boyutlarda deneyimlemesine kadar çok geniş bir repertuar kapitalizmin hizmetine sunulmuştur.

Devlet, yeni sermaye birikim biçimine geçişin koşullarını sağlamanın, bu süreçteki engelleri kaldırmanın dolaysız aracıdır. Bu anlamda devlet, sermaye birikim biçiminin gerekliliklerini yerine getirmekte, sürdürmekte ve yeniden üretmekte asli bir rol oynar. Neoliberalizm için “saf piyasa olduğu kadar, saf devlet arzusu” denmesinin nedeni de budur.

Öte yandan, neoliberalizm, sadece işçi sınıfını daha fazla sömürerek veya sömürmenin yeni yollarını keşfederek saldırmamakta; aynı zamanda kamusal varlıkların ve piyasa dışı alanların da sömürüsüne yönelmektedir. Dolayısıyla, neoliberal sermaye birikim biçimi koşulları altında, işçi sınıfının niceliksel oranı artmakta, mesleki ve sektörel bileşimi zenginleşmekte, geçmişte işçi sınıfının çerçevesine dahil edilemeyen kimi meslek ve statüler hızla proleterleşmekte, emek rejimi sistematik biçimde güvencesizleştirilmekte, refah seviyesi şiddetli biçimde düşürülmekte ve toplam zenginliğin paylaşımında devasa eşitsizlikler oluşmaktadır.

Bu tabloda, sınıf çıkarları ve kazanımları kadar yurttaşlık hakları ve kamusal kazanımlar da sürekli aşındırılmaktadır elbette. Üstelik halk kesimlerinin olası tepki ve itirazlarına karşı devlet aygıtı sürekli hazır tutulmakta, her türlü hak talebi şiddetle başvurmaktan kaçınılmadan püskürtülmektedir. Deyim yerindeyse, sömürü ve tahakküm olguları, sınıf mücadelesinin bir tezahürü olarak günümüzün toplumsal ve siyasal süreçlerinin zeminini oluşturmak üzere bir araya gelmektedir.

Sonuçta, neoliberalizmin egemen olduğu çağımızda sermaye birikiminin genişletilerek sürdürülmesi için halk kesimlerine yönelik her türlü saldırı meşru görülmekte; bu saldırılara karşı

halk içinde yükselebilecek tepkiler ise devletin tüm toplumsal/kamusal yaşamı tahakküm altına alan yönelimleri sayesinde bastırılmaktadır. Kendiliğinden de anlaşılabilmesi gibi, böyle bir devlet, burjuva demokrasinin biçimsel ilkelerine uymaya dahi gerek duymayan, çoğu örnekte aşırı sağ ve faşizan nitelikler sergileyen lider tipini ve partileri göreve çağırmaktadır. Otoriterleşme, artık sadece burjuva partiler arasından birinin özgün programını ve tarzını değil, sermaye sınıfının dünya çapındaki sınıf mücadelesi stratejisini ifade etmektedir.

Son cümledeki vurgunun önemi gözden kaçırılmamalı. Neoliberal sermaye birikim biçimi ve onun politik/idari veçhesi olarak tanımlayabileceğimiz Otoriter Kapitalist egemenlik, dünya kapitalizminin dünya proletaryasına ve ezilen halklara karşı yürüttüğü sınıf mücadelesinin stratejisidir. Bu stratejik niteliği nedeniyle de bütüncül ve sistematiktir. Dolayısıyla, sermaye egemenliği yıkılmaksızın ve metalaştırma/sömürü süreçleri yok edilmeksizin, salt otoriterleşme karşıtı bir demokratikleşme perspektifinin gerçekçiliğinden söz etmek imkansızdır.

Türkiye’de neoliberal dönüşüm ve Saray Rejimi

Neoliberal sermaye birikim biçimi ve Otoriter Kapitalizm, dünyadaki izleğinin neredeyse en saldırgan örneğini Türkiye’de verdi. 12 Eylül faşizmi ile yolları döşenen bu saldırının meyvelerini toplamak ise AKP iktidarına nasip oldu. Bu anlamda, AKP iktidarını neoliberalizmin egemenlik sürecinden ayrı düşünmemiz mümkün değil; tersinden, neoliberal dönüşümü de AKP’nin icraatlarından bağımsız değerlendirmek imkansız. Türkiye’nin neoliberal dönüşümü, AKP’nin faşizan iktidarına çok şey borçlu olsa da AKP iktidarını doğuran yatak da neoliberalizmin dünya çapındaki egemenliğinden başkası değil.

Türkiye’yi özgün kılan nokta ise, neoliberal sermaye birikim biçiminin dayattığı devlet aygıtındaki ve toplumsal/kamusal alanlardaki dönüşümlerin bir rejim değişikliği ve şiddetli bir siyasal çatışma yaşanmadan gerçekleştirilemeyecek olmasıydı. AKP’yi tüm bu süreç boyunca iktidarda tutan da böylesi bir hamlenin yükünü kaldırabilecek toplumsal desteği elde etmesi ve koruması oldu. Sonuçta,

Türkiye'nin neoliberal dönüşümü büyük ölçüde tamamlandı, ancak bu sırada Cumhuriyet rejimi de tasfiye edildi. Türkiye, dünya kapitalizminin beklentileri ile cumhuriyet düşmanı siyasal islamcılığın emellerinin birbiriyle örtüştüğü bir konjonktürün sonucunda yeni bir rejimin, Saray Rejimi'nin inşasına tanık oldu.

Ancak Türkiye'nin neoliberal dönüşümünün siyasal islamcı karşı-devrimcilikle birleşmesinin yarattığı en ciddi sonuçlardan biri, süreklileşmiş ve direnç katsayısı azımsanmayacak bir toplumsal muhalefet dinamizmini de beraberinde üretmiş olmasıdır. Öncesi ve sonrası da olmakla birlikte Gezi Direnişi ile simgeleşen bu dinamizm, halihazırda Saray Rejimi'nin zayıf karnı olmayı da sürdürüyor. Nitekim son seçim sürecinde AKP'yi tarihsel bir yenilgiyle yüz yüze bırakan da bu dinamizmin gücü oldu. Durum böyle olduğu için, Türkiye'de bir gelecek vizyonu olan tüm siyasal aktörler bu dinamizm hakkında bir tasarı geliştirmek zorunda kalıyor.

Şimdilerde içinden geçtiğimiz süreçte de bu tasarıların bir miktar daha somutlaştığını görebiliyoruz. Söz konusu tasarıların her birinin, aynı zamanda Türkiye'nin geleceğine dair bir vizyona işaret ettiğini de akıldan çıkarmamak gerekiyor. Yani tartışma, ister istemez, Türkiye'ye biçilen kıyafete dair olmak zorunda kalıyor.

Düzen güçlerinin tasarıları arasında başı, elbette, Saray'ın faşizme geçiş seçeneğine yaptığı yatırım geliyor. Birçok yerde ayrıntılı olarak işlediğimiz bir fikir olduğu için ayrıntılarına girmiyoruz; ancak Saray'ın giderek sürdürülemez hale gelen bu direncin karşısına faşizmle çıkmayı bir seçenek olarak masada tuttuğu, hatta ve hatta fiili adımlarla düzen aktörlerinin de rızasını almayı sık sık denediği inkar edilemez. Dolayısıyla, Türkiye'nin yakın geleceği söz konusu olduğunda Saray cephesinin masaya sürdüğü koz faşizmden başkası değil.

Fakat bununla sınırlı değil. Saray Rejimi'nin iniş eğrisi içerisine girdiğinin daha fazla görünür olmasıyla birlikte, düzen güçleri içinde farklı senaryoların konuşulmasında şaşırtıcı bir yan yok. Kimi eski AKP'lilerden kimi ana muhalefetten gelse de bu tür tasarıların hepsindeki ortak nokta ise, makul bir liderlik altında ılımlı bir geçişle Türkiye'nin AKP sonrasına taşınması. Burada kritik ve tüm düzen güçlerinin amentü düzeyinde bellediği ilke ise, sermaye sınıfının AKP iktidarı altında elde ettiği kazanımların korunması.

İşte, düzen açısından bakıldığında bir yanda faşizme geçişin, diğer yanda yeni rejimin rehabilitasyonunun durduğu bu cendereden çıkış için sosyalizmin ciddi bir sıçrama yapmak zorunda olduğu açık biçimde görülüyor. Her şeyden önce, Türkiye'nin AKP iktidarı altında maruz kaldığı tahribatın ılımlı bir geçişle veya rejimin sivilizasyonunun törpülenmesiyle giderilmesi imkansız. Hali hazırda bu tasarımlarda görev almaya niyetli siyasal aktörlerin ise AKP karşısında pek caydırıcı olmayacağı belli. Dolayısıyla, hem süreçlerin doğası hem de ilericiğin tarihsel mirası bu kritik kavşakta sosyalistlerin bir adım öne çıkmasını şart koşmaktadır. Bu görevin yerine getirilmesi ise, esas olarak, Türkiye'de 40 yıldır mevzi kaybeden ve geldiğimiz noktada örgütsel varlığı marjinal ölçeklere gerilemiş olan sosyalizmin eşik atlaması anlamına gelecektir.

Nasıl yapmalı?

Artık konunun bam teline gelebiliriz. Türkiye'de sosyalizmin eşik atlaması hem mümkün hem de süreçlerin doğası sosyalist hareketi bu yönde zorluyor. Peki, bu başlıkta nasıl başarılı olunacak?

Öncelikle birkaç saptamayı art arda sıralayalım.

Bir: Türkiye'de süregiden kriz hali, ekonomik bir sıkışmanın ötesindedir. Kriz, ekonomik olduğu kadar siyasal/idari ve ideolojik/söylemsel boyutlar da taşımaktadır. Bu bütünlük açısından bakıldığında, mevcut krizin bir *yapısal kriz* anlamına geldiği veyahut gelmek üzere olduğu söylenebilir. Yapısal kriz konjonktürlerinin en bilinen özelliği ise, mevcut hükümeti aşan bir karakter taşıması ve tüm düzen güçlerini harekete geçirmesidir.

İki: Her ne kadar Türkiye'nin krizi ekonomik krizden ibaret olmasa da ekonomideki sıkışma ve daralma her geçen gün daha büyük bir sorun olmaya devam etmektedir. Türkiye, AKP iktidarının müsebbibi olduğu bir süreç sonunda telafisi çok zor bir ekonomik krizle yüz yüzedir. Ayrıca iktidar ve sermaye sınıfı, bu krizin yükünün emekçilerin sırtına yıkılması konusunda son derece karardır. Yoksullaşmanın, işsizliğin, borçluluğun hızla artması ve giderek sınıfsal öfke birikimine dönüşüp sert tepkiler üretmesi şaşırtıcı olmayacaktır.

Üç: Türkiye’de sınıfın hareketsizliği konusundaki aceleci ve parçalı yorumlara ihtiyatla yaklaşılması gerekmektedir. Her şeyden önce, işçi sınıfının tutarlı ve sürekli bir hareketlilik içerisinde olmadığını söylemek, emekçilerin mevcut gidişata bir rıza gösterdiği anlamına gelmemektedir. Ayrıca, farklı muhalefet başlıklarında seferber olan kesimlerin önemli bir çoğunluğu emek-gücünü satarak yaşamak zorunda olan işçilerdir. Bu anlamda, Türkiye işçi sınıfının geniş bir kesimi Saray Rejimi karşısında o ya da bu mücadelenin parçası olmaktadır; ancak bunu bir sınıf gündemi ve çıkarı çerçevesinde değil, demokratik değerler ve ilerici dünya görüşü çerçevesinde yapmaktadır.

Dört: Türkiye işçi sınıfının politik açıdan yüksek duyarlılık ve mücadelecilik sergileyen bu kesimleri, özellikle büyük kentlerde toplanmış bulunan emekçilerden oluşmaktadır. Çoğunlukla belirli bir eğitim geçmişine, meslek statüsüne ve yaşam beklentisine sahip olan, ancak neoliberal dönüşüm sonucunda güvencesizliğe ve ağır sömürü koşullarına itilen bu kesimler, proleterleşme ve mülksüzleşme süreçlerini de hızlı biçimlerde deneyimlemektedir. Ayrıca hizmet sektörünün genişlemesine paralel olarak emek-gücünün kent merkezlerinde yoğunlaşması da sürmektedir. Beyaz yakalı, kentli bu emekçi toplulukları sergiledikleri siyasal dinamizm açısından da sosyalizme açık bir profil göstermektedirler.

Beş: Kentli emekçi kesimler arasında gözlenen en ciddi sorun, örgütlü mücadeleye ve özellikle de sosyalist örgütlere belirgin bir mesafe sergilemeleridir. Sosyalist hareketin bu kesimlerin siyasal temsilciliğini üstlenememiş olmasının ilk sonucu, kentli emekçilerde CHP veya HDP seçmenliği biçimindeki davranış örüntüsünün yerleşiklik kazanmasıdır. Öte yandan, aynı kesimlerde yatay ağ tipi örgütlenme pratiklerinin bir karşılık bulduğu da gözlemlerimiz arasındadır. Bu tür örgütlenme pratiklerinin parti fikrini ikame etmesi hem imkansızdır hem de buna yol verecek her türlü yaklaşıma karşı koyulmalıdır. Ancak, parti mücadelesinin ve örgütlülüğünün meclis tipi oluşumlarla ve ağ tipi örgütlenmelerle sağlıklı biçimde ilişkilendirilmesi de gerekmektedir.

Kabaca özetlediğimiz bu saptamalardan çıkarılacak birçok sonuç var elbette. Sadece bu yazının konusuyla ilgili birkaçına değinerek ilerleyelim.

Dünya kapitalizminin ve özel olarak da Türkiye'nin "burjuva devrimler" aşamasını geride bırakmış olması, halk kesimleri içerisinde "burjuva demokratik" talep ve beklentilerin yok olacağı anlamına gelmemektedir. Hatta, burjuva devrimi sürecinde mükemmelen karşılanmış demokratik kazanımlar bile süreç içerisinde aşınabilir, yeniden mücadele konusu haline gelebilir. Söz konusu taleplerin burjuva düzenin sınırları içerisinde karşılanamayacak olması, marksist-leninist teoremin özgün sapmalarındandır; ancak aynı teoride bu tür taleplerin yok olacağı veya artık önemsiz sayılması gerektiği yönünde hiçbir vurgu yoktur.

Türkiye'de Saray Rejimi karşısındaki toplumsal dinamizmin sık sık uç veren talepleri arasında da "burjuva demokratik" içerikte olanlar vardır. Sosyalist hareketin, bu tür talepleri "kendiliğinden hareketlerin liberal niteliği" şeklinde değerlendirmek şeklindeki saçmalığa prim veremeyecek ölçüde olgun olması gerekir. Sosyalist hareketin görevi, "burjuva demokratik" nitelikteki talepleri sosyalizm perspektifiyle bütünleştirmek, bu taleplerin sahibi olan halk kesimlerini ise sosyalizm mücadelesine örgütlemektir.

Farklı muhalefet başlıklarında seferber olan kesimlerin önemli bir çoğunluğu emek-gücünü satmak zorunda olan işçilerdir. Bu anlamda, işçi sınıfının geniş bir kesimi Saray Rejimi karşısında mücadelenin parçası olmaktadır; ancak bunu bir sınıf gündemi ve çıkarı çerçevesinde değil, demokratik değerler ve ilerici dünya görüşü çerçevesinde yapmaktadır.

Devrimci demokrasi kavramıyla tanımlanan siyasal hareketlerin çıkış noktası, yukarıda tarif ettiğimiz “burjuva demokratik” nitelikli taleplerin yarattığı dinamizmdir. Nasıl ki her ülkede ve her dönemde belirli “burjuva demokratik” talepler yeniden mücadele konusu olabilecekse, devrimci demokratik hareketlilikler de ortaya çıkacaktır. Devrimci demokrasi, kökeni itibarıyla, bir sosyalist akım değil, burjuva devrimleri sürecinin tamamlanmamış görevlerinin tarihe devrettiği bir kitle dinamiği türüdür. Devrimci demokrasinin bu objektif kökenden sosyalizm içi bir akıma dönüşmesi sonradan ve çok özel koşullar altında gerçekleşmiş ve sosyalist harekette “aşamacı” strateji olarak bilinen yaklaşımda kendi ifadesini bulmuştur. Bu sürecin tekrarı ise olmamış, devrimci demokrasiyi sosyalizm içi bir akıma dönüştüren özel koşullar tekrar ortaya çıkmamıştır.

Günümüzde aşamacılığın da bununla bağlantılı örgütsel geleneklerin de geçerliliği kalmamıştır. Ancak, bu süreçte, devrimci demokrasi kökenindeki niteliklerine tekrar geri dönüş eğilimi göstermiş, “burjuva demokratik” talepler çerçevesinde nitelik kazanan bir toplumsal dinamizm açığa çıkmaya başlamıştır. Dolayısıyla, devrimci demokrasi kavramını bir kez daha kökenindeki anlamla kullanmak ve bu açıdan anlamak gerekmektedir. Bu “devrimci-demokrat” kitle dinamizmi, geçmişin örgütsel gelenekleriyle de aşamacı bir stratejik yaklaşımla da ilgili değildir. Mevcut devrimci-demokrat dinamizmin kapsadığı kitle büyük ölçüde kentli emekçilerden ve gençler, kadınlar gibi politikleşme süreçleri ileri düzeyde olan kesimlerden oluşmaktadır. Sosyalist hareket, sınıf mücadelesi perspektifi ve çizgisi ile toplumdaki devrimci-demokrat dinamizmi bir araya getirmekle yükümlüdür.

Bir “ikili iktidar” kurgusu geliştirilmediği sürece, sosyalizme seçimle geçiş dışında bir yol bulmak imkansızdır. Sosyalist devrim, salt partinin büyümesi ve güçlenmesi ile değil, işçi sınıfının toplumu örgütleyecek ve ardından da burjuva devlet aygıtını yıkacak bir örgütsel araca sahip olmasıyla gerçekleşebilecektir. Neoliberal saldırının bir sonucu olarak örgütsel varlığından tamamen sıyrılmış durumda bulunan işçi ve emekçiler için şimdiki acil görev sınıf mücadelesinin özörgütlerini yaratmaktır.

Saray Rejimi'nin toplumsal ve siyasal alanda kurduğu baskı sonucunda halkın örgütlülük düzeyinde hem ciddi bir gerileme söz konusudur hem de mevcut örgütler büyük bir etkisizlik içerisinde. Böylesi koşullar altında sosyalist harekete düşen görevlerin en önemlilerinden biri de halk içinde örgütlülük düzeyini yükseltecek girişimlere ön ayak olmak ve süregiden çabaları güçlendirmektir. Özellikle işçiler arasındaki meclis tipi örgütlülükler ve dayanışma amaçlı ağlar bu sürecin ayakları olarak değerlendirilmelidir. Söz konusu örgütlülük türlerinin gelecekte hangi biçimleri alacağı ve neye dönüşeceği konusunda kesin yargılarda bulunmak imkansızdır elbette; ancak bir "ikili iktidar" kurgusuna sahip olan sosyalistler açısından burjuva egemenliğine karşı mücadelenin aygıtlarına dönüştürülmesi hedeflenmelidir.

Kitlelerle siyaset yapan, sosyalizme yürüyen bir parti

Buraya kadarki değiniler, artık bir sonuca varmamıza yetecek ipuçlarını sunmuş olmalı.

Türkiye'de hem Saray Rejimi'ne karşı mücadelede hem de sosyalist iktidar için mücadelede halkın geniş kesimlerinin temsil edileceği, aynı zamanda halkın bizzat siyaset sahnesine taşınacağı, yanı sıra halk içindeki örgütlülüklere sırtını dayamış bir sosyalist partinin inşası, artık, kaçınılmaz bir sorumluluk halini almıştır. Böylesi bir partinin hem hedef olarak hem de nitelik olarak *kitlesel* sıfatını taşıması da benzer bir gerekliliktir.

Kitlesellik tartışması, genellikle, partinin üye sayısının niceliğiyle ilgili olarak anlaşılır. Bu, kuşkusuz, kitleselleşme hedefinin göstergelerinden biridir. Ancak, Türkiye gibi oldukça büyük bir nüfusa sahip bir ülkede kitlesellik, salt bir partinin üye sayısına indirgenemeyecek bir niceliği ima eder. Dolayısıyla, kitleselleşme hedefini ve buna uygun partinin inşasını tartışırken, sadece partinin üye sayısını büyütmekten ibaret bir açılmadan söz etmediğimiz ortadadır. Kast edilen binlerce üyenin ve kadronun yanı sıra, on binlerce sempatizanı ve milyonlarca seçmeni temsil eden bir partidir.

Türkiye'de sosyalist harekete kitleselleşme şansı sunan iki kulvar dikkat çekici bir canlılık sergilemektedir. Bunlardan birincisi,

Türkiye’de halkın geniş kesimlerinin temsil edileceği, halkın bizzat siyaset sahnesine taşınacağı, yanı sıra halk içindeki örgütlülüklere sırtını dayamış bir sosyalist partinin inşası, artık, kaçınılmaz bir sorumluluk halini almıştır. Böylesi bir partinin hem hedef olarak hem de nitelik olarak kitlesel sıfatını taşıması da benzer bir gerekliliktir.

mevcut ekonomik krizle de giderek durumu ağırlaşan işçi ve emekçiler; ikincisi de Saray Rejimi’nin faşizan karakterine karşı özgürlük ve adalet mücadelesini sırtlanan halk kesimleridir. Böylesi bir kitle hali hazırda vardır; ancak kendi siyasal temsilcisi-ni bulamamakta, sonuç olarak temsil anlarında CHP veya HDP ile ilişkilenmek durumunda kalmaktadır. Ancak CHP veya HDP seçmen desteğini almakla birlikte, bu kesimleri militanlaştıramamakta, kendi partilerinin tabanı haline getirememektedir. Tahminen %3 civarında bir seçmen niceliği oluşturan bu kesimler, halkçı ve özgürlükçü bir siyasal çizginin temsilciliğini yapan sosyalist bir partiyi beklemektedir.

Sosyalist hareket, böylesi bir tabloda ve bu imkanlarla kuşatılmış haldedir, ancak bu imkanların gerçekliğe dönüşmesi ancak güçlü bir siyasal açılımla söz konusu olacaktır. Şu anda mevcut örgütsel yapıların klasik mimarisini ve sosyalist örgütlerin diziliş sırasını dönüştürmeden ne bu kesimler için cazip bir güç yaratılabilir ne de kitleler ölçeğinde siyaset yapılabilir. Halkçı/özgürlükçü bir siyasal kulvarın inşası ile meclis ve ağ tipi örgütlülüklerin yaratılması, bunların partinin öncülüğü altında buluşturulması, sosyalizmin eşik atlamasının tek yoludur.

Sosyalizmin eşik atlaması da bu çerçevede anlam ve önem kazanan bir

hedef haline gelmektedir. Çünkü Saray Rejimi ile mücadele, sosyalist hareketin bu ülkedeki menzili değildir; sosyalist hareket Saray Rejimi'nin ötesinde sermaye sınıfının ülkemizdeki egemenliğinin sona erdirilmesini hedeflemektedir. Dolayısıyla sosyalizmin eşik atlaması, Saray Rejimi ile mücadele koşullarında gerçeklik kazanacak; ancak bu gerçekliği Saray Rejimi sonrasına taşıyıp sermaye egemenliği ile mücadelenin gücü olarak kullanacak bir stratejik yaklaşım olarak kavranmalıdır. Deyim yerindeyse, sosyalizmin eşik atlaması, Saray Rejimi sonrasının sınıf mücadelesi aygıtını, Saray Rejimi ile mücadele koşullarında yaratmak, biçimlendirmek ve güçlendirmektir.

O halde, sosyalist hareketin öncü unsurlarının tüm çabası, sosyalist partinin kitleler ölçeğinde siyaset yapabilecek yüksek temsil gücünü kazanmasına, halk içinde ikili iktidarın ayakları olacak örgütlülük biçimlerinin yaratılmasına ve kendi temsilcisini arayan halk kesimlerini militanlaştıracak bir mücadele programının oluşturulmasına yönelik olmalıdır.

Kuşkusuz, böylesi bir perspektifin ilk koşulu, bu zorlu görevi sırtlanacak ve aynı zamanda mücadele içerisinde devrimci programın ve marksist-leninist kuramın koruyuculuğunu üstlenecek kadro topluluğudur. Aynı kadro topluluğu, kitleselleşmenin kadrolaşmayla uyumsuz olduğu fikrinin de yadsınması olmak; tam tersine, kitleselleşme ve sosyalizmin eşik atlaması hedeflerinin sadece ve sadece bu kadroların emeklerinin ürünü olduğunu göstermek zorundadır.

Emeğin Yeni Halleri ve Yeni Acıları

AYDIN DEMİR ESEN

Bir işçi sınıfı partisi neden sınıf analizi yapar? İsterseniz buradan başlayalım. Bir komünist öznenin olaylara, olgulara bakışı belli bir amaç taşır veya taşımak zorundadır. Dolayısıyla günümüzde işçi sınıfının durumu, işçi sınıfının değişimi, kapitalizmin dünyada ve Türkiye'deki eğilimleri gibi başlıkları analiz etme çabası, aynı zamanda müdahale etme amacını da içerir. Müdahale etmek istediğiniz şeyi inceler, incelemek için de aynı zamanda müdahale eder, mücadele edersiniz. Eğer akademik bir çalışma yapmıyorsanız (ki orada bile bu çoğu kez böyledir) belli alanlara, en devingen, çelişkilerin en yoğun olduğu ve o çelişkilerin çözülmesinin bütünü etkileme potansiyelinin en fazla olduğu ve öznel olarak da gücünüzün ulaşabildiği alanlara odaklanırsınız. Bu yazıda da işçi sınıfının bütünü değil belli kesimlerine odaklanılıyorsa, bu belli bir amaçtan kaynaklanmaktadır.

Yine sınıf analizleri yaparken şunun altı çizilmelidir: Eğer işçilerin yalnızca ekonomik sömürüye tabi olduğunu, geçim sıkıntısı içinde bulunduklarını, hep düşük ücretle yaşamak zorunda kaldıklarını ve bunların özellikle bugün içinde olduğumuz ekonomik kriz döneminde işçi sınıfını anlamak için yeterli olduğunu düşünüyorsak, bir işçi veya bir işçi ailesi hakkında çok az şey bildiğimizi itiraf etmek zorundayız. Yine ekonomik kriz denen kavramın işçiler, halk soka-

ğa çıkmadığında aslında bir anlam ifade etmediğini de vurgulamak zorundayız.

İşçileri harekete geçiren, isyan ettiren, umutsuzluğa iten maddi koşulların varlığı tek başına analizlerimizde yeterli midir, yoksa bunlara çarpan etkisinde bulunan statü kaybı, geleceğin belirsizliği ve bunun kaygısı, aşağılanma, küçük düşme, mahcup olma, güvende hissetmeme, emeğinin değersiz sayılması, o güne kadar yaptıklarının boşa gittiği düşüncesi ve onurun hiçe sayılması gibi olguları da düşünmeden olmaz mı demeliyiz? Örneğin birisinin gündelik yaşamda sizi ağır bir şekilde aşağılaması veya küçük düşürmesi bir yana, kredi kartı borcunuz, ev taksitiniz sürekli aklınızdayken yöneticiniz tarafından gerek aldığınız eğitimin, gerek kişiliğinizin aşağılanması, işsizliğin kol gezdiği bir dönemde bunları sineye çekmek zorunda kalmak mı daha fazla sizi etkilemektedir?

Tüm bu soruları sormak ve yanıtlamaya çalışmak zorundayız. Çünkü bireysel olarak işçilerin sorunlarından, acımasız ve aşağılık yöneticilerden, patronlardan değil, bizzat kapitalist iş örgütlenmesine içkin olgulardan söz ediyoruz. Emekçi intiharlarının, işyerinde ve işyeri kaynaklı intiharların arttığı bu dönemde, isyanın emekçinin kendisine, ailesine değil, sermaye düzenine yönelmesi için sorular sormak ve yanıtlamaya çalışmak zorundayız. Bu yazının bir tartışma yazısı olarak değerlendirilmesi, devamının getirilmesi gerektiğini düşünüyorum.

Emek, değer, emek-gücü, emeğin ve emekçinin değeri(!)

Artı emeği sermaye keşfetmedi. Üretim araçlarının tekelleştiği her toplumda, özgür veya köle olsun işçi, hayatta kalmasını sağlayacak olan zorunlu emek-zamanna ek olarak, üretim araçlarının mülkiyetini elinde tutanların geçimlerini sağlayacak araçları üretmek için fazladan çalışmak zorundadır.¹

Çok fazla sıkmadan, kavramsal çerçeveyi yerli yerine oturtmak ve sonrasında yapmaya çalıştığımız vurguları yapmak daha anlamlı olacak. Şimdi yavaş yavaş kapitalist üretim sürecinde emeğin,

1 Marx'tan aktaran Diane Elson: Emeğin Kavramsal İnşası, *Emeğin Kitabı* içinde, Sosyal Araştırmalar Vakfı Yayınları, 2014, s. 15.

emekçinin konumunu değerlendirmeye çalışalım. Öncelikle şunun altı çizilmeli: Kapitalizmde artı emeğe el konulması, sadece emeğin ürettiği ürüne doğrudan el koyma biçiminde gerçekleşmiyor, bu ürünün satılması ve paraya çevrilmesi gerekiyor. Marx'ın değer teorisi, değer teorisinin genel olarak kavranışının daha ötesinde değerlendirilmek zorunda. Zira Marx'ın değer teorisi sadece niceliksel anlamda fiyatların ve değişim değerlerinin açıklanması için değil, aynı zamanda emek gücünün kendisinin bir meta haline geldiği bir değişim –ya da meta– toplumunun emek süreci içindeki tarihsel-toplumsal temellerinin de gözler önüne serilmesi için işlevlendirilmiştir.² Bir başka ifadeyle, artı değer sömürsünü incelemek, ekonomik ve hatta matematiksel bir analizin ötesinde, toplumun baştan sona çözümlenmesini, parçalarına ayrılıp, yeniden birleştirilmesini, tündengelimi ve ardından tümevarımı gerektiriyor.

Devam edelim. Zira emekçilerin salt ekonomik sömürünün ötesinde, kanlı canlı, düşünen, üzülen, kaygı duyan, onuru zedelenen, isyan eden bireyler, daha doğrusu öznel olduğunu düşünüyorsak emek kavramı üzerinde birazcık durmak gerekiyor. Marx emek kavramıyla, insanın tüm yetilerini kapsamlı bir etkinlik teorisi çerçevesinde birleştirmeyi amaçlamaktadır. Marx'ı öncüllerinden ayıran özelliği, emeği insanın kendi kendisini gerçekleştirdiği kapsamlı bir etkinlik olarak tanımlamış olmasında yatar. Ona göre emek bir etkinlik olarak insanın hem düşünsel hem de vücutsal yetilerini kapsar. Bu kapsamlı yaklaşıma göre insan emeği aracılığıyla kendisini bir tür olarak doğada ve bir birey olarak toplum içinde gerçekleştirmektedir, düşünsel ve vücutsal etkinliği keyfi bir şekilde birbirinden kopuk olarak ele alınmaz, aksine, bu etkinlikler insanın temel etkinlikleridir ve kendilerini her tür etkinlikte birbirini tamamlayan etkinlik türleri olarak hep bütünlük içinde dışa vurmaktadırlar.³

Marx'ta emek kavramının iki boyutu var, varoluşsal ve amaçsal, başka bir ifadeyle ontolojik (varlıkbilimsel) ve teleolojik (amaçbilimsel). Varolmak için emek harcamak, belli bir amaca dönük olarak

2 Doob'tan aktaran Diane Elson: Emeğin Kavramsal İnşası, *Emeğin Kitabı* içinde, Sosyal Araştırmalar Vakfı Yayınları, 2014, s. 16.

3 Doğan Göçmen: Marx'ın Emek Kavramının Bugün Yürütülen Tartışmalar İçin Önemi Üzerine, *Emeğin Kitabı* içinde, Sosyal Araştırmalar Vakfı Yayınları, 2014, s. 66.

emek harcamak. Kullanım değerinin yaratıcısı olarak emek, yararlı emektir, bütün toplum biçimlerinden bağımsız olarak, insanlığın varlığı için zorunlu bir koşuldur, bu ezeli ve ebedi doğal zorunluluk olmaksızın insan ile doğa arasında madde alışverişi ve dolayısıyla da yaşam olmazdı. Yani emek bütün toplumsal formasyonlardan bağımsız bir varoluş koşuludur Marx'a göre. Öte yandan Marx'a göre emeğin zorunlu olarak amaca yönelik bir boyutunun oluşu, emeğin temel olarak amaçlı bir etkinlik olma özelliğinden kaynaklanır. İnsan, emeği aracılığıyla doğayı elde etmeye yönelirken, doğrudan ve dolaylı olarak gereksinimlerini gidermeyi amaç edinmektedir. Böylece Marx'ın emek kavramı çerçevesinde zorunluluk (doğa) ile ihtiyaçları gidermeyi amaçlayan özgürlük (teleoloji) arasında bir diyalektik bütünlük oluşmaktadır.⁴

İnsan emeğini satmıyor, emek gücünü satıyor. Emeğin değeri yok, emek-gücünün ise bir değeri var. Bu iki kavramı ayırmak son derece önemli, Marx bu ayrımı akademik bir hassasiyet veya dilbilgisi açısından bir düzeltme amacıyla yapmıyor. Bu ayırmadan yola çıkarak Marx, işçinin sattığı şeyin emek (Arbeit) değil emek-gücü (Arbeitskraft) olduğunu belirtiyor. Çünkü, “... paramın, yani gerçekleşmiş emeğin canlı emekle doğrudan değişimi, ya kapitalist üretim temeli üzerinde serbestçe gelişmesine henüz başlamış bulunan değer yasasını, ya da doğrudan doğruya ücretli emeğe dayanan kapitalist üretimin kendisini ortadan kaldırırdı”.⁵

“İnsanın emek-gücünü pazara bir meta olarak satmak için getirdiği durum ile başlangıçtaki içgüdüsel aşamasında olan insan emeğinin durumunu birbirinden ayıran çok büyük bir zaman aralığı vardır. Biz, emeği, salt insana özgü biçimi içerisinde ele alıyoruz. Örümcek, işini dokumacıya benzer şekilde gördüğü gibi, arı da peteğini yapmada pek çok mimarı utandırır. Ne var ki, en kötü mimarı en iyi arıdan ayıran şey, mimarın, yapısını gerçekte kurmadan önce, onu imgesinde kurabilmesidir.”⁶

Yani pazarda kapitalistin karşısına çıkan emek değil emekçidir ve bunun sattığı şey emeği değil emek gücüdür. Çünkü, “Onun emeği, fiilen (harcanmaya – ç) başlar başlamaz, artık, ona ait olmaktan çıkmıştır ve bunun için de bu emeğin şimdi onun tarafından satıl-

4 a.g.e.

5 Marx'tan aktaran Doğan Göçmen: a.g.e.

6 Marx'tan aktaran Doğan Göçmen: a.g.e.

ması söz konusu olamaz. Emek, değerin özü, ve değerın içkin ölçüsüdür, ama kendisinin değeri yoktur.”⁷

Düşünsel ve vücutsal emek, kafa ve kol emeği veya kafa ve beden emeği... Ne dersek diyelim artık kapitalizmde insanın kendini var etmesi ve kendi amaçlarını gerçekleştirmesi için gerekli emek, “değer”ın bir ölçüsü olmuş, kendisinin olmaktan çıkarak alınır satılır bir mala (emek gücü olarak) dönüşmüştür. Emek-gücünü satın alan kapitalistin ise bu satın alma sürecinden sonra tek bir amacı bulunmaktadır ve bütün gücünü bu amacın gerçekleşmesi için seferber eder. Bu amaç, mümkün olan en yüksek karı elde edebilmek için, işçinin mümkün olduğu kadar uzun ve en yoğun bir şekilde işletilmesidir. Marx muhtemelen bir çözümleme yeteneğiyle bizi karşı karşıya bırakır, artık tekil bir işçi ve tekil bir sermayedar değil, bu ikisinin ilişkisini emek-gücünü işlemek ve artı değer elde etmek üzere kuracak bir toplumsal sistemin kendisini dayattığını kendisi söylemeden önce bize söyler. Klasik politik ekonomi kuramcılarına göre de ortada böyle bir kar beklentisi olmasa, kapitalistin işçiyi çalıştırma diye bir kaygısı olmaz.

Marx’a göre emekçi ile kapitalist arasında her gün yeniden başlayan ve bir ölüm kalım savaşına dönüşen kavg-

Marx’a göre insan, emeği aracılığıyla kendisini bir tür olarak doğada ve bir birey olarak toplumda gerçekleştirmektedir, düşünsel ve vücutsal etkinliği birbirinden kopuk olarak ele alınmaz, bu etkinlikler insanın temel etkinlikleridir ve kendilerini her tür etkinlikte birbirini tamamlayan etkinlik türleri olarak hep bütünlük içinde dışı vurmaktadırlar.

7 Marx’tan aktaran Doğan Göçmen: a.g.e.

da emeğin değerini saptayan ne “gerçek fiyat” denilen şeydir, ne “nominal fiyat”, ne “doğal fiyat” ve ne de “pazar fiyat”ıdır. Aksine, emeğin değerini belirleyen şey, artı değerden en büyük payı elde etmek uğruna kıran kırana süren bu kavganın kendisi ve bu kavgada şekillenen güçler dengesidir.⁸ Sınıf savaşı dediğimiz şey tam da budur, kimi zaman bir toplu sözleşme görüşmesinde, kimi zaman sokak gösterilerinde, yakılan bankalarda, finans kuruluşlarında, kimi zaman polis saldırısına uğrayan bir grevde, kimi zaman işyerinde pasif işten kaytarma, işten kaçmada, kimi zaman bir kadın işçinin beden ve ruhen aşağılanması, yıldırmada (mobbing), işyerinde kişiliğinizin hiçe sayılmasında, doldurmanız gereken değerlendirme kriterleri, ulaşmanız gereken üretim hedeflerinde vs. kendisini gösterir. Sermaye açısından bireyselleşmiş, yapayalnız sınıflaşlarıyla rekabet halindeki işçi, ataerki, din, milliyetçilik, her türden burjuva ideolojisi de buna hizmet eder. Buna karşı işçinin elindeki silah yalnızca onuruna sahip çıkmak değil, oldukça maddi bir boyutu olan kolektif davranış ve örgütlülüktür.

Tam da burada yine Marx’a başvurmak anlamlı olacaktır. Öncelikle şu söylenmelidir; bir malın (metanın) değerinin saptanabilmesi için “toplumsal olarak gerekli emek zamanı” kavramı önemlidir. Buradan da kolektif emeği anlamaya başlıyoruz. Emek kolektifse, emekçi de öyle olmalıdır!

“Emek süreci tamamen bireysel olduğu sürece, bir ve aynı emekçi, sonradan ayrılacak olan bütün işlevleri kendisinde birleştirir. Kişi doğal nesneleri, kendi geçimi için elde ederse, o kişiyi yalnız kendisi denetliyor demektir. Daha sonraları başkalarının denetimi altına girer. Tek bir insan, kendi beyinin denetimi altında gene kendi kaslarını harekete geçirmeksizin doğa üzerinde bir iş yapamaz. Doğal bedende kafa ile elin birbirlerine bağlı olması gibi emek süreci de el emeğini kafa emeği ile birleştirir. Sonraları bunlar birbirlerinden ayrılırlar, hatta can düşmanı olurlar. Ürün, bireyin doğrudan ürünü olmaktan çıkar ve kolektif emekçinin ürettiği toplumsal bir ürün, yani her biri emek konusu üzerindeki işlemlerin az ya da çok bir parçasını yapan bir emekçi topluluğunun ortak ürünü haline alır. Emek sürecinin bu ortaklaşa niteliği (cooperative), giderek daha belirli hale geldikçe, bunun zorunlu sonucu olarak, bizdeki üretken emek ve

8 Doğan Göçmen: a.g.e., s. 70.

bunu sağlayan üretken emekçi kavramı genişlik kazanmış olur. Üretken biçimde çalışmak için artık el ile çalışmanız gerekmez, kolektif emekçinin bir parçası olmanız, onun yerine getireceği alt işlevlerden birini yapmanız yeterlidir”⁹ (Marx, 1986: 520)

Artı değer üretimi olmadan, salt “meta üretimi”nin kapitalist üretim tarzında anlamı yoktur. Burada kolektif bir emek, toplumsal bir emek söz konusudur ve bu da toplum için değil sermaye için üretim demektir. Marx’ın o çok ünlü ve alıntı yapılan ifadesini alınıltandırırızak:

“Emekçi kendisi için değil, sermaye için üretir. Bu nedenle, artık yalnızca üretmesi yetmez. Artı-değer üretmek de zorundadır. Bir tek kapitalist için artı-değer üreten, böylece sermayenin kendisini genişletmesi için çalışan emekçi üretkendir. Maddi nesneler üretiminin dışında kalan bir alandan örnek alırsak, bir öğretmen, öğrencilerin kafaları üzerinde emek harcamasının yanı sıra, eğer okul sahibini zenginleştirmek için eşek gibi çalışıyorsa, üretken bir emekçi sayılır. Okul sahibinin, sermayesini, sosis fabrikası yerine öğretim fabrikasına yatırmış olması hiç bir şeyi değiştirmez”¹⁰

Ne yaparsak yapalım üretim ilişkilerini toplumdan yalıtamıyor, tekil hale getiremiyoruz. Ama emekçilerin yaşamına baktığımız zaman toplumdan uzaklaştırıldığı, yalnızlaştırıldığı, bireyselleştiği, kolektif düşünceden uzak, sermayedarın karşısında yapayalnız kaldığını görüyoruz. İşte bu maddi koşulları aşmak için örgütlü, siyasal ve toplumsal bir mücadele diyoruz.

Biraz daha konuyu deşelim isterseniz. Emek kavramının her şeyin merkezinde yer alması tesadüf veya bir tercih değil, bizzat materyalist felsefenin, diyalektik materyalizmin merkezinde yer almasıdır. Bir başka ifadeyle, ekonomi politik, toplum ve devlet teorisinin temel kavramı emek kavramıdır ve bu bir anda gerçekleşmemiştir. Bunun arkasında yüzyıllarca süren ve çoğu defa şiddetli toplumsal mücadeleler tarihi saklıdır:

“Bundan dolayı emek kavramının Yeni Çağda bu kadar merkezi bir kavram durumuna gelişini ele alırken kendimizi düşünce tarihiyle sınırlamamız mümkün değil. Bunun için emek kavramını ele alırken toplumsal

9 Karl Marx: Kapital, 1. Cilt, Çeviren: Alaattin Bilgi, Sol Yayınları, Ankara, 1986, s. 520

10 a.g.e.

*mücadeleler tarihine de başvurmak gerekir. Emek kavramının Yeni Çağ-
dan itibaren toplumbilim, devlet teorilerinde ve felsefenin bir baş kavramı
durumuna gelişine toplumsal mücadeleler açısından yaklaştığımızda, bu
tarihin, bir taraftan kapitalist toplumun yavaş yavaş ama çelişki ve çatış-
malarla dolu gelişimine ve sonunda kendisini toplumsal devrimlerde dışa
vuran nitel bir sıçrama sonucu hakim üretim biçimi durumuna gelişine;
diğer taraftan emek kavramının burjuva düşüncüleri tarafından hem fe-
odal aristokrasiye hem de işçi sınıfına karşı çelişkili tanımlama çabasına
işaret ettiği görülmüyor”¹¹*

Birer birey olarak emekçi ve sermayedarı karşı karşıya koymamız yeterli olmuyor, toplum ve devleti de çözümlememiz, dahası ta-
rihsel materyalizme başvurmamız elzem hale geliyor. Eğer emeğin
bizzat kendisi yalnızca “değer teorisi” bağlamında incelenseydi, şu
söylenebilirdi: Bu toplumda işsizlerin, emeklilerin, yaşlıların, bakı-
ma muhtaç kişilerin, üretici olamayacak kadar küçük çocukların ne
bir değeri ne de bir yararı vardır. Dahası, kendini gerçekleyen, ye-
niden üreten bireylere de ihtiyaç bulunmamaktadır. Yaratıcı emek,
nitelikli emek ve benzeri tartışmaların geleceği nokta sonuçta “artı
değer üretiyorsan varsın, yoksa değersizsin” demektir. Geçmişte
kalifiye ustaların yaşadıklarını bugün mimarlar, mühendisler, öğ-
retmenler, doktorlar ve benzeri kafa emekçileri bizzat yaşamaktadır.

Niteliksizleşme diye tarif edilebilecek süreç, yalnızca emeğin de-
ğersizleşmesi anlamına gelmemektedir. Kapitalizm giderek çalış-
manın sosyal dokusunu değiştirmektedir. İşyeri intiharları düşünül-
düğünde de benzer bir durum konusudur:

“Örneğin, bir müşteri hizmetleri biriminde, açık ofislerde, bir ga-
zete bürosunda çoğu zaman çok sayıda kişi bir arada çalışıyor, ama
her biri yalnız. Biri acı belirtileri, depresyon, üzüntü, huzursuzluk,
gerginlik gösterdiğinde kimse kıpırdamıyor.

*Eskiden, birlikte çalıştıkları birinin biraz kötü olduğunu gördüklerin-
de, meslektaşları hemen müdahale ederdi, “neyin var”, “ne oluyor” diye
sorulurdu. Dayanışma vardı; insanlar birbirlerine bakıyor, birbirlerini
görüyor, birbirleriyle konuşuyordu. Bir arada yaşama, intihara karşı ko-
ruyucudur.*

11 Doğan Göçmen: a.g.e., s. 70

Çalışanın işyerinde tacize ya da ayrımcılığa uğraması, en zor işle-
rin üzerine yıkılması, alenî haksızlığa maruz kalması, bunlar çalışma
dünyasında yeni şeyler değil. Yeni olan, böyle bir durumla karşılaş-
tığınızda kimsenin kılını kıpırdatmaması. Öyle bir durumda, ko-
lektif bir ihanete uğradığınızı hissediyorsunuz (vurgu benim). Bu
basit, sıradan bir yalnızlık değil, bir ihanet.”¹²

Bu durumu besleyen kredi kartı, kredi borçları, işsizlik korkusu,
güvencesizlik, işyerinde rekabet ve bunları besleyen örgütsüzlük vs.
Ama özünde aslında bizzat insanın kendisini gerçekleştirememesi,
yeniden üretememesi, bunun için gerekli olanakların kapitalizmin
kendisiyle uzlaşmaz bir çelişki içinde olması vardır. Şu söylenebilir:

“Eğer emek, değer teorisine dayalı bakıştan kurtarılmış olsaydı,
toplumsal emek toplumun bütün aktif elemanlarına yetenekleri-
ne göre dağıtılıp, herkese çalışma olanağı sunulabilirdi. Böylece
üretkenliğin artması sonucu artan „boş zaman“ toplumun bütün
ferdlerine dağıtılıp başka etkinliklere katılma ve kendilerini çok yönlü
geliştirme olanağı sunardı. Bu durumda iş zahmetli ve çileli etkinlik ol-
maktan çıkıp herkesin zevkle yaptığı bir etkinliğe dönüşürdü. Ama değer
yasasının hâkim olduğu koşullarda toplumun aktif kesiminin bir bölü-
mü üretken etkinlikten dışlanıyor ve böylece diğer toplumsal etkinliklere
katılma olanağı da ellerinden alınıyor. Değer yasasına dayalı kararlar
sonucu toplumun işsiz kalan kesimi yeterince ‘boş zamana’ sahip oluyor
ama kendilerini geliştirmenin alt yapısını oluşturan maddi olanaklardan
yoksun kalıyor. Buna karşın iş zamanının artırılması sonucu toplumun
üretken etkinlikte bulunma şansına sahip olan kesiminin boş zamanı ne-
redeyse tamamıyla elinden alınmaktadır. Buna ek olarak esnek çalışma
adı altında üretimin yapısında yapılan değişiklikler sonucu herkes bir
işten başka bir işe koşturmak zorunda kalıyor. Bu, sadece bugün değer
yasasının hüküm sürdüğü esnek çalışma koşullarında yaşanan bir zaman
dualizmi değil. Aksine, kendisini kapitalist toplumun bütün tarihinde
değişik biçimlerde gösteren ve Adam Smith’in ve Marx’ın uzun uzun
çözümlemek ve tartışmak zorunda kaldığı bir zaman dualizmidir. Ve
verilen kararların tek dayanağı değer yasası olan kapitalizm koşullarında
zamanın başka türlü yapılandırılması da mümkün değildir.”¹³

12 Christopher Dejours ile röportaj: Etik Acı, Ruhsal Acı, Acıların İnsanı, bianet, 2010.
<http://m.bianet.org/biamag/emek/119480-etik-aci-ruhsal-aci-acilarin-insani>

13 Doğan Göçmen: a.g.e., s. 84.

İşçi sınıfı acı çekiyor. Zenginlik insanlık tarihinde olmadı kadar tekelleşiyor. Sözelimi gelirden en fazla pay alan %20'nin payı giderek artıyor, işin ilginç o %20 kendi içinde bölündüğünde gelirden en fazla pay alan %5 dışında geliri artan hiçbir kesimin olmadığı görülüyor. Giderek artan hizmet sektöründe ise işçilerin acıları daha da büyüyor.

Çalışmak zorunda kalanların zamanı, çalışmadan dışlananların ise parası yok! Çalışmak zorunda kalanlar daha yoğun çalışmak, daha fazla çalışmak, daha fazla işte çalışmak, gündelik yaşamlarından feragat etmek, sermayenin ihtiyacına göre, istendiği zaman çalıştırılmak zorundadır ve kitlesel işsizlik bununla birlikte giderek artmakta, nüfusun ciddi bir bölümü tamamen dışlanmaktadır.

Emeğin yeni halleri

Emeğin yeni hallerini, sınıfın yeni durumunu neden inceleyip mercek altına almaya çalışıyoruz? Çünkü değişen bir şeyler var, bilmesek bile hissediyoruz. Bu değişiklikler artık belli kesimleri değil, sınıfın tümünü etkisi altına alıyor, gündelik yaşamda bizzat yaşıyoruz. Kimi zaman isyan noktasına geliyoruz, ama bütünsel olarak neyin sonucu olduğunu tahmin edemiyor, tekil sorunlar olarak görüyoruz. Çevremizdeki insanlar daha sinirli, daha tahammülsüz, yollar uzun, trafik daha kötü, hepimiz daha yorgunuz, daha sık hasta oluyor, daha fazla kavga ediyor, daha az insanla görüşüyor, zamanımızın daha büyük bir kısmını televizyon karşısında veya sosyal medyada geçiriyoruz. Dinsel gericilik, milliyetçilik, otoriterlik (mikro ve makro ölçekte), şiddet, kadına ve çocuğa dönük şiddet tüm dünyada artıyor, kitleler bir yandan otoriter iktidarların peşinden

giderken, bir bakıyorsunuz sokakta bedenlerini ateşe atıyor, isyan ediyor. Bizler emekçiyiz ve bu söylenenleri bizzat yaşıyor ve gözlemliyoruz. Kuşkusuz ayrıntılı çözümlemeler tek bir yazının ölçüğünü aşar, ancak emeğin yeni halleri ve kapitalizmin günümüzdeki eğilimlerinin altını çizmek bir başlangıç noktası olacaktır.

İşçi sınıfı acı çekiyor, dünyada ve Türkiye’de. Zenginlik insanlık tarihinde olmadığı kadar tekelleşiyor. Sözelimi gelirden en fazla pay alan %20’nin payı giderek artıyor, işin ilginç o %20 kendi içinde bölündüğünde gelirden en fazla pay alan %5 dışında geliri artan hiçbir kesimin olmadığı görülüyor.¹⁴

Giderek artan hizmet sektöründe ise işçilerin acıları daha da büyüyor. Öylesine yapılmış bir değerlendirme değil bu, bizzat bilim insanları “çalışma acısı” diye isimlendiriyor ve bunun kaynaklarını somut bir şekilde ortaya koyuyor:

“90’lardan sonra neoliberal ekonominin iyice oturması; bireysel performans değerlendirmesine geçilmesi; toplam kalite anlayışından dolayı çalışanların hem aşırı çalışmaya hem de yalana, hileye başvurmaya zorlanmaları; işletmecilik kriterlerinin, işin kendi kriterlerine tercih edilmesi, sendikaların etkinliğini yitirmesi; işletme yönetimlerinin, çalışanlara karşı bir yıldırma ve korkutma aracı olarak işsizliği kullanması; çalışanların yalmız, çaresiz bırakılması, işyerlerinde dayanışmanın, dostluğun işletme politikalarıyla yok edilmesi vb.”

“Eksik araç gereç ya da eksik istihdam, aşırı iş yükü, aşağılama, hırpalama gibi “insan kaynakları politikaları”, çalışanları intihara sürüklemese bile mavi yakalılardan üst düzey yöneticilere kadar iş psikologlarının koridorlarının “işlerinden hasta” insanlarla tıka basa dolmasına sebep oluyor. Kimisinin birkaç ay içinde tüm saçları dökülmüş, kimisinin kolu, kimisinin beli tutmuyor, kimisi intiharın eşiğinden dönmüş, kimisi durmadan ağlıyor, kimisi konuşamıyor. Giderek artan kas ve iskelet sistemi hastalıklarından (çalışanların 1/8’inde) mustarip, morfin ve benzeri ağrı kesiciler ya da strese katlanabilmek için psikolojik yatıştırıcılar kullanan bir çalışan kitlesiyle karşı karşıyayız şimdi. Soğuk savaşın yerini alan ekonomik savaşta, işyerleri artık birer savaş meydanı. Önce psikolojik ve fizyolojik rahatsızlıklar; sonra intiharlar. İşte o savaş meydanından

14 Bahadır Özgür: Yüzde 5 Mutlu Azınlık ve Panikleyen Orta Sınıf, Gazete Duvar, 2019. <https://www.gazeteduvar.com.tr/yazarlar/2019/11/19/yuzde-5-mutlu-azinlik-ve-panikleyen-orta-sinif/>.

görüntüler: hafif yaralılar, ağır yaralılar ve ölümler.”¹⁵ (Dejour ve Gaulejac’tan aktaran Ayşe Güren, 2011)

Aslında bir önceki bölümde daha teorik olarak söylenenlerin (eğer emek değer teorisi bağlamında incelenseydi) sonuçlarıyla karşı karşıyayız. Bir başka ifadeyle:

“Demek ki, sermaye, toplumun koyduğu zorunluluklar olmaksızın işçinin sağlığına karşı da, yaşayacağı ömrünün uzunluğuna karşı da vurdum-duymazdır. Maddi ve manevi yozlaşmaya, erken ölüme, aşırı-çalışma işkencesi konusundaki feryatlara şu karşılığı verir: Bizim kârlarımızı artırdığı için bunlara üzölmek mi gerek? Ama işlere bütünü ile bakılırsa, bütün bunlar gerçekten de tek tek kapitalistlerin, iyi ya da kötü niyetine bağlı şeyler değildir. Serbest rekabet, kapitalist üretimin içinde yatan yasaları, tek tek her kapitalist üzerinde güce sahip zorlayıcı dış yasalar olarak ortaya çıkarır.”¹⁶

Burada karşımızda, insanlıktan nasibini almamış gaddar, aşağılık patronlar ve onların yöneticileri yok, kapitalizmin, bir sistem olarak daha fazla artı değer sömürüsü, karların azalma eğilimine karşı yeni ve sistem içinde gayet mantıklı arayışları var. Bu arayışlara baktığımızda örneğin bir işçinin performansının sürekli sözde bilimsel temellerle bireysel olarak değerlendirilmeye çalışılması var. Bunun bireyselliği daha fazla körüklemesi, kimi zaman korkuyla kimi zaman ödülle emeğin bireyselleştirilmesi var. Beraberinde gelen işçilerin birbirine karşı güvensizliği, birbirlerine düşman edilmesi, zaten örgütsüz, sendikası, kolektif davranış alışkanlıklarından uzak işçilerin (mavi yakalılardan ziyade beyaz yakalılarda bu durum daha fazla kendisini göstermektedir) yaşama içgüdüleriyle hareket etmeleri var.

Burada özellikle korkunun altı çizilmelidir. Yeni iş örgütlenmesinde, kapitalist işin örgütlenmesinde korku oldukça önemli bir unsurdur. Bu korku işsizlik ve beraberinde bunun yol açacağı sonuçlardan kaynaklanır. Bunun için güvencesizlik esastır. Güvencesiz çalışma, dayanışma ve kolektif mücadele kültüründen uzak işçiyi

15 Dejour ve Gaulejac’tan aktaran Ayşe Güren: İş ve Acı: Christophe Dejours ve Marie Pezé, sendika63.org, 2011.

<https://sendika63.org/2011/05/is-ve-aci-christophe-dejours-ve-marie-peze-ayse-guren-53741/>

16 Karl Marx: Kapital, s. 293.

daha da bireyselleştirmekte (çalışma yaşamında), daha da gelenek-selleştirebilmektedir (gündelik yaşamda aile, cemaat, dinsel yapıların bir güvence sunması gibi). Çalışma yaşamında sürekli kendisini geliştirmek zorunda olan (sertifikalar alma, yeni bilgisayar yazılımlarını öğrenme, yabancı dil, yeni teknoloji ürünü ekipmanı kullanma vb.), teknolojik gelişmelere daha çabuk adapte olan genç ve ucuz çalışmaya hazır işgücü, görece deneyimli kesimler üzerinde de bir tehdit unsuru olabilmektedir. Tüm bunlara işyerindeki denetim, ölçüm ve değerlendirme mekanizmaları eklendiğinde, milyonlarca emekçinin üzerinde sürekli bir baskı bulunmaktadır. Neye göre ölçüldüğünüzü müzakere edemezsiniz, hangi hedeflerin konduğunu siz belirleyemezsiniz, ölçüm kriterleri üzerine konuşamazsınız!

“Tehdit boyutu bir yana, emek ölçülemez. Emegin ölçülmesi büyük bir çalışma hakkı ihlâlidir, suçtur. Emegin, işin sonuçları ölçülebilir ancak, ki o da her zaman değil. Çalışmanın esası, sonunda doğruyu bulana kadar bir yığın yanlış yolu denemek için özneliğin seferber edilmesidir; bu hatalı, yanlış yollar, başarısızlıklar sayesinde çözümü bulabilirim ancak, ama bu gözle görülmez. Çalışmanın özünü öznelik ve görünmez olan oluşturur. Görünmez olan da ölçülmez. Acı da görülüyor. Hazza, zevk alınıp alınmadığını görmezsiniz, gördüğünüz bir davranıştır, bir gülümsemedir.

Çalışmanın, emeğin ölçülmesi utanç verici bir durum. Bu sahte bir bilim, alenen yalan. Bütün bunların gerisinde, işbirliği yapan koca bir bilimciler ordusu var: Her şeyi ölçebileceklerini, sayıya vurabileceklerini iddia eden yığınla psikolog, sosyolog, mühendis! Ve üstelik bir de artık emek diye bir şeyin kalmadığını söylüyorlar...”¹⁷

Emeğin yeni halleri, kapitalizmin ileri aşamalarının bir sonucu aslında. Üretkenlik artıyor, emekçilerin doğrudan maddi üretim zorunluluğu ortadan kalkıyor, hizmet sektörünün oranı giderek büyüyor. Üretkenlik artışı insanlığın lehine sonuçlar doğurması gerekirken, tam tersine sonuçlar doğuruyor. Zira kapitalizmin başka türlü bir çözüm üretmesi mümkün değil, insan veya emekçi “değer” üretiyorsa başka bir ifadeyle salt değer teorisi bağlamında ele alınıyorsa anlam ifade ediyor! Nüfusun ciddi bir kesiminin üretkenlikten uzaklaşması tek sonuç değil. Toplumun büyük bir kısmı

17 Christopher Dejours: a.g.e.

toplumsal etkinliklerden de uzaklaşıyor, dışlanıyor. Bu da arkaik ilişkilerin yeniden filizlenmesini beraberinde getiriyor. Üretkenlik-ten uzaklaşmayan “şanslı” kesimi ise bekleyen yukarıda söylenenler, daha uzun, daha yoğun, daha baskı altında çalışma...

Zaman kavramının üzerinde biraz durmakta yarar var. Sermaye sınıfının kimi zaman taviz verse de hiçbir zaman vazgeçmediği bir hak talebi var, o da emekçilerin zamanı. Her zaman emekçilerin zamanı üzerinde sınırsız bir sahip olma iddiası olan sermaye sınıfı, günümüzde bunu iş koşullarını “esnekleştirerek”, işçileri istediği zaman, istediği zaman diliminde, istediği kadar, istediği alanda çalıştırmayı bir hak olarak görüyor. Çünkü sermaye sınıfı:

“Üretimin içeriğini sadece kendileri saptarken, işçileri her alanda çalıştırabilmek için onlardan kendilerini çok yönlü eğitmelerini beklemektedirler. Adam Smith, kapitalizmin henüz manüfaktür aşamasında bulunduğu 18. yüzyılda, üretkenliğin ancak işçilerin üretimin basit bir bölümü üzerinde yoğunlaştığı oranda gerçekleşebileceğinden hareket ediyordu. 20. yüzyılın başlarında, yani takriben 150 yıl sonra kapitalizmin artık tekelci aşamasına ulaştığı dönemde Taylorizm de hal aynı düşünceden hareket ediyordu. Emekçiler ömürleri boyunca üretim şeridinin başında neredeyse salt bir kaç hareketle sınırlı olan hep aynı işi yapmak zorundaydılar. Bu koşullarda emekçiler kendilerini ancak tek yönlü geliştirebilirlerdi ve belli bir zaman sonra başka birşey yapma yeteneklerini de tamamiyle yitirmek zorunda kalıyorlardı.”

“Çalışma koşullarının esnekleştirilmesi işte Smith’ten bu yana hüküm süren bu paradigmayı bir nevi parçalıyor ve emekçileri çok yönlü çalıştırabilmeyi amaçlıyor. Böylece emekçiler kendilerini çok yönlü geliştirdikleri için en azından üretken etkinlikleri çerçevesinde çok yönlü istihdam ettirilebilirler. Bu koşullarda emekçilerin bütün sorunlara karşı kişiliklerini de çok yönlü geliştirmeleri neredeyse kaçınılmaz ama bu kapitalistlerin amacı dahilinde değil kuşkusuz. Onların tek amacı, emekçileri çok yönlü çalıştırabilme olanağına kavuşarak, çok daha az işgücüyle çok daha fazla üretmektir. Diğer taraftan sınırsız tam gün iş akitlerinin yerine sınırlı ve yarım gün iş akitlerini geçirmek istiyorlar çalışma koşullarını esnekleştirerek. Yarım gün esnek iş akitlerinin ne oranda yaygınlaşacağını şimdiden kestirmek pek mümkün gözüküyor. Ama bunların normal iş akitlerinin yanında iş hayatında önemli bir rol oynayacağını ve emekçilerin

hayatımı daha da zorlaştıracığımı şimdiden kesinlikle söyleyebiliriz.”¹⁸

Öte yandan sınıf analizleri yapılır, hizmet sektörünün ağırlığının arttığı, beyaz yakalıların işçi sınıfı içinde oranının çoğaldığı söylenirken, bazı şeyler gözden kaçabilmektedir. Örneğin Sennet şu saptamada bulunur:

“Geçen yarım yüzyılda, nüfus sayımları beyaz yakalı konumundaki en fazla büyümenin, dosyalama, daktilo kullanma, belge işleme gibi sıradan işler arasında olduğunu göstermiştir. Bu alt düzey beyaz yakalı işler, şimdi en büyük işçi gurubunu oluşturan kadınlar için “uygun” görülür genellikle. Ne var ki aynı dönemde uzmanlık alanlarında da büyüme gerçekleşmişti. Üretici çalışmada özel yetenek daha önemli olmaya başlıyorsa, uzmanlığa dayalı mesleklerin büyümesi ve çeşitlenmesi beklenir.”¹⁹

Tüm bunlara, TİP İşçi Konferansı metinlerinde yer bulan ve tartışılan “gri yakalı” tanımını zımnen de olsa sokmaktadır Sennett:

“Çoğu örnekte daha az vasıf gerektiren, bağımsızlığa daha az izin veren ve vasıflı beden işçisine göre daha az ücret ödenen düşük düzeyli beyaz yakalı işlerdeki artış, fabrikadan ofise “yükselmenin” geleneksel sembolik anlamını kısmen yok etmektedir.

...

1910 yılında bir ofis çalışanı, vasıfsız bir beden işçisinden iki kat daha fazla para kazanırdı ve daha fazla iş güvenliğine sahipti, emekçilerin büyük çoğunluğu ile ilişkisinde kendi konumuna daha vasıflı ve imtiyazlı görevleri yerine getirdiği algısıyla bakabilirdi. Bu durum artık değişti.”²⁰

Bu söylenenlere, Toplumcu Mühendisler ve Mimarlar Meclisi’nin sosyal medya hesaplarında paylaştığı, mimar ve mühendislerle ilişkin iş ilanları eklendiğinde her şey yerli yerine oturmaktadır: “5-6 aylık staj” (ücretsiz veya sembolik ücretle çalıştırma), “2000 TL’ye çalışacak bayan iş mimar” (asgari ücretin altına evet diyecek kadın işgücü arayışı), “Ücreti değil kişisel gelişimini düşünen, mesai ve seyahat engeli olmayan mühendis” (Düşük ücret alsın, köle olsun)... Ayda 2000-2500 arası ücret alan lisan veya yüksek lisans mezunu İngilizce, Fizik, Matematik vb. öğretmenleri, finans sektöründe çalışan

18 Doğan Göçmen: a.g.e, s. 86-87.

19 Richard Sennett ve Jonathan Cobb: Sınıfın Gizli Yarıları, Heretik Yayınları, 2017, s. 175.

20 a.g.e.

veri girişi yapan binlerce takım elbiseli, döpiyesli üniversite mezunu, çağrı merkezi çalışanları, elde dosya mahkeme mahkeme dolaşan işçi avukatlar ve diğerleri aslında çok da yeni değil, kapitalizmin zaten 1960'ların sonuyla başlayan bir sürecini göstermektedir.

Burada bir hususun daha altı çizilebilir: Geleneksel sanayi proletaryasının iş değiştirme sıklığı ile, özel okul öğretmenleri, mimar-mühendis, hizmet sektörü çalışanı karşılaştırıldığında, ikincilerin iş değiştirme sıklıklarının yüksek, iş güvencelerinin düşük, gelecek beklentilerinin endişeli olduğu görülecektir. Ayrıca kapitalizm, sıradan işler yapan yeni bir insan kitlesi yaratmaktadır, ki bunların iş konusunda seçim yapma özgürlüğü tamamen sınırlandırılmıştır. Keza bu beyaz yakalı işçi kitlesi, kendisiyle çelişen statü sembolleri tuzağına düşürülmüştür. “Masa başı” işi olarak görülen “veri analisti” gibi bir işte çalışmak için üniversite mezunu olmak şarttır veya icra takibi yapan bir genç avukat, yıllardır müfredatı değişmeyen bir İngilizce kursunda çalışan öğretmen vb. gibi. Bu insanlar tekstil atölyesinde, inşaatta çalışamazlar (her ne kadar inşaatlarda çalışan üniversite mezunu sayısı gözle görülür şekilde artsa da), hala üniversite mezunu olmak, bir unvana sahip olmak bir statüdür, yediği, içtiği, sosyal medyada paylaştığı, beğenileri belli bir “düzey”dedir (burada bir sıralama, aşağılama veya yüceltme yapılmamaktadır). Sınıfın bu kesimi belli açılardan çok daha kırılgan, korunmasız, incinebilir bir kesimi işaret etmektedir. Ataması yapılmayan öğretmenlerin intiharları, intihar etmeyenlerin ise yaşadıkları ruhsal çöküş bunu billurlaşmış halidir!

Doğan Göçmen’in güzel çözümlemesiyle ve ardından yaptığımız yorumlarla aslında süreci tarihsel bir bağlama oturtabilmiş oluyoruz. Kapitalizm koşullarında değer yasası, işçilere daha uzun, daha yoğun ve daha çok yönlü çalışmayı dayatmaktadır. Üretimin içeriği de (toplum için yararlı olup olmadığı), üretimin yöntemi ve koşulları da (çalışma süreleri, yoğunluğu, zaman dilimleri, sağlık ve güvenlik koşulları vb.) sermaye sınıfı tarafından belirlenmektedir. Burada “sabah 9 akşam 6” çalışma aslı değil, tali bir hale gelmiştir. Kapitalizmde emek sadece nicel bir kategoriye indirgenmiş, üretim araçlarının üzerinde özel mülkiyetin olması buna temel oluşturmuştur. Bu temel çelişki çözülmediği sürece emekçilerin gerçek bir kurtuluşundan söz etmek mümkün değildir ve bu da bizi devrim fikriyle buluşturur.

Güvencesizliğin yeni halleri

İşçi sınıfının değişen yapısını ve/veya emeğin yeni hallerini anlamak için anahtar sözcüklerden birisi güvencesizlik. Güvencesizliği besleyen ise kapitalizme içkin olan işsizlik. Bunun ardından ise gelecek kaygısı, işyerinde baskı, pasif veya aktif direniş biçimleri gibi pek çok başlık tartışılabilir. Sandıkçı'nın yirminci yüzyıl İngiliz iktisatçısı Joan Robinson'dan yaptığı alıntı derdimizi anlatıyor bir bakıma: “Bir kapitalist tarafından sömürülmekten daha kötü olan tek şey, onun tarafından sömürülememektir”, emek-gücünü ihtiyacı olduğu her zaman diliminde satma olanağının bulunmaması durumu, güvencesizliği kapitalizme içkin hale getirmiştir.²¹

Kapitalist toplum, bireyi daha önce olmadığı kadar yalnızlaştırdığı gibi, kolektif davranışı ve dayanışmayı da emekçiler açısından elzem kılar. Önceki toplumlarda akrabalık bağları, dinsel cemaatler, sınırları belirli yaşam alanları (ortaçağ köyleri gibi), kentlerde ise loncalar, üretim birlikleri birey olmanın, kendini gerçekleştirme- nin önünde engel olduğu gibi bir bakımdan da güvenli bir liman sunar. Kapitalist toplumda güvencesizlik dediğimizde yukarıda da altını çizdiğimiz gibi yaşamak için gerekli emek-gücünün satılması sürecinin kesintiye uğraması emekçi için büyük bir yıkımdır ve bu yıkımla karşı karşıya kalmanın adıdır iş güvencesizliği.

Burada yalnızca işsizlik değil, “iş güvencesizliği” işini kaybetme tehdidi ve kaygısı olarak ikili biçimde anlaşılmalıdır. İlki sermaye sınıfının bizzat sopayı göstermesi, diğeri ise “malum ekonomik kriz ne yapalım” adı altında kapitalizmin yasalarını aba altından sopa olarak göstermesidir. Bu yazının sınırlarını aşacağından ayrıntıya girmek zor, ancak güvencesizliğin işçi sınıfının bizzat ruhsal ve fiziksel sağlığını bozduğu bilimsel olarak kanıtlanmıştır (depresyon, somatik hastalıklar, minör psikiyatrik hastalıklar, kronik kalp hastalıkları, obezite, yüksek tansiyon gibi).

Güvencesizliği anlamak için ise “emeğin sıradanlaşması” veya niteliksizleşmesi ile emekçilerin örgütsüzlüğü anahtar kavramlar olacaktır ve günümüzde emeğin durumunu karakterize etmektedir. Örgütsüzlüğün yalnızca sermaye sınıfının baskılarından kay-

21 Eser Sandıkçı: Güvencesiz Zamanların İşçi Sınıfında Açtığı Yaralar, *Emeğin Kitabı* içinde, Sosyal Araştırmalar Vakfı Yayınları, 2014, s. 285.

naklandığını söylemek yanlış olacaktır. Öncelikle bu bir gelenek, sınıfın üyeleri tarafından yaratılan bir mücadele geleneğiyle bağlantılandırılmalıdır. Örneğin bırakalım bir fabrikayı bir organize sanayi bölgesindeki küçük imalathanede çalışan işçiler arasında bile sendika fikri, birlikte davranma ve mücadele etme fikri son derece yerleşik iken, finans sektörü, mühendislik büroları, akademi, özel eğitim kurumları ve benzeri beyaz/gri yakalı emekçilerin çalıştıkları işyerlerinde böyle bir gelenek zayıf, böyle bir mücadele tarihi oldukça eksiklidir. Öte yandan işyeri sınıfsal koşulların içselleştirilmesinin gerçekleştiği tek alan değildir:

“Bir çok toplulukta yardımsever faaliyetlere katılan, ama sendikalliyete, projelere çok az dahil olan başka bir işçi, bunun nedeni sorulduğunda, iş yerinde beraber çalıştığı insanlar ile bir işe kalkışmayı “doğru” bulmadığını düşündüğünü söylemişti. Neden “Çünkü arkadaş edinmek için orada değilsin ki, kendin için yapabildiğin şeyi elde etmek için oradasın. İşyeri sınıfsal koşullarını içselleştirilmesinin gerçekleştiği tek alan değildir. Gerçekten de bu olguyu tek başına geleneksel olarak eril bir dünya olan iş dünyasında arayan biri onun tam kapsamını yakalayamaz.”²²

Güvencesizliğe karşı, işçi sınıfının geliştirdiği en gelişkin çözüm kuşkusuz örgütlü siyasal mücadeledir ve zaten Marksizm bunun teorisi ve pratiğini bize sunmaktadır. Ancak sürekli örgütlülüğten, örgütlenmeden söz etmek hatta bunu işyeri temelinde ele almak sosyalistleri bir yere götürmeyecektir. Güvencesizliğe karşı, işçi sınıfının pek çok zorunlu çözümü anlaşılmalıdır. Sözgelimi tarihsel olarak sanayi kentlerinde geniş ailenin sağladığı korunak yoksul insanlar için özel bir değere sahip olmuştur. Bir kere kıt kaynakların azami kullanımına izin vermiştir ve yarattığı ağ, bireyler kişisel felaketlere ya da zor zamanlara maruz kaldığında onları korumaya yardım eder.²³ Bunun yanı sıra dinsel cemaatler, hemşerilik ilişkileri gibi daha geri toplumsal formlar varken, daha gelişkin formlar olarak dayanışma ağları (bunlar gayet maddi temeldedir) işçi sınıfının genel olarak güvencesizliğe karşı çözümleridir. Burada uzun uzadıya tartışmadan bir noktanın altını çizelim ve bir sonraki bölüme, güvencesizliğin kaynaklarına değinelim. Özellikle günümüzde

22 Richard Sennett ve Jonathan Cobb: a.g.e., s. 112.

23 a.g.e., s. 113.

işyeri dışında işçi sınıfının temel zorunlu maddi gereksinimlerinden tutalım güvenlik kaygılarını gidermeye kadar pek çok amaca hizmet edecek dayanışma kültürü, dayanışma ağları artık bir siyasal açılım olarak değil, bir zorunluluk olarak değerlendirilmelidir.

Bir işçiyi güvencesiz kılmak için hep söylenen “yedek işçi ordusu”, “kronik işsizlik olgusu” tek başına yeterli değildir. Bunlar hep vardı ve olacak. Yeni olan “nitelikli/yaratıcı emek” olarak nitelendirilen alanlarda da benzer bir sürecin gerçekleşmesidir. “Dijital çağ”da işten atılan bir tekstil işçisinin yerine hemen yenisinin konuvermesi gibi, bir mimarın, mühendisin, hatta bir akademisyenin yerine yenisini kolaylıkla konabilir. Kapitalist işin örgütlenmesi sürecinde, iş süreçleri standart hale getirilmiş, emek denetimi sıkılaştırılmıştır.

Üzerine yoğunlaştığımız beyaz/gri yakalıları düşünüldüğünde, emek denetim biçimlerinin çeşitlilik gösterdiği görülür. Özellikle mimar, mühendis, tasarımcı, yayıncı gibi alanlarda çalışanların çok yakından hissettiği bir olgu olarak “biz bir aile sayılırız” havası yaratılması. Burada büyük bir şirketin biz bir aileyiz söyleminden farklılık söz konusudur. Sanki eşit bireyler arasındaymış gibi görünen kişisel ilişkiler ve yükümlülükler üzerinden uygulanan kişisel denetimden söz edilmelidir. Aile şirketi havası ya-

Bir işçiyi güvencesiz kılmak için hep söylenen “yedek işçi ordusu”, “kronik işsizlik” tek başına yeterli değildir. Bunlar hep vardı ve olacak. Yeni olan “nitelikli/yaratıcı emek” olarak nitelendirilen alanlarda da benzer bir sürecin gerçekleşmesidir. “Dijital çağ”da bir mimarın, mühendisin, hatta bir akademisyenin yerine yenisini kolaylıkla konabilir.

ratılır, patronunuz arkadaşınızdır, babacan bir insandır, kimi zaman genç bir kadın olarak sizi yemeğe çıkararak nasihatler veren ve her zaman iyiliğinizi düşünen (!), sizin meslekte tecrübe edinmenizden başka bir niyeti olmayan (!) deneyimli, duayen bir kişidir. “İyiliklerin değiş tokuşu ve resmi sözleşme koşullarının göz ardı edildiği” baş eğdirilmiş yaratıcı işçiler söz konusudur. Yemeğe çıkmaya çekinir, mesai saati bitiminde çıkıp çıkmamak konusunda ikircikli davranır, hatta tuvalete utana sıkıla gidersiniz. Burada yalnızca aşırı sömürülmeye uğramaz, eğer ilişki sona ererse ortada çaresiz de kalabilirsiniz. Örgütlülük fikrinin gündeme getirilmesi ise tam anlamıyla densizliktir (!)

İkinci denetim türüne “bürokratik” denetim diyebiliriz. Yalnızca kamu sektöründe değil, büyük geleneksel işletmeler ve/veya bankalarda da rastlanır, katı hiyerarşik yapılar içinde bir denetim bulunmaktadır. Ama burada karşı koyuş da kolektif olabilir, en azından böyle bir şansınız vardır.

Üçüncü denetim türünü Braverman²⁴ inceler, Taylorcu denetim denebilir. Hedefler veya kotalar vardır, o hedefleri yerine getirmek zorundasınızdır. Bu hedefler çoğu kez kişisel hedeflerin ötesinde bir ekibin hedefi olarak konur. Herkesin işi standartlaştırılmıştır, her ekibin belli bir hedefi vardır. Kimi zaman bazı çalışanlar bu hedefleri içselleştirir ve “öz-sömürü” biçimine dönüşür, diğer çalışanlar üzerinde bir denetim uygularlar, ki bu denetimi uyguladıkları astları değil, bizzat çalışma/takım arkadaşlarıdır. Önceki bölümde Dejours tarafından belirtilen emek değerlendirme süreçlerini anımsayabiliriz.

Dördüncü denetim türüne piyasa denetimi diyebiliriz, yaratıcı bir emeğiniz vardır, bunu pazarlamak zorundasınızdır (serbest çalışan mimar, mühendis, yazılımcı vb.). Bireysel müzakerelerle iş yürür, size boyun eğdiren yalnızca piyasada belirlenen “fiyatınız” değil, aynı zamanda size dayatılan koşullardır. Evde çalışmaktasınız, istediğiniz zaman yatıp kalkıp çalışabilirsiniz, ama yetiştirmeniz için belli bir zaman dilimi vardır ve bu zaman dilimi giderek azalmaktadır! Piyasada sizin gibi çalışanlarla rekabet halinde aynı zaman-

24 Harry Braverman: *Labor and Monopoly Capital, The Degradation of the Work in the Twentieth Century*, Montly Review Press, New York, 1974, s. 125.

da birbirinizi denetlemektesinizdir. Daha hızlı, daha yaratıcı, daha ucuz olmak için “öz-denetim” kurarsınız. Ürettiğiniz sizin değildir, siz kendinizi yaratıcı saymakta hayat ise gelip geçmektedir.

Bu denetim biçimlerine, hizmet sektörünün her alanında rastladığımız “müşteri memnuniyeti” kandırmacasını da ekleyebiliriz. Sizi denetleyen “müşteriler” vardır. Hostes, garson, banka memuru, temizlik işçisi değil, özel veya devlet okulunda öğretmen, akademisyen de olsanız, doktor da olsanız siz aslında bir müşteri temsilcisi gibi hareket edersiniz, notunuzu müşteriler verir, onları sürekli memnun etmek, emek-gücünüzü satarken bir de duygusal emeğinizi satmak zorunda kalırsınız. Yazımızın başında hep altını çizdiğimiz emek kavramına bir kez daha geliriz. Emekçi, emek-gücünü satarken basit bir becerisini piyasaya sunmamakta, hele ki çağımızda kafa, kol emeğinin yanı sıra duygularını, mimiklerini de satmak zorunda kalmaktadır. Tüm bu denetim biçimlerine, günün her saati cep telefonunuzdan sürekli taciz edilmeyi eklediğinizde tablo tamamlanacaktır.

“Birçok denetim biçimi yan yana birlikte var olduğunda, işçiler üzerindeki çelişen baskılar o kadar büyük olur ki, genelde etkin bir direnme biçimi benimseyecek halleri kalmaz. Tersine, tek verebilecekleri karşılık, bedenen ya da zihnen hasta olmayı, yükü ailenin sırtına bırakmayı (ya da herhangi bir erişkin aile biçiminden büsbütün uzak durmayı), psikolojik olarak yıpranmayı, vazgeçmeyi, alaycı bir ümitsizlik pozu takınmayı, yalnız başına “gaz boşaltma” eylemlerini, işi aksatmayı veya iş arkadaşlarının çıkarlarını çiğnemeyi kapsayabilecek acımasız bir “altta kalamın camı çıkım” tutumu sergilemek olabilir.”²⁵

Dejours’un altını çizdiği “emeğin ölçülmesi” gerçekten utanç verici bir durumdur. Yalnızca performansınız değil, yüzünüzdeki gülümsemenizin bile ölçülmesi, mavi yakalıların daha az maruz kaldıkları, ama hizmet sektöründeki her emekçinin sürekli maruz kaldığı ve onulmaz yaralar bırakan bir gaddarlıktır.

Sözgelimi, görece itibarlı bir alan olan akademiye baktığımızda, öğrencilerin sizi her dönem sonunda değerlendirdiği formlar bulunmaktadır. Bunların kısmen anlamı olabilir, ama bunlar size karşı

25 Ursula Luws: Küresel Dijital Ekonomide Emek, Yordam Yayınları, İstanbul, 2018, s. 135.

bir “işten atma” tehdidi olarak sunulduğunda müşteri temsilcisinden farkınız kalmaz. Kapitalizmin iş süreçlerini standardize etmesi ve akademinin de bundan muaf olamaması bilinen bir olgudur. Bir akademisyenin işlerinin büyük bir kısmı öğrenci işlerinden (kayıt, ders denkliği, ders alma bırakma vs. vs.), form doldurmadan (yıllık akademik formlar, falanca sisteme tüm bilgilerin girilmesi, vs. vs.) ve idari komisyon görevlerinden oluşmaktadır. Burada iş sürecinin standardize edilmesi, performans kriterleri konmasının amacı klasik sömürü mekanizmalarıdır aslında. *Mutlak artı değeri artırma (çalışma süresini uzatma) ve görelî artı değeri artırma (üretim hızını artırma, emek sürecini yoğunlaştırma)*. Bir akademisyen bile artık bir memur statüsündedir, memura zaten gerek yoktur, kendisi bu işi yapabilir!

“Nasıl oluyor da gelir elde etme amacıyla aklını kullanarak bir şey yapan kişi, hep bürokratik engellerle cebelleşen bir çalışma hayatı geçirmeye zorlanabiliyor? Bu, sayısız parola ve şifre hatırlama, sayısız kayıt numarasını yeniden bulma, her işlemin zaman, mekan, süre ve parasal değerinin kaydını tutma, ne kadar saçma olsa da, bütün bunları her yerde karşımıza çıkan o formlara pek az farklı biçimlerde her seferinde yeniden girmenin bezginliği ve yulgınlığından ibaret değil yalnızca. Çok daha derin ve olumsuz bir şey gerçekleşiyor: Tekrar tekrar...”

“Ünî ve kariyeri geçmiş başarılarla dayanarak adım adım elde etme fikri çöküyor gibi görünüyor. Ne zaman ‘hadi’ deseniz, sicilinizi yeniden ispat etmek zorundasınız.”²⁶

Yenilikleri sürekli takip etmek, üstelik kendi çabanız ve kendi bütçenizle, akranlarınıza yetişebilmek için daha fazla çalışmak, sürekli sertifikalar, yeni programlar öğrenmeye çalışmak ve bunu kendinizi geliştirmek için değil, zorunluluktan, güvencesiz ortamda bir adım öne çıkmak için yapmak. Tüm bunlara aşırı çalışma saatleri de eklendiğinde kentli, eğitilmiş, genç milyonlarca işçinin genel karakteri yavaş yavaş ortaya çıkıyor.

Bazı verileri burada zikretmek anlamlı. Örneğin Türkiye’de bir işçi haftalık 45 saatin yanı sıra yasal olarak yılda 270 saat fazla mesai yapmaktadır. Ülkedeki tüm işçilerin en az yasal mesai kadar mesai yaptıklarını varsaysak bile haftalık çalışma saati 50 saate ulaşabilmektedir. Aslında mesele küçük işyerleri ya da büyük işyerlerinin

26 a.g.e., s. 68.

kompartımanlara bölünmüş küçük departmanlarında fazla meseaillerin düzensiz bir hal almasıdır. Ayrıca garip bir şekilde mavi yakalının fazla mesai ücretini almaması hemen hemen bir çok işyerinde imkansız iken, eğitilmiş kesimde bunu almak neredeyse bir istisna haline gelmiştir. “Çok çalışarak” elde edilen kariyer hedefi bu alandaki örgütsüzlüğün ve alğının bir sonucudur.

Türkiye İstatistik Kurumu’nun (TÜİK) yayınladığı ‘İş Organizasyonu ve Çalışma Zamanı Düzenlemeleri’ başlıklı çok yeni bir araştırma, her 10 çalışandan 4’ünün zaman baskısı altında olduğunu gösteriyor. Araştırmaya göre, bu yılın ikinci çeyreğinde istihdamda olan 28 milyon 269 bin kişinin yüzde 29,8’i, çalışma zamanının başlangıç ve bitişine kendisinin karar verebildiğini belirtiyor. Bu oran erkeklerde yüzde 28,5, kadınlarda yüzde 32,7. Çalışanların yüzde 9’u çalışma zamanının başlangıç ve bitişine belirli kısıtlamalara göre kendisinin karar verebildiğini söylerken, yüzde 61,1’i ise bu zamanın işveren, kurum, müşteriler, yapılan işler veya yasal düzenlemelere göre belirlendiğini ifade ediyor. Araştırmada zaman baskısı altında çalışmak, “yeterli olmadığı düşünülen zaman aralığında görevi bitirmek zorunda olmak” şeklinde tanımlanıyor. Buna göre, çalışanların yüzde 41,5’i zaman baskısı altında çalıştığını söylüyor. Ücretli veya yevmiyeli çalışanlardan zaman baskısı altında çalıştıklarını ifade edenlerin oranı yüzde 47,3. Yine aynı araştırmaya göre, son iki ayda her 10 çalışandan 3’ü (yüzde 31,3) ile çalışma zamanı dışında iş ile ilgili iletişime geçilmiş durumda. Bir başka ifadeyle sürekli çalan telefonlar, gelen mesajlar ve e-postalar ile çalışma süreleri günün tamamına yayılıyor. Yine Türkiye’ye odaklandığımızda, AB ülkelerinde haftada 40 saatten fazla çalışan işçilerin oranı sadece yüzde 20 iken Türkiye’de bu oranın bazı kaynaklara göre yüzde 74’e, bazı kaynaklarda ise %81’in üzerine yükseldiği görülüyor. Türkiye’de haftada 40 saatten fazla çalışan işçilerin oranı neredeyse AB’nin dört katı ve çalışma saatleri konusunda Türkiye OECD ülkeleri arasında da ya en kötü ya da en kötü ikinci ülke. Merkez kapitalist ülkelerde durumun çok iyi olduğu sonucu çıkmasın; çelişkiler, kapitalizmin yeni yönelimleri Türkiye gibi ülkeleri daha sert bir şekilde vuruyor.

Yine tarif etmeye çalıştığımız beyaz/gri yakalı nüfusun güvencesizliği daha yoğun yaşadığını veriler söylüyor. Eğitilmiş nüfusta iş-

sizlik oranı normal işsizlik oranının 2 katı seviyesindedir. Üstelik bu Türkiye'ye özgü değil, tüm dünyada genç eğitilmiş işsizliği daha yüksek ve kronik bir işsizlik halini almaktadır. İşçi sınıfının yapısı değişmektedir. Ancak bu değişim sadece sektörel ya da kuşağa bağlı bir değişim değildir. Bu bakımdan, işçi havzalarının yanı sıra çalıştıkları yer de, yaşadıkları yer de hala kent merkezleri veya çeperleri olan bu işçi sınıfı kesimlerini öncelikle çözümlemek, ardından örgütlü sınıf siyasetine taşımak gerekiyor.

Burada Türkiye İşçi Partisi İşçi Konferansı Metinleri'ne bir kez daha bakmak gerekmektedir:

“Sınıf bilincinin oluşabileceği birçok alanda (ki bazıları kapitalistlerin bu bilince ket vurabilmek için bilerek ve isteyerek yaptıkları) değişimler yaşanmaktadır:

İşçinin mahallelerinde yaşanan kentsel dönüşümle mekânsal çözülüşü,

Sendikal yapılara yapılan saldırıyla örgütsel kırılımı,

İşçi sınıfının üretim yaptığı mekânların kentten uzaklaştırılması ile toplumsal ilişki bağ kopukluğu,

Taşeronlaşma/güvencesizleştirme aracılığıyla kendi bütünlüğünü dağılması gibi

çoğaltabileceğimiz birçok neden yüzünden işçi sınıfının kendi bütünlüğünü dağıtan bir etki yaratmıştır. Bunlar bilinmekle beraber, bazı bilinmez ve sınıf çalışmalarında göz ardı ettiğimiz alanlar mevcuttur. Bu alan büyük kentlerin ve bir şekilde (aşgari lise ve üniversite mezunları) eğitilmiş genç emekçilerde bu kırılım ve dağılıklık daha da görünür boyuttadır.” (TİP İşçi Konferansı Metinleri)

Türkiye İşçi Partisi tarafından yapılan bu saptamalar önemlidir ve bir müdahale alanına da işaret etmektedir:

“Mavi yakanın dağıtılması, niceliğinin azalması niteliğinin yukarıda saydığımız nedenlerle tüketilmesine paralel, hizmet sektörü ve kentlerde yoğunlaşan ama “beyaz yaka” gibi parlak bir yaka tanımlamasından da giderek uzaklaşan, eğitilmiş/kentli olmasıyla beyaz yakaya, örgütsüz ve sosyal hak ve ücret anlamında ise mavi yakaya benzeyen ara katmanlı yeni bir emek ordusu ile karşı karşıya olduğumuz görülmektedir. Bu

emek ordusunun Türkiye İşçi sınıfının artık %55'ini oluşturduğu gerçeği karşımızdadır... Ortak dertler, ortak kaygılar, benzer alışkanlıklar, benzer yönelimler, ortaklaşan mekânlar, ortaklaşan yaşam alanları ortak bir mücadelenin de nesnel zeminini hazırlamaktadır. (TİP İşçi Konferansı Metinleri).

Bu kesimlere dair bazı ortak noktaların altını çizen İşçi Konferansı, önümüzdeki döneme dair bir mücadele pratiği için de yol haritası sunmaktadır. Bu kesimlere dair şunlar söylenebilir:

İşçi sınıfının nicel çoğunluğunu oluşturmaktadırlar,

Mavi yakalılara göre çalıştıkları işyerleri daha küçük ve dağınıktır,

Aldıkları ücret onları farklılaştıracak düzeyde değildir,

Mavi yakalı sınıfın sahip olduğu örgütlenme deneyimi ve hafızaya sahip değildir,

Sınıfsal kimlik daha muğlaktır ve benzer alanlardaki üst pozisyonlara geçme umutlarını hep taşımaktadırlar,

Eğitim ortalaması daha yüksek, yaş ortalaması daha genç, kadın çalışan ortalaması daha yüksek bir toplamdır,

İçlerinde daha önce beyaz yakalı statüsünde olan/görülen ama giderek daha mavi yakalıya benzeyen meslek grupları bulunmaktadır.

Yazının pek çok yerinde altını çizdiğimiz güvencesizlik ve bunun sonuçlarını en yoğun yaşayan kesimler bu genç, eğitilmiş ve kentli kesimlerdir. Öte yandan güvencesizliğe karşı ayakta kalma stratejileri arasında yer alan geniş aile, dinsel cemaatler, hemşerilik ağları bu kesimler için görece daha geri planda kalmakta, yalnızlık, tekil bir birey olarak büyük bir kentin kendilerini ezen büyük dışlıları arasında kalma, gelecek endişesi karakteristik bir hal almaktadır. O yüzden tarif ettiğimiz kesimleri yalnızca işyerinde değil, yaşam alanlarında da kapsayacak dayanışma kültürü ve dayanışma ağları, kolektif birey olmanın olmazsa olmazı, gelecekteki mücadele süreçlerinin temel araçlarından birisidir. Kendiliğinden dayanışma ağlarını oluşturan, el yordamıyla hareket eden, neredeyse kapitalizmin ilk dönemlerindeki, sendikaların ortaya çıkmadığı dönemlerdekine benzeyen bir hareket tarzı kendisini göstermektedir. İki yüzyıl öncesinin basit dayanışma sandıkları yerini kimi zaman birbirlerine

iş bulma, kimi zaman bir bilgisayar yazılımı öğretme, bilgisayarını veya benzeri ekipmanını paylaşma, hukuksal destek alma/verme, kimi zaman borç alıp/verme, artan kiralara karşı ev/ofis paylaşma gibi farklı biçimlere bürünmektedir.

Güvencesiz vahşi bir ortama karşı kendiliğinden gelişen dayanışma biçimlerinin, işçi sınıfının öncülüğü iddiasında olan bir parti tarafından geliştirilmesi, ileriye taşınması, bu ağları ortaklaştıran biçimler kurması, işçi sınıfının diğer kesimleriyle buluşturması zorunludur. Salt ekonomik talepler değil, emekçinin kendisini yeniden üreteceği alanlar yaratacak, sanat, kültür ile arkadaşlık ve dolayısıyla sınıfdaşlık duygusunu pekiştirecek bir dayanışma ve beraberinde yükselecek bir siyasal mücadele. Bu başarısızlığı takdirde yalnızca kafa ve kol emeği değil, duyguları da sömürülen, onurları ellerinden alınmaya çalışılan çaresiz, hedefsiz, mutsuz ve umutsuz kalabalıklar arasında boğulup gitmek kaçınılmazdır.

Kürt Sorunu: Yeni Tanım, Son Durum ve Devrimci Tutum

ONUR EMRE YAĞAN

Sadece anlatımı ve kavrayışı kolaylaştırdığı için değil, Kürt halkının geçmiş dönem mücadelesini, bugüne kadar aşılmış politik evreleri ve geçiş dinamiklerini, siyasal kırılmaları ve aynı zamanda örgütsel sürekliliği icmal etme kudretine sahip olduğu için de “Kürt Sorunu” kavramını/söylemini kullanıyoruz.

“Kürtler”, elbette sorunu yaratan değil, iyi ve kötü tüm sonuçlarına en fazla maruz kalarak sorunu kesintisiz yaşamak zorunda olan topluluğu (ulusu) tanımıyor. Geçtiğimiz on yıllarda yürütülen mücadeleler neticesinde somutlanan politik bilinç ise, Kürtlerin söz konusu sorunun müsebbibi değil öncelikle mağduru ve muhatabı olduğuna dair yaygın kanaatin güvence altına alındığını gösteriyor.

O nedenle hem Kürt sorununun taraflarından biri olan Türkiye Cumhuriyeti Devleti marifetiyle ve hem de geçtiğimiz on yıllarda sosyalist, ilerici veya Kürtlerin dostu olarak kendilerini adlandıran kişi veya kurumlar tarafından (eski ve yeni) ortaya atılan “terör sorunu”, “PKK sorunu”, “doğu sorunu”, “demokrasi sorunu”, “az gelişmişlik sorunu”, “Türk sorunu” gibi adlandırmaları çatı kavram olarak kullanmayı değil, “Kürt Sorunu” demeyi tercih ediyoruz. Ancak tekrar etmek gerekirse, belirli bir konuyu ve karmaşık sü-

reçleri özetleyebilmesi açısından işlevli bir kavram olarak kullanıyoruz. Kürtleri sorun olarak gören yaklaşımların tümüyle kavgamız ise devam ediyor...

Türkiye’de Kürt sorununun uzun sayılabilecek bir tarihi var. Bu tarihsel kesitte önemli ayrımlar ve yine önemli sayılan benzerlikleri barındıran kaotik süreçler yaşandı. Dolayısıyla konuyla ilgili siyasal tarih okuması yaparken çok sayıda farklılık ve ortaklık görülecektir. Fakat bugün “Kürt Sorunu nedir?” sorusuna cevap vereceksek ve bu sorunla ilişkili tüm aktörlerin konumunu, söylemini, eylemini ve siyasal süreçlerin çözümlemesini kavramak gayesini taşıyorsa kaçırılmaması gereken nokta şudur: Kürt sorunu günümüzde esasen bir “ulusal kimlik” sorunu olmaktan çıkmış ve “ulusal statü” sorunu özelliği kazanmıştır. Kürtlerin farklı bir ulus olduğu ve Kürt kimliğinin varlığı günümüzde tüm dünyada kabul edilmektedir. Bununla birlikte, Kürt sorunu ve bu sorunun Kürtler adına temsilcisi kabul edilen politik örgütlenmeler yerel (ülkesel) değil bölgesel (uluslararası) bir karaktere bürünmüştür. Bu örgütlenmeler, başlangıçta kırsal alanla sınırlı olan etkisini şehirlere taşıyarak kentleşmiş ve sadece kendi bölgesiyle ilgili olmayan alanlara da nüfuz ederek ülke siyasetine etki edebilen bir toplumsallığa kavuşmuştur.

Kürt sorunu bugün artık Türkiye’de ve bölgede yaşanan iç ve dış tartışmaların belirgin bir unsuru olarak görülmektedir. Bu unsurun etkili olduğu alanlar, ekonomiden sınıf hareketine, kültür-sanattan ekoloji tartışmalarına, adalet arayışından toplumsal cinsiyet mücadelesine ve toplumsal psikolojiye kadar genişletilebilir. Yani özetle, bugün herhangi bir siyasi özne (büyük ya da küçük, devlet ya da örgüt fark etmeksizin), Türkiye’de ve bölgede (Ortadoğu’nun bize yakın ülkelerinde) bir siyasi mücadele veya projeksiyon ortaya koyacaksa Kürtleri hesaba katmak zorundadır. Aksi durum öyle ya da böyle bir boşlukla, eksiklikle malul olacaktır.

Şimdi yazının bu giriş bölümünde söylenenlerden hareketle iki noktaya dikkat çekebiliriz: Birincisi, bugün Kürt Sorununu tartıştığımızda asıl olarak Kürtlerin varlığı-yokluğu tartışması yapmıyoruz. Geçmişte yaşanan inkarın tekrarı olan örnekler hala daha

yaşanıyor olsa dahi, bugün yürütülen mücadelenin içeriği öncelikle “kimlik değil anayasal statü-özerklik” ve “küçük kardeşlik değil eşit yurttaşlık” olarak açıklanabilir ve bu eksen hareketin tüm siyaset-yaşam alanlarına tesir etmektedir.

İkinci vurgumuz ise bir hassasiyeti de barındırıyor: Sosyalist solu oluşturan tüm öznel söz konusu olduğunda, Kürt Sorununun ve Kürt siyasal hareketinin değişen yapısının bütünüyle anlaşılamadığını ve bu siyasal dinamikle yeni koşulları da hesaba katan bir devrimci ilişkinin doğru biçimde kurulamadığını düşünüyorum. Burada “devrimci ilişki”den kastımız, Türkiye’nin önemli bir parçası olan Kürt coğrafyasına ve Kürt halkına dönük saldırılara omuz omuza yanıt verebilmekle, Kürt hareketiyle gerçek ve güncel bir siyasal ilişki (ittifak) tarifi yapabilmekle ve sosyalist çizgiyi (sınıfsal kimliği) güvence altına alacak bir mesafeyi oluşturabilmekle ilgilidir.

Günümüzde sol-sosyalist örgütlerin Kürt sorunu ve Kürt hareketine dönük takındıkları tutum masaya yatırıldığında iki çeşit savruluk, başka bir ifadeyle iki uç çizgi daha fazla göze batıyor. Birincisinde sol-sosyalist örgütlerin bir kısmı Kürtlerin ciddi bir haksızlığa, inkara, saldırıya uğramasını “asal belirleyen” kabul ederek bu öznenin eylemini ve söylemini yeterli ölçüde tartışmamakta ve birçok örnekte yaptıklarının tümünü meşru görmektedir. Bu yönelim sosyalist solun dönüştürme yetisini zayıflatan bir işleve de sahiptir.

İkinci çizgide ise, ülkede iktidar eliyle yükseltilen Kürt düşmanlığının oluşturduğu atmosfere teslim olan veya bu havayı bilinçli olarak soluyan sol kesim var. Bu kesim etkilemeye çalıştığı toplumsal dinamikler arasında Kürtleri ayıklayıp, öte yandan Kürtlerin bölgede uluslararası güçlerle kurduğu ilişkileri ve kimi eylemleri de gerekçe göstererek “Kürt körü”ne dönmüştür.

Toplumdaki kutuplaşmanın, ötekileştirmenin, iktidarın yarattığı deformasyonun ve ideolojik-politik saldırıların da doğrudan yansıdığı bir alan olarak sosyal medyanın etkisi, sokak hareketlenmelerinin engellenmesi, teorik-siyasal üretimdeki kısırlık ve ideolojik mücadeledeki başarısızlık, bunun yanında sol örgütlerin küçülmesi ve devrimci nitelik kaybı, Kürt hareketinde ortaya çıkabilen ben merkezci anlayış ve yanlış eylem tutumu... Tüm bunlar sosyalist

hareketin Kürt sorununa ve Kürt siyasal hareketine bakışında var olan mesafenin yahut yaranmacılığın, kayıtsız kalmanın veya tutarsız tepkiselliğin ve yer yer düşmanlık yapmanın arka planını oluşturan parametreler olarak görülebilir.

Nihayetinde yukarıda sol-sosyalist hareketin duruşuna dair özetlediğimiz iki çizgi de “olması gereken” değildir. Fakat ikincisinin birincisine göre “devrimci” sayılmaması gerektiği ve sosyalist mücadeleye daha fazla zarar verdiği savunulabilir. Modern tarihin herhangi bir döneminde ve dünyanın herhangi bir yerinde, fiziken işkenceye uğratılıp katledilen, iradesi gasp edilerek siyasal alanın dışına atılmaya çalışılan, haksız ve hukuksuz biçimde yaşamı, kimliği ve insani hakları engellenen bir halkın taleplerini görmezden gelmek, kimi manipölasyonlar ve bahaneler üreterek politikada daha sağa ve güvenli bir limana sığınmaya çalışmak sosyalist-komünistler açısından kabul edilebilir değildir.

Kısaca söylersek, sol-sosyalist hareket açısından, yukarıda özetle değindiğimiz konuların ve fazlasının, örneğin Kürt siyasal hareketinin değişen yapısı, bu öznenin bölgedeki politik durumu ve hedefleri ya da sosyalist hareket ile Kürt hareketi arasındaki ilişkinin nasıl kurulması gerektiği gibi başlıkların biraz daha detaylı incelenerek ele alınmasına ihtiyaç vardır.

Yazımızın amacı da bu başlıklarda toparlayıcı olabilecek ve tutum belirlemeyi kolaylaştıracak verileri ortaya koymaktır.

İsyandan inşaya Kürt hareketi¹

Yıl 1991. Türkiye’de neoliberal dönüşümün siyasal ve toplumsal alandaki avangard temsilcilerinden biri olan eylülüst Cumhurbaşkanı Turgut Özal’ın oğlu Efe Özal’ın düşününde İbrahim Tatlıses Özal’dan Kürtçe türkü okumak için izin istiyor. Özal “yasağı da kaldırdık sakınca yok” diyor. Tatlıses bunun üzerine Kürtçe parçaya başlıyor ve o sırada Özal’la aynı masada bulunan Başbakan Yıldırım Akbulut ve Kenan Evren salonu terk ediyor.²

1 Başlığı “İsyandan İnşaya Kürdistan Özgürlük Hareketi” isimli kitaptan alıntılanarak kurulum. Başlık kanımca Kürt sorunu ve Kürt siyasetindeki dönüşümü iyi özetliyor. Yazıyı hazırlarken tekrar faydalandığım kitap, Kürt sorunu okumalarında geliştirici bir kaynak olarak görülebilir. (Hazırlayanlar: Joost Jongerden-Ahmet Hamdi Akkaya-Bahar Şimşek, Dipnot Yayınları-2015)

2 İsmail Beşikçi, Kürt Aydını Üzerine Düşünceler, Yurt Yayınları, 1991, s.10

Aynı yılın başında Kürtçe konuşma ve şarkı söyleme yasağı kaldırılmış, sonra Şivan Perwer'in Krivo isimli Kürtçe kasetine "Türkçe yapıt" denilerek izin verilmiş ve Meclis'teki yemin töreninde Kürtçe krizi de yaşanmıştı.³

Kürt hareketi için de önemli bir yıl olarak kabul edilen 1991'de durum henüz taşların yerine tam oturmadığı, devlet içi kliklerin meseleye dönük farklılıklar gösterdiği, Kürtlerin kimlik mücadelesinin sürdüğü ve siyasi konum ile örgütsel yapının dönüşmediği bir tabloya işaret ediyordu. Ancak yine de durum başka bir cumhurbaşkanı Cemal Gürsel'in 27 Mayıs 1960 darbesinden sonra çıktığı yurt gezilerinde takındığı tutumun ve "Vatandaş Türkçe Konuş" kampanyalarının ilerisindeydi.⁴ Kürtler ulusal varlıklarını deyim yerindeyse herkesin gözünün içine soka soka ve kendi gözlerinin oyulması bedelini de ödeyerek kabul ettirmeye başlamıştı. 1990'lı yılların ilk yarısında "Kürt yok Türk var" şeklindeki devlet tavrı, silahlı mücadeleye yaslanarak ve sonrasında legal siyaset alanında, medyada varlık göstermeyi başarak kırılmış ve yeni bir evreye geçişin koşulları yaratılmıştı.

Öte yandan asıl dönüşüm ve bugünün Kürt siyasal hareketini belirleyen örgütsel-programatik model ise, 1999 yılında Abdullah Öcalan'ın ABD destekli bir operasyonla Türkiye'ye getirilmesiyle belirginleşmeye başlamış, 2003 yılında başlayan ABD'nin Irak işgali ile olgunlaşmış ve özellikle 2005 yılı sonrasında kesinleşmiştir. Sonraki sayfalarda değineceğiz, Kürtlerin Rojava'daki yönetim deneyimi de Öcalan tarafından geliştirilen ve 2005 yılı ile birlikte belirgin hale gelen yeni paradigmanın ilk somut uygulama denemesi olması açısından paradigmatik bağlantı içermektedir.

3 Leyla Zana başına bağladığı sarı-kırmızı-yeşil renkleriyle kürsüye çıkmış ve yemin sonunda "Bu yemini Türk ve Kürt halklarının kardeşliği için okudum" anlamına gelen "Min vê sondê ji bo gelê Kurd û Tirk xwend" kelimelerini söylemişti. O sırada ayağa kalkarak "Burası Türkiye Cumhuriyeti" diye bağırarak Süleyman Demirel devletin geleneksel resmi tutumunu yansıtıyordu.

4 Gürsel'in temsil ettiği devlet anlayışı, politik tarihimizde "ilerici" kabul edilen 27 Mayıs Darbesi'nden sonra şu sözlerde vücut buluyordu: "Bu memlekette ve bütün Şark'ta Kürt diye bir millet yoktur ... Fısıltı ile bizi yoldan ayartanların yüzüne tükürün. Hayır deyin bu memleketin aslı Türk'tür." (Milliyet 25 Ekim 1960 - Aktaran Ahmet Hamdi Akkaya, İsyandan İnşaya Kürdistan Özgürlük Hareketi, s.27)

Modern tarihin herhangi bir döneminde ve dünyanın herhangi bir yerinde, fiziken işkenceye uğratılıp katledilen, iradesi gasp edilerek siyasal alanın dışına atılmaya çalışılan, haksız ve hukuksuz biçimde yaşamı, kimliği ve insani hakları engellenen bir halkın taleplerini görmezden gelmek sosyalist-komünistler açısından kabul edilebilir değildir.

2000’li yıllarda ortaya çıkan yeni yapıyı değerlendirmeden önce biraz geriye dönmemiz gerekiyor. Zira bugün ana akım Kürt siyasetini belirleyen ve bu alanda hegemonik bir güce dönüşmüş olan PKK’nin, 1970’li yıllarda devrimci, sol ve Marksist bir geleneğin içine doğduğunu ancak artık o geleneğin organik bir bileşeni olmadığını, ve fakat o dönemin izlerini taşıyarak sola ait olan birçok özelliği koruduğunu tespit etmenin önemli olduğuna inanıyorum.

Şu nedenle önemlidir: Kürt hareketinin bütününden, anti-kapitalist, anti-emperyalist ve sosyalist karakterde olan örgütlerin siyasal gelişmelere karşı gösterdiği reflekslerin benzerlerini beklemek yanlıştır. Bu yanlış çıkarım ne kadar yanıltıcı olacaksa, bu hareketin bir bütün olarak emperyalizmin veya burjuva seçkinlerin çıkarlarına ve davranış kalıplarına uygun hareket edeceğini ve asla benzer refleksleri üretmeyeceğimizi düşünmek de yanıltıcı olacaktır. Bu durumu açıklıkla kavramak sosyalist hareketimizin Kürt hareketiyle doğru ilişkilenebilmesi için elzemdir. Aksi durumda, Kürt hareketinin ABD, Rusya, Türkiye veya Suriye gibi ülkelerin yönetimleriyle temas kurmasını sindiremeyenlerin vaveylasıyla, Türkiye sosyalist devriminin başarısı için HDP’ye katılmak gerektiğini dikte edenlerin alınganlığı sosyalistlerin duruşunu dumura uğratmaya devam edecektir.

Şimdi önce 1970'li yıllardan 2000'li yıllara kadar uzanan Kürt ulusal mücadelesini, fazla detaylandırmadan ve politik şekillenmeleri, gelişleri, kırılmaları göstermeye çalışarak hatırlayalım.

Kürt aydınlanmasının ve solculaşmasının beşiği, 1960'lı yıllarda sol siyasetin de etkili temsilcisi olan Türkiye İşçi Partisi'dir. TİP içerisinde sosyalist ve emekçi kimlikleriyle yer alan Kürtler, 1970'li yılların hemen başında TİP ile yollarını büyük ölçüde ayırmaya başlamış, “Kürdistan sömürgeci” tezini ve “Türk solundan ayrı örgütlenme” perspektifini benimsemişlerdir.

Kürt Sorunu ile Kürt siyasetinin oluşmaya ve tanım kazanmaya başlamasına vesile olan etkili gelişmeler Doğu Mitingleri ve Devrimci Doğu Kültür Ocakları (DDKO) Savunmaları olarak görülür. Modern Kürt hareketine sığınaç olarak da değerlendirilen Doğu Mitingleri, Kürt coğrafyası üzerindeki yoksulluğa, ulusal ve kültürel baskılara dönük kitlesel protestolara dönüşerek Kürtlerin ayrı örgütler kurma fikrini de mayalamıştır. 1971 darbesiyle tutuklanan DDKO üyeleri ise, savcılığın “Kürtçe bir dil değildir” iddialarına karşı toplu savunma vermiş, böylece Kürt dili ve kültürünü gündeme getirerek Kürtlerin varlığını savunmuşlardır. 1970'li yıllarda kurulmaya başlayan Kürt örgütlerinin politik ve programatik yapısını da etkileyen Doğu Mitingleri ve DDKO Savunmaları, aynı zamanda Kürt siyasallaşmasında önceki yıllarda belirleyici olan Barzani geleneğinin ve TİP'in etkisinin serencamı olarak da görülebilir.

Türkiye sosyalist hareketinin önder kadrolarının neredeyse tamamının fiziken tasfiye edildiği veya cezaevinde olduğu 1971-1974 yılları arası, Kürt devrimcilerin “Türk solu” olarak adlandırdıkları örgütlerden bağımsız hareket etmeye başladığı ve “Kürdistan sömürgeci” tezi ile “ulusal kurtuluş mücadelesi yürütme” fikrinin genel kabul gördüğü yıllar oldu. Daha sonraki birkaç sene, bağımsızlaşan Kürt örgütlerinin kuruluş, tartışma ve bölünme dönemi olarak geçer. 1980 sonrası yıllar ise Kürt sol siyasetinde PKK'nin teklediği bir evreye denk düşüyor. Geçerken şunu da belirtelim: Kürt siyasal hareketinin oluşumuna ve kimliğine rengini veren “Kürdistan sömürgeci” tezi, “Türk solu” tarafından iki istisnayı (Hikmet Kıvılcımlı ve İbrahim Kaypakkaya geleneğini) dışarıda tutarsak ciddi

tartışmalara da vesile olarak reddedilmiştir.⁵ Oysa ok yaydan çıkmıştı. Dünyadaki gelişmelerin ve emperyalizme karşı başarılı olan ulusal kurtuluş mücadelelerinin de etkisiyle, Kürt ayrılıkçılığı yeniden ve Cumhuriyet'in ilk yıllarına göre daha modern bir yapıyla baş göstermişti. Türkiye sosyalistleri bu kopuşu ya göremiyor ya da kabul etmek istemiyordu.⁶

Son birkaç yılda Kürt siyasallaşmasının sadece Türkiye'de değil, Suriye'de de temsilcisi haline gelen PKK, 1978'de böyle bir siyasal ortamda kuruldu. Kuruluşunu ilan ettiği döneme kadar yazılı metinler üretmeyen ve hem Kürt örgütlerinin kendi arasında hem de Türkiye sol örgütlerine karşı yaptıkları tartışmalara dahil olmayan PKK, tüm sol örgütlerin bölünme ve geriye çekiliş yaşadığı 1970'li yılların sonu ve 80'li yıllarda yükselişe geçen tek örgüttü.

Bu yükselişin öznel nedenleri vardır:

Birincisi; diğer tüm Kürt örgütleri köken olarak TİP, DDKO ve karşı tarafta Kürt sağını temsil eden Barzaniciliğin Türkiye'deki temsilcisi Türkiye Kürdistan Demokrat Partisi (TKDP) gibi öznelere yaslanırken, PKK bu geleneklere göre kendisini tanımlamadı.

5 Bu dönemde ortaya çıkan karşılıklı tartışmalar ağırlıkla, Kürt tarafında Özgürlük Yolu ve Rizgari dergileri ile, TKP'nin yayını olan Ürün ve Devrimci Yol dergileri arasında yapılmıştır. "Türk solu" olarak adlandırılan örgütler, Kürdistan'ın bir sömürge olamayacağını, çünkü Türkiye'nin zaten sömürge olduğunu, emperyalist olmadığını, dolayısıyla sömürgecinin sömürgesi olmayacağını, böyle bir tezin ayrı örgütlenme yaratmak için bahane ve burjuvazinin bir tuzağı olduğunu iddia ediyordu. Kürt tarafı ise diğerlerini Lenin'in emperyalizm (sömürgecilik) tezini anlamamakla ve şovenizmle suçluyordu. İki tarafla da tam anlaşılmayan fakat iki tarafın kimi tezlerini benimseyen grup ise Kurtuluş Sosyalist Dergi (KSD)'ydi. KSD başlangıçta, Kürdistan'ın Türkiye'nin sömürgesi olduğunu kabul ediyor ancak ayrı örgütlenme fikrini gerekli görmüyordu. Kuvılcımlı ve Kaypakkaya gelenekleri ise diğer Türkiye sol örgütlerinden ayrı değerlendirilmeli. Kuvılcımlı Kürdistan'ı ayrı bir pazar olarak ele alması, Kaypakkaya Ulusların Kendi Kaderini Tayin Hakkı'nı net biçimde savunmuştur. (İsyandan İnşaya Kürdistan Özgürlük Hareketi, Ahmet Hamdi Akkaya, s.54-67)

6 Burada bir iddiayı ortaya atalım. "Kürt ve Türk solu" arasında 1970'li yılların sonlarına doğru yapılan bu tartışmalarda örgütlerin teorik-politik söylemleri dikkatli incelenirse, sosyalist örgütlerdeki "hegemonik yapıyı" koruma kaygısı görülebilir. O yıllarda devrimci-sol siyasette üstün olan TKP ve Devrimci Yol'un, Kürt devrimcilerin ayrı örgüt kurma yönelimine şiddetle karşı çıkmasının arkasında salt teorik inanışlar değil, hakimiyetlerini koruma amacı da söz konusudur. Kürt tarafının ise ayrı örgütlenmeyi meşrulaştırmak için tartışmayı uca çektiği ve yer yer dayanaksız kaldığı görülecektir. Dönemin TKP'sinin bugün sol siyasette etkili olan örgütsel devamı yok. Dolayısıyla reel bir karşılaştırma yapamayız. Fakat Devrimci Yol geleneğinin öne çıkan (sol siyasette de etkili) temsilcisi sayılan ÖDP açısından 40 yıl önceki yaklaşımın pek değişmediğini söyleyebiliriz. Öte yandan, günümüzde "Kürt solu" ve "Türk solu" arasındaki durum da tersine dönmüştür. Türkiye sosyalist hareketinin bağımsız örgütlenme ve güçlenme çabası, bu defa genel sol siyasete hakim hale gelen Kürt hareketi tarafından çoğunlukla hoş görülmemektedir.

Bağımsız kök arayışı, PKK'yi en fazla Barzani ve Talabani etkisine kapalı tutarak rekabet edebilir bir Kürt örgütü haline getirdi.

İkincisi; Türkiye sosyalist hareketi ve Kürt sol örgütleri için de “bölen tartışmalar” olarak anılan, Çin-Sovyet-Arnavutluk kutuplaşmasında taraf olmayarak enerjisini kendi ideolojik söylemini inşa etmeye ve örgütün kuruluşunu tamamlamaya harcadı. PKK ayrıca, silahlı mücadeleye de diğer tüm Kürt örgütleri henüz tartışma halindeyken erkenden hazırlık yaparak başladı.

Üçüncüsü; PKK kendisini davaya adanmış, yeterli ölçüde eğitilmiş ve 1980'li yılların darbe yönetimindeki cezaevlerinde olduğu gibi direngen kadroların üzerine bina ettiği güçlü bir örgütsel omurga oluşturdu.⁷

Ve dördüncüsü; PKK parti önderliğini ve önderliğin örgüt üzerindeki hakimiyetini kısa süre içinde sağladı. Türkiye sol hareketinin neredeyse tüm önderleri tutsak veya kaçak durumuna düşmüşken, PKK önder kadrolarının önemli bir kısmını korumayı başarmıştı.

Bu özetten de anlaşılabilceği üzere, artık Kürt siyasal hareketi dendiğinde tek akla gelen aktör olan PKK, kurulduğu dönem hem programatik şekillenme olarak hem de örgütsel yapısı itibarıyla sosyalist fikirlerin etkisi altındaydı. Emekçi kesimlere dayanan, çoğunlukla yoksul köylüleri etkileyerek kadrosu haline getiren örgüt, yürüttüğü mücadeleyi 1978 yılında kaleme alınan “Kuruluş Manifestosu”nda “Dünyadaki ezilen ulusların ve proletaryanın mücadelesinin bir parçası olarak” tanımlıyordu.

Bugün PKK belirlenimli Kürt hareketi her ne kadar marksist-leninist çizgiyi terk etmiş ve yeni paradigmasını oluştururken sosyalizmi hedef tahtasına yerleştirmiş olsa da, kimi sol fikir ve davranışları, ayrıca kendini sosyalist olarak tanımlayan kadroları bünyesinde barındırabilmektedir. Bu karakteristik yapısı Kürt hareketini farklı siyasal süreçlerde ilerici muhalefetin bir bileşeni haline getirebilmekte ve sosyalist hareketle ittifak olanakları da yaratmaktadır.

Kürt ulusal hareketiyle ittifak dediğimiz tablo, doğası gereği bir “dışsalılık” ve “olası geçicilik” resmetmek zorundadır. Sınıf hareketleriyle, ulusal hareketler arasında kurulacak ittifaklar, “ortak

7 İsyandan İnşaya Kürdistan Özgürlük Hareketi, Ahmet Hamdi Akkaya, s.53

düşman” ve “özel çıkar” algısı üzerine bina edilebilir. Dayanışma birliktelikleri dışında kurulacak politik ittifaklar, hem işçi sınıfı mücadelesinin hem de ulusal hareketin çıkarlarına hizmet ettiği durumda bir file dönüşüyor. “Ortak düşman” ve “özel çıkarlar” (daha çok ulusal hareketin doğasından kaynaklı) sabit değil değişken ve arızı olabileceği için de ittifaklar tarihsel değildir...

Kürt hareketinin isyan dönemini burada tamamlayalım ve şimdi PKK tarafından belirlenen, ayrıca günümüzde Kürt siyasallaşmasının yönünü de büyük ölçüde tayin eden paradigma değişikliğine bakalım.

Kürt hareketinde yeni paradigma

Neoliberalizmin 1980’li yıllardaki yükselişi ve “Sovyet etkisi”nin düşüşü, tüm ulusal kurtuluş mücadelelerini etkilediği gibi PKK’nin kuruluşunda mayalanan sosyalist karaktere de olumsuz yansıdı. Ulusal kurtuluş mücadelelerini ve sınıf hareketlerini de kuşatarak Post-Marksist denizlere yelken açmalarına vesile olacak bir ideolojik hücum hızla tüm dünyada etkisini gösteriyordu. 1980’li yıllarla birlikte örgütlü emek, neoliberal kapitalist sistemin ağır saldırısına direnemedi ve sınıf hareketi küçüldü. Ulusal kurtuluş hareketleri ise Sovyetler’in dağılmasıyla birlikte emperyalist merkezlerin yönetmelerine açık hale geldi.

Ulusal kurtuluşçu bir hareket olarak PKK açısından özel bir talihsizlik daha söz konusuydu. Sosyalizmin etkisiyle biçimlenen ve “birinci dalga toplumsal hareketler” olarak anılan, “emperyalist sömürgecilğe karşı bağımsızlık mücadeleleri” sona gelmişti. Birçok örgüt gibi PKK’nin de esin kaynağı olan, sömürgelerdeki halkların ulusal çıkarlarını savunan ve çoğunlukla silahlı gerilla mücadelesi yöntemini benimseyen Küba, Cezayir, Vietnam, Mozambik, Laos, Angola, Nikaragua gibi ülkelerdeki hareketler sonlanmıştı. PKK ulusal kurtuluş mücadelelerinin son evresinde ve bu mücadelelerin destekçisi Sovyetler Birliği’nin çözülmeye başladığı dönemde gerilla savaşını başlatmıştı.

Sovyetler’in çözülüşü ve ulusal kurtuluş mücadelelerinin emperyalist merkezlerin ideolojik-politik etkisine açık hale gelmesi, PKK cephesinde orak-çekiç sembolünden vazgeçişle (1995 yılı, 5. Kong-

re), Sovyetler Birliği'ne dönük “vulgar”, “şovenist”, “aşırı merkezizetçi” gibi suçlamalarla ve Marksist düşüncenin çağın gerisinde kaldığı, güncel yanıt veremediği yönlü değerlendirmelerle sonuçlanmıştı.

Böylece PKK önderlikli Kürt hareketi, sosyalizmin ve sınıf mücadelesinin kalıcı ittifakı olmaktan da çıktı. Bu özne ile sosyalist yapılar arasındaki ilişki ve ittifaklar yukarıda bahsettiğimiz eksene (“ortak düşman” ve “öznel çıkar” algısına) uygun koşullarda belirlenir hale geldi.

Kapitalist saldırının güçlendiği 1980’li, 90’lı yılların sonuçlarından biri de “ikinci dalga toplumsal hareketler”in ortaya çıkması oldu. İşçi sınıfı mücadelesi kentlerde (merkezde) etki kaybetmeye, geleneksel sendika tipi örgütler yerini yerel dayanışma ağı, meclis tipi birlikliklere bırakmaya başlamıştı. Sınıflar arasındaki uçurum büyüyerek, gettolarda ve kırsal alanlarda (çevrede) anti-kapitalist, sistem karşıtı, otonomcu alternatif hareketlerin ortaya çıkışının koşullarını yarattı.

Bununla birlikte, 2000’li yıllara gelindiğinde gerilla savaşı esasına dayanan iktidar arayışları yaygınlığını kaybetmişti.⁸ Yeni tip kırsal hareketler de dahil olmak üzere ikinci dalga hareketler; yerli halkların hakları, azınlıkların hakları veya toplumsal cinsiyet, ekoloji mücadelesi, ırkçılık karşıtlığı gibi alanlarda politik talepler ortaya koyuyor ve hak mücadelelerine yoğunlaşıyordu. Öte yandan, kırsal komünler, toprak işgalleri, özerk yönetim arayışları da eylem modelleri olarak öne çıkıyordu.⁹

Bu tablo Kürt hareketi açısından da yeni paradigmanın kodlarını ortaya çıkardı. PKK, 1970’lerde “marksist-leninist ulusal kurtuluş”

8 Aksi örnek teşkil edecek ve eski tarz mücadelesini 2000’li yıllarda da sürdüren örgütler vardı. Bunlardan biri olan Sri Lanka’daki Tamil Kaplanları, Sri Lanka devletinin 2009 yılında Tamil halkından 40 bin sivil etnik temizlik yaparak acımasızca katletmesi ve yüz binlercesini göç ettirmesi sonucunda halkı korumak için silah bırakarak yenilgiyi kabul etti. Bir diğeri, Kolombiya Devrimci Silahlı Güçleri - Halk Ordusu (FARC), 52 yıllık mücadele sonrasında Eylül 2016’da Kolombiya hükümeti ile bir anlaşma imzalayarak silahlı mücadeleyi sonlandırdı. Bir başka gerilla örgütü olan Hindistan Komünist Partisi (Maoist) hala varlığını sürdürüyor ancak gerilla ordusu küçülmüş ve iktidar mücadelesi büyük ölçüde yerli halkın toprak talebiyle tahkim edilmiş görünüyor. Bir diğeri ise PKK ve uzun zamandır silahlı mücadele yerine anayasal statü arayışında.

9 Bahsedilen mücadele tarzına uygun, bilinen bir örnek olarak Zapatistalar hatırlanabilir.

hedefiyle düştüğü yoldan, 1990'lı yılların başında bağımsızlık ve “ulus-devlet”in gerekliliği sorgulaması uğrağından geçip, 2000'li yılların başında Post-Marksist sayılan cinsiyet özgürlükçü, ekolojist, anti-endüstriyalist yanları öne çıkarılan ve özerklik, konseyler modeli önerilen bir “radikal demokrasi” ve “demokratik konfederalizm” paradigmasıyla çıktı.

Bütünüyle Abdullah Öcalan tarafından geliştirilerek mahkeme savunmalarında somutlanan ve PKK'nin 2005 yılında yaptığı 9. kongresinde alınan kararlar parti programına dönüştürülen tezlere göre, iç içe geçmiş üç proje sunuluyordu: Demokratik cumhuriyet, demokratik özerklik ve demokratik konfederalizm.¹⁰

Kürt hareketinin benimsediği bu yeni programatik yaklaşımın somut çıktısı, özerklik/öz yönetim savunusu ve meclis tarzı halk örgütlenmeleri deneyimlerini yaratmaktı. Ayrıca hareketin bu odaklanması başlangıçta söylediğimiz gibi Kürt Sorununu yeni bir tanıma kavuşturdu ve kimlik arayışı esaslı olmaktan çıkardı.

Bununla birlikte, Öcalan tarafından geliştirilen yeni paradigma, Kürt hareketinin başlangıçta sahip olduğu var sayılan “anti-kapitalist” kimliğin de bu sefer düzen içi bir pozisyonda yeniden tanımlanması anlamına geliyordu (kapitalizmi benimsemiyoruz ama ortadan da kaldıramıyoruz). Öcalan, her ne kadar savunmalarında “Kapitalist Modernite” olarak adlandırdığı kapitalizme dönük ciddi eleştiriler yapsa da, sistemin yıkılamayacağını ancak önemli oranda değiştirilebileceğini ve aşındırılabilceğini söylüyordu (Demokratik Modernite).

Kürt Hareketinin bu yeni programatik-örgütsel yaklaşımlarının

Zapatista Ulusal Kurtuluş Ordusu (EZLN), 1994 yılında silahlı isyan başlatmış ve Meksika'da Maya halkının yaşadığı Chiapas topraklarını ele geçirerek özerklik ilan etmişti. Komünler, kooperatifler kurarak halkın yatay örgütlenmelerini ve doğrudan demokrasiyi savunan Zapatistalar, neoliberalizmin yerli halkları açlığa ittiğini söyleyerek etkili bir küreselleşme ve neoliberalizm karşıtlığı örgütlediler. (İsyandan İnşaya Kürdistan Özgürlük Hareketi, s.197)

10 1- Demokratik Cumhuriyet: Vatandaşlık etnik belirlemeler değil yurttaşlık üzerinden ve sivil haklar bağlamında tanımlanıyor. Merkezi devlet fikri reddediliyor ve yeni bir anayasa çağırısı yapılıyor. 2- Demokratik Özerklik: Halkın kendi kaderini tayin edip geleceğine karar verme hakkını esas alıyor. İnsanların siyasi yaklaşımlarını devlete bakarak kurmak yerine kendi kararlarıyla oluşturmalarını savunuyor. 3- Demokratik Konfederalizm: Devletin toplumdaki daha etkili olmasını reddediyor. İnsanların kendi kendilerini yönetme kapasitelerini artırarak demokrasiyi radikalleştirmeyi (Radikal Demokrasi) amaçlıyor. Devlete alternatif iktidar biçimleri; konseyler, yerel örgütlenmeler öneriyor. (İsyandan İnşaya Kürdistan Özgürlük Hareketi, Joost Jongerden, s.141-143)

kısmen de olsa deneyimlenen en somut ve gelişkin örneği, 2012 Temmuz'unda başlayarak Kuzey Suriye'de (Rojava) ilan edilen kanton yönetimleri oldu. Rojava'da ortaya konulan iktidar modeli, yeni paradigmaya uygun bir "Meclis Demokrasisi" modeli olarak düşünülmüştü.

Demokratik Konfederalizm denemesi: Rojava kantonları

Rojava deneyimini hem PKK belirlenimli bölgesel Kürt hareketinin bugünkü siyasal konumunu (projeksiyonunu) kavramak için, hem de sosyalistler açısından tutum belirlemek noktasında tartışmalı bir alan olduğu için ele almamız gerekiyor.

Suriye'ye dönük emperyalist saldırı, bu ülkenin de Irak gibi bir "çökmüş devlet" statüsüne teslim olmasını amaçlıyordu. Bugün Suriye'nin parçalanamamış ve Esad hükümetinin yıkılamamış olması emperyalizmin başarısızlığı olarak değerlendiriliyor. Buna karşın, Suriye devletinin ciddi bir dağılma yaşadığı ve uluslararası güçlere tabi hale geldiği de görülüyor.

Rojava'da Öcalan'ın paradigmasına uygun olarak halk meclisleri, yerel öz savunma birlikleri ve kadın komiteleleri kuran PYD (Partiya Yekîtiya Demokrat-Demokratik Birlik Partisi), bütün etnik, mezhebi toplulukların,

Kürt ulusal hareketiyle ittifak, doğası gereği bir "dış-sallık" ve "olası geçicilik" resmetmek zorundadır. Sınıf hareketleriyle, ulusal hareketler arasında kurulacak ittifaklar, "ortak düşman" ve "özel çıkar" algısı üzerine bina edilebilir. "Ortak düşman" ve "özel çıkarlar" sabit değil değişken ve arızı olabileceği için de ittifaklar tarihsel değildir.

“halkların eşitliği” ilkesine göre karar mekanizmalarında yer almasını savunuyordu. Rojava’daki idari yönetim komünlerin birliğine dayanan demokratik özerklik olarak tanımlanıyordu.¹¹ Bu çerçevede değerlendirildiğinde Rojava modelinin, Ortadoğu coğrafyasına ve mevcut kapitalist iktidarlara göre ilerici vasıflara sahip olduğu kabul edilmelidir.

Rojava’nın son birkaç yılı, başka bir açıdan bakıldığında da, iki farklı toplum ve sistem anlayışının çatışması olarak değerlendirilebilir. Demokratik özerklik ve halkların eşitliği ilkesini savunan PYD ile, baskın bir şeriatçılığı, “öteki” olanın yaşam hakkını ortadan kaldıran ayrımcılığı temsil eden IŞİD.

Rojava’daki kanton deneyimleri ve IŞİD’e karşı verilen mücadele dolayısıyla ortaya çıkan önemli ve belirleyici iki gelişmeyi daha vurgulamamız gerekiyor: Birincisi, Şengal ve bilhassa Kobane direnişleriyle dünyanın dikkatini çeken, destek ve itibar kazanan Kürtlerin statü arayışı bu süreçte yeni bir ivme sağlayarak karşılık buldu. Böylece Kürt hareketi lokal (ülkesel) olmaktan bölgesel (uluslararası) olmaya dönük bir karakteristik sıçrama yaptı. İkincisi, Kürtlerin uluslararası itibar kazanması ve yaşadıkları mağduriyet, dünya çapında terörist bir organizasyon olarak görülen PKK’nin, PYD-YPG-YPJ mücadelesiyle meşruiyet kazanmasını ve iddia bütütmesini mümkün hale getirdi.

Sonuç olarak, Kürtler geçtiğimiz beş yılda bölge siyasetiyle ilgili atılan bütün adımların hesaba katılması gereken unsuruna dönüştü. Dahası, Kürt coğrafyasında yaşanan tüm gelişmeler Rojava’da oluşan tablodan, Kürtlerin konumundan doğrudan etkilendi. Çözüm süreci, hendek savaşları, HDP’ye dönük saldırılar, kayyumlar, TSK’nın Suriye’ye girişi gibi siyasal belirleyiciliği üstün olayların tamamı AKP’nin ve PKK’nin Suriye politikalarından etkilendi.

11 Sanılanın ya da propaganda edilenin aksine, PYD Suriye’ye dönük emperyalist müdahalenin başladığı 2011 yılından bu yana hiçbir zaman Suriye devletinin yıkılmasını savunmadı. Emperyalist saldırının başladığı dönem, Suriye’deki diğer Kürt örgütlerin neredeyse tamamı (Suriye Kürt Özgürlük Partisi, Kürt Gençlik Hareketi, Suriye Kürt Demokratik Birlik Partisi vs.) Suriye devletinin ve Beşar Esad iktidarının yıkılması için ABD’ye saldırı çağırısı yapıyor, bu çağrıya katılmayan PYD’yi rejimle işbirliği yapmakla suçluyorlardı. (Suriye Kürdistanı’nda Savaş ve Devrim, Thomas Schmidinger, Çeviren: Sevinç Altınçekiç, Yordam Kitap). PYD’nin buradaki pozisyonu kanımca, Suriye’nin parçalanmasını istemekle değil, Suriye’nin de Irak gibi parçalanacağını varsayıp erkenden hamle yaptığı pragmatizmle açıklanabilir. Ve kuşkusuz ABD ile ilişkisinin eleştirisi düzleminde tartışılabilir.

Meseleye bu bütünlükle bakıldığında AKP'nin Suriye Kürtlerine savaş açması da daha kolay anlaşılabilir.

Şimdi Suriye'de savaş politikaları ve çözüm tartışmaları iç içe geçmiş biçimde yürütülüyor. Sosyalistler açısından doğru olan yaklaşım, ülkenin geleceğine Kürtler dahil Suriye halklarının tümünün eşit ve özgür biçimde karar vermesini savunmak olmalıdır. Eşitlikçi bir anayasanın yapılması ve Kürtlerin yaşadıkları bölgelerde yöneticilerini seçebilme haklarının güvence altına alınması olası çatışmaları ve emperyalist kışkırtmaları da engelleyecek yegane yoldur. ABD, Rusya, İran, Türkiye gibi hegemonya kaygısı taşıyan devletlerle kurulan ilişkiler kesilmeli, bu ülkeler Kürtlerin ve Şam'ın anlaşması neticesinde ülke dışına çıkarılmalıdır.

Son bir özet ise yazının tümü için:

- a) Kürtler bir sorun değil bir ulustur ve kendi kaderini tayin hakkı kabul edilmelidir.
- b) Kürt Sorunu geçmişte olduğu gibi bir kimlik arayışına indirgenemez. Bugün Kürtler için anayasal statü kazanımı belirleyicidir.
- c) Kürt Sorununun bölgesel bir karakter kazanması, siyasal hareketin yapısını da değiştirmiştir.
- d) PKK örgütü başlangıçta sosyalist dünya görüşünü benimseyerek kurulmuştur. Ancak bu hareket, dünyada yaşanan ve ulusal kurtuluş mücadelelerini de doğrudan etkileyen gelişmeler sonrasında sosyalizmi reddetmiştir.
- e) Kürt hareketinin günümüzdeki programatik konumu, bir işçi sınıfı iktidarına veya bağımsız Kürdistan'a değil, cinsiyet özgürlükçü, ekolojist, anti-kapitalist nüveler de barındıran bir tür radikal demokrasiye denk düşmektedir.
- f) Dolayısıyla Kürt hareketi sosyalizm mücadelesinin organik bileşeni olma özelliğine sahip değildir. Kürt hareketi ve sosyalist hareket arasındaki ittifak ilişkisi, "dışsal ittifak" niteliğine sahip olmak zorundadır. İttifakın koşulu "ortak düşman" ve "öznel çıkar" sağlanabilmesidir.

g) Rojava’da Kürtler tarafından ortaya konulan yönetme pratiği, Öcalan tarafından geliştirilen yeni paradigmayı esas alarak hayata geçirilmiştir.

h) Bugün Türkiye’de ve bölgede atılan tüm politik-askeri-ekonomik adımlarda Kürtlerin Suriye’deki konumu önemli bir etkene dönüşmüştür.

i) Suriye’de Kürtlerin taleplerinden vazgeçmesi değil, eşitlikçi bir anayasanın bileşeni olması savunulmalıdır.

İklim Krizi: Sosyalistler İçin Başlangıç Notları

İLKE BEREKETLİ

İklim değişikliği olgusu özellikle son on yıldır gündemimizin en önemli başlıkları arasında yer alsada henüz sosyalistler arasında yeterince kavrandığı, tartışıldığı ve üzerine çözüm önerileri getirildiği söylenemez. Bunda hiç kuşku yok ki neoliberalizmin kimlik siyasetleriyle ciddi darbe vurduğu sosyalist harekette emek-sermaye çelişkisi dışındaki mücadele başlıklarına karşı gelişen direncin etkisi bulunuyor. Ancak iklim değişikliğinin “iklim krizi”ne dönüşmesi, konuyla ilgilenmeyi “devrim sonrasına havale edilemeyecek” kadar acil ve yakıcı kılıyor. O halde yakından ele almamız gereken bu başlığa ilişkin temel kavramları ve yaklaşımları yerli yerine oturtarak işe koyulalım.

İklim krizinde ne nedir?

İklim değişikliği, 1992’de kabul edilen Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi’ne göre karşılaştırılabilir zaman dilimlerinde gözlenen doğal iklim değişikliğine ek olarak, doğrudan veya dolaylı biçimde küresel atmosferin bileşimini bozan insan etkinlikleri sonucunda iklimde oluşan değişiklik demektir. İklim değişikliğinin güncel yansıması ise küresel ısınmadır. Küresel ısınma,

Sanayi Devrimi'nden bu yana hızla artan insan etkinlikleri sonucunda atmosferde biriken sera gazlarının dünyayı daha fazla ısıtarak ortalama sıcaklığı arttırması olayıdır.

Bu tanımlar, dünya ölçeğinde genel geçer kabul gören tanımlardır, ancak biz bu tanımlara temelden bir itirazla başlayalım. İklim değişikliği ya da küresel ısınma bir tür olarak insanın etkinliklerine bağlı değildir. Öyle olsaydı küresel ısınmayı beş yüz yıl önce de gözlemliyor olabilirdik. Bu görüntüler, insanlık tarihinin belli bir dönemine, üretim ilişkilerinin özel bir biçimde düzenlendiği bir döneme denk gelmektedir. Bu da Sanayi Devrimi'nden günümüze kadar etkinlikleri üstel hızda artan kapitalist üretim ilişkilerinin egemen olduğu dönemdir. Öyleyse doğru tanım, iklim değişikliğini tüm insanlığa değil, kapitalizme mal eden tanımdır.

Buradan başka bir kavram ikilisine geçelim: Holosen ve Antroposen. Gezegenimizin yaklaşık 4,5 milyar yıllık tarihi bir jeolojik zaman çizelgesi üzerinde, yerkürenin jeolojik olarak biçimlendiği farklı dönemlere ayrılır. Buna göre yaklaşık 12.000 yıldır, son buzul çağıının ardından başlayan ılıman iklimli Holosen çağıının içindeyiz. Ancak bilim insanları geçtiğimiz yüzyılda iklim ve doğa üzerinde yarattığımız radikal tahribat ve dönüşüme bakarak artık insanın da bir jeolojik aktör olarak tarih sahnesinde yerini aldığını ve Antroposen çağına girdiğimizi öne sürüyorlar. Bu kavramlaştırma, yalnızca 150 yıl içinde dünyanın ortalama sıcaklığını 1 derecenin üzerinde arttırmaya neden olacak kadar etkili varlıklar olduğumuz düşünüldüğünde isabetli görünse de yine temelden bir itirazla devam edelim.

Küresel ısınmaya neden olan etkinliklerin tüm insanlığa mal edilemeyeceğini söylediğimiz gibi, aynı biçimde bu yeni çağın da Antroposen değil Kapitalosen olarak adlandırılması gerektiğini, yani kapitalizmin başat aktör olarak iklim ve doğa üzerinde radikal dönüşümlere neden olduğunu söylemeliyiz. Bir jeolojik çağ geçişinden söz edeceksek eğer, bu ancak Kapitalosen olabilir.

Çok dinamik bir süreçten geçtiğimiz ve gerçekleşen durum öngörülerden daha yıkıcı olduğu için iklim değişikliğiyle ilgili kavramlar kümesinin hızla güncellendiğini ve kimi kavramlarda değişikliğe gidildiğini görüyoruz. Bunların başında iklim değişikliğinin ken-

disi geliyor. Durumun aciliyetine ve çok yüksek önemine vurgu yapmak amacıyla bugün artık değişikliğin de ötesinde bir “iklim krizi”nden söz ediyoruz. “İklim Acil Durumu” ilan edip “İklim Değişikliği Eylem Planları”nı uygulamaya koymamızı gerektiren bir kriz dönemindeyiz. Benzer biçimde küresel ısınma kavramı yerini, sorunun ana kaynağının daha net ortaya koyulabilmesi amacıyla “küresel ısıtma”ya bırakmış durumda. Dünyamız kendi kendine ısınmıyor. Kapitalist etkinlikler, bu etkinlikler için gerekli kömür, petrol, doğalgaz, vb. fosil yakıtların harcanması sonucu atmosfere salınan karbon dioksit, karbon monoksit, vb. sera gazları gezegenimizi ısıtıyor.

Isıtma demişken, iklim değişikliği inkarcılarının sözde sav olarak kullandıkları bir konunun altını çizmek gerekiyor. İnkarcılara göre küresel ısın(-t)ma diye bir şey olsaydı, dondurucu soğuklarda, yoğun yağışlarda ve sellerde azalma görülmesi gerekirdi. Azalmanın aksine bu tip hava olaylarının daha sık görülmeye başlandığı gerçektir, ancak bu sıklık tam da iklim değişikliğinin aşırı hava olaylarını çağıran yapısına uygun olarak artmaktadır. İklimin radikal biçimde değişmesi, kutuplarda ılıman havanın oluşmasına, buzulların devasa kütleler halinde erimesine, eriyen buzulların kutuplardan iç kısımlara süzülerek ılıman okyanus akıntılarını soğutmasına, bu akıntıların geçtiği bölgelerde havayı soğutmasına neden olduğu gibi, doğal döngü içindeki hava olaylarının olağan seyrinden çıkıp kaotikleşmesine de yol açmaktadır. Bu nedenle ortalama sıcaklığın sürekli artmasına karşın bir yerde çölleşme yaşanırken bir yerde kutup soğuklarının yaşanması, yaz ortasında dolu fırtınasının görülmesi bilimsel olarak açıklanabilir ve iklim krizine karşıt bir sav olarak ileri sürülemezler.

İklim krizinin aşırı hava olayları yaratmasının dışında kimi şimdiden gözlemlenen, kimi de yakın gelecekte beklenen başka önemli sonuçları da var: Kuraklık, ormansızlaşma, tarım alanlarının yok olması, temiz su kaynaklarının tükenmesi, mercan adalarının ölmesi, kimi hayvan ve bitki türlerinin yok olması, buzulların erimesiyle yükselecek deniz seviyesinin kıyılarda yaşayan milyonlarca insanın göçe zorlaması, açlık, susuzluk ve savaşlar...

İklim krizine karşı mücadele yeni devrimler çağının “kucaklayıcı paradigması” olabilir. Dahası kapitalistlerin krizi fırsata çevirme oyununu iklim kriziyle birlikte lehimize çevirmek için koşullar uygundur. Bugün iklim krizinin yarattığı acil duruma karşı kitlelerin anti-kapitalist mücadeleyle harmonlanarak sistemi alaşağı etmesi işten bile değil.

İklim krizinin yaratacağı bunca soruna karşı alınabilecek önlemler “sürdürülebilirlik” başlığı altında toplanıyor. BM’nin 1987 yılında Çevre ve Kalkınma Komisyonu’nda yaptığı tanıma göre sürdürülebilirlik, gelecek nesillerin kendi gereksinimlerini karşılama olanağını ortadan kaldırmadan bugünün gereksinimlerini karşılamaktır. Oldukça popüler olan bu kavrama da çekinceli yaklaşmak gerekiyor. İklim değişikliğini kriz durumuna yükseltmiş kapitalist sistemin sürdürülemez ve sürdürülmemesi gereken bir yapı olduğu her geçen gün daha da netleşiyor.

Sosyalistler iklim krizine nasıl yaklaşmalı?

Temel kavramları tartışırken verdiğimiz ipuçlarından da anlaşılacağı üzere, iklim krizinin nedeni kapitalizmdir. İklim krizi sınıfsal bir sorundur ve sınıf mücadelesinin bir parçasıdır. Doğanın amansızca talan edilmesine, doğal kaynakların hızla tüketilmesine ve iklim krizine, sermayenin, kullanım değeri için değil değişim değeri için üretim yapması, toplumun değil pazarın gereksinimlerine göre işlemesi, sınırsız büyüme isteğiyle aşırı üretim ve tüketimi körüklemesi neden oluyor.

Yalnızca iklim krizinin nasıl doğduğu değil, onunla başa çıkmak üzere geliştirilen kimi sözde çözümler de sosyalistlerin bu krize nasıl yaklaş-

maları gerektiğine işaret ediyor. Örneğin 2005 yılında yürürlüğe giren Kyoto Protokolü, ülke başına karbon kotası belirleyip toplam karbon salımını belli bir düzeyin altında tutmayı hedefliyordu ancak sorunun temeline inmeyen bu protokol, günün sonunda büyük emperyalist ülkelerin, diğer ülkelerin karbon kotalarını satın almasına, karbon pazarının doğması ve karbon ticaretinin başlamasına, doğal bir element olan karbonun ve doğayı kirletme hakkının piyasada değişime giren bir metaya dönüşmesine neden oldu.

Bir diğer belirleyici nokta ise kapitalizmin sorumluluğu bireye yükleme çabası. İklim krizinin arkasındaki nedenlerin sorgulanmasını istemeyen düzen aktörleri, çeşitli reklamlar, haberler ve yayınlarla bireylerin gündelik sıradan eylemlerinin (peynir yemek, musluğu açık unutmak, lambaları boşa yakmak, vb.) ekolojik yıkıma neden olduğu algısını yerleştirmeye çalışarak kendi suçlarının üstünü örtüyor.

Sözün kısası iklim krizine karşı mücadele “kimlik siyaseti” denilerek küçümsenip göz ardı edilecek değil, sistemin teşhiri konusunda büyük olanaklar sağlayan önemli bir konudur. Anti-kapitalist ve anti-emperyalist mücadelenin bir parçası olarak sosyalistlerce sahiplenilmelidir. Birbirinden kopuk ve çoğunlukla düzen içi taleplere sıkışmış farklı çevre hareketlerini bir araya getirerek düzen karşıtlığına evriltmek sosyalistlerin görevi olmalıdır.

Kapitalizmin akıl dışılığının güncel bir kanıtı olarak önümüzde duran iklim krizine karşı mücadele yeni devrimler çağının “kucaklayıcı paradigması” olabilir. Bunu söylemek iddialı görünse de gerçekleşmesi olanaksız değildir. Dahası kapitalistlerin krizi fırsata çevirme oyununu iklim kriziyle birlikte kendi lehimize çevirmek için koşullar yeterince uygundur. Bugün artık bir ölüm-kalım sorunu haline gelmekte olan iklim krizinin yarattığı acil duruma karşı kitlelerin bir araya gelmesi ve anti-kapitalist mücadeleyle harmanlanarak sistemi alaşağı etmesi işten bile değildir.

Aslında altı yıl önce Gezi’de bunun küçük de olsa bir örneğini yaşadık. Kuşkusuz Haziran Direnişi’nde bütün mesele “3-5 ağaç” değildi ama 80 ile sızrayan o büyük halk ayaklanması en önce ve gerçekten de 3-5 ağacı korumak için başlamıştı. Doğanın talanı ve betonlaşmaya karşı duyulan isyan, tüm eksiklikleri ve hatalarına

karşın ülke tarihinde yaklaşık 15 gün süren büyük bir başkaldırı deneyimini bize yaşattı ve geleceğe ilişkin önemli dersleri ardında bıraktı.

Çözüm için zaman daralıyor

İstatistiklere göre 20 büyük enerji şirketi tüm karbon salımlarının üçte birinden¹, en büyük 100 şirket ise tüm sera gazı salımlarının %71'inden² sorumlu. Sorunun bireylerden kaynaklanmadığı sayılarla ortada. Mevcut üretim ilişkileri var oldukça şirketler bu tablodaki sayıları büyütmeye devam edecek ve iklim krizine kalıcı bir çözüm bulamayacağız. Ancak zamanımız daralıyor. En geç yüzyılın sonuna kadar ortalama sıcaklık değişimini 1,5 derecenin altında tutmalıyız ki öngörülen felaket senaryoları gerçekleşmesin.

Bu hedefe yönelik olarak 2016 yılında BM öncülüğünde Paris Anlaşması imzalandı ve katılımcı ülkelerden “gönüllü” karbon katkı planlarını sunarak karbon salımlarını azaltmayı taahhüt etmeleri istendi. Eldeki veriler, anlaşmayı onaylayan 187 ülkenin azaltım planları harfiyen uygulansa bile ortalama sıcaklığın 3 derece artacağını söylüyor³. Görüldüğü gibi ne Kyoto Protokolü bir çözümdü, ne de Paris Anlaşması bir çözüm olacak.

Kimi kesimler, karbon tutucu özelliği olan teknolojik icatların iklim krizine çare olacağını öne sürüyor. Sorun teknolojik yetersizlikten kaynaklanmadığı için teknolojik ilerlemelerden de çözüm beklenemez. Bugün fabrikalardan çıkan zehirli gazları filtreleyecek araçlarımız bulunduğu halde bu teknolojik sistemler şirketlere ek mali yük getirdiği için kurulmuyor ya da işletilmiyor.

İklim krizine kesin çözüm kapitalizmin sonlandırılmasıdır. Buna giden yolda yükseltilecek en somut talep ise sanayi ve lojistik etkinliklerinde fosil yakıt kullanımının azaltılması değil, hemen şimdi ve tamamen durdurulmasıdır. Ancak bu sayede sıcaklık artışı kontrol altına alınabilir ve küresel ısıtma durdurulabilir.

1 <https://www.theguardian.com/environment/2019/oct/09/revealed-20-firms-third-carbon-emissions>

2 <https://www.activesustainability.com/climate-change/100-companies-responsible-71-ghg-emissions/>

3 https://climateactiontracker.org/documents/507/CAT_2018-12-11_Briefing_WarmingProjectionsGlobalUpdate_Dec2018.pdf

Sosyalist geleceği nasıl kurguluyoruz?

İklim krizini bugün sonlandırmak kadar gelecekte bir daha yaşanmamasını sağlayacak düzenlemeleri de şimdiden planlamak, önümüzde kurucu bir görev olarak duruyor.

Bugüne kadar Marx'ın çevre sorununu es geçtiği ve doğanın sömürsünü emeğin sömürüsü kadar önemsemediği, dolayısıyla sosyalizmde de ekolojik düşünüşe yer olmadığı üzerine çokça yazıldı, ancak bu iddialarda herhangi bir haklılık payı bulunmuyor. 19. yüzyılda ekolojik yıkım henüz bugünkü boyutlara ulaşmadığından doğal olarak dönemin düşünürleri için çevre sorunları öncelikli mücadele başlığı değildi. Bu gerçekliğe karşın Marx ve Engels'in farklı eserlerinde insan-doğa-sermaye ilişkisi üzerine önemli saptamalar ve öngörüler bulunuyor. Örneğin Engels, İngiltere'de Emekçi Sınıfın Durumu eserinde kapitalistleşmenin yarattığı çevre ve hava kirliliğine, buna bağlı olarak işçilerin maruz kaldıkları sağlıksız yaşam koşullarına çarpıcı biçimde dikkat çekiyordu. İnsanın toprakla ve doğayla ilişkisinin kesilmesine neden olan kapitalizmin metabolik yarılmaya neden olduğunu Kapital'de belirten Marx da ekolojik sorunların temelini işaret ediyordu.

Kâr ve değişim değeri odaklı kapitalist üretim anlayışının tersine geleceğin sosyalizmi, tanımı gereği toplumun gereksinimlerini karşılamaya yönelik, kullanım değeri odaklı, merkezi planlamayla belirlenen, fosil yakıtlardan arındırılmış üretimi temel alacak. Doğa üzerinde egemenlik kurmak yerine insanın doğanın bir parçası olduğu bilinciyle insanı ve doğayı önceleyen yeni üretim ilişkilerini kuracak.

Hedeflenen bu olsa da geçmiş sosyalizm deneyimlerine baktığımızda gerçekleşenin tam da bu olmadığını görüyoruz. Kapitalist dünyada ayakta kalma mücadelesi veren 20. yüzyıl sosyalist ülkeleri, artıları ve eksileriyle değerlendirilebilir. Ancak geçen yüzyıl için anlamlı olabilecek kalkınmacı anlayışın, yarının toplumlarının gereksinimi olup olmadığı sorusu tartışılmayı hak eden bir sorudur. Bu tartışmayı şimdilik bir yana bırakarak iklim krizine giriş yaptığımız bu yazıyı burada noktalayalım.

Gençlik Mücadelesinde Devrimci Bir Arayış:

İhtiyaçtan Çözüm Öğrenci Sendikası

GENÇLİK BÜROSU

Gençlik mücadelesi konusunu ele alan bir yazıya başlamadan önce bir kolaylık ve zorluktan bahsetmek gerekmektedir. Kolaylık dediğimiz, sosyalist hareketin harcadığı enerji karşılığında en kolay geri dönüş aldığı alanın gençlik alanı olmasıdır. Zorluk ise karşımıza bir paradoks biçiminde çıkmaktadır: Tarihin tüm dönüm noktalarında özgünlüğünü ortaya koyan gençlik üzerine sosyalist hareketin ürettiği “teorik” kaynak çok azdır.

Bu kaynaksızlık durumu, gençlik tartışmalarının farklı cephelerden gelişiminin en büyük engeli olarak karşımızda durmaktadır. Bu yazıyı da bu iki durumun oluşturduğu zeminde ele almaya çalışacağız.

Farklı cephelerden ele almamızın başlıca sebebi, tarih boyunca egemen olan gençlik tartışmalarının günlük ve örgütsel ihtiyaçlar bağlamına sıkıştırılarak tartışılmasına bir son verme isteğidir. Bizim yapmaya çalışacağımız gençliği farklı boyutları ile ele alarak bütüne etki edecek bir gençlik politikasını ortaya koymaya çalışmaktır.

Farklı cephelerden: Gençlik nedir, ne anlam taşımaktadır?

Gençliğin tanımına geçmeden önce gençlik kategorisinin tarih sahnesine çıkışı ve tarihte bir aktör olarak yerini almasına değinmek gerekmektedir.

Ulus-devletlerin kuruluşuna kadar tarihin sayfalarına yazılmaya değer gençlik hareketlerinin olmaması bir tesadüf müdür? Tersinden, burjuva devrimlerinden başlayarak her toplumsal değişim döneminde gençliğin dinamizminin bütüne etkide bulunması o dönemin kuşaklarının bir kolektif başarısı mıdır?

Bu sorular, kuşakların etkisizliği veya becerikli olmaları ile tartışılabilir bir durum değildir. Phillippe Aries, çocukluk tarihi üzerine yapmış olduğu araştırmalarda bugün bildiğimiz anlamda sosyal bir kategori olarak çocukluğun Ortaçağ'da Avrupa toplumlarında görülmediğini ve o dönemde çocukların daha çok “yetişkinlerin minyatürü” olarak algılandıklarını ileri sürer. Çocukluğun bir kategori olarak var olmadığı bir düzende gençlikten bahsedilmesi de olanaksızlaşır. Gençliğin ortaya çıkmak için burjuva devrimlerini ve kapitalist üretim ilişkilerinin egemen olmasını beklemesi gerekmektedir.

Peki, kapitalist üretim ilişkilerinde geçmiş dönemlerden farklı olan ve gençlik kategorisinin ortaya çıkmasına neden olan neydi? Bizim için kritik olan nokta burasıdır.

Kabaca ifade edersek, geçmiş dönemden temel fark köleliğin yerine ücretli çalışmanın süreç içerisinde egemen olmasıdır. Ama gençliğin tarih sahnesine çıkması için bu kadarı da yeterli olmayacaktır. Engels'in, İngiltere'de Emekçi Sınıfların Durumu'nda belirttiği gibi, çocuklar hala üretimin bir parçası durumundadır. Bu süreçte ortaya çıkan nitelikli işgücü ihtiyacı, eğitim ve öğretimi elitlerin ellerinden almak zorunda bıraktı. Bu süreçte devam eden toplumsal mücadelelerin etkisiyle, çocuk işçiliği konusunda kazanılan mevziler ve modern eğitim sisteminin egemen olması sonucunda gençlik kısa zaman aralıkları ile dünyanın bir çok yerinde siyasi ve toplumsal bir kategori olarak ortaya çıktı.

Geldiğimiz nokta itibariyle gençliğin tanımını yapmak, yazının

devamında gençlikten ne anladığımızı ortaklaştırmak açısından daha sağlıklı olacaktır: *Gençlik, bireyin çocukluktan yetişkinliğe geçişi sürecinde, kapitalist üretim için hazırlandığı, formasyon kazandırıldığı, proleterleşmeye uygun yeterlilikler edindirildiği ara dönemdeki yaşantı evresidir.*

Son derece genel olan bu tanımı derinleştirmek için birkaç soruyla ilerlemek faydalı olacaktır.

1. Gençliği tanımlarken belirli bir yaş aralığı (17-25) mı esas alınmalıdır, yoksa belirli bir öğrenim durumu (lise-üniversite) mu esas alınmalıdır?

Yapmaya çalıştığımız şey sosyoloji veya psikoloji alanlarına özgü bir tasnifleme olsaydı, hem verilerimiz hem de sonuçlarımız oldukça farklılaşırdı. Ancak bizim burada yapacağımız tasnif, sınıf mücadelesinin genel çerçevesi içinde gençlik hareketinin rolüne dayanmaktadır. Konuya bu şekilde yaklaştığımızda, birçok deneyim ve ampirik veriye sahip olduğumuz görülmektedir.

Gençlik mücadelesi dendiğinde kuşkusuz ilk başta üniversite öğrencilerinin mücadelesi akla gelmektedir. Bunun başlıca nedeni, Türkiye’de ve tüm dünyada değişim dönemlerinin başlangıcında ve başkaldırı dönemlerinde üniversitelerde oluşan ve çok etkili olan siyasal enerjidir.

Bu enerjinin oluşmasında her dönem farklı nedenler öne çıkmıştır. Nedenler farklılaşsa da belirgin ortak noktalar da saptanabilmektedir ve bunların ayırdına varmak günümüzün gençlik mücadelesini anlamlandırabilmek için son derece önemlidir.

-Burjuva iktidarların yıllardır devam eden ağır saldırıları sonucunda eğitim içeriksizleştirilmiş ve her şehre bir “üniversite” kurarak öğrenci kimliği değersizleştirilmiş olsa dahi akademi alanı toplumun aydınlanmaya ve değişime en açık olan alanı olma özelliğini korumaktadır.

-AKP iktidarının akademi alanını tümüyle imha etmesine ve ilerici değerleri tasfiye etmesine rağmen, yeni kuşaklarda AKP destekçiliğinin istenen seviyelere çıkarılamaması, hatta AKP’nin gençlik içerisindeki oyunun sürekli düşme eğiliminde olması yukarıda ifade ettiğimiz aydınlanmacı karakterle ilişkilidir.

-Neoliberal düzende üniversite eğitimi giderek üretimin ihtiyaçlarına uygun işgücü yetiştirme pratiğine indirgense de öğrenci kimliğinin kültürel gelişime, kentliliğe, çağdaş değerlere yakınlığı gençlik içerisinde yarı-aydın niteliklerin serpilmesine neden olmaktadır.

-Özellikle öğrencilik yılları gençlik içerisinde yaşam beklentilerinin yüksek olduğu ve topluma karşı sorumluluk duygusunun gelişkin olduğu yıllardır ve bu niteliklerin bir sonucu olarak gençlik dinamizmine yaslanan mücadeleler etkili ve sarsıcı olabilmektedir.

Özetle, yukarıda saydıklarımız gençliği bir yaş aralığı olarak değil de öğrencilik durumu olarak tanımlamamızı gerektirmektedir. Genç nüfusun önemli bir bileşeni olan genç işçiler ise, işçi sınıfının en dinamik ve devrimci bilince yakın kesimini oluşturmaktadır. Dolayısıyla, genç işçilerin örgütlenmesi ve mücadeleye sevk edilmesinde gençlik yapılanmalarının yerine partinin ve diğer sınıf mücadelesi aygıtlarının öne sürülmesi gerekmektedir. Bu nedenle, gençlik mücadelesi kavramını kullandığımızda lise ve üniversite öğrencileri tarafından temsil edilen bir dinamizm kast edilmektedir.

2. Gençliğin doğası gereği bir eğilimi var mıdır? Tarihin değişim noktalarında özgün rol oynamasının kaynağı gençliğin doğası mıdır? Gençliği dinamik kılan nedir?

Sosyalizm ve devrim için yürütülen mücadelelerde öğrencilerin yürüttüğü gençlik mücadelesinin her daim özel bir rolü ve dinamizmi olduğu bilinmektedir. Dolayısıyla, gençlik mücadelesi devrimci mücadelenin bütünü içerisinde önemli bir birikimin ve deneyimin de taşıyıcısıdır. Peki, genç olmanın doğasında devrimciliğe evrilebilecek bir muhaliflik mi vardır?

Marx'ın Ekonomi Politikin Eleştirisine Katkı'nın ünlü önsözündeki "insanların varlığını belirleyen şey, bilinçleri değildir; tam tersine, onların bilincini belirleyen, toplumsal varlıklarıdır" sözünü referans aldığımızda, gençliğe indirgemeci bir yaklaşımla tarih dışı bir "özbilinç" yakıştırmamak gerektiği görülmektedir. Ancak tarihsel sürecin belirleyiciliği altında, gençlik yılları ve bu yıllarda edinilen deneyimler belirli kodların ve yakınlıkların olduğu yıllardır. Örneğin, gençlik, her tarihsel dönemdeki çelişkilerin ve çatışmaların bilincine varmakta en hızlı davranan toplum kesimlerinden

olmuştur. İkincisi, gençlik yılları bireyin egemen sistem ve onun kurallarıyla en fazla çatıştığı yıllardır ve bu dönemde edinilen mücadeleci kimlik gençlik mücadelesinin en önemli güç kaynaklarından. Buradaki esas sorun, gençliğin bir doğası olup olmaması veya doğası gereği mücadeleye atılıp atılmaması değil, gençlik yıllarının kazandırdığı olumlu özelliklerin tutarlı bir siyasal ve örgütsel çizgi ile bütünleştirilmesidir. Sosyalist hareketin gençlik içerisinde yüksek düzeyde örgütlenebildiği ve gençlik mücadelesinin toplum çapında etki sahibi olabildiği dönemler de bu bütünleşmenin sağlanabildiği dönemlerdir.

Bu açıdan bakarsak, gençliğin, belirli toplumsal kod ve yatkınlıkların yerleşiklik kazandığı bir süreç olduğunu ve tam da bu süreç içerisinde gençliğe olabilecek en kapsamlı müdahalelerin yapılması gerektiğini kavramamız gerekmektedir. Gençliği doğası gereği mücadeleye atılacak bir kesim olarak gören romantik yaklaşımların tersine, gençliği, siyasal ve örgütsel çizginin benimsetileceği, pratik olarak eyleme sevk edilmesi ve organik biçimde sınıf mücadelesiyle bağlantılı kılınması gereken bir kesim olarak tarif etmek en doğrusudur.

3. Gençliğin sosyalist hareket için önemi nedir? Tarihte önemli roller oynamasına rağmen sosyalist hareket içerisindeki rolü neden sürekli sancılı olmuştur?

İhtiyaçların saptanması ile iradenin sergilenmesi bir ve aynı sürecin parçalarıdır. Gençlik mücadelesinde de Öğrenci Sendikası ihtiyacın saptandığı yerde irade gösterilmesi noktasına oturmaktadır. Bu bakımdan Öğrenci Sendikası mutlak veya kusursuz bir araç değildir, siyasal değişimler ve tecrübelerle çeşitli yönlerden sivriltilmeyi beklemektedir.

Sosyalist harekette gençlik konusunda sık sık yapılan temel yanlış, gençlik politikalarının sürekli olarak dar örgütsel çekişmeler perspektifinden hareketle kurulmasıdır. Bu yanlışın sonucunda iki tür eğilim doğmaktadır: Birincisi, kendi gençliği üstünde bir yönetme iradesi kurmaya çalışan ve gençliğin özgün kimliğini kendisine tehdit olarak gören bir tür statükoculuk. İkincisi ise, statükoculuğa bir tepki olarak ortaya çıksa da kısa sürede gençliği sınıf mücadelesinden ve bütünlüklü siyasal perspektiften koparan, haliyle tepki gösterdiği örgütsel yaşamın ve statükoculuğun bir benzerini kendi içinde üreten bağlantısızlık.

Oysaki bu tartışmanın konusu, gençliğin o andaki sosyalist hareketin hangi ihtiyaçları doğrultusunda bir çalışmaya yapacağı veya ne tür bir çalışmanın “nesnesi” olacağı değildir. Bizce yapılması gereken, yukarıdaki iki uca savrulmadan, gençliği sınıf mücadelesinin o andaki ihtiyaçlarıyla ve parti siyasetinin tarihsel-güncel doğrultusunu tatbik edip güçlendiren bir tarzla pratiğe koşturaktır. Böylesi bir yaklaşımın kaçınılmaz çıktıları da olacaktır kuşkusuz ve yeni bir anlayışla ele alınacak gençliğin mücadele örgütünün kurulması ihtiyacının belirmesi bu çıktıların başta gelenidir.

Günümüzün gençliği, gençliğin mücadele örgütü: Öğrenci Sendikası

Sosyalist harekette hayli kalıcı bir yer edinmiş olan şabloncu, ezberci anlayış, gençlik mücadelesinin güncel ihtiyaçlarını tartışırken sık sık tanık olduğumuz bir yaklaşımdır. Partimizin sosyalist hareketteki yerinin en özgün boyutlarından biri ise, bu yaklaşımlara belirgin bir mesafe koyması ve kendisini bu zeminden kurtarmak için güçlü bir irade göstermesidir. Yani, ihtiyaçların saptanması ile iradenin sergilenmesi bir ve aynı sürecin parçalarıdır.

Gençlik mücadelesi alanında da Öğrenci Sendikası bizim için ihtiyacın saptandığı yerde irade gösterilmesi noktasına oturmaktadır. Bu bakımdan Öğrenci Sendikası mutlak veya kusursuz bir araç değildir, siyasal değişimler ve tecrübelerle çeşitli yönlerden sivriltilmeyi beklemektedir.

Bu zamana dek, gençlik siyasetindeki iki temel mücadele başlığı siyaset alanına tepkinin önünü açan özgürlük sorunları ve okulları

bir mücadele alanı haline getiren öğrenci haklarıydı. Hatta, gençlik örgütlerinde hangisinin ağır bastığı, örgütün karakterini de belirlemekteydi ve özellikle 2000'lerden itibaren arada bir denge kurmak gençlik örgütleri için giderek zorlaşmaktaydı.

Öğrenci Sendikası tartışmaları ise geleceksizliğin ilk iki başlık kadar büyük olduğunun kabulüyle başladı. Çünkü neoliberal düzende 2008 Krizi ardından yaşanan süreçte, var olan iktisadi formasyon tekrardan bir istikrar oluşturmak konusunda tıkanmıştı. Türkiye özelinde yaşanan gelişmeler de istikrarsızlığı daha da keskinleştirmiş, işsizlik (özellikle de genç işsizliği) Türkiye'nin standart olgularından biri haline gelmişti. Bununla birlikte yeni mezunların istihdam sayıları ile üniversitelerin aldıkları öğrenci sayısı arasındaki açının artışı da bu dinamiği doğuran önemli etkenlerden birisidir. Özet olarak, öğrenci hakları ve öğrenci sorunlarına, geleceksizlik ile bağlantılı tartışmalarla sınıfsal bir aşıda bulunmuş olduk.

Gençlik mücadelesine sınıfsal bir aşı yapma fikri de bir yandan ihtiyaçların ürünüydü, çünkü gençlik, kapitalizmin tarihi boyunca görülmemiş bir proleterleşme sürecinden de geçmektedir bugün. Bu proleterleşme halinin sonucu ise gençlik mücadelesinin geçmişe göre daha sınıfsal, sınıf mücadelesinin ise geçmişe göre daha genç olmasıdır.

Öğrenci hakları ve özgürlük sorunlarının da gençlik mücadelesinde hala işler iki dinamik olması, kapitalizmin otoriterleşen ve baskısını gündelik hayatlarda da hissettiren yapısıyla doğrudan ilişkilidir. Dolayısıyla, bugüne dek gençlik örgütlenmesinde bilerek ya da bilmeyerek en çok beslendiğimiz damar olan devrimci demokratlık, hala bizim için değerlidir. Ancak Öğrenci Sendikası'nın amacı, devrimci demokrat damar taşıyanlar dışında da gündelik hayatlarına kadar inen sorunlarla mücadele etmek için yeterince sebebi olan gençlikle bir araya gelebilmektir. Bu şekilde, bir kitle örgütü olmasının dışında özellikle geleceksizlik başlığıyla da Öğrenci Sendikası'nın hitap ettiği ve temsilciliğini kazanmak istediği kitle geniş öğrenci toplamlarıdır.

Öğrenci Sendikası'nın iki temel örgütsel modeli vardır. İlki geleceksizlik temasıyla daha çok kesişen sektörel (fakülte ya da bölüm bazlı) örgütlenme, ikincisi ise yatay (mekânsal) örgütlenmedir. An-

cak Öğrenci Sendikası kampanyalar ile öğrenci toplama içerisinde güncel gelişmelerin önünü açtığı yollarda da ilerlemeye çalışmayı amaçlar. Hepsini bir kesede bağlayacak olansa, Öğrenci Sendikası'nı kariyerizme ve eğitim kurumlarının ürettiği sorunlara alternatif üretme derdinde olan, dayanışmacı karakterli bir mücadeleye oturtmaktır. Öğrenci Sendikası gençlik adına talepler üreterek, toplumsal baskı yaratmaya çalışarak, geniş kitleleri arkasına almanın yollarını kovalayarak mücadele etme amacındadır.

Bu amaca paralel şekilde, güncel propaganda araçlarına uygun, kapsayıcı bir dil kullanmak önem verilen konularımızdır. Öte yandan siyasi ve kültürel bir mücadele vererek, iletişime geçilen kitlelerin karakterini değiştirme çabası asla gözden çıkartılacak bir tutum değildir.

Öğrenci Sendikası, mücadelenin farklılaştırılmış kulvarlarını birleştiren bir mücadele örgütü olarak kendini ortaya koymaya hazırlanmaktadır.

Bu hedef doğrultusunda atılacak her adımla birlikte yeni deneyimler edineceğimiz, mevcut sorunlarımızın yanı sıra farkında olmadığımız kısıtlarımızı göreceğimiz, sürekli biçimde özgün sorunlarla karşılaşacağımız kesindir.

İrademize ve parti siyasetimize en çok ihtiyaç duyacağımız yer de işte tam burasıdır. Tüm boşluklarımız, eksiklerimiz, hatalarımız ancak kendisini ortaya koyacak mücadele zeminine kavuşmuş bu irade ve siyasi akıl sayesinde çözülebilecektir.

Kapitalizmin Krizi Derinleşirken Kısa Bir Gelecek Tartışması

ATAKAN YILMAZ

Kapitalizmin içinde bulunduğu yapısal kriz derinleşerek artmaya devam ediyor; küresel iklim dengesizliği, sıcak savaş, dünyanın her yerinde baş gösteren ekonomik kriz bütün dünyada bir isyan dalgası başlatmış durumda. “İşgal Et” eylemlerinden Sarı Yeleklilere ve Şili’ye dek uzanan isyan dalgasının kökeni aynı yere dayanıyor. Ülkeden ülkeye gündemleri ve mücadele tarzları değişse de temel sorun ortak: Yüzde 1’in büyük zenginliği için kurban edilen yüzde 99.

Son yıllarda ve bu satırların yazıldığı tarihlerde bile dünyanın pek çok yerinde toplumsal ayaklanmalar devam etmekte. Her somut örneğin kendi somut koşullarına göre değerlendirilmesi gerekse de temelde ortaklaştığı görülüyor. Genç işsizliği, savaşlar, ırkçılık, ekolojik problemler gibi neoliberal politikaların sonuçlarının bütün dünyaya yansımaları ve herkesin ortak problemi haline gelmesi söz konusu. Kapitalizm bu krizden çıkmanın yolunu daha fazla otoriterleşmekte ararken, dünyanın bir çok yerinde bu eğilime uygun -Trump, Duterte vb.- liderler ortaya çıkmış veya sağ aktörler -Le Pen, Vox- yükselişe geçmiş durumda.

İçerisine maddi olamayan emek, maddi emek, ekoloji, LGBTİ+ gibi birçok kimlik girmesine rağmen Çoklukçu sadece bu kavramlarla açıklamak olası değil. Çokluk bu kimliklerin hiçbirisi tarafından temsil edilmezken bu kavramların hepsini temsil ediyor. Negri ve Hardt'ın Çokluk kavramı bütün esneklik sınırlarını zorlayan muğlak tanım olarak önümüze çıkıyor.

Neoliberal politikaların miadını doldurduğu, daha fazla bu şekilde devam edemeyeceği, müdahale edilmezse dünyayı büyük bir felakete götüreceği neredeyse herkes tarafından kabul edilen bir gerçek. Peki kapitalizmin alternatifi var mı? Kapitalizm nasıl son bulacak? Son yıllarda bu sorular tekrar gündeme gelmiş durumda. Sosyalizmin dünyada güç kaybetmesi ve neoliberal politikaların “büyük kudreti” ile zaferini ilan ettiği ve “başka bir alternatif yok” tezini dayattığı bir dönem ortadan kalkmış gibi görünüyor. Bugün kapitalizmin alternatifsiz olmadığı, kapitalist krizin kaçınılmaz bir gerçek olduğu tekrar “keşfedilmiş” olsa da kapitalizmin sonunun nasıl geleceği tartışmaları hala sağlıklı yürütülememekte. Özellikle 2. Dünya Savaşı'ndan sonra ortaya atılan ve “devrim perspektifinden” uzaklaşan, Marksizm'i kaba bir biçimde “ekonomi merkezci” olarak gören yaklaşımlar bugün hala kendisini göstermektedir. Bu tartışmalarda Marksizm'den belirli ölçülerde etkilendiği görülen ama Marksist sayılamayacak iki çizgi kendisini gösteriyor. Birincisi, Yeni Toplumsal Hareketler Okulu; ikincisi de Çokluk kavramı eksenindeki çözümlemeleriyle ve son kitapları Meclis ile Negri-Hardt'ın temsil ettiği çizgi. İki çizgi de Marksizm'e farklı noktalardan eleştiriler getirirler de eleştirinin temelini ortak olduğu kanısındayım.

Yeni Toplumsal Hareketler Okulu temsilcilerinin ve Negri-Hardt'ın Marksizm'e ortak -ve temel- eleştirileri sınıf yaklaşımı olarak kendisini gösteriyor. Yeni Toplumsal Hareketler Okulu, işçi sınıfının toplumsal egemenliğini kaybettiğini söyleyerek emek mücadalesinin "geçersizliğini" ilan ederken; Negri-Hardt ise öncülüğe karşı açtıkları isyan bayrağını ilk olarak işçi sınıfının devrimdeki öncü rolüne yöneltiyorlar. Her iki yaklaşım, Marksizm'in ekonomi odaklı yaklaşımına karşı kültürel mücadele alanları ve sivil toplum merkezli bir yaklaşım sergilemiş oluyor. Ayrıca işçi sınıfının egemenliğinden kopuş, devrim fikrinden kopuşu da beraberinde getiriyor. Özetle, özel mülkiyete son verilmesi -artık- kapitalizmin yarattığı sorunların bütününe gidermesi anlamına gelmiyor. İddia edildiğine göre kapitalizm, yeni sorunlar ve yeni toplumsal hareketler yaratmıştır. Sosyalistlerin de bunlara odaklanması gerekmektedir.

Yeni Toplumsal Hareketler Okulu ve Negri-Hardt'ın Meclis'i

Yeni Toplumsal Hareketler Okulu, özellikle 1980'li yıllarda etkisini gösteren Avrupa merkezli ve kültürelci bir yaklaşım olarak karşımıza çıkıyor. Toplumsal sınıf analizinin günümüzdeki açıklayıcılığını sorgulayan bu okul, yeni toplumsal hareketleri sınıf mücadelesi alanının dışında ve kent hakkı, ekoloji, kurum ve otorite karşıtlığı, ırkçılık karşıtlığı, yerelcilik ve azınlık hakları mücadelesi gibi alanlarda faaliyet gösteren hareketler olarak tanımlamıştır.¹ Bu okula göre emek mücadelesi artık temel mücadele olmaktan çıkmış, mücadele alanı kültürel dinamiklere, sivil toplum alanına kaymıştır. Artık "temel çelişki" değil insanların yaşam dünyalarında ortaya çıkan birden fazla çelişki vardır.

Okulun en önemli temsilcilerinden olan Habermas'a göre keskin ayrışma bürokrasi ve Yaşam-Dünyası arasında gerçekleşmektedir. Yaşam-Dünyası, aile ve topluluk ilişkileri ile "sivil" kültürel değerlerin bütününe yansımaktadır. Bürokratik devlet mekanizmaları ise, doğaları gereği Yaşam-Dünyası (sivil toplum) alanını kültürel

1 Efe Can Gürcan: Küresel Kapitalizmin Krizi, Sınıflar ve "Yeni" Toplumsal Hareketler, Praksis No: 50, s. 75

fakirleşme ve sömürgeleştirmeye maruz bırakmaktadır.² Bugün temel çatışma noktası Yaşam-Dünyası olduğuna göre sosyalistler fabrikaları ve mavi tulumlu işçi aramayı bırakmalı ve sivil toplum mücadelesi vermeli.

YTHO'nun bir diğer önemli temsilcisi ve kurucularından sayılan Touraine ise yine fabrika ve işçi sınıfının kapitalist toplumdaki ağırlığını kaybettiğini, bugün modern kapitalist toplumları belirleyen niteliğin sanayi ötesi bir bilgi çağı olduğunu söylüyor. Burada tanımlardan uzaklaşmanın ve iki kavram üzerinde durmanın yararı olacak: Sivil toplum, sanayi ötesi bilgi toplumu. Bu iki kavram, bugün yapılan tartışmalarda sürekli gördüğümüz ve “Marksizm dışı” kuramların yaslandığı temel kavramlar olma özelliğine sahip. Touraine'nin “büyük öngörüsü”(aynı zamanda Yeni Toplumsal Hareketler Okulu'nun temel yaklaşımları) bugün her yerde kanıtları bulunan bir gerçek olarak önümüze sunulmakta. Endüstri 4.0, sosyal medya, iletişim teknolojilerinde var olan gelişmeler...

Bugün kültürel hareketlerin yaslandığı ve kapitalizmin yıkılması için gerekli öznelere doğuran yerler olarak buralar görülmekte. Bundan 200 yıl önce bir fabrika nasıl kapitalizmin mezar kazıcılarını yaratıyorsa, bugün bilişim teknolojisi ve sosyal medya aynı görevi görmektedir. Bilişim alanının herhangi birisinde çalışan, çalıştığı alanın nitelikli iş gücüne ihtiyacı olduğu için bir fabrika işçisine göre üretimden tam anlamıyla ‘yabancılaşmamış’ yani özne haline gelmiş bir birey bugün kapitalizm için mezar kazıcı konumdadır. Bu bireylerin geçmişe göre bilgiye çok çabuk ulaşabilme ve sosyal medya sayesinde dünyanın herhangi bir yerindeki mücadele deneyimini çok kısa sürede öğrenip kavrama gibi bir avantajı da vardır. Bu durum ve endüstri 4.0 ile üretimde emek gücünün tasfiyesi işçi sınıfının devrimci rolünün sonunu getirmiştir.

Yeni Toplumsal Hareketler Okulu’nu günümüzde de “yeni” yapan bu tezleri burada kesip Negri-Hardt ile kaldığımız yerden devam etmekte yarar var. Antonio Negri ve Michael Hardt 2000’li yılların başından bu yana ortaya attıkları İmparatorluk, Çokluk, maddi olmayan emek gibi kavramların doğruluklarını son yıllarda gerçekleşen toplumsal hareketlilik içinde gördüğünü savunan düşünürler

2 a.g.e., s. 76.

arasında. Peki nedir bu Çokluk? Neden işçi sınıfının devrimci rolü Çokluğa geçmiştir?

Negri ve Hardt'a göre 1970'lerin başlarında, hakim ülkelerde Fordist endüstriyel üretim tarzını ciddi krizlere sürüklemiş mücadeleler karşısında, sermayenin yanıtı fabrikalarda isyankar işçilerin yerine otomasyondan ve robot teknolojisinden yararlanmak, üretimi fabrika duvarlarının ötesine toplumun geniş kesimlerine yaymak için bilgi ağlarını kullanmaktı.³ Böylece üretim sürecinde post-modern çağa adım atılmış oldu. Modern çağda üretim esas olarak maddi üretime dayanırken (sanayi, tarım vb.) post-modern çağda üretimin esas dayandığı nokta maddi olamayan üretimdir (bilgi, iletişim, kodlar vb.). Bu üretimin işçileri ise bilgi-işçileri ve hizmet sektörü çalışanlarıdır.

Artık fabrikalarda elde edilemeyen kar oranları, toplumsal alanın her köşesini de işe koşmayı başaran post-modern çağ ile tekrar yakalanmaya çalışılmaktadır ve girilen bu yoldan geri dönüş yoktur. Şimdi bu vahşi geçit töreninin sonunda sahneye muzaffer bir edayla, fabrikalardaki otomasyonu ve toplumun, üretim tarzlarının, yaşam formlarının dijitalleşmesini yan yana getiren bilgisayarlar ve dijital ağlar girmektedir.⁴

Kabuk değiştiren kapitalizm onu yıkacak öznenin de değişmesine sebep olmuştur. Artık kapitalizmi yıkacak tek özne Çokluktur. Negri ve Hardt Çokluk kavramını bir sınıf olarak hem görüyor hem görmüyorlar, Çokluğu iktidar karşıtı olan her öznenin içine girdiği heterojen bir yapı olarak tarif ediyorlar. Yukarıda da bahsedildiği gibi, Negri ve Hardt'ın karşı çıktığı ilk "iktidar" işçi sınıfı ve onun tek devrimci sınıf olma özelliğidir. Çokluğun içerisine maddi olamayan emek, maddi emek, ekoloji, LGBTİ+ gibi birçok kimlik girmesine rağmen Çokluk kavramını sadece bu kavramlarla açıklamak olası değil. Çokluk bu kimliklerin hiçbirisi tarafından temsil edilmezken bu kavramların hepsini temsil ediyor ve post-modern çağın içerisinden doğuyor. Görüldüğü üzere Negri ve Hardt'ın devrimci rol atfettiği Çokluk kavramı bütün esneklik sınırlarını zorlayan muğlak tanım olarak önümüze çıkıyor.

3 Micheal Hardt-Antonio Negri: Meclis, Çeviren: Akın Emre Pilgir, Ayrıntı Yayınları, 2019, İstanbul, s. 161.

4 a.g.e., s. 162.

Peki bu devrimci/değiştirici Çokluk kapitalizmin sonunu nasıl getirecek? Negri ve Hardt'ın burada sunduğu ve -sanırız- Gezi, Wall Street, Şili gibi eylemleri bir "mevzi" olarak gördükleri kavram, toplu çıkış; Çokluğun, yani emek gücünün sermaye ile olan bağıını koparması anlamına geliyor. Çokluk, sermaye ilişkileri ile bağlarını keserek düzen içinde alternatif özerk bölgeler yaratmalı; dolayısıyla toplu çıkış, biyo-politik emek-gücünün üretkenliğinin reddi değıl, tersine onun üretici kapasitelerine sermaye tarafından konulan ve kısıtlayıcılığı giderek artan engellerin bir reddidir.⁵ Her türlü iktidara karşı çıkan, yatay olarak örgütlenmiş Çokluğun özerk bölgeleri olarak özetleyebileceğimiz toplu çıkış kavramı için verilen temel örnek ise Zapatista hareketidir. Negri ve Hardt'ın toplu çıkış kavramının en temel boşluğu ise mevcut düzenin yapı taşlarını zayıflatmak, yıpratmak yerine onu kendi haline bırakmayı tercih etmesi. Sanırız kapitalizme dokunmadan kapitalizm içinde özerk ekonomi modeli ortaya atarken, yazarlar, kapitalizmin bu ekonomik modeli kabul edeceği gibi bir ön kabulle hareket ediyorlar.

Neden inatla proletarya?

Bütün dünya değışti, ne fabrikalar eski fabrika ne işçiler eski işçi. Peki biz neden bu sınıf konusunda bu kadar ısrarlıyız? Sosyalist devrim nerden ve kim tarafından gelirse gelsin sonuca bakmak önemli değıl mi? Neden bu kadar takılıyorruz?

Sınıfa dair eleştiriler bu kadar sığ olmasa da bu eleştirilere verilecek cevap yeterli olacaktır. Cevap çok "temel" bulunabilir fakat eleştiriler çok temeldendir ve fazla dallandırmak gerekmiyor. Sanırız bu sorunun cevabı çok net. Bu görevi proletaryaya ne sınıfın kendisi ne de Marx'ın kendisi verdi. Marx'ın buradaki misyonu 'tanrı adına' görev dağıtımını yapmak değıl, bir kaşif ruhuyla Amerika'ya ulaşmak oldu. İnsanlık Amerika'ya gitmeden önce de Amerika oradaydı, onun keşfi onu yaratmak değıl onun orada olduğunu söylemekti.

Aynı şey Marx ve proletarya için de geçerli. Sınıfsal ilişkiler, Marx bu konuda düşünmeden hatta bu dünyada yokken de vardı. Marx'ın katkısı yaşadığı dünyadaki sınıfsal ilişkileri bütün çıplaklığıyla ortaya dökmek oldu, onları kendi başına yaratmadı. Marx'ın özel katkısı

5 a.g.e., s. 160.

ise hem kapitalizmin işleyişini hem de işçi sınıfını “erken”den ve “kusursuz” ortaya çıkarmasıydı.

Konuyu çok dağıtmadan geri dönelim. Marx sınıfa nasıl ulaştı? Ayrıntılarına inmeksiz, yaklaşımın özünü kısaca sergilemek mümkün: Belirli bir özgüllüğün (özgül bir konumun), gene belirli bir evrenselliğe ait tüm çelişkileri adeta prizmadan geçirerek kendi bünyesinde yansıtmaması, bu özellikleriyle de evrenselliğin ifadesi, giderek bütünü yakalanabileceği halka olması.⁶ Yani proletaryanın tarihsel rolü, sınıfsal konumu incelendiğinde kapitalizmin bütününe dair ayrıntılı cevaplar veriyor olması aynı zamanda kapitalizmin bütün çelişkilerini de “içerisinde” barındırıyor oluşu onun kapitalizmi yok edecek güç olmasını da sağlıyor. Marx’ın neden proleterya dediğinin en sade cevabı bu olsa gerek. Proletaryanın bu özgül konumu değişmediği sürece devrimci özelliği de değişmeyecektir.

Ya değiştiyse? Marx bunları neredeyse 200 yıl önce yazdı, bu süreçte üretim, iletişim gibi alanlarda çok büyük değişiklikler oldu. Bu durum günümüzde sınıf siyasetini zayıflatmış ve o özel konuma başka bir özne yerleştirmiş olamaz mı? Olamaz.

Olamaz çünkü burada “değişen” kapitalizmin özü değildir. Bizim bahsettiğimiz değişim kapitalizmin temel noktalarının değişimidir. Bugün teknolojik gelişmelerin bu öze dokunduğu veya burayı aştığını söyleyemeyiz, aksine Marx teknolojinin emeğin yerini almaya başlamasının kapitalizm için bir kriz olacağını birçok kere vurgulamıştır. Nedir o öz? Canlı emekten elde edilen (*buranın altını çizmemiz gerekiyor*) artı- değer. Yani kapitalist üretimin temel amacı olan ve işçinin emek gücünden başka bir şekilde elde edilemeyen artı değer ortadan kalkmadığı veya canlı emek dışında başka bir şekilde elde edilemediği sürece proletaryanın kapitalist sistemdeki özgül konumunun değişmesi çok olası gözüküyor.

Teknolojik gelişmeler kısa vadede ilk kullanan sermayedarın karını arttırsa da bütün sermayedarların kullanımı ile fazla kar standartlaşacaktır. Aksine teknolojik gelişmeler kapitalizmin asıl kar kaynağının (canlı emek) üretim sürecindeki görevini aldığı için kapitalizmin kar oranlarında büyük bir düşüş olur. Kapital’in 3. cildinde Marx, kar oranlarının düşme eğilimi ile kapitalizmin bu çıkmazına

6 Metin Çulhaoğlu: Doğruda Durmanın Felsefesi, YGS Yayınları, 2002, İstanbul, s. 292.

değirmektedir: “Bu üretim tarzı, değişmeyen sermayeye oranla değişen sermayede git gide görece bir azalma ve dolasıyla toplam sermayenin organik bileşiminde sürekli bir yükselme yaratır.”⁷ Yani kapitalizm Negri ve Hardt’ın söylediği gibi üretimde emek gücü yerine teknolojik gelişimleri koymak istemez, bu üretim faktörlerinin burjuvaziye karşı gelişmesi sonucu ortaya çıkan bir krizdir! Negri ve Hardt, Meclis kitabında kar oranlarının düşme eğiliminden bahsediyor ama çok ciddiye almıyorlar. Neden ciddiye almadıkları ise bir boşluk olarak karşımızda duruyor.

Negri ve Hardt’da eksik kalan bir diğer durum ise sermayenin bu çıkmazdan kaçma yöntemleri. Yazılan eserlere baktığımızda kapitalizmde böyle bir değişim olmuş ve burjuvazi bununla yaşamış gibi duruyor. Durum ise tam tersi, burjuvazi batıda robotlaşma, hizmet sektörü gibi alanların artması sonucu girilen krizden çıkmak ve eski kar oranlarına geri dönmek için endüstriyel üretimi emek gücünün daha ucuz olduğu (*doğal olarak kar oranlarının yüksek olduğu*) Asya ve Latin Amerika gibi eski sömürge ülkelere kaydırmış durumda. Negri ve Hardt’ın kapitalizm incelemelerinde batı merkezli düşüncesi bu durumu da görmezden gelmiş gibi duruyor.

Neden proletaryanın devrimci bir sınıf olduğunu ve neden halen devrimciliğini koruduğunu anlattığımızı düşünerek bir diğer soruyu sorabiliriz. Gezi, Şili, Irak gibi son yıllardaki toplumsal ayaklanmalarda neden proletarya yoktu?

Bu sorunun cevabı da bizim için nettir. İsyanın sınıfsal karakterini mavi tulumlu işçilerin yoğunluğu belirlememektir, tıpkı proletarya kavramının sadece fabrika işçisi demek olamadığı gibi. 2008 krizinden bu yana var olan toplumsal isyanların birçoğu doğrudan neoliberal politikaların sonucunda oluşan büyük yoksulluğun sonuçlarıdır. Arap Baharı’nı başlatan (*sonra başka yerlere evrilmiş olsa da*) Tunuslu seyyar satıcı bir gencin kendisini yakması, Yunanistan eylemlerinin AB’nin acımasız kemer sıkma politikalarına karşı olması, Irak’ta olan açların isyanı vb. birçok örnek doğrudan sınıfsal talepler ve sendikaların öncülüğünde başlamış hareketlerdir. Örneğin, İtalya’daki eylemlere katılanların %70’e yakınının işçi sınıfı mensubu

7 Karl Marx: Kapital, Cilt 3, Çeviren: Mehmet Selik-Erkin Özalp, Yordam Yayınları, 2015, İstanbul, s. 225.

olduğu bilinmektedir. Ya da İspanya'da kendisini evsiz ve işsiz diye tanımlayan geleceksiz gençlik platformu doğrudan ekonomik kriz karşıtı eylemler gerçekleştirmiştir.

Bu eylemleri tarihteki diğer eylemlerden daha “çeşitli” yapması ise neoliberal politikaların dünyadaki eşitsizlikleri büyük bir hızla arttırması sonucu proleterleşmenin yoğun bir şekilde artıyor oluşudur. Eskinin “orta sınıf” veya işçi sınıfın görece rahat kısımlarının bugün büyük bir sömürü ve yoksulluk ile karşı karşıya kalmış olmasıdır. Özelleştirmenin her alanı sardığı ve herkesi basit bir işçi konumuna düşürdüğü bir konumda krizden kaçacak, sınıfın konforlu alanları kalmamıştır. Bugün özel sektörde çalışan bir doktor taşeron işçisinden daha güvenceli ve rahat değildir, bir plaza çalışanının sendikalaşması maden işçisi kadar hayati hale gelmiştir. Bu durum toplumsal hareketlerdeki “çeşitliliği” arttırmaktadır ama aynı zamanda emek mücadelesini daha keskin hale getirmektedir. Özellikle bu yıl gerçekleşen eylemlerin karakteri ve taleplerine baktığımızda Yeni Toplumsal Hareketler Okulu emek mücadelesinin bittiğini ilan etmek için yine erken davranmış gibi duruyor.

Bitirirken

Strateji tartışmalarına katkılar genellikle bir hata ile bitiriliyor; bir tarafın tezlerini çürüt ve büyük gururla yazını sonlandır. Biz bu hatayı yapmadan bitirelim, zira burada yapacağımız bu hata ileride Marksizm'e sunacağımız bütün katkıları bir noktası ile saptıracaktır.

Bugün Yeni Toplumsal Hareketler Okulu ve Negri-Hardt'ın savunduğu tezler her ne kadar hatalı olsa da bu tezlerin dayandırıldığı durumlar yanlış konumlandırılmış gerçeklerdir. Ne demek istiyoruz? Bugün ekoloji, LGBTİ+, kent gibi sorunlar tek başına kapitalist düzeni yıkacak nitelikte olmasa da sınıf mücadelesi için önemli her geçen gün artan dinamiklerdir. Elbette bu başlıkların hepsi kapitalizmin son bulmasıyla çözülecektir, bunun aksi denenmiş ve olmamıştır. Aynı zamanda bu başlıklar büyük toplumsal kesimleri politikleştirmiş, kapitalizme büyük “gedikler” açmıştır. Kadın ve çevre mücadelesi Türkiye için en güzel iki örnektir.

Bugünün Leninist örgütü bu gerçekliği görmezden gelemaz ve bu tartışmalardan kaçamaz. “Bunlar daha önce tartışıldı, bu başlıklar

- Atakan Yılmaz - **Kapitalizmin Krizi Derinleşirken Kısa Bir Gelecek Tartışması**

“yeni değil” gibi bir yaklaşımdan uzak durarak strateji tartışmalarına inatla girmenin önemi budur. Bugün Marksizm bu alanların hepsine bir müdahale imkanı sağlarken bu başlıkların hepsi de Marksizm’i günümüze uyarlamanın yollarını açmaktadır. Bugün Marksizm bu perspektifte somut duruma uyarlanmalı ve Leninist örgüt bu dinamiklerin hepsini ‘kapsayacak’ yetenekte olmak zorundadır.

Bu alanlara müdahale ederken ve “değişirken” proletaryanın devrimci özelliğini turnusol olarak kullanırsak korkulacak bir şey yoktur.

Marksist Felsefenin Temel Kavramları

1. Bir silah olarak Marksist felsefe

Önceki yazımızda, ülkemizde sosyalist kesimdeki unsurların genel olarak “okuma özürü” olduklarına, özellikle Marksist-Leninist teoriyi öğrenme ve bu konudaki bilgilerini geliştirme konusunda büyük bir isteksizlik içinde bulunduklarına değinmiştik. İnsanlarımızın teorik gıdasını genellikle belirli bir anın siyasal gündeminin önümüze çıkardığı “güncel” kültür eserleri (etnik tarih, çevre sorunları, romanlar..vs) oluşmaktadır. Marksist teoriye yönelik ilgisizliğin en yoğun olduğu alan, yani hakkında en az okunan ve bilgi geliştirilen konu ise felsefe olmaktadır. Bu ilgisizliğin arkasında yatan soru ise bellidir:

11. Günümüzde felsefe ne işe yaramaktadır?

Bu soruya cevap vermeden önce, felsefenin çok genel bir tanımını yapalım. Felsefe, evrenin, doğanın, toplumun ve insan düşüncesinin en genel kategorilerinin ve kanunlarının sistemleşmiş bilgisidir. Bu tanım biraz açtığımızda şunu görürüz: Felsefe insan düşüncesinin en soyut, en genel biçimidir. Bilimin aksine, somut bir konuya (yaşam, bitkiler, gezegenler, ekonomi, insan ruhu..vs) takılmaz, onunla kendini sınırlamaz, her şeyle ilgilidir ve her şeyi kapsar.

Burada 2 soru karşımıza çıkar:

Böyle bir bilgi mümkün müdür?

Böyle bir bilgi bize ne sağlar?

Önce ikinci soruyla başlayalım. Doğanın ve toplumun en genel kanunlarını bize verebilen bir düşünce sistemi, bize muazzam bir imkan sunar. O da, olayları ve düşünceleri değerlendirirken bize sunduğu doğru bakış açısıdır. Gündelik hayat, somut bir olay anında karşımıza onlarca, bazen yüzlerce “veri” çıkarır. Bunların arasından öncelikli olanları, işin özünü teşkil eden noktaları, diğer “veri”leri belirleyen “ana veri”leri görebilen ve kavrayabilen bir insan, olayı da doğru ve sağlıklı değerlendirecek, açıklayabilecek, ve gerektiğinde bu durumu değiştirebilmek için ne yapılması gerektiğine ilişkin doğru bir yaklaşıma sahip olacaktır. Kısaca, felsefe bize bir bakış açısı, bir değerlendirme metodu sunar. Yanlış, çarpık, bilimle çelişen bir felsefe bize dar ve kısır bir bakış açısı sunarak yanlışla götürürken, güçlü, gelişkin ve bilimle uyum içinde olan bir felsefe, bize olayları hem açıklamak, hem de değiştirebilmek için doğru bir bakış kazandıracaktır.

Bu günümüzde niçin önemlidir? SSCB’nin çökmesinden sonra Türkiye dahil tüm ülkelerin düşünsel yaşamı burjuva ideolojisinin sel baskınına uğramıştır. Toplum ve doğaya ilişkin sözde teoriler, kapitalizmin ölümsüzlüğü, devrimin imkansızlığı, proletarya diye bir sınıfın ortadan kalkması vs. de dahil bir dizi sözde tespitle insanlığın düşünsel yaşamında devasa bir kirlilik oluşturmaktadır. Bu kirlilik, deri hücrelerinden sızan zehirli gazlar misali sosyalist düşüncüyü de etkilemiş, “sol” ve “sosyalizm” konusunda ortaya çıkan görüşlerin önemli bir kısmı burjuva ideolojisinin sosyalist saflara taşıyıcılığını yapmıştır; hala da yapmaktadır.

İşte bu kirlilik karşısında, Marksist felsefeyi öğrenmenin ve onda derinleşmenin önemi bir kez daha ortaya çıkmaktadır. İşçi sınıfının devrimci felsefesi olan Marksist felsefe, bize bu “fikirler kargaşası” karşısında doğru bir yöntem, bir bakış açısı sunmakta, doğruyu ve yanlış ayırt etmek için sağlıklı bir çerçeve ve bir analiz metodu kazandırmaktadır. Böyle bir bakış açısına bugün her zamankinden daha fazla ihtiyacımız vardır

1.2. Bir devrim silahı olarak felsefe

Komünist bir filozof, 1970'lerde şu çok önemli tespit yapmıştı: *"Devrimci politikanın görevi, işçi sınıfı ve düşmanları arasında bir çizgi çekmektir. Felsefenin görevi ise doğru ve yanlış arasında bir çizgi çekmektir. Bu iki çizgi, aslında tek ve aynı çizgidir"*

Bu ne demektir? Bildiğimiz gibi, burjuvazi başta olmak üzere tüm sömürücü sınıflar, geliştirdikleri tüm düşünce sistemlerinde kendi baskı ve sömürlerini haklı çıkarmak için gerçeği kaçınılmaz olarak çarpıtmak, tahrif etmek zorundadır. İnsanlığa karşı bir suç olan baskı ve sömürüyü haklı çıkarmak için sarf edilen her çaba, gerçeği çarpıtmak, tahrif etmek anlamına gelir. İşçi ve emekçi sınıfların ise böyle bir ihtiyacı yoktur. İnsanlığın %90'ını oluşturan işçi ve emekçi sınıfların ise dünyayı anlamak ve değiştirmek için gerçeğe, onu tüm boyutları ile anlamaya, kavramaya ve onu yanlışlardan arındırmaya ihtiyacı vardır. Doğrular işçi sınıfı ve emekçilerin, yanlışlar ise burjuvazinin işine yarar. Gerçeği anlamak, keşfetmek, açığa çıkarmak için atılan her adım, işçi sınıfına mücadelesinde kazandırılmış bir mevzidir. Felsefe, işte bu savaşın düşünsel plandaki ana silahı ve aracıdır.

Bu bize felsefenin sınıfsal ve partizan yönünü göstermektedir. Her felsefe bir "kavga"dır, hiçbir felsefe siyasetin ve sınıf mücadelesinin "üstünde" ve "dışında" değildir. Bu Marksist felsefe için olduğu kadar geçmiş felsefeler için de geçerlidir. 18. yüzyılın Aydınlanma felsefesi, feodalitenin karanlığına karşı bilimi, rasyonel düşünceyi savunup dinsel düşüncenin kofluğunu teşhir ederek burjuvazinin ve halkın devrimci mücadelesinin önünü açmıştır. Sonraları burjuvazinin yüzüstü bıraktığı bu felsefenin, ve geçmiş tüm felsefelerin devrimci mirası, bugün Marksist felsefe içinde yer almakta ve temsil edilmektedir.

1.3. Diyalektik materyalizm: Hem bilimsel hem sınıfsal bir felsefe

Yukardaki birinci soruya dönecek olursak, hayatın tüm alanları için bize doğru bir bakış sunabilecek bir felsefe mümkün müdür? Bu sorunun cevabı Marksist felsefenin doğuş sürecinde yatmaktadır.

19. yüzyılın ikinci yarısına kadar insan bilgisi, fizik ve kimya bilimlerindeki gelişmelerle bu alanlarda bilimsel bir niteliğe kavuşmuş,

bu alanlardaki “hurafeler” yok edilmiştir. Bu dönemden sonra ise art arda iki büyük bilimsel devrim gerçekleşmiştir. Birincisi Darwin’in biyolojide “Evrim Teorisi” ile yaptığı, doğadaki türlerin birbirleriyle olan ilişkisini ve evrimlerini ortaya koyan muazzam keşiftir. İkincisi ise, Marx’ın kapitalist toplumun iç dinamiklerini ortaya koyan ekonomi politik çalışması ve toplumların tarihsel gelişimini açıklayan tarihsel materyalizmidir. Bu iki devrimle beraber, insan bilgisi tüm alanlarda “bilimleşmiş”, bilim dışı kurgulara dayanan metafizik düşünce sona ermiş, insan düşüncesinde bilimin kapsamadığı hiçbir alan kalmamıştır. Bu saatten sonra kendini bilimin “yerine koyan” felsefeler imkansız hale gelmiştir.

Bu durum, Marksist felsefenin, kendisinden önceki tüm felsefelerden farkını ortaya çıkarmaktadır: Marksist felsefe kendini bilimin yerine koymaz, bilimsel buluşlara kendi “doğru”larını empoze etmez, onlara (diğer felsefeler gibi) kendi “deli gömleğini” giydirmez; tam tersine onları kabul eder, onlardan beslenir ve onlara dayanarak gelişir. Dolayısıyla, tüm doğa ve toplum bilimlerinin üzerinde ve onlara dayanarak gelişen bir felsefe, bize hayatın tüm alanlarını kapsayan genel kuralları ve kategorileri sunabilir. Böyle bir felsefe hem mümkündür, hem de gereklidir.

Şu soru gündeme gelebilir: Her konuda bilimsel bilgi mevcutsa, felsefeye ne gerek var? Bu sorunun cevabı günlük pratiğe ilişkindir ve aslında çok basittir. Bilimsel bir felsefeyle donanmış bir insan, doğanın ve toplumun en genel kurallarının bilincindeyse, en karmaşık olay karşısında dahi, o olayın içinde o genel kuralları ve dinamikleri arar ve onların ışığında olayı çözer. Şayet felsefi yaklaşımı “*maddi çevre belirleyicidir*” diyorsa, bir olayın içindeki sübjektif fikirleri ve ifadeleri değil, maddi faktörleri başa koyar. Şayet felsefi yaklaşımı “*süreçler ilişkiler üzerinden gelişir*” diyorsa karşı karşıya kaldığı olaydaki ilişkileri bulur ve bunları sürecin motoru olarak değerlendirir. Kısaca felsefe, bize olayları daha hızlı ve doğru kavramamızı sağlayan bir silah sunar.

Buna komünist hareketin tarihinden birkaç çarpıcı örnek verilebilir. Tarihçi Isaac Deutscher yazdığı “Stalin” biyografisinde, Stalin’in 1929’da başlattığı muazzam sanayileşme devrimini aktarırken şunu der: “*Sosyalist ekonomi konusunda hazır bir teorik eser olmadığı gibi,*

Stalin'in ekonomi konusunda herhangi bir akademik eğitimi de yoktu. Ama her şeyden önce diyalektiğe son derece hakimdi ve bu yönü, ekonomide onu bekleyen devasa görevleri hızlı ve net bir şekilde kavramasını sağladı.”

Başka bir örneği, Kızı Ordu'nun 1945'deki büyük zaferini değerlendiren Fransız burjuva dergisi “Paris Match” vermektedir. Stalin'in savaştaki askeri rolünü ele alan dergi şunu demiştir: “*Stalin'in formal bir askeri eğitimi yoktu. Ama diyalektiği çok iyi kavramıştı ve bu olgu, askerlik ilmini hızla özümsemesini ve hepsi akademiden yetişmiş Kızıl Ordu komutanlarına başarıyla önderlik etmesini mümkün kıldı.”*

1973'te Fransız Komünist Partisi'nin yükselişi karşısında egemen sınıfların korkusunu dile getiren bir burjuva yazar da şunu yazmıştı: “*Komünist Partileri en tehlikeli kılan yön, ellerinde asla sekmeyen bir silahın bulunmasıdır: Diyalektik!”*

Görüldüğü gibi, devrimci felsefe, bizim olayların özünü daha hızlı ve etkin bir biçimde kavramamızı sağlayan, “anlamak” için sarf ettiğimiz emeğin verimliliğini kat be kat artıran güçlü bir silahtır.

14. Marksist felsefe: Tamamlanıp bitti mi?

Diyalektik materyalizmin doğuşuna eşlik eden büyük bilimsel devrimlere yukarda değinmiştik. O günlerden (19. yüzyılın sonundan) bu yana bilimlerde yeni ve devrimci gelişmeler gerçekleşti. Gücünü bilimlerden alan Marksist felsefe ve onu benimseyenler, hiçbir bilimsel gelişmeye gözlerini kapayamazlar.

Fizikte Einstein'ın açtığı çığır, madde ve enerjinin özdeşliği, evrenin yapısına ilişkin keşifler ciddi bir dönüm noktası oldu. Marx'ın sadık bir izleyicisi olan Lenin, tıpkı onun gibi çağının tüm bilimsel gelişmeleriyle temas halinde oldu ve onlarla yüzleşti. Büyük felsefi eseri olan “Materyalizm ve Ampiriyokritisizm” fizikteki yeni gelişmeleri diyalektik maddeci bakışın ışığında ele alarak Marksist felsefeyi zenginleştirdi.

1920'lerde Freud, Jung ve Adler ile başlayan sıçrama, insanın iç dünyasını da bilimsel analizin alanına taşıdı. Burjuva ideolojisinin bu konudaki saptırmaları ne olursa olsun, bu çalışmalar inkar edilemeyecek bilimsel sonuçları ortaya çıkardılar.

1950'lerde antropolojideki çalışmalar, Engels'in "Ailenin, Devletin ve Özel Mülkiyetin Kökeni" kitabında yer alan ilkel komünal topluma ilişkin tespitleri çok daha zenginleştirdi. İlk insan topluluklarında dinin, yazının, otoritenin, örf ve adetlerin kökenlerine ilişkin ciddi yeni tespitler yapıldı.

Bütün bu gelişmelerin, Marx, Engels ve Lenin'in kendi dönemlerindeki bilimsel gelişmelere yaptıkları gibi, titizlikle ele alınıp Marksist felsefeye aktarıldığını söylemek güçtür. Bu alanlarda Marksist-Leninist bir müdahalenin eksikliği hissedilmektedir; zira böyle bir müdahale ve analizin yokluğunda, bu alanlardaki bilimsel gelişmeler burjuva ideolojisini ve felsefesini güçlendirmek için kullanılmaktadır.

Fizikte "kaos teorisi" gibi sapkınlıklarla "*kainatta her şeyin belirsiz ve öngörülemez olduğu*" savunulmakta, Freud'un çalışmaları kapitalist toplumdan kaynaklanan insani bunalımları "bireysel terapi", hatta ilaçla ortadan kaldırmayı amaçlayan kapitalist bir aldatmaca endüstrisi için kullanılmakta, ilkel topluluklara ilişkin keşifler "*modernite kavramının saçma olduğu, tarihte ilerleme diye bir şey olmadığı*" türünde post-modern küçük burjuva tespitlerin kanıtı olarak sunulmaktadır.

Felsefe bir kavgadır ve kavga sürmektedir. Komünistler bir yandan diyalektik materyalist felsefeyle yeniden silahlanmak, onu derinlemesine kavramak; öte yandan da bu silahı çağdaş bilimlerle çok daha güçlendirmek ve mükemmelleştirmek gibi bir görevle karşı karşıya olduklarını unutmamalıdır. Bu nedenle, komünist militanın yapması gereken ilk iş felsefeyi bir silah olarak kullanmayı öğrenmek olmalıdır. Bunun için de felsefenin ve Marksist yöntemin temel sorularında derinleşmek kaçınılmazdır.

2.Marksist felsefenin zemini: Materyalizm

Marksist felsefenin en belirleyici özelliği olduğu kadar felsefe tarihinin de en temel sorunu şudur: Materyalizm ve idealizm çatışması. Tüm düşünce tarihi boyunca felsefi görüşler, madde ile ruh/düşünce arasındaki ilişkiyi ele alırken takındıkları tavra ve tanımladıkları önceliğe göre ikiye ayrıldılar: Materyalist yaklaşım ve idealist yaklaşım.

2.1.İdealizmin kökleri ve özellikleri

Düşünceyi ve ruhu öne çıkaran ve onu belirleyici olarak gören idealist bakış açısının çeşitli toplumsal kökleri vardır. Bunlardan birincisi, insanın doğa ve toplum karşısındaki güçsüzlük ve korku hissidir. Doğa olaylarını açıklayamayan ve bunlar karşısında kendini güvensiz hisseden insanoğlu, uzun yüzyıllar boyunca gördüklerinin ötesinde doğaüstü güçlerin, tanrıların ve ilahi güçlerin varlığına inanmaya meyilli oldu. Bir diğer kaynak, ölüm karşısında insanın hissettiği çaresizlik ve tepkidir. Ölümü, çevresindeki birinin kaybını kabullene-meyen insan, ölümden sonra da bir şeylerin yaşamaya devam ettiğini düşünmek istedi ve bunu “ruh” olarak tanımladı.

Öte yandan, yaşadığı sınıflı toplumdaki haksızlık ve acıları ortadan kaldırmak için bir şey yapamayan insan, bu kötülüklerin hiçbirinin olmadığı ideal bir dünya düşledi ve bunu “öteki dünya” ve “cennet” olarak kurguladı. Bir diğer unsur da toplumda kafa emeği ile kol emeği arasında oluşan işbölümü oldu. Bir yandan toplumda bir düşünce geliştirme fırsatı dahi olmadan köle gibi çalışan yoksullar, öte yandan da maddi geçim olanaklarına sahip olup sürekli düşünce geliştiren insanların varlığı, bu ikinci kesimde “fikirlerin üstünlüğü” hissini güçlendirdi ve dünyayı, maddi köklerinden kopmuş ve kendilerinin var oluş sebebi olan bu “fikir”lerin bir yansıması şeklinde algılamalarına yol açtı.

Fikri, ruhu ve Tanrı fikrini başa koyan idealist felsefede 2 eğilim gözlemek mümkündür: Maddeden bağımsız ve onu belirleyen bir ruhun varlığını savunan objektif idealizm (*ki en başarılı temsilcileri Descartes, Leibniz ve Hegel'dir*), ve maddenin sadece fikirlerimizin bir yansıması olduğunu, fikirlerin ötesinde maddi dünyanın hiçbir gerçeklik taşımadığını iddia eden subjektif idealizm (*ki en tutarlı temsilcisi Berkeley'dir*). Leibniz, dünyanın “monad” adını verdiği ruh yapıtaşlarından oluştuğunu savunurken, Berkeley “madde” denilen şeyin sadece sıcak-soğuk, sert-yumuşak, hafif-ağır, siyah-beyaz vs. gibi fikirlerin kafamızdaki bir bileşimi (*terkibi*) olduğunu ve bilincimizden bağımsız bir madde olmadığını söylüyordu.

Burada can alıcı soruyu soralım: Algıladığımız bir nesnenin “madde” ya da “ruh” olduğunu söylemenin pratik sonuçlar açısından ne farkı vardır? Bu sorunun cevabı, bizi materyalizmin temel karakteristiğine götürecektir.

2.2. Materyalizmin özü: Dünyayı anlayabilir ve değiştirebiliriz

“Ruh” kavramı, tanım itibarıyla bilinemez, anlaşılamaz, müdahale edilemez bir olgudur ve insanın algı ve pratiğinin ötesindedir. Bunu reddetmek ve dünyanın maddiliğini savunmak ise, tam tersine çevremizdeki dünyayı ve onu oluşturan nesneleri anlayabileceğimizi, kavrayabileceğimizi ve maddenin kendi objektif kanunları çerçevesinde ona müdahale edebileceğimizi savunmak demektir. Dolayısıyla materyalizm, tanım itibarıyla doğaya ve topluma karşı edilgen ve çaresiz değil, etkin ve mücadeleci bir tavrı gündeme getirir ve özü itibarıyla devrimci bir yaklaşıma temel teşkil eder.

İdealizm nasıl kaynağını insanın bilgisizliğinden ve doğa ve toplum karşısındaki boyun eğmişliğinden alıyorsa, materyalizm de bilimsel atılımların ortaya çıktığı ya da toplumda başkaldırı rüzgarlarının estiği dönemlerde güçlenmiştir. Tarihte materyalizmin bilinen ilk temsilcileri, maddenin atomlardan oluştuğunu savunan Demokritos gibi ilkçağın Yunan materyalistleri oldu. Bunun arka planını, Eski Yunan’daki özellikle matematik ve astronomideki büyük bilimsel gelişmeler oluşturunuyordu. Daha sonra, 9. ve 11. yüzyıllar arasındaki büyük İslam Aydınlanmasında da bilimlerde yapılan büyük atılımlar, Ömer Hayyam, Ebu Bekir Razi gibi materyalist eğilimli düşünürleri ortaya çıkardı. Aynı dönemde İbni Haldun, büyük eseri “Mukaddime”de toplumların tarihini maddi faktörlerle açıklamaya girişti.

Ancak materyalist düşünce en büyük atılımını Fransız Devrimi öncesinde Avrupa Aydınlanması döneminde gerçekleştirdi. Bir yandan fizikte ve kimyada yapılan büyük keşifler bilimsel ve sorgulayıcı bir düşünce akımını gündeme getirirken, çatırdayan feodaliteye karşı toplumda gelişen başkaldırı ruhu materyalizmi güçlendirdi. İngiltere’de John Locke, Fransa’da Diderot ve Helvetius gibi düşünürler feodal otoriteye ve onun ideolojik bekçisi kiliseye karşı özgürlüğü, bağımsızlığa karşı toleransı savundular. Çağının büyük bir devrimci düşünürü olan Diderot eserlerinde kiliseyi yerden yere vurmakla kalmadı; yazılmasına öncülük ettiği “Ansiklopedi” ile çağının bilimi ışığında doğanın materyalist yo-

rumunun temellerini attı. Bu fikirlerin ışığında gerçekleşen büyük Fransız Devrimi, kiliseyi kurum olarak yıktığında idealist düşünce ve dine öldürücü bir darbe vururken materyalist düşünceyi de geri dönmeyecek şekilde insanlığın gündemine oturttu.

2.3. Feuerbach'tan Marx'a: Marksist materyalizmin doğuşu

19. yüzyıl ortalarına kadar Almanya'da düşünsel yaşam, aristokratik gericiliğin gücü ve burjuva devrimciliğin zayıflığı nedeniyle sürekli olarak idealizmin damgasını taşıdı. Ancak bu dönemde Hegel'in bir öğrencisi olan Feuerbach, "Hristiyanlığın Özü" adlı eseriyle toplumu sarstı. Bir materyalist olan Feuerbach bu eserinde ateizmi savunmakla kalmıyor, en güçlü toplumsal kurumlardan biri olan dini de toplumsal temelleriyle birlikte açıklanabilir hale getiriyordu.

Feuerbach'tan etkilenen Marx ve Engels'i, kendi dönemlerinde gerçekleşen gerek bilimsel, gerekse politik gelişmeler materyalizme yöneltti. Boyle ve Mariott tarafından bulunan "enerjinin sakınımı kanunu", maddenin yanı sıra enerjinin de yok olmadığını ve yoktan var edilemeyeceğini ortaya koydu. Sadece canlılarda bulunan organik bir maddenin, ürenin, bilim adamları tarafından laboratuvarında suni olarak üretilmesi de canlı varlıkları ve hayatı gizemli olmaktan çıkardı ve aslında biyolojik süreçlerin üst seviyede karmaşık birer kimyasal süreç olduğunu gösterdi. İnsanın oluşumunu açıklayan Darwin'in evrim teorisi ise, idealist ve dinsel düşünceye öldürücü darbeyi vurdu.

Bunların yanı sıra politik gelişmeler de materyalizmin önünü açtı. Almanya'da zayıf olan burjuvaziye rağmen demokrasi ve cumhuriyet için işçi sınıfının verdiği mücadele, Almanya'nın 200 yıllık politik statükosuna ve onun ideolojik anlatımı olan idealizme büyük darbe indirdi. Marx ve Engels, yalnızca doğayı değil, toplumu da materyalist temellerde yorumlamaya girişerek maddeci düşünceye en mükemmel şeklini verdiler ve tamamladılar.

2.4. Materyalist düşünce bize ne katar?

Materyalist bakış açısı, bize öncelikle bir olayı, bir insanı ya da bir dönemi değerlendirirken fıkirlere, iddialara ya da görüntülere değil, maddi olgulara ve maddi ortama bakmayı, yapacağımız analizde bunları başa koymayı öğütler. Marx özellikle bir insanı de-

ğerlendirirken kendisi hakkında söyledikleriyle değil, onu maddi ortamı ve gerçekliği ışığında ele almamız gerektiğini belirtmiş ve aynı yaklaşımı toplumları ya da tarihsel dönemleri değerlendirirken de kullanmamız gerektiğine işaret etmişti. Aynı şekilde, kafamızda belli bir “fikir”i baz alırken, onun karşılık geldiği maddi gerçekliği her zaman göz önünde tutmak, o kavramın hala o maddi gerçekliğe işaret edip etmediğini sorgulamak zorundayız.

Çevremizdeki bir nesneyi, giydiğimiz bir ayakkabıyı ele alalım. Kafamızda “bir ayakkabımız var” düşüncesi yer almasına karşın bu ayakkabı zamanla eskir, aşınır, delinir, su alır. Ancak kafamızda hala onu bir “ayakkabı” olarak düşünmemize rağmen pratikte o nesne artık bir “ayakkabı” olmaktan çıkmıştır. Fikirlerin maddi köklerinden kopması, onların kafamızda bir yanılsama olarak devam etmelerine yol açar. Madde ve kavramlar arasındaki eşitsiz gelişmenin yarattığı bu yanılsama, günlük politik hayatta sosyalizmle ilgisi kalmamış “sosyalistler”, ya da örgüt olmakla ilgisi kalmamış “örgütler” örnekleriyle sık sık karşımıza çıkmaktadır.

İnsanlarla devam edelim. Sağ partilere oy veren dindar bir emekçi, görüşlerine göre değerlendirsek bir “gerici” olarak niteleriz. Sol düşmanı politikalara destek vermekte ve toplumsal gelişmeye set çekmektedir. Onu sadece görüşlerine göre değerlendirsek, onu bir “düşman” olarak nitelendirmemiz kaçınılmazdır. Ancak maddi yaşantısını ele alırsak başka bir resim karşımıza çıkmaktadır. Bu emekçi fabrikada, tarlada, ya da ofiste çalışmakta, kıt kanaat geçinebilmekte, ailesine insanca bir yaşam sunmak için olağanüstü çaba sarf etmekte ve sömürülmektedir. Çıkarları objektif olarak burjuvazinin çıkarlarıyla gelişmekte, kapitalist ekonominin bir kurbanı olarak sömürülmektedir.

Değerlendirmelerinde maddi koşulları başa koyan her devrimci, bu tür bir insanı, faşist bir eylemlilik içinde olmadığı sürece bir “düşman” olarak değil, mücadeleye kazanılması gereken bir unsur olarak görmelidir. Materyalist bakış, ülkemizde sağın oy deposu haline gelen ve çoğu emekçilerden oluşan %50’lik kitleyi, “göbeğini kaşıyan adam” ya da “yobaz halk” gibi aşağılamaların ötesinde sosyalistlerin kitlelere ulaşmaktaki yetersizliğinin göstergesi ve bizim sorumluluk alanımız olarak algılanmasını sağlamaktadır.

2.5.Şu meşhur “insan doğası”

Marx ve Engels, materyalist bir bakışla insanın doğasının onun maddi yaşam koşulları tarafından belirlendiğini belirttiler. Maddi yaşam koşulları, ekonomik faktörlerin yanı sıra toplumdaki maddi her türlü dinamizmi, bu arada politik eylemliliği de içermektedir. Bu tanım, ezeli ve ebedi bir “insan doğası” olmadığını, değişen koşullarla beraber insanın da değişip dönüşeceğini ortaya koyar.

Burjuva düşünürler, sosyalizmin “insan doğası”na aykırı olduğunu, insanın doğası gereği kendini düşünen, çıkarıcı, fırsatçı bir varlık olduğunu ileri sürdüler. Özellikle ülkemiz insanının son 40 yıldaki ortalama davranış profili, büyük bir vurdumduymazlığı, egoizmi, kabalığı, şiddet düşkünlüğünü, güce tapmayı ortaya koymakta, bu ahlaki gerileme ilericilerde dahi yer yer umutsuzluk yaratmaktadır. Ancak materyalist bakış açısı, ülkemizdeki bu bozulmanın maddi kaynaklarını görmemizi mümkün kılacaktır.

Sorunun kaynağı, yoğunlaşan ekonomik sömürünün yanı sıra, insanların günlük yaşantısında mücadele ve direnişe yönelik maddi bir pratiğin olmayışıdır. 1980 öncesinde her yerde grev, boykot, gösteri ve direnişlerin alıp yürüdüğü dönemde, bizim insanlarımız, bugünküyle kıyaslanmayacak derecede vicdanlı ve duyarlı bir profildeydiler. 12 Eylül faşizminin silindiri, toplumdaki tüm direniş odaklarını ezip geçtikten sonra insanlar boyun eğmeyi, her türlü yozlukla uyum sağlamayı bir refleks olarak geliştirip içselleştirdiler. Eskiden bir fabrikada olan iş kazası tüm çevre fabrikalarda direnişi tetiklerken, şimdi tersanelerdeki işçi ölümleri insanların en fazla “ah vah” etmekle yetindiği ya da gözünü yumduğu birer “vaka-i adiyе” haline geldiler.

Ancak tersini düşünmek de mümkündür ve bunun ipuçları şimdiden gözükmemektedir. Direniş ve mücadelenin maddi pratiği, farklı bir “insan doğası”nı gündeme getirebilir ve getirmektedir. Günde en az 3-4 saldırı ya da tacizin gerçekleştiği Taksim’de, Gezi Direnişi esnasında bir tek taciz vakası dahi yaşanmadı. Şahit olduğumuz manzara tam tersine, binlerce insanın yardımlaşma, paylaşma, karşılıklı destek ve arkadaşına sahip çıkma ruhuyla birbiriyle kenetlenmesinin bir örneğiydi. Gazın, copun, merminin ve basınçlı suyun önüne çıkmanın maddi pratiği, insanımızdaki onurlu, vicdanlı, du-

yarlı yönü geliştirdi ve öne çıkardı; ve hep birlikte Gezi’de bambaşka bir Türkiye’ye ve Türkiye insanına şahit olduk.

Maddi mücadele süreci ile dönüştürülen insan, toplumun maddi altyapısını da dönüştürerek insanın nihai kurtuluşunun da önünü açacaktır. Materyalizmin bizlere kazandırdığı bu ana ilke, geleceğe ilişkin umutlarımızın da temelini oluşturmaktadır.

3.Devrimin matematiği: Marksist diyalektik

Son bölümde Marksist düşüncenin en büyük silahlarından biri olan diyalektiğe, diyalektik yöneme değinmek istiyoruz. 19. yüzyılda yaşamış ünlü Rus devrimci-demokratı Herzen, diyalektik için “*devrimin matematiği*” demişti. Yukarıda bahsettiğimiz materyalizm, Marksistlerin olayları açıklama ve çözümlemesine temel teşkil ederken, diyalektik de olayları ortaya koyma ve olguları ele alma tarzını oluşturmaktadır.

3.1.Diyalektik düşüncenin kapsamı

Diyalektik metodu kısaca tüm zenginliğiyle tanımlamak zor olmakla birlikte, bu temel yaklaşımın ana içeriğini özetlemeye çalışalım. Diyalektik, gelişimi ve değişimi başa koyar ve olguları (*fikirleri, canlıları, insanları, toplumları*) değişim süreçleri içinde anlamaya çalışır. Yaygın deyişle diyalektik, olgunun “fotoğrafına değil filmine” bakar; yani şu anda ne olduğundan çok nereden bu noktaya geldiği ve nereye gideceğine önem verir. Bu değişimin motor gücü ise, olguların içinde yer alan çelişkilerdir. Her olgunun içinde eski ve yeni, olumlu ve olumsuz, doğru ve yanlış, canlı ve ölmekte olan, gelişimi destekleyen ve gelişime engel olan unsurlar bir arada bulunur. Bu zıtların arasındaki çatışma, içinde yer aldıkları olguyu yeni bir aşamaya sürükler. Başka bir deyişle **tez** ve **antitezin** çatışmasından, yeni bir durum olan **sentez** doğar. Bu değişimler genellikle tedrici (ağır ağır) değil, uzun nicel birikimlerin ardından nitelik değişimine yol açan nitel sıçramalar biçiminde ortaya çıkar.

Çok özet de olsa yukarda tanımlamaya çalıştığımız diyalektik yaklaşım, asla “diyalektiğin 1. ve 2. maddesi” gibi dinsel eğitim mantığıyla ele alınmamalı, devrimciler diyalektiği, önce okuyup anladıkça, daha sonra da kullandıkça keskinleştirdikleri topyekün bir silah gibi algılanmalıdır.

3.2.Tarihte diyalektik

“Zıtların çatışmasından doğan hareket” fikri eski Çin, Hint ve İran uygarlıklarında (*Çin’de Yin ve Yang, İran’da Zerdüşt düşüncesindeki “İyi” ve “Kötü” iki tanrı fikri*) yer almış, keza Eski Yunan’da da en belirgin ifadesini filozof Heraklitos’un düşüncesinde bulmuştur. Heraklitos meşhur “İnsan aynı suda iki kere yıkanamaz” deyişiyle değişimin sürekliliğini ve evrenselliğini vurgulamıştır.

Eski Yunan’da “diyalektik” bir tür tartışma sanatı, yer yer fikir cam-bazlığı seviyesinde algılanmış, sonraki felsefi sistemlerde ise “çelişki” kavramı hep negatif anlamda, fikirlerde tutarsızlık, yanlışlık, eksiklik anlamında algılanarak reddedilen ve dışlanan bir kavram haline gelmiştir.

Fransız Devrimi’ne doğru, yukarıda değindiğimiz Aydınlanma süreci bir yandan materyalizmi öne çıkarırken, diyalektik düşüncenin tohumları da yeşermeye başlamıştır. Büyük materyalist düşünür Diderot, “Rameau’nun Yeğeni” adlı kısa eserinde diyalektiğin çarpıcı bir örneğini sunar. Burada aktarılan iki kişi arasında devrim öncesi Fransız toplumu üzerine bir diyalogtur. Birinci şahıs olan yazarın kendisi (*yani Diderot*) genel sağduyuya dayanan “makul” görüşleri dile getirmekte, karşısındaki sıra dışı şahıs ise (*ünlü besteci Rameau’nun yeğeni*) alabildiğine aykırı, kışkırtıcı ve ahlaka ters görüşleri savunmaktadır. Fikirlerin bu çarpışmasından o dönemin Fransa’sına ilişkin son derece sarsıcı gerçekler, yeni ve devrimci tespitler ortaya çıkacaktır. Engels, bu yüzden Diderot’nun bu eserine “diyalektiğin bir şaheseri” demiştir.

3.3.Hegel’de diyalektik

Diyalektik metodun bugünkü mükemmelliğine ulaşmasında en büyük katkı, şüphesiz büyük Alman filozofu G.W.F. Hegel’e aittir. Hegel bütün Avrupa’yı, hatta dünyayı sarsan Fransız Devrimi’nden büyük ölçüde etkilenmiş, eşi benzeri görülmemiş bir altüst oluşu gerçekleştiren Fransız devriminin yarattığı “değişim” fikri, en mükemmel ifadesini Hegel’in felsefesinde bulmuştur. Fransız Devrimi’nin hayranı ve doğa bilimlerine ilişkin büyük bir bilgi birikimine sahip olan Hegel, öncüllerinin aksine “çelişki” kavramına yaratıcı bir nitelik atfetmiş, çağdaş diyalektiğin temel kavramları olan tez-antitez-sentez, niceliğin niteliğe dönüşümü, değişimin ebediliği gibi kavramları oluşturmuş ve geliştirmiştir.

Döneminde özellikle Almanya’da tüm burjuva demokratlarının ve devrimcilerinin amentüsü haline gelen Hegel’in felsefesi, aristokratik gericiliğin baskılarıyla karşılaşmakta gecikmemiştir. Sonunda Hegel, devlet memuru bir akademisyen olarak, “toplumsal gelişmenin en üst aşaması” olarak “Prusya monarşisi”ni tanımlamak zorunda kalmıştır.

Hegel diyalektiğinin en temel sorunu, filozofun sahip olduğu idealist dünya görüşüdür. Bir idealist olan Hegel, çelişkiler üzerinden gerçekleşen gelişmeyi, öncelikle fikirlerin diyalektiği olarak kavrar; ve maddi dünyadaki değişimi, fikirlerdeki değişimin bir yansıması olarak tanımlar.

Öte yandan Hegel’in felsefesinde derine indikçe, “fikir” dediği şeyin de (insan kafasında oluşan kurmacalar değil) aslında “gerçeklik” olduğu ortaya çıkar. Hegel, felsefesini tutarlı ve değerli kılmaya çalıştıkça aslında idealizmden fiilen uzaklaşmış; idealist yaklaşım, onun mükemmel üretimi olan diyalektiğin parlaklığını engelleyen bir tür dış kabuk haline gelmiştir. Bu kabuğu kırmak ise Marx ve Engels’e düşecektir.

34.Marksist diyalektik: Yöntemde devrim

Marx ve Engels, Hegel’de idealist kalıpların içine hapsolan o canlı özü, diyalektiği, bilimsel gelişmelere ve maddeci dünya görüşüne uygun hale getirerek materyalist diyalektiği; yani salt fikrin değil, maddenin, doğanın ve toplumun diyalektiğini yarattılar. Böylece kendi deyimleriyle “*Hegel’de elleri üzerinde yürüyen diyalektiği ayakları üzerine oturttular*”. Kendi aralarında yaptıkları işbölümü çerçevesinde Marx, toplumun ekonomik altyapısı üzerine diyalektiği uyguladı ve başyapıtı “Kapital”i ortaya çıkardı. Engels ise doğa bilimlerinde, fizik, kimya ve biyolojideki gelişmeleri diyalektik açıdan ele alarak “AntiDühring” ve “Doğanın Diyalektiği”ni yazdı. Her ikisi de tüm doğal ve toplumsal süreçlerin bağrında yer alan çelişkileri, bu süreçlerin içindeki zıtların çatışmasını, bu çatışmadan doğan değişimleri ve sıçramaları açığa çıkararak Hegel’in yarattığı diyalektik metoda çok daha geniş bir uygulama alanı kazandırdılar.

Gelişmenin felsefesi olan diyalektik düşüncenin bizzat kendisi de gelişmeye tabidir ve onun dışında kalmaz. Marx ve Engels’ten sonra Lenin, diyalektik düşünceye ciddi katkılar yaptı. Özellikle “eşitsiz

gelişme” kavramını geliştiren Lenin, birbirini etkileyen maddi ve düşünsel süreçlerin aynı hızda değişmediğini tespit ederek “eşitsiz gelişme”nin dünyayı yorumlarken göz önüne alınması gereken bir olgu olduğunu kavradı. Örneğin, işçilerin yaşadığı maddi sömürüyle onların düşünsel alandaki bilinçlenmelerinin aynı hızla gitmediğini görerek “sınıfın tümünü değil, bilinçli azınlığını içeren bir devrimci parti” ile yola çıkmanın gerekliliğine işaret etti. Keza, ekonomik bunalım ile siyasi çöküş arasındaki eşitsiz gelişmeyi fark ederek, “devrimin ancak kapitalizmin zayıf halkası olan bir veya birkaç ülkede başlayacağını” tespit etti.

3.5.Diyalektikçe duyduğumuz ihtiyaç

Diyalektik yöntem, bugün komünistler ve devrimciler için niçin günceldir ve bize ne katar? Sosyalist sistemin yıkıldığı yıllardan bu yana, devrimcilerin marksizmin teorik mirasının en değerli unsurlarından biri olan diyalektikten de uzaklaştıklarını üzümlere tespit etmek gerekir. Bunun en belirgin olduğu alanlardan biri ideolojik-teorik çalışmadır

Diyalektik düşünceye göre hiçbir olgu “yüzde yüz doğru-mükemmel” veya “yüzde yüz yanlış-olumsuz” değildir ve olamaz. Her olgunun içinde gelişen, canlı ve geleceğe yönelen unsurların yanı sıra gelişmeyi engelleyen, ölü ve olumsuz unsurlar vardır. Bu yaklaşım bize geçmişte, marksizmin doğuş yıllarında muazzam bir anlama ve kavrama gücü ve büyük bir düşünsel zenginlik katmıştır. Her düşünce ürünü içinde işçi sınıfı adına yararlı olabilecek unsurlar ve ona zarar veren gerici unsurlar olabilir; ve bu zıtlığı kavrayabilen, bu iki tür unsuru ayırt edebilen diyalektik bir bakışla tüm düşünce sistemlerinden işçi sınıfı yararına sonuçlar çıkararak sosyalist teoriyi alabildiğine zenginleştirmek mümkündür. Bu yaklaşımın en parlak örneği “Kapital”dir.

Lenin şöyle der: “Marx bize büyük harfli bir “Mantık” (diyalektik mantığı anlatan felsefi eser) bırakmadı; Kapital’in mantığını bıraktı. Marx Kapital’de maddeciliğin bilgi teorisini ve diyalektiği bilime mükemmel biçimde uygulamıştır”. Gerçekten de Marx, kapitalizmin temel mekanizmalarını, kârı, artı-değer sömürsünü, ücretli emeği ortaya koyduğu bu eserinde yüzlerce alıntı yapmıştır. Bu alıntılarının hepsi Adam Smith, D. Ricardo, T. Malthus, W. Petty gibi burjuva

ekonomistlerindendir. Bunların hepsi, siyasi açıdan bakarsak kapitalizmi öven, işçi sınıfının sefaletini “medeniyet” adına “zorunlu bir olumsuzluk” olarak gören, hatta nüfus artışını dengelemek için savaşları dahi mazur görebilecek azılı gericilerdir. Marx bunların hepsini okumuş, eserlerindeki bilimsel değer taşıyan tespitlerle ilgilenmiş, örneğin Marksist değer teorisini oluştururken Ricardo’dan yararlanmış, ücretin emeğin değil, iş gücünün fiyatı olduğu konusunda William Petty’den esinlenmiş, vardıkları burjuva sonuçları ise kesip atmıştır. Bu anlamda Kapital, burjuva düşünürlerden dahi devrime yararlı sonuçlar çıkarmanın, doğru deyişle **diyalektik metodun dönüştürücü gücünün** muhteşem bir örneğidir.

Benzer bir yaklaşımı Lenin de başarıyla göstermiş, “devrimci parti” kuramını geliştirirken, aslında karşı olduğu ve küçük burjuva bir hareket olarak eleştirdiği Narodnik’lerin ihtilalci örgütlenme geleneğine, “savaş örgütü” mantığına saygı duyarak bunu işçi sınıfının mücadelesine başarıyla yansıtmıştır.

1950’lerden sonra komünist hareket, Marx’ın ve Lenin’in bu yaratıcılığını yeterince sürdürmemiştir. O günden bu yana Marksizm etrafında varoluşçuluk, yapısalcılık, davranışçılık, yapıbozumculuk gibi bir dizi yeni düşünsel akım ortaya çıkmıştır. Bunların hemen hemen hepsi burjuva veya küçük burjuva bir yön taşımakla birlikte diyalektik bir yaklaşımla ele alınarak, içlerinden sosyalist mücadeleye faydalı olabilecek unsurlar ayırt edilerek Marksist teori zenginleştirilmemiş, bunlarla diyalektik anlamda yüzleşilmemiştir.

Günümüzde, özellikle ülkemizdeki devrimcilerde bu eksiklik çok daha çarpıcı boyutlardadır. İnsanlar, farklı görüşlerdeki eserleri okumamakta, bırakalım burjuva düşünürleri, “farklı” gördükleri sosyalist eserleri dahi “kafalarındaki şemalar sarsılır” korkusuyla ellerine bile almamaktadır. İnsanlar, örgütler, tarihi dönemler ya toptan göklere çıkartılmakta ya da topyekûn lanetlenmektedir.

Olaylara çok yönlü bakmamaktan, bir olayın içindeki çelişik yönler konusunda bilgilenmemekten kaynaklanan ilkellikler ne yazık ki nadir değildir ve çok daha geniş bir yaygınlığa sahiptir. Bu açıdan bakıldığında, “diyalektiği benimseme ve uygulama” açısından ülkemiz devrimci hareketinin durumu ne yazık ki içler acısıdır.

Türkiyeli komünistler ve devrimciler olarak, diyalektiğe yeniden ve dört elle sarılmanın zamanıdır. Tüm düşünce akımlarıyla yüzleşmek, onları okuyarak hesaplaşmak, ülke tarihini ve kültürünü tüm yönleriyle ve tüm zenginliğiyle kavramak, diyalektiğin silahıyla donanarak işçi sınıfı için hayatın her alanında yararlı sonuçlar çıkarmak ertelenemez bir görev olarak önümüzde durmaktadır.

Milletten Servete İslamcı Mimari ve Kent Mekanında Hegemonya

ERDEM ÇALIŞKAN

Milletin Mimarisi: Yeni İslamcı Ulus İnşasının Kent ve Mekan Siyaseti
Bülent Batuman, Metis Yayınları, 2019

Bir alanda hegemonyayı yeniden kurmak, var olanların yeniden tasniflenmesini gerektirir. Bu süreçte yeni kategoriler ve tanımlamalar oluşturulur, dolaşısıyla çizgiler yeniden çizilir. Ek olarak, ideolojik müdahalelerle tasnif son haline getirilmeye çalışılır.

AKP'nin "millet" inşası da tam bu şekilde ilerlemeye devam ediyor. Bülent Batuman'ın yazdığı Milletin Mimarisi adlı kitaptan faydalanarak oluş-

turulmuş bu metin, kitaptaki anlatıma mümkün olduğunca bağlı kalarak yazarın tezlerinin değerlendirilmesini ve bu noktadan hareketle bugünün devrimci mücadelesinde bize verebileceği ipuçlarını ele almayı amaçlıyor.

"Millet" nereye oturuyor, ne anlatıyor?

Neoliberalizmin Türkiye'deki önceliklerinden biri sermayenin kar hedefine erişebilmesi

için metalaştırma süreçlerinin yaygınlaştırılması ve kamuya ait varlıkların sermayeye devredilmesi. Önceliğin sermayenin kar hedefinin gerçekleştirilmesine verilmesi, daralan devlet bütçesi, gündelik hayatın hızlanan metalaşması, özelleştirmeler yoluyla kamu varlıklarının tasfiyesi, toplumda ekonomik eşitsizliğin hızla artışı gibi sonuçlar yarattı.

Bir yandan halk hızla yoksullaştırılıyordu, diğer yandansa halka Amerikan rüyası anlatılıp, çeşit çeşit markalar ve ürün bolluğu gösteriliyor ve halkın karnı hayallerle doyurulmaya çalışılıyordu. Bütün bunların yanı sıra, sol/sosyalizm karşıtlığı yaratmak amacıyla milliyetçiliğin ve İslamcılığın bütün ideolojik gücünün kullanılması, toplumun bir kesiminin baskı ve rıza araçlarıyla daha da muhafazakarlaşmasına yol açtı. Bülent Batumay bu özetlenmiş girişe bir de şunu ekliyor: “Refah devletinin yıkılmasıyla İslami dayanışma ağları her zamankinden daha etkili hale geldi, dinin gündelik hayat düzeyinde kademe kademe yayılmasını sağladı.”

Kültürün İslamcılaşması ve neoliberal medenilik, AKP’nin üzerine bir “millet” inşa edeceği zemini oluştuyordu. Ama

burada, millet kavramını biraz açmakta yarar var. Batuman’a göre millet, cumhuriyetin kuruluşunda esas alınan seküler ulus kavramının bir antitezidir. Seküler ulus kavramı, İslam’ı ulusun denetiminde/içinde yapılandırmaya çalışırken; millet kavramıyla birlikte karakterini İslam’dan (İslam’ın içinde) kazanan bir ulus tanımlanmaya başlandı. Diğer bir deyişle millet, “cumhuriyet elitlerinin tarih boyunca ezdiği” muhafazakar ve Sünni “çoğunluğa” dayandırıldı.

Bu süreçte millet, AKP eliyle iktidara geçmiş ve İslam da iktidar tarafından toplumsal denetim için kullanılmaya başlanmış oldu.

Kentsel alanda milletin inşası

İktidara geldiği günden itibaren AKP, hem merkezi hükümetin hem de yerel yönetimlerin imkanlarını kullanarak çeşitli cemaatler ve dernekler aracılığıyla devletin parasını yardım maiyetinde sunmaya başladı ve böylece İslamcılığın yayılabileceği bir ağ oluşturdu. Buna paralel biçimde KİPTAŞ, TOKİ gibi devlet işletmelerinin yetki alanını arttırarak kentsel alanları yeniden biçimlendirdi.

İstanbul ve Ankara'da inşa edilen banliyöler, mutenalaştırma (soylulaştırma) politikalarıyla yeniden üretilen eski gecekondu mahalleleri ya da her tarafta görülebilen kentsel dönüşüm süreçleri, kentlerin devlet eliyle dönüştürülmesinde kullanılan başlıca araçlar olarak görülebilir. Kentsel alanın yeniden inşası iki şekilde rıza üretir: Devlet kurumlarına borçlanarak konut sahibi olmuş kişiler sıkıntı yaşamamak için en azından seçimlerde destek sunar ve ekonomik istikrar borç ödemeleri için güvenli bir ortam yaratır. Bu durum için Batumay "Kent yoksullarının İslamcılara verdiği destek, genellikle hayatta kalma stratejisidir" demektedir. Bu mekanların üretilmesi konusunda da ayrıca şu noktayı vurgular: "(...) hedef olarak ekonomik entegrasyonunu ev sahipliği yoluyla ve kültürel entegrasyonunu da muhafazakar değer sistemlerinin yeniden üretimi yoluyla sağlama amacı taşımaktadır."

Milletin ikonu

Dünya sistemindeki dönüşümler ve Sovyetler Birliği ile birlikte sosyalist kutbun ortadan kalkmasının ardından İslamcılık, devletle ilişkisinde yeni

bir rol üretmek gereğiyle karşı karşıya kaldı. Artık işçi hareketine ve sosyalistlere yönelik bir saldırı timi olmanın ötesine geçip doğrudan iktidar öznesi olmanın yollarını aramaya başlayan İslamcılık, Türkiye örneğinde uzun ve devlet destekli bir sürecin sonunda iktidara gelme şansını da yakaladı. Bu süreç, İslamcılığın siyasal tarzından ideolojik referanslarına kadar birçok alanda dönüşümler gerektiriyordu ve kendisinin biricik özelliği olan pragmatizm sayesinde bu dönüşümler de gerçekleştirilebildi.

İslamcılık mimari alanda ise neo-Osmanlı bir forma kavuştu ve özellikle de "milletin ikonu" denebilecek camiler bu üslubun başlıca uygulama sahası oldu. Bu formun kendisini gösterdiği Selçuklu-Osmanlı taklidi motiflerle bezenmiş camiler, AKP döneminde, bir yandan Diyanet İşleri Başkanlığı'ndan gelen vaazlarla, diğer yandan İslami bir motif oluşuyla, milletin inşasında en çok öne çıkan sembollerden biri oldu. Kullanımından çok varlığı, heybeti, gösterişi ve şehir silüetine etkisiyle dikkat çeken bu camiler ülkenin hemen her yerinde pıtrak gibi bitiverdi. Çamlıca, Kocatepe, Mimar Sinan camileri gündelik

hayatta pek de kullanılmayan, ancak milletin ikonu olarak işlev gören camiler bunlardan sadece birkaçı. Bununla birlikte, sahip olduğu imajla camiler, AKP için kolektif pratiklerin üretildiği ve denetlendiği sosyal bir alan olarak da görülmüyordu.

Ancak AKP döneminde kentsel alanlardaki siyasallaşma yalnızca camilerde ortaya çıkmıyordu. Okullar, idari kurumlar ve hatta sokak adlarının bile bunaltıcı ve normalleştirici biçimde siyasallaştırılması Batumay tarafından “banal siyasallaştırma” diye adlandırılıyor.

AKP’nin cami mimarisi üslubuyla paralellikler taşıyan bir biçimde inşa edilen Cumhurbaşkanlığı Yerleşkesi de bu politikanın tepe noktası olarak görülebilir. Saray’ın en ayırt edici özelliği, iktidarın tanımlandığı yeni bir siyasi merkez yaratması ve bu şekilde başkentin çehresini değiştirmeyi amaçlamasıdır. Saray, Çankaya Köşkü’ne alternatif olarak inşa edilmiştir. Ancak Köşk şehrin merkezindeyken, Saray şehrin dışında konumlanır. Mimari olarak tüm şehri kendisine göre hizalayan bir konuma sahiptir. Batumay “Aşırı şatafatı ve mevzuata aykırı niteliğiyle yerleşke, Erdoğan’ın şahsıyla özdeşleştirilen

otoriter başkanlık sisteminin de mimari sembolü haline geldi” diyerek özetler bu durumu.

Konferans salonları, kültür merkezi, kütüphane, Cumhurbaşkanlığı konutu ve camiden oluşan yapısıyla Saray büyükelçiler, kaymakamlar ve muhtarlarla yapılan düzenli toplantılarla ülkenin gerçek sahiplerinin temsil edildiği merkez olarak gösterilmeye çalışılır.

Saray’ın bir diğer ilginç yanıysa, cumhurbaşkanının tek adam olarak ülkeyi idare edeceği bir siyasi merkez olarak yapılmış olmasıdır. Oysa caminin inşaatına başlandığı dönemde Türkiye’nin idari yapısı henüz buna uygun değildi. Yetkileri arttırılmaya çalışılsa da, o dönemde cumhurbaşkanlığı şimdiki başkanlık sisteminin yetkilerine sahip bir makam değildi. Bu özelliğiyle Saray, inşasına başlandığında, “henüz” var olmayan bir otoriter düzenin merkezi olma iddiasını temsil ediyordu; yani mimari tercihlerin siyasal kılıfları sonradan giydirilmişti.

Siyaset ve kentselleşme

Bülent Batumay, kentsel alana dair tartışmalarında AKP’nin Türkiye’de siyaseti kentselleştirdiğini öne sürer. Bununla

bağlantılı olarak, muhalefetin de kentselleştiğini söyler: “Metalaştırma ve İslamileştirme süreçlerine ilaveten kentsel olan üstündeki tahakkümün giderek şiddetlenmesi, siyasal eylem ve tahayyül biçimlerinin yoğunlaşmasına yol açmıştır.”

Seküler muhalefetin tartışmalarının cumhuriyet sembollerinden kentsel politikalara dönmesi bunun en önemli göstergelerinden birisidir. Çevre gündemlerinin (3. Havalimanından, Kanal İstanbul’a) artık kentsel alanların içinde yaşanması ise bir başka göstergedir.

Ancak Türkiye 2013’te AKP’nin millet inşasının sınırlarını gösteren bir halk hareketini yaşamıştır. AKP’nin kentsel alanda sürdürdüğü saldırgan dönüşüm, Taksim’e kurulmak istenen cami, otoriterliğin sembolü olarak görülebilecek Topçu Kışlası ve Gezi Parkı’nın ortadan kaldırılmasını içeren projeyle yeni bir atağa kalkmıştı. Batumay’ın da sözleriyle: “Bu durum kentsel dönüşümü politize ediyor, kent sakinlerini “hak iddia etme hakkı”na sahip çıkan siyasal özneler haline getiriyordu.”

Otoriterlik ve neoliberal dönüşüm ekseninde anlamlandırılabilecek çeşitli tepkilerin keşişim

noktası olan Gezi Direnişi’nde kentsel olana dair bilincin ve pratik müdahalenin etkisi yadsınmaz. Ayrıca, biriken tepkilerin kamusal alana akması ve farklı toplumsal kesimleri aynı mekanda keşiştirmesi de Gezi’de zirve yapmıştır.

Siyasetin bütün olarak kentselleşmesinde, bir baskı aracı olarak kullanılan biber gazının da sembolik denebilecek etkisi vardır. Biber gazının, sadece muhataplarına değil, kullanıldığı alanının yakın çevresine de hızlıca etki ettiği bilinmektedir. Bu anlamda kentsel alanda yolu keşişenlerin birlikte eylem yapması gibi, eylem alanıyla özel alanı keşişenler de biber gazından nasibini birlikte almıştır. Özel alanın baskı pratiklerinden dolayı yoldan da olsa etkilenmesi özgün bir tepki yoğunlaşmasına yol açmış ve durumu hiç azımsanmayacak kadar politikleştirmiştir.

Diğer taraftan, değişen yasalar sonucu, büyükşehirlerle bağlı en küçük idari bölgenin mahalle olarak tespit edilmesi veya idari sınırların yeniden oluşturulması, kentselleşmenin idari boyutuna bir örnektir. 16.500 köyün büyükşehir mahallelerine dönüştürülmesi, mahallenin ve muhtarların milletin inşasındaki rolü

düşünüldüğünde görüldüğünden daha etkilidir.

Öte yandan AKP ve neoliberal piyasa düzeni sayesinde tarımsal alanların gelir kapısı olma özelliğini gittikçe yitirmesi, kırsal alanda eğitim ve sağlık olanaklarının daralmış olması gibi sebepler kentlere göçü de hızlandırmıştır. Dolayısıyla, Türkiye'nin demografik yapısında gözle görünür bir kent nüfusu artışı yaşanmış, yani nüfus da kentleşmiştir.

AKP'nin milleti mahallelerde inşa etme politikası eğitim politikalarıyla birlikte değerlendirilmelidir. Bütün tepkilere rağmen sadece 2011-2014 arasında 1.500 genel lise imam hatibe dönüştürülmüş ve 2002-2014 arasında imam hatip öğrencisi sayısı 63 binden bir milyonun üzerine çıkartılmıştır. Liseye geçiş sınavının da değiştirilmesiyle birlikte öğrencilerin lisele-re mahalle bazlı "atanmasının" yolu açılmıştır. Kentsel nüfus bunlar gibi sistematik politikalarla milletleştirilmeye çalışılmaktadır.

İnşa halindeki milletin karşısına ne koyulmalı?

AKP, neoliberalizmin toplum-da yarattığı boşlukları insanla-

rı ekonomik olarak kendisine bağımlı kılarak, kentsel alanı yeniden üreterek ve ideolojik araçlarla bir millet inşasını sürdürerek doldurmayı amaçlamıştır. Bu süreçte, Türkiye'deki klasik ulus paradigmasını da toplumsal yaşamın İslamcılaştırılması ve neoliberal medenilik paydasında dönüştürmeye ve yeniden üretmeye çalışır. İnşa edilen millet, bir yandan AKP'nin iktidarda kalmasının güvencesini oluştururken, öte yandan toplumun diğer kesimleri üzerinde denetim kurmak amacıyla araçsallaştırılır.

Toparlayacak olursak; millet, hem varlığı hem de inşa süreciyle rejimin otoriterliğini pekiştirir, neoliberal üretim ilişkilerini perdeler ve kentsel yapının dönüşümündeki ekonomik-politik bölüşümünü normalleştirir. Bu anlamda milletin inşası süreci, AKP'nin her alanda yeniden ürettiği politikalarla süreklileşmiş, bütünlüklü, örgütlü, kentli, baskıcı ve kararlı bir kuşatmadır.

AKP'nin yükseliş döneminde öne çıkan seküler tepkinin odak noktası, uzun bir süre boyunca "TC" öneki, Mustafa Kemal anıtları ya da "Andımız" gibi Cumhuriyet karakterli semboller olmuş ve bu sembolik direnç çizgisi AKP politikalarının şid-

deti karşısında tutunamamıştır. Geçen yıllar bütün muhalif grupları kentselleştirirken, üretilen tepkiler büyük çoğunluğu itibariyle parçalı ve süresiz, organize olma becerisinden yoksun kalmıştır.

Millet inşasında toplumun oldukça geniş bir kesimi İslam ve “Türklük” üzerinden bölünmektedir ve bu bölünmede AKP hep çoğunlukta kalmaktadır. Oysa AKP gericiliğinin ve piyasacılığının karşısına çıkarıl-

ması gereken tepki, toplumu sınıf ekseninde bölmeli ve emekçi kesimleri bir araya getirecek şekilde tasnif etmelidir.

Bu çerçeveden bakıldığında, bugün milletin inşasına ve AKP’nin hegemonyasına karşı oluşturulacak direnç de en az AKP’ninki kadar bütünlüklü ve radikal olmak zorundadır. Daha aşağısı ya ezilmeye, yalnızlaştırılmaya, parçalanmaya ya da uzlaşmaya gidecektir.

KOMÜNİST

BÜTÜN ÜLKELERİN İŞÇİLERİ, BİRLEŞİN!

Komünist'in bu sayısındaki dosya konusu, TİP'in Ekim ayında gerçekleştirdiği 2019 Utkan Adıyaman Konferansı'nın ışığında belirlendi. Konferans sürecinde ve konferansta tartışılan konu başlıklarının belirli ölçülerde genişletilmesi ve detaylandırılması amaçlandı. TİP 2019 Utkan Adıyaman Konferansı Siyasal Raporu'nun yanı sıra, Doğan Ergün, Metin Çulhaoğlu, Can Soyer, Aydın Demir Esen ve Onur Emre Yağan konferans metninin önemli tartışma başlıklarını Komünist için yeniden ele aldı ve derinleştirdi

Bu sayımızda, aynı zamanda, Türkiye İşçi Partisi'nin 1 yılı aşkın mücadele sürecinin genel bir değerlendirmesini de sayfalarımıza taşıdık. TİP Genel Başkanı Erkan Baş'la gerçekleştirdiğimiz röportaj, bir yandan TİP'in kuruluşundan bu yana geçen süreye bir yandan da önümüzdeki mücadele evresine dair hazırlıklara dair bolca fikir veriyor.

Komünist'te dosya konusu dışında önemli gündem başlıklarına da yer veriyoruz. Bu sayıda İlke Bereketli iklim krizi; Atakan Yılmaz ise yeni toplumsal hareketler tartışmalarını yazdı. Ayrıca TİP Gençlik Bürosu imzalı metin de önümüzdeki mücadele evresinin gençlik ayağına dair bir sunumu içeriyor.

